

MBO

Transitie van MBO naar HBO wat werkt en wat versterkt?

*Een praktijkgericht onderzoek naar de effectiviteit van (onderwijs)activiteiten
in mbo en hbo om de transitie van mbo naar hbo te versoepelen*

ResearchNed

Ardita Muja
Anja van den Broek
Eline Luyten
Carly van Mensvoort

Hanze

Anne Kievitsbosch
Elanor Kamans
Jorien Vugteveen

Juni 2025

De transitie van mbo naar hbo: wat werkt en wat versterkt?

Een praktijkgericht onderzoek naar de effectiviteit van (onderwijs)activiteiten in mbo en hbo om de transitie van mbo naar hbo te versoepelen

Ardita Muja, Anja van den Broek, Eline Luyten & Carly van Mensvoort
(ResearchNed)

Anne Kievitsbosch, Elanor Kamans & Jorien Vugteveen (Hanze)

Juni 2025, Nijmegen/Groningen: ResearchNed/Hanze

Dit praktijkgericht onderzoek kwam tot stand in samenwerking met: Aeres MBO, Alfa-college, Drenthe College, Firda, Noorderpoort, ROC Menso Alting, Terra MBO en de Hanze

Dit onderzoek is (mede) gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek
Projectnummer 40.5.22620.050

Visuele communicatie en design: Camojo Media i.s.m. Studio Harm Hasenaar bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

Samenvatting	3
1 Inleiding	7
1.1 Betere begeleiding en voorbereiding voor soepele mbo-hbo doorstroom	7
1.2 Samenwerkingsverband Succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland	8
1.3 Doel en vraagstelling	9
1.4 Het versoepelen van de transitie van mbo naar hbo	10
1.4.1 Van studiesucces naar studentsucces: wat?	10
1.4.2 Naar studentsucces in het hbo: hoe?	13
1.5 Van theorie naar praktisch concept: het opstellen van een kader en operationalisatie van de begrippen	16
2 Opzet, methoden en materialen	18
2.1 Onderzoekopzet	18
2.2 Kwalitatieve studie naar werkzame bestanddelen van (onderwijs)activiteiten	19
2.2.1 Documentanalyse	19
2.2.2 Interviews	19
2.3 Cohortstudie (survey onder studenten)	21
2.3.1 Onderzoeksinstrumenten	21
2.3.2 Opzet cohortstudie	23
2.3.3 Respons cohortstudie	24
2.3.4 Kenmerken van de respondentgroepen	25
2.3.5 Analyses cohortstudie	27
2.4 Kwalitatieve terugblik door studenten	29
2.5 Reflectie door de praktijk	30
2.6 Leeswijzer	30
3 Voorbereiding in het mbo en werkzame bestanddelen	31
3.1 Voorbereidingsactiviteiten in het mbo en werkzame bestanddelen	31
3.1.1 Onderwijsactiviteiten: goed onderbouwde keuze na het mbo	31
3.1.2 Werkzame elementen van onderwijsactiviteiten	33
3.2 Mbo: voorbereidingsactiviteiten, intenties en participatie	40
3.2.1 Situatie in het mbo: plannen van studenten	40
3.2.2 Deelname onderwijsactiviteiten door studenten in het mbo	41
3.3 Samenvatting en conclusies	43
4 Landingsactiviteiten in het hbo en werkzame bestanddelen	46
4.1 Hoe ervaren studenten het hbo?	46
4.1.1 Wat waren obstakels?	46
4.1.2 Wat ging goed?	48
4.2 Landingsactiviteiten in het hbo en werkzame elementen	49
4.2.1 Voorbeelden van landingsactiviteiten in het hbo	49
4.2.2 Werkzame elementen voor een 'zachte landing' in het hbo	51
4.3 Deelname onderwijsactiviteiten in het hbo	57
4.4 Samenvatting en conclusies	59

5	Wat werkt in theorie, ervaring en praktijk	61
5.1	Het voordeel van mixed methods	61
5.2	Mbo: werkzaamheid van activiteiten: praktijktheorie en docenten	61
5.3	Hbo: werkzaamheid van activiteiten: docenten	66
5.4	Wat werkt volgens studenten?	69
5.4.1	Effectieve voorbereidingsactiviteiten in het mbo	69
5.4.2	Effectieve landingsactiviteiten in het hbo	75
5.5	Samenhang tussen de activiteiten en studentsucces	80
5.5.1	De uitkomstmaten: studentsucces gemeten	80
5.5.2	Samenhang activiteiten en studie- en studentensucces?	82
5.5.3	Samenhang activiteiten en verandering in studie- en studentsucces	87
5.5.4	Differentiële effecten: wie profiteert waarvan?	88
5.6	Conditie voor transfer	93
5.7	Samenvatting en conclusies	95
6	Slotconclusies	100
7	Praktische handvatten: aanbevelingen voor praktijk en beleid	106
7.1	Aanbevelingen	106
7.2	Randnotities met praktische relevantie	113
	Referenties	116
	Bijlage 1: Methode documentanalyse	121
	Bijlage 2: Coderingsschema	123
	Bijlage 3: Opleidingen Hanze Eerste 100 dagen-programma	126
	Bijlage 4: Tabellen multivariate analyses	127

Samenvatting

Het verbeteren van de mbo-hbo transitie is van groot belang voor een beter studie- en studentsucces van studenten die doorstromen van mbo naar hbo. Ondanks aandacht vanuit beleid en praktijk gaat deze overgang vaak gepaard met een hoge uitval en een matige studieprogressie. Meer inzicht is nodig in effectieve aanpakken om de overgang succesvol te laten verlopen. Binnen het samenwerkingsverband 'Succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland' werken mbo-instellingen en hogescholen in de regio samen om met concrete voorlichtings- en aansluitingsactiviteiten deze overgang te versoepelen. Dit onderzoek heeft betrekking op opbrengsten van deze onderwijsactiviteiten aan 'beide zijden van de poort': (1) mbo-activiteiten, waaronder keuzedelen, gericht op voorbereiding op een vervolgopleiding en (2) hbo-activiteiten (m.n. de Eerste 100 dagen-programma's), gericht op een betere landing in het hbo. Doel is te achterhalen in hoeverre (werkzame bestanddelen en mechanismen van) deze onderwijsactiviteiten in het mbo en hbo op zichzelf of in combinatie leiden tot studie- en studentsucces.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens een mixed-methods aanpak

Het onderzoek bestaat uit vier samenhangende onderdelen: een documentanalyse, verdiepende interviews met mbo- en hbo-docenten en -studenten, een cohortstudie in de vorm van een enquête onder studenten die de overstap van mbo naar hbo hebben gemaakt, en een kwalitatieve terugblik waarin studenten hun ervaringen in het eerste hbo-jaar reflectief beschrijven. Deze combinatie van methoden maakte triangulatie mogelijk: de resultaten zijn gebaseerd op zowel kwantitatieve (cijfermatige) als kwalitatieve (verdiepende) gegevens en bieden een breed en genuanceerd beeld van de effectiviteit van de onderwijsactiviteiten. Hierna volgen de belangrijkste conclusies.

Welke onderwijsactiviteiten worden aangeboden in het mbo binnen het Noorderlijke samenwerkingsverband? Wat zijn kenmerken ervan? Wat zijn werkzame bestanddelen? Welke rol heeft het hbo?

Mbo-instellingen zetten een breed scala aan voorbereidingsactiviteiten in. Het aanbod varieert van formele programma's zoals doorstroomkeuzedelen tot meer informele vormen van begeleiding zoals individuele gesprekken. Deze activiteiten vinden vooral in de tweede helft van de opleiding plaats en verschillen in opzet en intensiteit. Wat werkt? Belangrijke werkzame mechanismen van mbo-activiteiten zijn onder meer hbo-oriëntatie, kennismaking met de hbo-cultuur en -praktijk, het ervaren van hbo-onderwijs, ontwikkeling van studievaardigheden, persoonlijke begeleiding door docenten en contact met alumni. Een actieve rol van het hbo bij de vormgeving en uitvoering van onderwijsactiviteiten versterkt de effectiviteit van de activiteiten. Zeker wanneer er sprake is van een goede samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten. Het gaat hier bijvoorbeeld om gastlessen door hbo-docenten, werken aan gezamenlijke opdrachten of oriënterende activiteiten in het hbo. Directe betrokkenheid van het hbo en kennismaking met de wijze van lesgeven dragen bij aan beter geïnformeerde keuzes, realistischer beelden van het hbo en een soepelere overgang.

Welke Eerste 100 dagen-programma's en andere onderwijsactiviteiten gericht op doorstroom worden aangeboden in het hbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband? Welke werkzame elementen hebben deze activiteiten en hoe is de aansluiting op het mbo vormgegeven?

De Eerste 100-dagen-programma's in het hbo besteden aandacht aan sociale integratie en kennismaking met de opleiding. De beginperiode is bepalend voor de 'landing' in het hbo en binding met de opleiding. Landingsactiviteiten omvatten onder andere persoonlijke ontwikkelingsbegeleiding of studieloopbaanbegeleiding, introductieweken, inzet van peer-coaches en studentmentoren, aangepaste programmering die meer aansluit op het mbo qua werkvorm of toetsing, gerichte aandacht voor studievaardigheden en samenwerking in kleine groepen. Hoewel de meeste activiteiten niet exclusief voor de mbo-hbo-doorstroom zijn ontwikkeld, zijn ze wel effectief voor deze groep, mits er sprake is van ruimte voor differentiatie en maatwerk. Wat werkt voor mbo-doorstroomers? Werkzame elementen van hbo-activiteiten zijn (o.a.) het aanleren van nieuwe studievaardigheden en het opbouwen van zelfvertrouwen via peer-support. Een (cruciale) rol van *betrokken* docenten zorgt voor duidelijkheid, structuur en een veilige leeromgeving. Studenten voelen zich hierdoor welkom en gezien. De aansluiting op het mbo zit daarbij niet alleen in de inhoud, maar ook in herkenbare werkvormen en realistische verwachtingen.

Hoe dragen de werkzame bestanddelen in voorbereidingsactiviteiten in het mbo en landingsactiviteiten in het hbo bij aan het studie- en studentsucces van studenten, en hoe ervaren en duiden docenten en ontwikkelaars deze relatie?

In het *mbo* speelt de aansluiting op een hbo-opleiding (de 'match') in bijna alle activiteiten een belangrijke rol, zoals activiteiten gericht op de kennismaking met de inhoud, onderwijsvorm en het niveau van het hbo. Daarnaast vergroten activiteiten de sociale en academische integratie en het thuisvoelen op de opleiding. Dit vindt plaats door contact met medestudenten, hbo-docenten en alumni. Begeleiding door docenten en het ontwikkelen van studievaardigheden stimuleren het vertrouwen van studenten dat ze het hbo aan kunnen. Succesvolle voorbereiding vraagt niet alleen om *effectieve activiteiten* maar ook om een *doordachte programmering* van activiteiten in het mbo, afgestemd op het keuzemoment van studenten. Ook dragen samenwerking tussen instellingen, het hebben van oog voor diverse behoeften van studenten en het bieden van ruimte voor maatwerk bij aan een goede match.

In het *hbo* ligt de nadruk in de activiteiten op sociale en academische integratie. Mbo-doorstroomers hebben baat bij gerichte aandacht voor *studievaardigheden* op basis van het initiële kennisniveau (differentiatie), aanpassingen in *programmering* (o.a. toetsing) en het in kleine groepen samenwerken met medestudenten. Kortom, in het mbo draait het om een goede voorbereiding en kennismaking, in het hbo verschuift de focus naar aanpassing (sociale en academische integratie) en stabilisatie.

Welke effecten op studentsucces hebben de mbo- en hbo-activiteiten, voor wie, onder welke omstandigheden en waarom?

Dit onderzoek laat zien dat gerichte onderwijsactiviteiten in zowel het mbo als hbo bijdragen aan een succesvolle overstap naar het hbo. In het *mbo* zijn individuele gesprekken, keuzedelen en LOB waardevol voor een succesvolle doorstroom. Ze vergroten het zelfvertrouwen, geven inzicht in de individuele motivatie en capaciteiten en helpen bij het maken van een passende studiekeuze.

Vooral de combinatie van doorstroomkeuzedelen en individuele gesprekken blijkt bijzonder krachtig: studenten die hieraan deelnemen, ervaren later in het hbo een betere aansluiting (match), meer motivatie en meer zelfvertrouwen. Dit onderstreept het belang van een *structurele inzet* van dergelijke begeleidingstrajecten binnen het mbo. Ook *rolmodellen* spelen een belangrijke rol. Contact met succesvolle mbo-doorstromers (die hun ervaringen delen over moeilijkheden en succesfactoren) draagt bij aan een realistisch beeld van het hbo. Een actief alumnibeleid kan hierin veel betekenen.

Activiteiten *in het hbo* dragen bij aan een betere landing in het hbo en het gevoel van binding met de opleiding. Met name tussentijdse feedback, training in studievaardigheden, samenwerking met andere mbo-studenten en studieloopbaanbegeleiding versterken de binding en bevorderen de motivatie, studievoortgang en het zelfvertrouwen van studenten. Wel verschilt de effectiviteit van deze activiteiten per student. Studenten die al goed presteerden in het mbo hebben veeleer baat bij verdieping en verbreding, terwijl studenten met (onder)gemiddelde resultaten vooral profiteren van persoonlijke begeleiding. Niet elke student heeft dus hetzelfde nodig; dit onderstreept nogmaals het belang van *maatwerk en differentiatie*.

Activiteiten in beide sectoren, met name individuele gesprekken, LOB, doorstroomkeuzedelen (mbo) en tussentijdse beoordelingen (hbo), zijn sleutelgebieden voor studentsucces. Ze helpen studenten niet alleen om de overstap naar het hbo te maken, maar ook om zich daar thuis te voelen en door te zetten. Voor onderwijsinstellingen onderstreept dit de noodzaak van een structurele sectoroverstijgende samenwerking en maatwerk.

Hebben de hbo-activiteiten een additioneel effect bovenop effecten van mbo-activiteiten? Versterken activiteiten in het mbo en het hbo elkaar voor studenten die meerdere volgen? Zo ja, hoe?

Een integrale, samenhangende benadering van de ondersteuning loont. Studenten die zowel in het mbo als in het hbo op meerdere manieren worden begeleid, ervaren meer studie- en studentsucces dan studenten met weinig of eenzijdige ondersteuning. Dit wijst op een cumulatief effect: hoe breder en beter afgestemd de begeleiding over de onderwijsovergangen heen, hoe groter de kans op een succesvolle start in het hbo.

Onder welke condities lenen mbo- en hbo-activiteiten zich voor transfer naar andere mbo-hbo trajecten?

Dit onderzoek laat zien welke condities bijdragen aan succesvolle toepassing in andere trajecten, al blijft overdraagbaarheid altijd afhankelijk van de context. Eerder benoemden we al het belang van samenwerking, differentiatie en maatwerk. In de praktijk blijken vooral een structurele samenwerking tussen mbo en hbo, gedeelde verantwoordelijkheid voor de overstap (waarbij het hbo actief betrokken is tijdens het hele oriëntatieproces), begeleiding binnen het reguliere onderwijs, ruimte voor maatwerk én voldoende tijd en middelen essentieel. Niet alleen *wát* je doet, maar ook *hóe* je het samen organiseert, maakt het verschil. Tijdens de studiemiddag, met ruim 100 professionals, werd vanuit de praktijk onderstreept hoe belangrijk het is om onderwijssystemen beter op elkaar af te stemmen. Standaardisatie helpt daarbij: het verlaagt drempels en maakt het makkelijker om succesvolle werkwijzen over te nemen.

Belangrijk is ook dat vanaf de start de aanpak wordt gemonitord en waar nodig bijgestuurd, met structurele aandacht voor feedback van studenten.

Praktische aanbevelingen

Zoals hierboven beschreven, is een succesvolle doorstroom geen resultaat van één losse maatregel, maar van een samenhangende en doordachte aanpak, gedragen door zowel mbo als hbo. Dit onderzoek resulteert in 31 concrete aanbevelingen voor de praktijk. Daarnaast zijn in de gesprekken diverse aanvullende tips en suggesties gedeeld die (hoewel niet centraal in het onderzoek) wel richting kunnen geven aan de verdere ontwikkeling van doorstroomtrajecten. Voor mbo-instellingen betekent dit onder meer: bied studenten tijdig een combinatie van informatie, oriëntatie en reflectie; borg een structurele oriëntatie op het hbo binnen het curriculum; versterk studievoordigheden en individuele begeleiding; ontwikkel een actief alumni-beleid; en werk intensief samen met het hbo (bijv. via de zichtbare inzet van hbo-docenten en peer-coaches). Differentiatie en maatwerk zijn essentieel en moeten aansluiten bij de achtergrond en behoeften van studenten. In het hbo ligt de focus op het creëren van een warme, toegankelijke leeromgeving waarin mbo-studenten zich welkom en serieus genomen voelen. Verschillen in leerstijl en achtergrond worden hier gezien als verrijking, niet als beperking. Prioriteit moet worden gegeven aan sociale en academische integratie, kleinschalig onderwijs, heldere communicatie en een veilig leerklimaat. Inzet van betrokken docenten en herkenbare begeleiders is hierbij onmisbaar. Een effectieve overgang vraagt om een goed afgestemde aanpak, waarin inhoudelijke voorbereiding en condities (tijd, middelen en organisatie) op orde zijn. Structurele samenwerking en gezamenlijke evaluatie versterken de kwaliteit en borging van de ingezette activiteiten.

Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek kent ook beperkingen. Ten eerste zorgde de summiere omschrijvingen en beperkte beschikbaarheid van documentatie van onderwijsactiviteiten voor vertraging in het onderzoek. Uitbreiding van het aantal diepte-interviews compenseerde deels het gebrek aan documentatie, maar waren ook tijdrovend. Hierdoor konden de werkzame mechanismen niet concreet en op het gewenste detailniveau in de cohortstudie worden meegenomen. Ten tweede is er sprake van uitval van studenten in de cohortstudie. De meting in het tweede hbo-jaar kende te weinig respondenten om betrouwbare uitspraken te doen. Dit is gecompenseerd door een kwalitatieve terugblik door studenten op hun eerste studiejaar in het hbo. Dit aanvullende onderdeel bood een rijk en diepgaand inzicht in hun ervaringen. Ten derde bleven bepaalde (moeilijk te bereiken) groepen onderbelicht, zoals uitvallers en studenten met een beperkte studievoortgang. Toekomstig onderzoek kan bijdragen aan een vollediger beeld door ook deze groepen expliciet te betrekken. Juist zij kunnen inzicht geven in gemiste ondersteuning en knelpunten in het keuze- en overgangsproces. Tot slot. Een verbreding van een dergelijk onderzoek naar andere regio's en een koppeling met administratieve data (zoals instroom-, uitval- en herinschrijvingsinformatie) kunnen een waardevolle verdieping bieden, mits privacy en gegevensbescherming gewaarborgd zijn. Dit onderzoek vormt een solide basis voor vervolgonderzoek dat beleid en praktijk nog gericht kan ondersteunen in het verbeteren en versoepelen van de mbo-hbo-doorstroom.

1 Inleiding

Samen met het Samenwerkingsverband Succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland hebben hbo- en mbo-instellingen initiatieven of (onderwijs)activiteiten ontwikkeld om de versoepeling van de doorstroom van mbo naar hbo mogelijk te maken. In deze inleiding gaan we in op wat bekend is over de doorstroom en schetsen we het fundament en het theoretisch kader van dit onderzoek. De probleemstelling, onderzoeksvragen en uitwerking van de centrale concepten vormen de kern van dit eerste hoofdstuk.

1.1 Betere begeleiding en voorbereiding voor soepele mbo-hbo doorstroom

Al jarenlang staat de soepele doorstroom van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) naar het hoger beroepsonderwijs (hbo) hoog op de agenda van onderwijsbeleidsmakers. Het is onder andere een speerpunt in het Nationaal Programma Onderwijs (Ministerie van OCW, 2021), en zeker ook een cruciaal schakelpunt in het Nederlandse onderwijssysteem, vooral vanuit emancipatoir perspectief (MBO Raad en Vereniging Hogescholen, 2019). Ondanks aandacht vanuit beleid en praktijk blijven er zorgen bestaan. De studievoortgang van mbo-gediplomeerde studenten blijft achter op die van havisten en vwo'ers (Inspectie van het Onderwijs, 2021; Mulder & Cuppen, 2016, 2018; Van den Broek et al., 2020; Mulder & Westerhuis, 2022) en studenten met een mbo-achtergrond kennen het laagste bachelorrendement. Uit onderzoek komt naar voren dat de 'achievement gap' tussen mbo'ers en havisten (en vwo'ers) niet voortkomt uit een verschil in intelligentie of cognitie, maar uit het verschil in leerervaringen (Vervoort & Elffers, 2018). Anders gezegd, mbo-studenten hebben minder kans gekregen om zich goed voor te bereiden op de hbo-leeromgeving dan havisten en vwo'ers.

Uit onderzoek naar factoren die van invloed zijn op het al dan niet succesvol doorstromen van mbo-gediplomeerden naar het hbo blijkt dat het beperkte vertrouwen van mbo-studenten in hun eigen kansen in het hbo (soms onbedoeld bevestigd door docenten) en het gebrek aan effectieve voorlichting en begeleiding een belemmerende rol spelen (Van den Broek et al., 2020). In de StudentLabs (Van den Broek et al., 2017), een initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, kwamen studenten zelf aan het woord. Zij vonden zich vaak onvoldoende voorbereid op de nieuwe manier van studeren, de hogere eisen van het hbo en de verandering in onderwijsstijl. Waar het mbo sterk praktijkgericht is, vraagt het hbo om meer zelfstandigheid en theoretische studievaardigheden. Veel studenten worstelden met het tempo en de studiebelasting. Ook taal- en rekenvaardigheden waren voor sommigen een struikelblok, vooral bij het schrijven van verslagen en het begrijpen van complexe teksten. Daarnaast voelden mbo-studenten zich niet altijd thuis binnen de hbo-cultuur. De indruk dat er op hen werd neergekeken ondermijnde hun erkenning en verbondenheid. Ook de overstap naar een meer theoretische leeromgeving en het gebrek aan aansluiting met medestudenten maakten de integratie lastig.

De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in voorbereidende programma's en onderwijsactiviteiten gericht op het bieden van leerkansen en het overwinnen of wegnemen van obstakels. Zo worden er keuzedelen aangeboden in het mbo die zich specifiek richten op de overstap naar het hbo en is er veel aandacht voor het creëren van een soepelere overgang naar hbo. In Noord-Nederland ontwikkelde men hiervoor de zogenaamde 'Eerste 100-dagen'-programma's.

Met dit praktijkgerichte onderzoek dragen we bij aan de verbetering van doorstroomtrajecten door inzicht te bieden in werkzame mechanismen van activiteiten die gericht zijn op een soepelere transitie van mbo naar hbo. Daarnaast onderzoeken we hoe dit samenhangt met succesfactoren voor studenten in het eerste hbo-jaar. Het onderzoek vond plaats met actieve participatie van een aantal instellingen binnen het samenwerkingsverband Succesvolle Doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland.

1.2 Samenwerkingsverband Succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland

Sinds 2012 werken acht mbo-instellingen en één hogeschool in Noord-Nederland samen om de doorstroom van mbo naar hbo te verbeteren. De samenwerking is erop gericht de overstap van mbo naar hbo succesvol te laten verlopen voor studenten in de regio Noord-Nederland. De partners binnen dit samenwerkingsverband zijn Aeres MBO, Alfa-college, Drenthe College, Firda, Noorderpoort, ROC Menso Alting, Terra MBO en de Hanze. Binnen dit samenwerkingsverband zijn diverse onderwijsinitiatieven ontwikkeld, zowel in het mbo als in het hbo, en wordt actief aan kennisdeling gedaan. De onderwijsactiviteiten binnen deze instellingen hebben hetzelfde doel, maar verschillen van inhoud en opzet. Dit komt doordat ze zijn afgestemd op de specifieke behoeften op instellings- en opleidingsniveau: het is het resultaat van maatwerk, hetgeen wenselijk is (zie bijv. Glastra et al., 2018; Mulder & Cuppen, 2016, 2018).

In het mbo worden studenten op verschillende manieren voorbereid op de overgang naar het hbo. Dit gebeurt door middel van diverse onderwijsactiviteiten, zoals (doorstroom)keuzedelen, (groeps)coaching, mentorprogramma's, burgerschapslessen, loopbaan oriëntatie, honours/excellentietrajecten en het betrekken van de praktijk (intern en extern). De onderwijsactiviteiten verschillen in inhoud, vormgeving, doelgroep, duur, intensiteit, locatie (mbo-instelling, hbo-instelling of beide) en in of deelname verplicht of vrijwillig is. Binnen het samenwerkingsverband is afgesproken dat de doorstroomkeuzedelen aandacht besteden aan drie aspecten: (1) kennis en vaardigheden, (2) generieke (hbo)-studievaardigheden, en (3) oriëntatie op opleiding en beroep. De mate waarin per doorstroomkeuzedeel aan deze aspecten aandacht wordt besteed, varieert (maatwerk).

Aan de kant van *het hbo* ligt de nadruk onder andere op de Eerste 100-dagen programma's die zijn ontworpen om nieuwe studenten beter te laten 'landen' in hun nieuwe onderwijsomgeving. Voor het ontwerp baseerden opleidings-teams van de Hanze zich op zes factoren die in literatuur gerelateerd worden aan verbetering van studentsucces, te weten: binding, activerende en motiverende didactiek, programmering van onderwijs, toetsing en zelfstudie, teamwork van docenten, begeleiding door medewerkers en peers en studievaardigheden (Beekhuizen et al., 2020; Meijer et al., 2022).

Net als de activiteiten in het mbo, verschillen de hbo-activiteiten in inhoud, vormgeving, duur en intensiteit van elkaar. Ze variëren ook in beoordelingsmomenten, balans tussen individueel en groepswork, de mate van focus op studievaardigheden, aanwezigheid van andere (concurrerende) onderwijsonderdelen en de verhouding tussen contacturen en zelfstudie. Een belangrijk verschil is dat hbo-activiteiten vooral aan het begin van de opleiding worden aangeboden en voor *alle* studenten gelden (niet uitsluitend voor mbo-doorstromers). Uit onderzoek is gebleken dat een goede start voor *alle* studenten in het hbo cruciaal is (o.a. Kamphorst, 2018) ongeacht vooropleiding.

1.3 Doel en vraagstelling

Onderwijsinstellingen in het noorden zetten zich dus in sterke mate in om de transitie te verbeteren en mbo-studenten beter voor te bereiden op een hbo-opleiding. We zien hierbij een grote variatie in activiteiten ter bevordering van een soepele overgang van mbo naar hbo. Dit geldt zowel voor activiteiten in het mbo als die in het hbo. Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van effectieve strategieën, in samenwerking met onderwijsprofessionals, en richt zich op het identificeren van effectieve mechanismen binnen het scala aan onderwijsactiviteiten. Daarbij is gekeken naar zowel afzonderlijke effecten van de onderwijsactiviteiten als de samenhang tussen mbo- en hbo-activiteiten. Zo kan er bijvoorbeeld een versterkend effect optreden wanneer voorbereidingsprogramma's in het mbo en begeleidingstrajecten in het hbo elkaar aanvullen (cumulatieve effecten). Tegelijkertijd is onderzocht of bepaalde activiteiten voor specifieke groepen studenten beter of minder goed werken (differentiële effecten). Naast deze analyse heeft het onderzoek een bredere ambitie: het formuleren van overdraagbare aanbevelingen voor mbo- en hbo-instellingen, niet alleen voor Noord-Nederland, maar in heel Nederland. Door praktijkervaringen te vertalen naar concrete adviezen, draagt het onderzoek niet alleen bij aan een betere doorstroom, maar ook aan een sterker lerend vermogen van onderwijsinstellingen en de verspreiding van succesvolle methoden.

Het onderzoek richt zich op de vraag in hoeverre (werkzame bestanddelen en mechanismen van) de *onderwijsactiviteiten in het mbo en hbo op zichzelf of in combinatie* leiden tot *studentsucces* van studenten die vanuit het mbo doorstromen naar het hbo. De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. Welke onderwijsactiviteiten worden aangeboden in het mbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband? Wat zijn kenmerken ervan? Wat zijn werkzame bestanddelen? Welke rol heeft het hbo?
2. Welke Eerste 100 dagen-programma's en andere onderwijsactiviteiten gericht op doorstroom worden aangeboden in het hbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband? Welke werkzame elementen hebben deze activiteiten en hoe is de aansluiting op het mbo vormgegeven?
3. Hoe dragen de werkzame bestanddelen in voorbereidingsactiviteiten in het mbo en landingsactiviteiten in het hbo bij aan het studie- en student-succes van studenten, en hoe ervaren en duiden docenten en ontwikkelaars deze relatie?
4. Welke effecten op studentsucces hebben de mbo- en hbo-activiteiten, voor wie, onder welke omstandigheden en waarom?

5. Hebben de hbo-activiteiten een additioneel effect bovenop effecten van mbo-activiteiten? Versterken activiteiten in het mbo en het hbo elkaar voor studenten die meerdere volgen? Zo ja, hoe?
6. Onder welke condities lenen mbo- en hbo-activiteiten zich voor transfer naar andere mbo-hbo trajecten?

1.4 Het versoepelen van de transitie van mbo naar hbo

De transitie van de ene schoolsoort naar de andere vormt een kwetsbaar moment voor leerlingen en studenten. Overgangen brengen veranderingen met zich mee en studenten moeten zich een nieuwe onderwijsomgeving eigen maken. Dit is zeker het geval bij de transitie van mbo naar hbo aangezien er grote verschillen bestaan tussen beide onderwijssoorten (Jenniskens et al., 2021). Onderwijsactiviteiten in zowel het mbo als het hbo kunnen deze transitie ondersteunen. De transitie naar het hbo kan worden omschreven met het transitiemodel van Nicholson (1990; De Clercq et al. 2018; Meeuwisse et al., 2024) dat vier transitiefasen onderscheidt: 1) voorbereidingsfase, 2) kennismakingsfase, 3) aanpassingsfase en 4) stabilisatiefase (zie afbeelding 1). Waar mbo-activiteiten zich vooral richten op de voorbereidende fase en in sommige gevallen de kennismakingsfase, richten de hbo-activiteiten zich met name op de kennismakings-, aanpassings- en stabilisatiefase. Het eerste semester, ook wel aangeduid met ‘de eerste 100-dagen’, is hierbij een cruciale periode. In deze periode ontdekken studenten wat er van hen wordt verwacht en worden de eerste sociale relaties gelegd (Meeuwisse et al., 2024). Het transitiemodel geeft richting voor het bepalen van succes van studenten. Het model benadrukt dat studenten ‘stabilisatie’ zouden moeten bereiken. Stabilisatie betekent bijvoorbeeld dat studenten een gevoel van verbondenheid ervaren met de hbo-omgeving en/of de opleiding (i.e., sense of belonging; Allen et al., 2024) en dat studenten goed geïntegreerd zijn in de hbo-omgeving, zowel op sociaal als op academisch vlak (Tinto, 1993). Stabilisatie behelst daarmee nadrukkelijk meer dan studieprestaties (Meeuwisse et al., 2024) en gaat in feite over het bredere concept studentsucces dat de laatste jaren aan populariteit wint.

AFBEELDING 1: TRANSITIEMODEL VAN NICHOLSON

Bron: NRO: Een goede start in het hoger onderwijs (gepubliceerd: 13 maart 2025), gebaseerd op Nicholson, 1990

1.4.1 Van studiesucces naar studentsucces: wat?

Klassieke studiesuccesfactoren

Traditioneel werd *studiesucces* vooral cijfermatig gemeten (uitval, studievoortgang en rendement). Dit geeft inzicht in de mate waarin studenten hun opleiding succesvol afronden en binnen de gestelde tijd hun diploma behalen. *Studentsucces* gaat verder dan alleen meetbare studieprestaties en kijkt ook naar de manier waarop studenten zich ontwikkelen en integreren in het onderwijs.

Tot op heden ontbreekt een eenduidige definitie van studentsucces (Coppens et al., 2022; Mittendorff, 2024; Mouw et al., 2021). Uiteenlopende perspectieven van beleidsmakers, onderwijsinstellingen, docenten en studenten maken het lastig om een allesomvattende definitie te formuleren. Ook bestaan er verschillende theoretische kaders en modellen die elkaar deels overlappen of aanvullen. Ondanks variatie in benaderingen is er een rode draad te ontdekken in theorieën over studentsucces. Steeds terugkerende elementen zijn (naast academische prestaties) ook sociale en academische integratie, en persoonlijke en professionele ontwikkeling.

Sociale integratie: het aangaan van nieuwe relaties

Wanneer studenten naar het hbo gaan, is het belangrijk dat ze nieuwe relaties opbouwen met medestudenten en docenten. Dit wordt *sociale integratie* genoemd (Tinto, 1993). De mate waarin sociale integratie ervaren wordt, hangt samen met het ervaren van positieve relaties met medestudenten, het onderwijs zelf en het personeel (Gomes, 2020; Kappe, 2017; Tinto, 1993). Studenten die een sterk sociaal netwerk opbouwen, bijvoorbeeld door contact met medestudenten en docenten of deelname aan (extracurriculaire) activiteiten, voelen zich meer thuis in de opleiding. Dit vergroot de motivatie en het doorzettingsvermogen van studenten (Dopmeijer, 2017; Gomes, 2020). Deze sociale integratie is van invloed op hun kans op succes, hun kans om hun opleiding af te ronden (Tinto, 1993) en op het gevoel van verbondenheid (*sense of belonging*).

Academische integratie: gedragsmatig betrokken zijn bij het onderwijs

Sociale integratie is echter niet het enige dat telt. Het is ook belangrijk dat studenten zich betrokken *gedragen* (Van Diepen & Elffers, 2019). Dit wordt ook wel academische integratie genoemd. Academische integratie behelst de actieve participatie van studenten in de opleiding (Tinto, 1993) en wordt ook wel aangeduid als *gedragmatige betrokkenheid*. Bijvoorbeeld: komen studenten naar de lessen, maken ze opdrachten, dragen ze actief bij aan lessen en projecten, et cetera. Academische integratie gaat ook over deelname aan extracurriculaire activiteiten zoals participeren in een studievereniging of de medezeggenschapsraad (Van Diepen & Elffers, 2019). Het vergroten van sociale en academische integratie draagt bij aan een soepele transitie van mbo naar hbo. Hoe beter een student geïntegreerd is hoe groter de kans op studiesucces (Tinto, 2012; Van den Broek et al., 2020). Sociale en academische integratie zijn niet los van elkaar te zien. Studenten zie zich meer betrokken gedragen, voelen zich vaak meer betrokken en vice versa (Van Diepen & Elffers, 2019; Tinto, 1975). Een student met een sterke ‘sense of belonging’ heeft bijvoorbeeld niet alleen het gevoel deel uit te maken van een onderwijsgemeenschap (Gomes, 2016), maar herkent sneller de persoonlijke en praktische waarde van onderwijs, stelt zich actief op en is succesvoller in de studie (Elffers, 2011).

Sense of belonging en de match met de opleiding: je op je plek voelen

In voorgaande paragrafen is het concept ‘sense of belonging’ genoemd. Ook het ‘je thuis voelen of ‘op je plek voelen’ worden in de literatuur vaak aangeduid met *sense of belonging*: een gevoel van verbondenheid met de leeromgeving en de opleiding, waarbij studenten zich geaccepteerd en gewaardeerd voelen (Allen et al., 2024; Dias-Broens et al., 2024; Strayhorn, 2019). De begrippen overlappen elkaar of werken op elkaar in. Zowel sociale als academische integratie dragen eraan bij dat studenten ervaren dat ze op hun plek zitten.

In sociaal opzicht én inhoudelijk. Studenten die sense of belonging ervaren in de nieuwe onderwijsomgeving hebben een grotere kans op studentsucces (Elffers, 2016; Severiens et al., 2015). Ook draagt sense of belonging bij aan studentenwelzijn (Gomes, 2020). Aandacht voor sense of belonging van traditioneel ondervertegenwoordigde groepen in het hoger onderwijs (etnische minderheidsgroepen en eerstegeneratiestudenten) is noodzakelijk omdat zij dit vaak in mindere mate ervaren (Dias-Broens et al., 2024; Strayhorn, 2019).

Naast sense of belonging is het belangrijk dat studenten een *inhoudelijke match* ervaren met het onderwijs en inhoudelijk op hun plek zitten. In de literatuur wordt dit ook wel ‘*valuing*’ genoemd (Finn, 1993). Het is bijvoorbeeld belangrijk dat studenten ervaren dat het onderwijs (en de opbrengst van dat onderwijs) persoonlijke en praktische waarde heeft (Van Diepen en Elffers, 2019). Uit onderzoek blijkt dat studenten die een sterke match ervaren met de opleiding, eerder de studie na het eerste jaar voortzetten dan studenten die een minder sterke match ervaren (Van den Broek, 2023). Ook laat dit onderzoek zien dat deze match sterker is bij een weloverwogen studiekeuze.

Persoonlijke ontwikkeling en persoonlijke groei: voelen dat je het aankan

Bij de bredere kijk op studentsucces ligt de focus ook op de persoonlijke ontwikkeling van studenten op sociaal en emotioneel vlak (Braxton, 2006). Het ministerie van OCW (2019, Strategische agenda hoger onderwijs) en de landelijke studentenorganisatie ISO (2021) pleiten voor een bredere kijk op succes, waarin zelfvertrouwen, veerkracht en motivatie een rol spelen. Mbo-studenten hebben vaak een negatief beeld over hun kansen in het hbo (Van den Broek et al., 2020) en missen daarmee soms het vertrouwen en geloof in eigen kunnen (zelfeffectiviteit). Ook wanneer studenten de overstap eenmaal maken, blijft zelf-effectiviteit belangrijk voor studiesucces (Wigfield & Eccles, 2002).

Zelfvertrouwen en zelfeffectiviteit verwijzen naar de persoonlijke ontwikkeling. Persoonlijke ontwikkeling is een breed begrip dat gerelateerd is aan het ontwikkelen van een breed scala aan vaardigheden en kan worden opgevat als een continu proces van zelfverbetering, het stellen van doelen en het opbouwen van zelfredzaamheid (Kahu & Nelson, 2018; Mittendorff, 2024). Het doormaken van een persoonlijke ontwikkeling en het overwinnen van uitdagingen dragen bij aan het vergroten van het zelfvertrouwen en de zelfeffectiviteit (‘self-efficacy’) van studenten (Bandura, 1977; Mittendorff, 2024). Hoewel de concepten ‘zelfvertrouwen’ en ‘self-efficacy’ met elkaar samenhangen, zijn er verschillen. Zelfvertrouwen is het algemene gevoel van vertrouwen in zichzelf en eigenwaarde. Zelfeffectiviteit is de overtuiging van eigen kunnen om een bepaalde taak of uitdaging succesvol te volbrengen (Bandura, 1977). Het gaat daarbij meer om het vertrouwen in het bereiken van specifieke doelen of uitvoeren van specifieke taken dan om algemeen vertrouwen in eigen kunnen. Een grote mate van zelfvertrouwen en zelfeffectiviteit is een belangrijke basis voor doorzettingsvermogen of volharding en het geloof te kunnen slagen in het hoger onderwijs (Tinto, 2017) en hangt positief samen met studentsucces. Docenten en alumni kunnen een belangrijk rol spelen in het wegnemen van onzekerheid en gevoelens van onderwaardering, waar veel mbo-studenten mee kampen. Alumni kunnen daarbij als rolmodel fungeren. Dit laatste is van extra belang voor studenten die traditioneel ondervertegenwoordigd zijn in het hbo, zoals studenten met een niet-westerse achtergrond en studenten met praktisch opgeleide ouders (Easterbrook & Hadden, 2021; Elffers, 2018).

Professionele identiteit: voorbereiden op je professie

Het is voor hbo-studenten essentieel om tijdens de opleiding actief betrokken te raken bij hun toekomstige beroep. De ontwikkeling van beroepsoriëntatie en betrokkenheid bij het toekomstige beroep is dan ook cruciaal voor hbo-studenten om succesvol te integreren in de opleiding en het vakgebied. In de literatuur wordt vaak gesproken over de ontwikkeling van een professionele identiteit van studenten: studenten leren niet alleen wat hun vakgebied inhoudt, maar ook wie zij zijn als toekomstige professionals binnen dat veld. Er wordt ook verwezen naar het concept 'work readiness', oftewel de mate waarin afgestudeerden klaar zijn om effectief en met vertrouwen de werkplek te betreden. Dit proces helpt studenten zich niet alleen voor te bereiden op hun specifieke vakgebied, maar ook op de bredere eisen van de arbeidsmarkt (Coppens et al., 2022). Het ontwikkelen van een professionele identiteit verwijst naar het proces waarbij studenten niet alleen academische kennis opdoen, maar zich ook voorbereiden op hun toekomstige carrière na hun studie. Dit houdt in dat ze de juiste vaardigheden en kennis ontwikkelen die hen in staat stellen om succesvol te functioneren in de arbeidsmarkt en de beroepspraktijk. Het gaat dus bij de overstap niet alleen om theoretische kennis, maar ook om praktische, werkgerelateerde vaardigheden die essentieel zijn voor een succesvolle loopbaan.

1.4.2 Naar studentsucces in het hbo: hoe?

Het vergroten van sociale en academische integratie, persoonlijke ontwikkeling en betrokkenheid bij het beroep zijn belangrijk bij een soepele overgang van het mbo naar het hbo en een succesvol studieproces in het hbo. Mbo-studenten hebben daarnaast ook te maken met een aantal specifieke obstakels en uitdagingen die aandacht behoeven. Uit de StudentLabs (zie ook paragraaf 1.1; Van den Broek et al., 2017) blijkt dat mbo-gediplomeerde studenten uitdagingen ervaren op het vlak van: verschil in onderwijsstijl, weinig voorbereiding op theoretische vaardigheden, gebrek aan studievoordigheden, culturele en sociale drempels, financiële drempels en de mismatch tussen verwachtingen en realiteit. Studenten die de overstap van het mbo naar het hbo maken, krijgen onder andere te maken met een verschuiving van praktijkgericht leren in het mbo naar meer theoretisch leren op een hoger abstractieniveau (Jenniskens et al., 2021). Ook wordt er in het hbo een groter beroep gedaan op zelfstandigheid en bijbehorende meta-cognitieve en zelfregulerende vaardigheden dan in het mbo (Vos, 2001). Tot slot ervaren mbo-instromers vaak kennistekorten bij taal (Vervoort & Elffers, 2018), rekenen/wiskunde en Engels (Herweijer & Turkenburg, 2016).

Hierna beschrijven we een aantal noties en principes die vaak naar voren komen in de literatuur over mbo-hbo transitie of die bijdragen aan studentsucces in het algemeen. We beseffen dat we niet uitputtend zijn in deze beschrijving. De onderstaande beschrijving is vooral bedoeld om inzicht te geven in wat instellingen zouden kunnen doen en welk type activiteiten ze zouden kunnen aanbieden om de overgang te versoepelen. In het huidige onderzoek verkennen we verder in hoeverre deze, maar ook andere, principes effectief zijn.

Realistische verwachtingen en oriëntatie

De basis voor betrokkenheid bij opleiding en beroep, en dan met name ‘valuing’, wordt al gelegd tijdens de oriëntatie op een vervolgopleiding. Het is hierbij belangrijk dat studenten een realistisch beeld krijgen van een vervolgopleiding, ook als dit niet alleen maar positief is. Voor een student die de transitie maakt van mbo naar hbo zijn een realistisch beeld en realistische verwachtingen essentieel. Het niet uitkomen van verwachtingen is een van de belangrijkste redenen om te stoppen met een studie (Allen & Meng, 2010; Van den Broek et al., 2019). Zittende hbo-studenten, docenten en mbo-alumni kunnen helpen om dit realistisch beeld te creëren (Meens & Dijkstra, 2021). Het is daarbij belangrijk dat studenten al in het oriëntatieproces realistische ervaringen opdoen en daarop reflecteren (Meens, 2018). Deze kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben de cultuur van het hbo of op de hbo-beroepspraktijk.

Begeleiding en faciliteren sociale integratie

Goede loopbaanbegeleiding draagt ook bij aan het ontwikkelen van betrokkenheid bij het beroep (Elffers, 2016). Dit kan worden bereikt door middel van reflectie, geïntegreerde loopbaanbegeleiding, praktijkervaring en de ontwikkeling van zowel hard als soft skills en het belang van reflectie op werk- en beroepservaringen. Het omvat ook de vorming van een professionele identiteit. Door te reflecteren ontwikkelen studenten een zelfbeeld, beroepsbeelden en competenties die essentieel zijn voor hun loopbaanontwikkeling. Den Boer et al. (2021) onderstrepen het belang van reflectie op de eigen ervaringen en het ontvangen van begeleiding tijdens dit leerproces. Dit helpt studenten bewust te worden van hun professionele groei en hun identiteit verder te ontwikkelen.

Goede loopbaanbegeleiding heeft echter niet alleen een inhoudelijke kant, maar ook een socialemotionele kant (Severiens et al., 2006; Van der Meer et al., 2010). Docenten kunnen bijvoorbeeld een belangrijke rol spelen bij het wegnemen van twijfels en onzekerheden die spelen bij de transitie naar het hbo. Begeleiding heeft een belangrijke functie als het gaat om het verbonden voelen met een opleiding. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat persoonlijke aandacht van docenten en peer-to-peer mentoring belangrijke werkzame elementen zijn in interventies gericht op het vergroten van sociale binding (Langeloo et al., 2025). Activiteiten gericht op sociale integratie (studenten leren elkaar kennen) zijn belangrijk voor een soepele overgang. Het gaat hierbij zowel om het creëren van een warm welkom (in bijv. de introductieperiode), als om het faciliteren van sociaal contact door middel van didactische interventies, zoals actieve werkvormen met veel uitwisseling (Langeloo et al., 2025).

Didactiek en programmering

Activerende en motiverende didactiek kan gebruikt worden om academische integratie te bevorderen. Onder activerende en motiverende didactiek verstaan we onderwijs waarbij studenten uitgenodigd worden om mee te doen aan allerlei activiteiten die erop gericht zijn het diepere leren te bevorderen (Deunk & Korpershoek, 2021) en om zich als actieve deelnemer op te stellen. Onderwijs waarbij studenten een gevoel van autonomie, competentie en verbondenheid ervaren, draagt bij aan een hoge motivatie (Ryan & Deci, 2000) en aan studentsucces. Onderwijsactiviteiten die studenten actief betrekken, (bijv. kleinschalige praktijkgerichte opdrachten en authentieke opdrachten) bieden hierbij waardevolle ondersteuning.

Programmering van onderwijs, inclusief toetsing en zelfstudie zijn ook van belang voor het vergroten van gedragsmatige betrokkenheid (academische integratie) en het versoepelen van de overgang van mbo naar hbo. Het vermijden van te veel kennistoetsen, versplintering van het programma en concurrentie tussen studieonderdelen vergroten de studeerbaarheid van het curriculum (Deunk & Korpershoek, 2021) en de kans op studiesucces (Cohen-Schotanus, 2012). Regelmatigheid in studeren, duidelijke sturing van zelfstudie en tussentijds toetsen zorgen voor meer gedragsmatige betrokkenheid, regelmaat en een betere beklijving van kennis (van Berkel et al., 2017).

Een afgestemd en gedifferentieerd curriculum

De curriculumtheorie benadrukt de noodzaak van een goed afgestemd curriculum dat studenten helpt geleidelijk te wennen aan de verandering (Biggs et al., 2022). Dit vergt differentiatie: aanpassing van het onderwijsproces op de leerbehoeften, interesses en capaciteiten van mbo-studenten die zich oriënteren op een mogelijke overstap en hbo-studenten die de overstap al hebben gemaakt (Tomlinson, 2001, 2017). Ook een sterke aansluiting op de voorkennis en ervaring van studenten is essentieel. Het mbo-curriculum moet aansluiten bij de hbo-eisen, terwijl het hbo-curriculum de instroom vanuit het mbo moet accommoderen. Tijdige identificatie van struikelblokken (bijv. via diagnostische toetsen en feedbacksystemen) maakt gerichte interventies mogelijk en helpt studenten zich beter voor te bereiden op de uitdagingen van het hbo. Dit geldt ook voor het identificeren en wegnemen van eventuele deficiënties in bijvoorbeeld rekenen en taalvaardigheden. Een nauwe afstemming tussen mbo- en hbo-curricula draagt eveneens bij aan een soepelere overgang. Doorlopende leerlijnen en samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten stellen studenten in staat zich al tijdens hun mbo-opleiding voor te bereiden op de verwachtingen en vaardigheden die in het hbo centraal staan (Jenniskens et al., 2021).

Aandacht voor studievaardigheden

Naast afstemming van curricula en het identificeren en wegnemen van deficiënties is aandacht voor de *ontwikkeling van cognitieve- en metacognitieve studievaardigheden* van belang voor een soepele integratie. Cognitieve vaardigheden, waaronder hogere-orde denkvaardigheden zoals analyseren, evalueren en creëren, zoals beschreven in Bloom's Taxonomy (Anderson & Krathwohl, 2001; Bloom et al., 1956), vormen een belangrijke basis voor de ontwikkeling van hbo-competenties zoals kritisch denken, onderzoeksvaardigheden en complexe probleemoplossing.

Metacognitieve vaardigheden, zoals het plannen, monitoren en evalueren van het eigen leerproces, spelen ook een rol in het bevorderen van zelfstandigheid en doelgericht leren (Zimmerman, 2002). Daarnaast draagt het vroegtijdig en doorlopend ontwikkelen van studievaardigheden, zoals timemanagement, effectieve leerstrategieën en informatievaardigheden, bij aan studiesucces en het zelfvertrouwen van studenten (Lizzio, 2006; Wijnia, 2014). Studenten die de overgang van mbo naar hbo maken, profiteren van onderwijsontwerpen die niet alleen de ontwikkeling van essentiële vaardigheden bevorderen, maar hen ook actief betrekken bij hun leerproces en stimuleren om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen ontwikkeling (e.g., Vygotsky, 1978). Door middel van onderwijsactiviteiten zoals reflectieopdrachten, zelfevaluaties en probleemgestuurd leren kunnen deze vaardigheden verder worden versterkt, wat bijdraagt aan een soepele integratie en grotere zelfstandigheid in het hbo.

1.5 Van theorie naar praktisch concept: het opstellen van een kader en operationalisatie van de begrippen

De voorgaande paragraaf richtte zich op welke elementen ertoe doen bij (onderzoek naar) studentsucces en hoe dit kan bijdragen aan een soepele overgang en een succesvolle integratie in het hbo. Dit vormt de basis voor dit onderzoek. De hiervoor genoemde elementen zijn vertaald naar praktische concepten: de ervaren match met de opleiding, thuis voelen, academische integratie, sociale integratie, motivatie, studievoortgang, persoonlijke ontwikkeling (zelfeffectiviteit en eigenwaarde) en de ontwikkeling van een professionele identiteit. In deze paragraaf beschrijven we hoe deze concepten in het onderzoek een plaats krijgen en hoe deze vertaald zijn naar een meetinstrument. Afbeelding 2 op de volgende pagina brengt de verschillende onderdelen van het onderzoek en samenhang in beeld.

Boven aan de afbeelding staan de *verschillende (onderwijs)activiteiten* voor studenten het mbo en hbo. Deze staan centraal in dit onderzoek en verwijzen naar alle soorten activiteiten. In dit onderzoek wordt niet alleen ingezoomd op de verschijningsvormen van deze activiteiten, maar ook op (veronderstelde) relaties met studie- en studentsucces.

Onder dit blok zijn de *drie pijlers van het onderzoek* weergegeven.

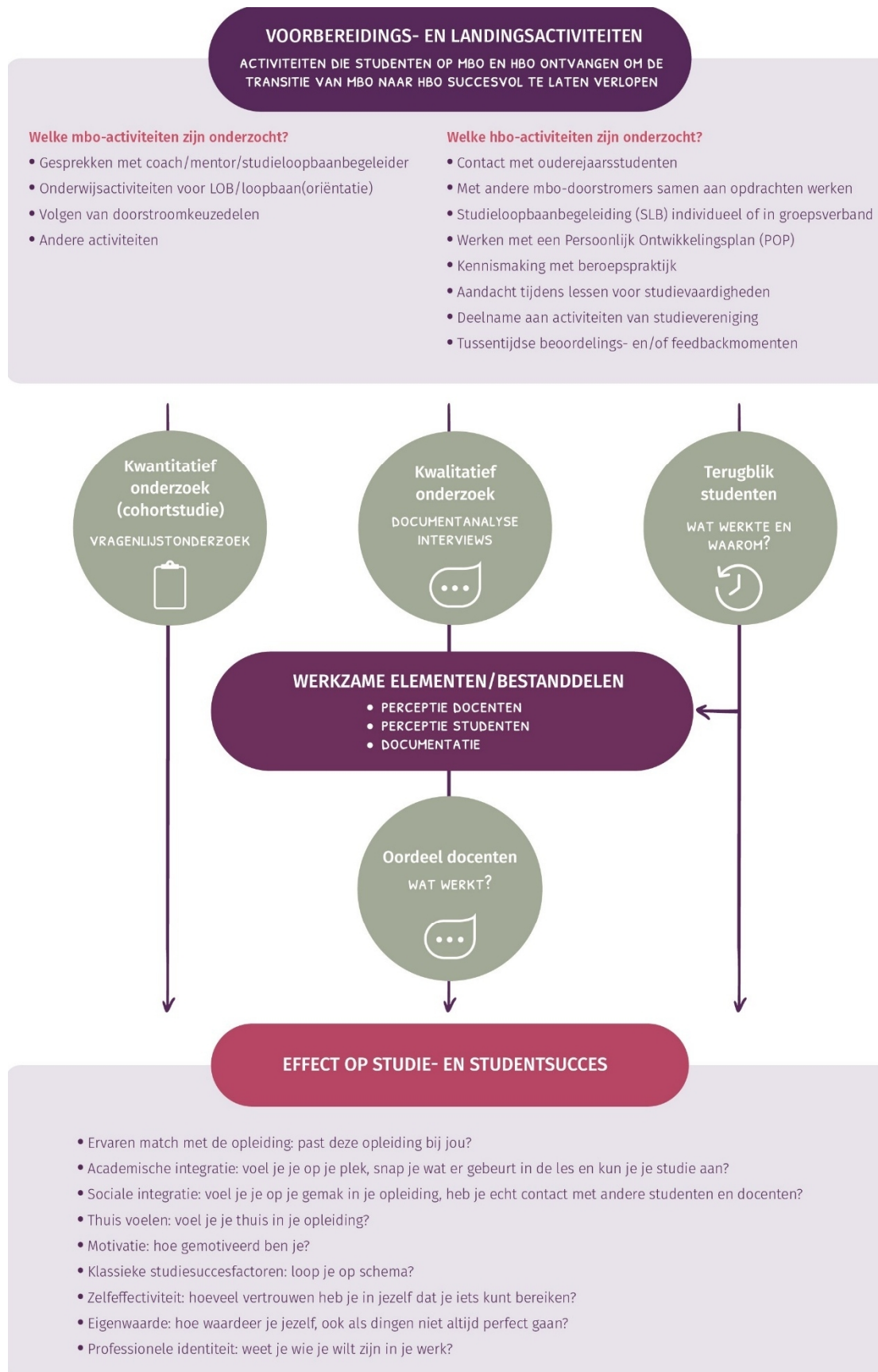
In de *cohortstudie* zijn vier studentcohorten op maximaal vier momenten bevraagd. Naast de uitkomstmaten is ook gevraagd naar hun perceptie van de effectiviteit van onderwijsactiviteiten.

Het *kwalitatieve onderzoeksdeel* bestaat uit een documentanalyse (bestudering van documenten die ten grondslag liggen aan de *onderwijsactiviteiten* in het mbo en hbo bestudeerd) en uit diepte-interviews met docenten als studenten waarbij is gekeken naar *werkzame bestanddelen* in de (onderwijs)activiteiten.

De *kwalitatieve terugblik* door studenten had tot doel terug te kijken op het eerste jaar in het hbo en ervaringen te delen over (onderwijs)activiteiten die hen hebben geholpen en over activiteiten zij hebben gemist.

Aan de onderkant van de figuur zijn de zogeheten *afhankelijke variabelen* of de *uitkomstmaten* van dit onderzoek getoond. Het is een operationalisatie van *studie- en studentsucces* (verderop wordt dit nader uitgewerkt). De (onderwijs)activiteiten waaraan studenten hebben deelgenomen worden verondersteld een effect te hebben op deze uitkomstmaten. De relatie tussen de (onderwijs)activiteiten en studie- en studentsucces is in alle delen van het onderzoek aan de orde gekomen.

AFBEELDING 2: CONCEPTUEEL MODEL

2 Opzet, methoden en materialen

Het onderzoek bestaat uit drie onderdelen: (1) een brede kwalitatieve studie naar (onderwijs)activiteiten op basis van documentanalyse en diepte-interviews, (2) een cohortstudie onder studenten, en (3) een kwalitatieve terugblik door een groep studenten. De uitkomsten van deze onderdelen zijn in samenhang geanalyseerd en geïntegreerd. In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe het onderzoek is uitgevoerd, hoe centrale concepten zijn vertaald naar concrete onderzoeksvragen, welke methoden zijn toegepast en hoe de resultaten zijn geanalyseerd.

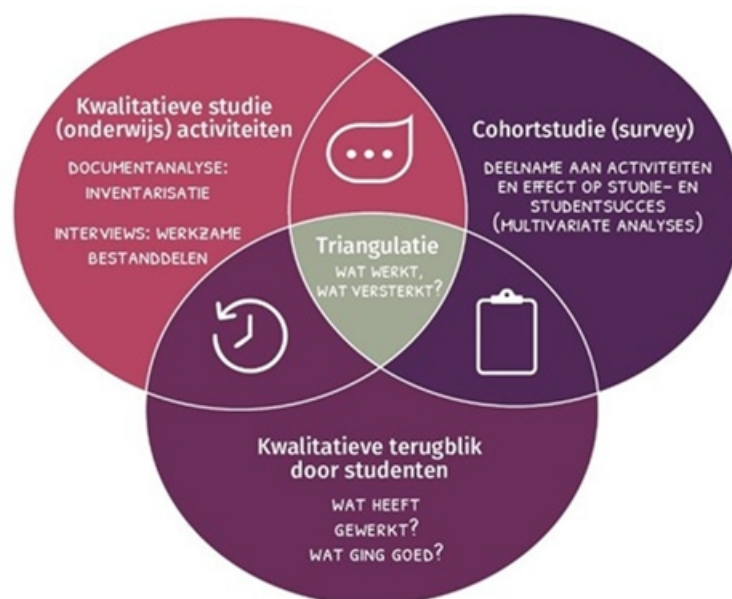
2.1 Onderzoeksopzet

Allereerst is een kwalitatieve studie uitgevoerd om te achterhalen welke activiteiten in het mbo en hbo worden uitgevoerd in het kader van een soepele overgang tussen mbo en hbo. Dit is op twee verschillende manieren gedaan: door middel van een analyse van documenten die zijn opgevraagd bij de instellingen en door middel van interviews met studenten en docenten. De gesprekken vonden plaats met laatstejaars mbo-studenten, uit het mbo doorgestroomde eerstejaars hbo-studenten en hun docenten.

Ten tweede is een cohortstudie uitgevoerd onder vier verschillende cohorten. Deze cohorten hebben op meerdere momenten in het (doorstroom)proces vragenlijsten ingevuld.

Ten derde zijn studenten die van mbo naar hbo zijn doorgestroomd kwalitatief bevraagd. Hun is in retrospectief gevraagd wat goed ging, wat minder goed ging, en in hoeverre en op welke manier de activiteiten hen hebben geholpen. Deze drie onderdelen versterken elkaar doordat ze conceptueel overlappen. Deze drie onderdelen versterken elkaar omdat ze conceptueel overlappen.

AFBEELDING 3: ONDERZOEKSMETHODEN

2.2 Kwalitatieve studie naar werkzame bestanddelen van (onderwijs)activiteiten

2.2.1 Documentanalyse

Via een *documentanalyse* is geïnventariseerd welke (onderwijs)activiteiten op de mbo- en hbo-instellingen worden aangeboden om studenten een goed onderbouwde keuze voor na diplomering te laten maken. In de tweede helft van 2022 is gestart met het verzamelen van documentatie. Consortiumpartners leverden documenten aan over onderwijsactiviteiten bij de eigen onderwijsinstelling. Dit heeft in totaal 233 documenten opgeleverd, die zijn geanalyseerd. Het analyseproces bestond uit drie stappen: 1) doornemen van elk document, 2) maken van een lijst van onderwijsactiviteiten en 3) analyse van onderwijsactiviteiten op kenmerken. In de eerste stap zijn de documenten door een onderzoeker doorgelezen om na te gaan of het beschrijvingen van een onderwijsactiviteit of kenmerken daarvan bevatte en zijn dubbele documenten getraceerd. Dit resulteerde in 128 unieke documenten die zijn meegenomen in de volgende analyse stappen. Tabel 1 geeft een overzicht van de documenten.

TABEL 1: OVERZICHT VAN GEANALYSEERDE DOCUMENTATIE

Documentatie	Totaal
Lesmateriaal (opdrachtoomschrijvingen, presentaties, (studie)handleidingen, handleiding keuzedelen)	59
Evaluatie documenten (rapporten, activiteitenverslagen, notulen, presentaties)	22
Voorlichtingsdocumenten (presentaties, folders, flyers)	12
Documenten over toetsing	12
Overige documenten	10
Planning	6
Communicatie (mailwisseling, uitnodigingen)	4
Overzichtsdocument van onderwijsactiviteiten	3
Totaal	128

Op basis van deze documenten is een lijst gemaakt van onderwijsactiviteiten per instelling die is besproken met de consortiumpartners. Hierna zijn onderwijsactiviteiten, zoals beschreven in de documenten, geanalyseerd door te coderen en uit de gecodeerde fragmenten kenmerken te destilleren: doelgroep, beoogd resultaat, betrokken partijen, inhoudelijke en didactische kenmerken en werkzame elementen. Bijlage 1 gaat dieper in op de methode.

2.2.2 Interviews

Om meer zicht te krijgen op de werkzaamheid van de onderwijsactiviteiten en kenmerken daarvan, zijn diepte-interviews gehouden met docenten (die in het mbo ook regelmatig de rol van ontwikkelaar hadden) en met studenten. De consortiumpartners verstrekten contactgegevens van de betrokken docenten bij de onderwijsactiviteiten; deze docenten zijn via e-mail benaderd met een verzoek voor deelname. Hierna hebben de docenten de onderzoekers in contact gebracht met studenten die we hebben benaderd voor deelname aan een interview. Op basis van een langlopend project bij de Hanze (Eerste 100 dagen-programma) waarbij opleidingen geëvalueerd en doorontwikkeld worden als het gaat om studentsucces van eerstejaarsstudenten in het hbo, zijn interviews gehouden met hbo-docenten en doorgestroomde mbo-studenten. In totaal zijn er 31 studenten en 38 docenten geïnterviewd.

Onderstaand is de verdeling van interviews over docenten en studenten per instelling weergegeven (tabel 2). Hieruit blijkt dat bij een relatief groot aandeel studenten van het Noorderpoort een interview is afgenomen. Dit komt doordat van twee onderwijsactiviteiten verhoudingsgewijs veel studenten wilden meewerken aan een interview.

TABEL 2: OVERZICHT VAN GEÏNTERVIEWDEN PER DEELNEMENDE ONDERWIJSINSTELLING

Geïnterviewden	Totaal	Aeres	Alfa College	Drenthe College/ Terra	Firda	Noorderpoort	Menso Alting	Hanze-hogeschool
Studenten	31		3		4	12	1	11
Docenten	38	1	6	3	4	3	2	19
Totaal	69	1	9	3	8	15	3	30

De interviews met *docenten en studenten uit het mbo* hebben plaatsgevonden tussen juni en december van 2023 en de interviews met docenten en studenten uit het hbo hebben plaatsgevonden in de periode januari tot en met mei 2024. De interviews met studenten focusten op de *onderwijsactiviteiten* waar studenten mee in aanraking zijn gekomen ter voorbereiding op hun keuze na diplomering, en op wat hierin voor hen *werkte* en *waarom*. Verder zijn specifieke bestanddelen aan bod gekomen die op basis van eerder onderzoek en gesprekken met de consortiumpartners als belangrijk zijn benoemd, zoals studielast en de rol van medestudenten en docenten. De interviews met docenten waren vergelijkbaar, maar gericht op wat volgens docenten *werkte* in de onderwijsactiviteit waar zij bij betrokken waren, *voor wie* en *waarom*.

In de interviews met *docenten uit het hbo* stonden *onderwijsactiviteiten in het eerste half jaar* centraal waarbij het doel was om studenten zich vanaf dag één thuis te laten voelen in het hbo. Hierbij is gefocust op wat de onderwijsactiviteiten voor de succesvolle doorstroom van mbo naar hbo hebben betekend. Doorgestroomde mbo-studenten die ten tijde van het interview in het eerste jaar van een hbo-opleiding zaten, zijn vervolgens geïnterviewd over hoe de activiteit voor hen zorgde dat zij zich thuis voelden in het hbo. Het hbo biedt naast Bacheloropleidingen ook Associate degrees (Ad's) aan. Studenten die vanuit het mbo doorstromen zijn voor de Ad's een belangrijke doelgroep. Daarom is ervoor gekozen twee Ad's (Bedrijfskunde en Pedagogisch Educatief Professional) mee te nemen in dit onderzoek.

De *analyse van de interviewdata* bestond uit twee stappen: 1) het coderen van de data om patronen in de data te identificeren en de data systematisch te ordenen, en 2) deze samen te vatten tot een beschrijving van werkzame elementen van onderwijsactiviteiten. In de eerste stap zijn de interviews zowel op deductieve als inductieve wijze gecodeerd om uit literatuur bekende thema's (deductief) én nieuwe thema's uit de data (inductief) inzichtelijk te maken. Om te zorgen voor voldoende betrouwbaarheid en reproduceerbaarheid van de resultaten uit deze stap, zijn de eerste acht interviews (twee van elke groep geïnterviewden) gecodeerd door zowel een onderzoeker als door twee onderzoeksassistenten. Daarop volgde overleg en aanpassing van het codeboek tot overeenstemming werd bereikt over de manier waarop de data moest worden gecodeerd (zie bijlage 2 voor een uitgebreid overzicht van het coderings-schema). De resterende 61 interviews zijn gecodeerd door onderzoeksassistenten en gecontroleerd en geïnterpreteerd door de onderzoeker.

2.3 Cohortstudie (survey onder studenten)

Parallel aan de kwalitatieve studie is een cohortstudie (survey) uitgevoerd. De cohortstudie bestaat uit drie mbo-cohorten afkomstig van de acht deelnemende roc's. Door middel van herhaalde vragenlijsten is nagegaan hoe studenten de doorstroom naar het hbo hebben ervaren en in hoeverre (onderdelen van) onderwijsactiviteiten in de vooropleiding en in het hbo hebben bijgedragen tot studentsucces.¹ Hiervoor zijn vragenlijsten ontwikkeld die grotendeels zijn gebaseerd op bestaande (en gevalideerde) onderzoeksinstrumenten. In de volgende paragraaf passeren deze de revue.

2.3.1 Onderzoeksinstrumenten

Elke meting (of meetmoment) had een ander accent op het thema doorstroom van mbo naar hbo. De instrumenten zijn voor een groot deel ontleend aan grootschalige onderzoeken om studentsucces in het hoger onderwijs te meten: de Starmonitor Hoger Onderwijs en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs. In het onderzoek zijn vier metingen uitgevoerd om de overgang van mbo naar hbo in kaart te brengen. Door deze vier metingen ontstaat een gedetailleerd beeld van de overgang van mbo naar hbo en de factoren die bijdragen aan een succesvolle doorstroom.

De *eerste meting* is uitgevoerd in het laatste jaar van het mbo en richtte zich op de keuzes die studenten overwogen na het mbo, zoals werken of doorstuderen, en de redenen achter deze keuzes. Daarnaast is onderzocht met welke activiteiten studenten in aanraking zijn geweest bij de voorbereiding op hun volgende stap en in hoeverre de activiteiten in het mbo hen daarbij hebben geholpen. Ook is gevraagd naar hun verwachtingen over een mogelijke vervolgstudie en naar achtergrondkenmerken zoals gender en leeftijd.

De *tweede meting* vond plaats in november van het eerste hbo-jaar en richtte zich op de eerste ervaringen van studenten. Hoe bevalt de start en komen de verwachtingen overeen met de realiteit? Welke mbo-activiteiten hebben geholpen en welke hbo-activiteiten dragen bij aan een soepele overgang. Daarnaast is gekeken naar de mate waarin studenten zich thuis voelen, hun overtuiging over hun studiekeuze, hun studiemotivatie en hun studievoortgang. Ook is aandacht besteed aan hun persoonlijke ontwikkeling.

De *derde meting* was in juni aan het einde van het eerste hbo-jaar. Hierbij is gekeken naar keuzes die studenten overwogen: doorgaan, switchen of stoppen. Daarnaast is het aantal behaalde studiepunten en de studievoortgang geëvalueerd. Er is opnieuw ingegaan op de mate van thuis voelen, de studiemotivatie en de perceptie van het effect van activiteiten waar studenten mee in aanraking zijn geweest om de overgang te vergemakkelijken.

Tot slot vond een *vierde meting* plaats in het tweede jaar van het hbo. Hierin is teruggeblikt op de studievoortgang, aansluiting, het thuis voelen en de studiemotivatie in het eerste jaar. Daarnaast is de actuele status van de student in kaart gebracht: is de student doorgegaan met de studie, geswitcht of gestopt.

¹ Het gaat om onderwijsactiviteiten in het mbo (zoals doorstroomkeuzedelen en LOB-activiteiten) en in het hbo, zoals de activiteiten in het kader van de Eerste 100-dagen-programma's. Er is uitsluitend gevraagd naar activiteiten, niet naar de onderliggende werkzame mechanismen. Dat was oorspronkelijk wel de bedoeling, maar de bestudeerde documenten bleken hiervoor onvoldoende aanknopingspunten te bieden. Ze bevatten te weinig informatie om dit aspect in de vragenlijsten op te nemen.

De zogeheten *uitkomstmaten* in dit onderzoek zijn de vragen waarmee *studie- en studentsucces* zijn gemeten. Zoals hiervoor vermeld, gaat het hier niet alleen om klassieke studievoortgangskennmerken, maar ook om affectieve en gedragsmatige factoren, sociale factoren, thuis voelen, persoonlijke ontwikkeling, en het ontwikkelen van een professionele identiteit. De vragen over student-succes zijn ontleend aan de Studentenmonitor en de Startmonitor, twee groot-schalige onderzoeken in het hoger onderwijs die al respectievelijk 20 jaar (Studentenmonitor) en ongeveer 15 jaar (Startmonitor) worden uitgevoerd. De concepten *zelfeffectiviteit* (General Self-Efficacy Scale) en *eigenwaarde* (Rosenberg self esteem scale) zijn toegelicht in paragraaf 1.4.1. Tabel 3 geeft een overzicht van de instrumenten die zijn gebruikt voor de uitkomstmaten en de schaalconstructie die zijn toegepast.

TABEL 3: OVERZICHT VAN GEBRUIKTE INSTRUMENTEN OM DE UITKOMSTMATEN VAST TE STELLEN

Ervaren match met de opleiding (meting 2)	
- Deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze - Deze opleiding past perfect bij mijn interesses - Deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden - Ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze - Door opleidingskeuze zie ik toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet - Door deze opleidingskeuze kan ik een bijdrage leveren aan de samenleving	Startmonitor (Research-Ned) Betrouwbaarheid: alpha = 0,88
Academische integratie (meting 3, 4)	
- Ik werk hard voor mijn studie en besteed er voldoende tijd aan - Ik volg meestal alle studieactiviteiten - Ik loop zelden achter met het werk dat ik voor mijn studie moet doen - Ik zit NIET regelmatig iets anders te doen tijdens de lessen - Ik denk en praat mee over verbetering van het onderwijs - Ik zet me in voor de hogeschool - Ik doe mee aan extra inhoudelijke activiteiten van opleiding of studievereniging - Ik doe mee aan (online) sociale activiteiten van mijn opleiding of studievereniging	Startmonitor Betrouwbaarheid: alpha = 0,70
Sociale integratie (meting 3, 4)	
- Oordeel over persoonlijk contact met docenten - Oordeel over persoonlijk contact met medestudenten - Oordeel over sfeer - Oordeel over het leven als student	Startmonitor Betrouwbaarheid: alpha = 0,75
Thuis voelen (meting 2, 3, 4)	
Verwacht je dat je je thuis zult voelen/voel je je thuis bij je opleiding?	Startmonitor
Motivatatie	
- Mijn motivatie aan het begin van het studiejaar was (meting 2) - Mijn motivatie op dit moment is (meting 2, 3, 4)	Studentenmonitor Hoger Onderwijs
Klassieke studiesuccesfactoren (studievoortgang t.o.v. programma) (meting 2, 3, 4)	
- Ik loop veel achter op het programma - Ik loop enigszins achter op het programma - Ik loop op schema - Ik loop enigszins voor op het programma - Ik loop veel voor op het programma	Studentenmonitor Hoger Onderwijs
Klassieke studiesuccesfactoren (studievoortgang in EC) (meting 2, 3, 4)	
- Minder dan 10 EC 11-20 EC 21-30 EC 31-40 EC 41-50 EC 51-60 EC	Startmonitor

Persoonlijke ontwikkeling: zelfeffectiviteit (meting 2, 3, 4)	
▪ Het lukt me altijd moeilijke problemen op te lossen, als ik er genoeg moeite voor doe ▪ Als iemand mij tegenwerkt, vind ik toch manieren om te krijgen wat ik wil ▪ Het is voor mij makkelijk om vast te houden aan mijn plannen en mijn doelen te bereiken ▪ Ik vertrouw erop dat ik onverwachte gebeurtenissen doeltreffend aanpak ▪ Dankzij mijn vindingrijkheid weet ik hoe ik in onverwachte situaties moet handelen ▪ Ik kan de meeste problemen oplossen als ik er de nodige moeite voor doe ▪ Ik blijf kalm bij moeilijkheden omdat ik vertrouw op vermogen problemen op te lossen ▪ Als ik geconfronteerd word met een probleem, heb ik meestal meerdere oplossingen ▪ Als ik in een lastige situatie zit, weet ik meestal wat ik moet doen ▪ Wat er ook gebeurt, ik kom er wel uit	De General Self-Efficacy Scale meet hoe een persoon in het algemeen denkt en doet (Teeuw B, & Schwarzer R.) Betrouwbaarheid: alpha = 0,81
Persoonlijke ontwikkeling: eigenwaarde (meting 2, 3, 4)	
▪ Over het algemeen ben ik blij met mezelf ▪ Soms denk ik dat ik nergens goed voor ben* ▪ Ik vind dat ik een aantal goede eigenschappen bezit ▪ Ik ben in staat dingen net zo goed te doen als anderen ▪ Ik heb het gevoel dat ik niet veel heb om trots op te zijn* ▪ Ik voel me soms nutteloos* ▪ Ik vind mezelf waardevol, op zijn minst gelijkwaardig aan anderen ▪ Ik zou meer respect voor mezelf willen hebben* ▪ Over het algemeen heb ik de neiging mij een mislukking te voelen* ▪ Ik heb een positieve houding over mezelf	Rosenberg self esteem scale: Rosenberg, M. (1979). <i>Conceiving the Self</i> . New York: Basic Books. * Items zijn gehercodeerd Betrouwbaarheid: alpha = 0,89
Professionele identiteit (meting 3, 4)	
▪ Ik weet welke baan ik wil na deze opleiding ▪ Ik zie mezelf dit type werk doen ▪ Ik zie het werkende leven voor me ▪ Na deze opleiding krijg ik makkelijk een baan ▪ Ik verwacht werk te vinden in de buurt waar ik wil wonen	Startmonitor Betrouwbaarheid: alpha = 0,68

2.3.2 Opzet cohortstudie

Voor het benaderen van mbo-studenten voor deelname aan de eerste vragenlijst (meting 1, uitsluitend mbo-studenten) hebben we hulp ontvangen van de acht deelnemende mbo-instellingen. Er zijn de uitnodigings- en rappelteksten opgesteld en vervolgens gedeeld met de contactpersonen van de deelnemende mbo-instellingen. De mbo-instellingen hebben hun eigen studenten benaderd via de studentenmail. De uitnodiging is alleen verstuurd naar studenten die in de doelgroep vielen: laatstejaars mbo-studenten van niveau 4. Bij cohort 1 zij ook de één-na-laatstejaars bevraagd. Deze zijn uiteindelijk niet meegenomen in de onderzoeksresultaten omdat het niet mogelijk was deze groep volledig betrouwbaar te ondubbelen met de laatstejaars van het navolgende cohort. De mbo-cohorten bestaan aldus uitsluitend uit laatstejaarsstudenten van niveau-4 opleidingen die we over de tijd hebben gevolgd.

Om na te gaan of onderwijsactiviteiten exclusief werken voor mbo-doorstromers of mogelijk een breder effect hebben, is er in het kader van dit onderzoek ook één cohort vanuit de Hanze gevolgd, bestaande uit alle eerstejaarsstudenten die in 2023-2024 begonnen zijn aan een opleiding aan de Hanze. Deze cohorten bevatten ook studenten met een havo- of vwo-achtergrond.

Na de eerste vragenlijst beschikten we over privé e-mailadressen van respondenten die bereid waren de om mee te blijven doen aan het onderzoek. Voor de andere drie meetmomenten konden we studenten (die wilden meewerken aan de cohortstudie) zelf uitnodigen voor deelname aan de vragenlijst. Voor alle vragenlijsten geldt dat het veldwerk ongeveer een maand liep.

Voor de eerste vragenlijst zijn drie rappels verzonden; voor de overige drie vragenlijsten zijn er twee rappels verstuurd. Bij iedere meting werd onder studenten die de vragenlijst hadden ingevuld prijzen verloot (bol.com bonnen).

2.3.3 Respons cohortstudie

Tabel 4 toont de bruto respons op alle metingen per cohort. Voor cohort 1 zijn de responspercentages 3.533 studenten (meting 1; 21%), 325 studenten (meting 2; 40%), 54 studenten (meting 3; 435) en 28 studenten (meting 4; 72%). Voor cohort 1 zijn ook de één-na-laatstejaars benaderd. Het betrof 1.684 studenten die uiteindelijk buiten de analyses zijn gehouden. Cohort 2 heeft een bruto responspercentage van respectievelijk 22 procent, 31 procent, 51 procent en 55 procent. Cohort 3 heeft deelgenomen aan twee metingen en kent een responspercentage van respectievelijk 24 procent en 28 procent. Cohort 4 is het hbo-cohort van de Hanze. Dit cohort is voor het eerst benaderd in het eerste jaar (vergelijkbaar met de tweede meting van de andere drie cohorten). Cohort 4 heeft een bruto respons van 17, 34 en 55 procent.

Tabel 4 toont de bruto respons. Er is een verval in de cohorten (aantal studenten). Dit heeft een aantal oorzaken. Allereerst zijn uit de eerste meting van cohort 1, zoals gezegd, 1.684 studenten niet verder benaderd (dit waren de één-na-laatstejaars). Ten tweede is bij de eerste meting gevraagd aan studenten of ze wilden deelnemen aan de cohortstudie. Dit is aan het eind van de vragenlijst gevraagd. Studenten die niet tot en met het eind waren gekomen, hebben deze vraag niet gehad en zijn dus niet verder betrokken in de cohortstudie. Ongeveer één op de drie benaderde studenten was bereid om deel te nemen aan de cohortstudie. Dat betekent dat voor de tweede meting de totaal te benaderen groep (N) van cohort 1 t/m 3 een omvang had van 1.726 studenten en voor cohort 4 (eerste meting in november van het eerste hbo-jaar) 3.087 studenten. Vervolgens zijn er records uitgevallen die niet in het hbo zijn gaan studeren, een ongeldig e-mailadres hebben opgegeven, zich alsnog hebben uitgeschreven voor het panel of voortijdig zijn uitgevallen. Sommigen hebben wel verdiepende vragen gehad over uitvalredenen, maar zijn hierna niet verder benaderd. Daarnaast hadden we te maken met incomplete vragenlijsten. In Dit alles verklaart de uitval tussen de bruto steekproef (N) in meting 2 en de bruto steekproef (N) in meting 3. multivariate analyses zijn daarom uitsluitend de *uitkomstvariabelen* van meting 2 en 3 meegenomen.

TABEL 4: RESPONSOVERZICHT (BRUTO RESPONS) PER METING EN COHORT

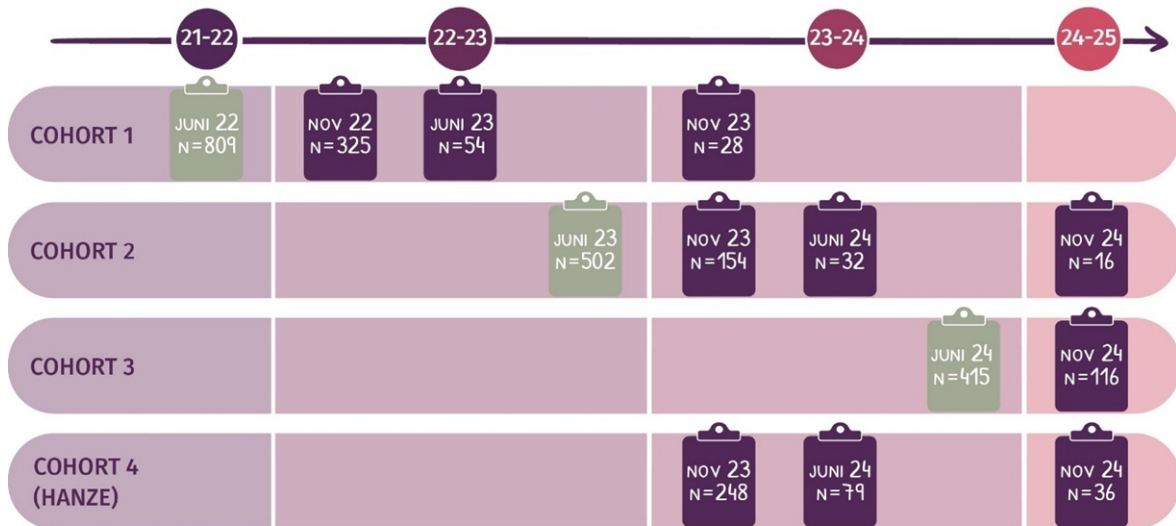
	Meting 1			Meting 2			Meting 3			Meting 4		
	(N)	(%)	(n)	(N)	(%)	(n)	(N)	(%)	(n)	(N)	(%)	(n)
Cohort 1	16.889*	21%	3.533*	809	40%	325	119	45%	54	39	72%	28
Cohort 2	7.233	22%	1.621	502	31%	154	63	51%	32	29	55%	16
Cohort 3	5.915	24%	1.432	415	28%	116	-	-	-	-	-	-
Cohort 4	-	-	-	3.087	17%	512	234	34%	79	66	55%	36
Totaal	30.037	22%	6.586	4.813	23%	1.107	417	40%	165	134	60%	80

(N) uitgenodigd; (%) responspercentage; (n) responsaantallen; * incl. één-na-laatste jaar (deze 1.684 records zijn in de ver-
volgoverzichten niet meer weergegeven, de bruto respons op de eerste meting was daarmee 1.849)

Afbeelding 4 schetst de tijdlijn van de vragenlijsten die zijn uitgezet onder de cohorten. In totaal konden studenten uitgenodigd worden voor vier metingen. Alleen mbo-cohorten 1 en 2 kregen een uitnodiging voor alle metingen. De eerste meting (groen) is de vragenlijst die studenten hebben ingevuld toen zij in het laatste jaar van hun mbo-opleiding zaten (niveau 4). Voor cohort 1 was dit in juni 2022, voor cohort 2 in juni 2023 en voor cohort 3 in juni 2024. Aan het einde van de vragenlijst is gevraagd of studenten wilden deelnemen aan vervolgonderzoek. Degenen die toestemming gaven, zijn opnieuw uitgenodigd.

De overige drie metingen (paars) vonden plaats in het hbo. Voor cohort 1 en 2 geldt dat er twee (paarse) metingen zijn in het eerste studiejaar van het hbo: een aan het begin van het studiejaar (in november) en een aan het einde (in mei) en een (paarse) meting in het tweede jaar van het hbo (in november).

AFBEELDING 4: DEELNAME STUDENTEN AAN DE COHORTSTUDIE

2.3.4 Kenmerken van de respondentgroepen

Tabel 5 en tabel 6 tonen de achtergrondkenmerken van de groep studenten. In deze tabel zijn alle studenten weergegeven die de eerste vragenlijst compleet hebben afgerond, los van hun bereidheid tot deelname aan de vervolgstudie.² Naast een weergave van de achtergrondkenmerken is een analyse uitgevoerd om na te gaan of de respondenten die wel en niet toestemming hebben gegeven om deel te nemen aan de cohortstudie van elkaar verschillen.

Uit tabel 5 komt naar voren dat de onderzoeksgroep bestaat uit ongeveer 60 procent vrouwen en 40 procent mannen. Dit wijkt af van de populatie mbo-studenten in de bol (47% man en 53% vrouw, bron: Onderwijs in Cijfers, 2023). We concluderen dat in de totale groep de vrouwen zijn oververtegenwoordigd. Tussen de 10 en 12 procent van de onderzoeksgroep is van niet-Nederlandse herkomst. Dit kan zowel een westerse en niet-westerse herkomst zijn. Van ongeveer de 40 procent van de deelnemers aan het onderzoek heeft ten minste een van de ouders een opleiding in het hoger onderwijs afgerond. Bij cohort 4 (Hanzecohort) ligt dit aandeel (57%) hoger.

Ruim 40 procent heeft in het laatste jaar van het mbo de intentie om naar het hbo te gaan. Dit aandeel is in cohort 3 lager dan in cohort 1 en 2. De respondentgroep is naar achtergrondkenmerken geen perfecte afspiegeling van de populatie mbo-studenten. Met name het aandeel vrouwelijke studenten is hoger in de respondentgroep van de cohortstudie. Het is daarom belangrijk om de resultaten met voorzichtigheid te interpreteren en niet te generaliseren naar de gehele groep mbo-studenten of mbo-doorstromers.

² In deze paragraaf zijn studenten die de vragenlijst niet compleet hebben afgerond achterwege gelaten.

TABEL 5: ACHTERGRONDKENMERKEN VAN DE BEVRAAGDE STUDENTEN NAAR COHORT

	Cohort 1		Cohort 2		Cohort 3		Cohort 4		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Totaal	1.849	100%	1.240	100%	1.154	100%	383	100%	4.626	100%
<i>Gender</i>										
Man	717	39%	504	41%	455	39%	125	33%	1.801	39%
Vrouw	1.119	61%	722	58%	688	60%	250	65%	2.779	60%
Anders	13	1%	14	1%	11	1%	8	2%	46	1%
<i>Herkomst</i>										
Nederlands	1.624	88%	1.117	90%	1.024	89%	348	91%	4.113	89%
Niet-Nederlands	214	12%	118	10%	124	11%	35	9%	491	11%
Onbekend	11	1%	5	0%	6	1%	0	0%	22	0%
<i>Eerste generatie hoger onderwijs</i>										
Ouders hoger onderwijs	693	37%	494	40%	473	41%	220	57%	1.880	41%
Eerste generatie hoger onderwijs	1.156	63%	746	60%	681	59%	163	43%	2.746	59%
<i>Intentie studeren in hbo</i>										
Ja	769	42%	541	44%	421	36%			1.731	41%
Nee/weet niet	1.080	58%	699	56%	733	64%			2.512	59%
<i>Studieresultaten mbo</i>										
(Onder)gemiddeld	970	52%	668	54%	643	56%	46	42%	2.327	53%
Bovengemiddeld	879	48%	572	46%	511	44%	64	58%	2.026	47%

Tabel 6 laat zien dat 83 procent afkomstig is uit de mbo-bol leerweg. In cohort 4 participeren ook hbo-studenten met een havo- en vwo-achtergrond. Het gaat hier respectievelijk om 221 en 49 studenten. Deze groepen zijn in de analyses samengenomen. Op basis van de verdeling naar domein (hoofdgroep crebo-code) concluderen we dat de grootste groep afkomstig is uit de Zorg- en welzijnssector (39%), gevolgd door Economie en administratie (12%) en Techniek en procesindustrie (9%). Dit zijn ook de drie grootste sectoren in het mbo.

Er is ook nagegaan of de groep studenten die aan het einde van de eerste meting heeft aangegeven deel te willen nemen aan de cohortstudie (59%) qua samenstelling afwijkt van de groep die niet wilde deelnemen (41%). De intentie om deel te nemen aan het onderzoek verschilt niet als we kijken naar achtergrondkenmerken. Het aandeel studenten dat wil deelnemen aan het cohortonderzoek is wel iets groter onder de groep met een doorstroomintentie. Dit is logisch gezien het onderwerp van dit onderzoek.

TABEL 6: OPLEIDINGSKENMERKEN VAN DE BEVRAAGDE STUDENTEN NAAR COHORT

	Cohort 1		Cohort 2		Cohort 3		Cohort 4		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>Leerweg</i>										
BOL	1.521	82%	993	80%	979	85%	104	95%	3.597	83%
BBL	328	18%	247	20%	175	15%	6	5%	756	17%
<i>Vooropleiding</i>										
Mbo-bbl	328	18%	247	20%	175	15%	0	0%	750	16%
Mbo-bol	1.521	82%	993	80%	979	85%	110	29%	3.603	78%
Havo	0	0%	0	0%	0	0%	221	58%	221	5%
Vwo	0	0%	0	0%	0	0%	49	13%	49	1%
Anders	0	0%	0	0%	0	0%	3	1%	3	0%

TABEL 6: (VERVOLG) OPLEIDINGSKENMERKEN VAN DE BEVRAAGDE STUDENTEN NAAR COHORT

	Cohort 1		Cohort 2		Cohort 3		Cohort 4		Totaal	
Mbo-sector										
Zorg en welzijn	776	42%	499	40%	393	34%	42	38%	1.710	39%
Economie en administratie	239	13%	135	11%	115	10%	14	13%	503	12%
Techniek en procesindustrie	169	9%	116	9%	101	9%	5	5%	391	9%
Media en vormgeving	124	7%	93	8%	76	7%	11	10%	304	7%
Informatie en communicatietechnologie	111	6%	83	7%	57	5%	8	7%	259	6%
Handel en ondernemerschap	84	5%	66	5%	47	4%	6	5%	203	5%
Bouw en infra	43	2%	33	3%	36	3%	0	0%	112	3%
Horeca en bakkerij	48	3%	41	3%	54	5%	5	5%	148	3%
Voedsel, natuur en leefomgeving	36	2%	42	3%	129	11%	2	2%	209	5%
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	42	2%	29	2%	48	4%	3	3%	122	3%
Transport, scheepvaart en logistiek	20	1%	20	2%	24	2%	1	1%	65	1%
Uiterlijke verzorging	26	1%	21	2%	10	1%	1	1%	58	1%
Toerisme en recreatie	54	3%	29	2%	24	2%	1	1%	108	2%
Mobiliteit en voertuigen	16	1%	15	1%	22	2%	1	1%	54	1%
Veiligheid en sport	54	3%	16	1%	16	1%	10	9%	96	2%
Afbouw, hout en onderhoud	4	0%	1	0%	0	0%	0	0%	5	0%
Onbekend	3	0%	1	0%	2	0%	0	0%	6	0%

2.3.5 Analyses cohortstudie

Beschrijvende analyses

Op basis van het cohortonderzoek zijn allereerst beschrijvende analyses uitgevoerd om na te gaan hoeveel studenten hebben deelgenomen aan de (onderwijs)activiteiten in het mbo en hbo en wat (volgens zelfrapportage) de effectiviteit was van deze activiteiten. In deze beschrijvende analyses is ook gekeken of er verschillen zijn naar studentkenmerken (gender, herkomst en opleidingsniveau van de ouders).

Multivariate analyses

We hebben onderzocht of er een samenhang is tussen mbo-voorbereidingsactiviteiten en hbo-landingsactiviteiten en hoe succesvol studenten zich voelen in het hbo (bijv. of ze goed meekomen, zich thuis voelen en vertrouwen hebben in hun studie). Daarvoor is informatie gebruikt van twee meetmomenten:

- de tweede en derde meting van studenten die via mbo-instellingen zijn gevolgd,
- de eerste en tweede meting van het zogeheten Hanzecohort (studenten die via de Hanze zijn gevolgd).

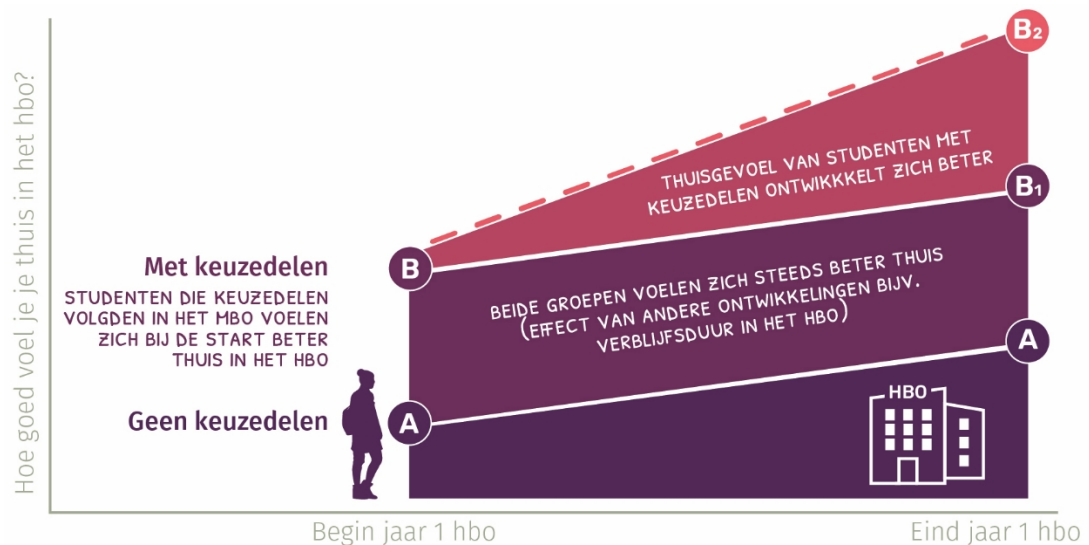
We hebben hiervoor een multivariate regressietechniek gebruikt. Hierbij is gekeken naar de samenhang van elke activiteit afzonderlijk met de hiervoor beschreven kenmerken van studie- en studentsucces (de uitkomstmaten). Hierbij is rekening gehouden met het feit dat studenten vaak meerdere activiteiten hebben gedaan. Dus (bijvoorbeeld) wat is het effect van LOB of een individueel gesprek, zonder dat dat effect wordt beïnvloed door andere activiteiten die de student ook heeft gevolgd? We hebben hiervoor drie soorten analyses gedaan voor mbo-studenten die naar het hbo zijn gegaan:

- Analyse 1: Verband tussen de gevolgde activiteiten en studie- en studentsucces bij het eerste meetmoment in het hbo.
- Analyse 2: Verband tussen de gevolgde activiteiten en studie- en studentsucces bij het tweede meetmoment in het hbo.
- Analyse 3: Verandering in succes tussen het eerste en tweede meetmoment. Dus: is een student meer of minder succesvol geworden en hangt dat samen met bepaalde activiteiten? Hiervoor is een methode gebruikt die we een difference-in-difference analyse noemen. Deze techniek wordt in de volgende paragraaf toegelicht.

Difference-in-differences analyse

We hebben onderzocht of studenten die deelnemen aan (onderwijs)activiteiten zich gedurende hun eerste studiejaar anders ontwikkelen op het gebied van studie- en studentsucces dan studenten die dat niet doen. Dit hebben we gedaan met een verschil-in-verschil (difference-in-differences, DiD) analyse. Afbeelding 5 illustreert dit. De verschil-in-verschil analyse werkt als volgt. Bij deze analyse vergelijken we twee groepen studenten: *deelnemers* aan een (onderwijs)activiteiten (B), in het voorbeeld: keuzedelen, en *niet-deelnemers* aan deze activiteit (A). We meten op minimaal twee momenten (bijv. aan het begin en aan het eind van het eerste studiejaar) hoe beide groepen zich ontwikkelen op een specifiek aspect, zoals (in dit voorbeeld) thuis voelen. Het idee is dat studenten zich sowieso beter gaan thuis voelen in het hbo door de tijd heen, bijvoorbeeld omdat ze langer in het hbo zitten. Deze algemene ontwikkeling zien we terug in beide groepen (lijn A en B1 in de afbeelding). Als deelname aan een activiteit daadwerkelijk effect heeft, zal de groep die wel heeft deelgenomen aan (hier) keuzedelen meer groei laten zien dan de groep die niet heeft deelgenomen (lijn B2 in de afbeelding). Als de ontwikkelingslijnen van beide groepen parallel lopen, betekent dit dus dat de activiteit geen extra effect heeft gehad op de ontwikkeling. Als de lijn van de deelnemers steiler stijgt, betekent dit dat de activiteit heeft bijgedragen aan een versnelde of sterkere ontwikkeling op dat gebied. Met de DiD-methode houden we dus expliciet rekening met natuurlijke ontwikkelingen die sowieso plaatsvinden en kijken we of deelname aan een activiteit daar een extra positief effect bovenop heeft.

AFBEELDING 5: UITLEG VAN DE 'DIFFERENCE-IN-DIFFERENCES' BENADERING

2.4 Kwalitatieve terugblik door studenten

In het voorgaande is aandacht besteed aan de respons op de vragenlijsten. De basisgegevens komen uit de tweede en derde meting. De vierde meting (die plaatsvond aan de start van het tweede hbo-jaar) had vooral tot doel studenten te laten terugkijken op het eerste jaar. Gezien de matige respons op deze vierde meting was het informatiegehalte onvoldoende om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Daarom is ervoor gekozen om een meer kwalitatieve terugblik uit te voeren onder studenten die hebben meegewerkt aan het onderzoek. Dit is gedaan in een kwalitatieve online bevraging. In totaal zijn hiervoor 300 studenten (verdeeld over alle cohorten) benaderd. In totaal 115 studenten (37%) werkten mee aan deze online vragenlijst met open vragen. Zij deelden hun ervaring over hun start in het hbo, over wat hen heeft geholpen en welke obstakels ze tegenkwamen. Zo kwamen, nadat alle metingen waren verricht, de studenten weer aan het woord. De volgende vragen zijn gesteld:

- Kun je in je eigen woorden omschrijven hoe de overgang naar het hbo voor jou verlopen is? Ging het heel soepel, of vond je het lastig? Waren er dingen waar je tegenaan liep? Waarom was dat zo?
- Wat vond je goed gaan bij de overgang naar het hbo? Wat ging je makkelijk af, of viel mee?
- Wat vond je lastig aan de overgang naar het hbo? Wat was moeilijk, of viel tegen?
- Hoe ben je geholpen in het mbo, de havo of het vwo om je voor te bereiden op het hbo? Heb je bijvoorbeeld gesprekken gehad met je mentor, of onderwijsactiviteiten in het kader van LOB gevolgd?
- Hoe heeft dat geholpen? Bijvoorbeeld; Was je zekerder over je keuze? Wist je beter wat je kon verwachten van een hbo-opleiding? Voelde je je snel thuis op de opleiding? Haal je je vakken?
- Hoe ben je in het eerste jaar geholpen om te wennen in het hbo? Heb je bijvoorbeeld deelgenomen aan activiteiten die hierbij helpen?
- Hoe heeft dat geholpen? Denk hierbij aan je thuis voelen op de opleiding en je vakken halen.
- Wat had je nog meer nodig gehad bij de overgang naar het hbo?

Dit onderdeel leverde rijk tekstmateriaal op waarin studenten hun ervaringen deelden. Dit tekstmateriaal is geëxporteerd en gecorrigeerd (op spel- en typefouten). Hierna is per vraag een inhoudsanalyse uitgevoerd waarbij de aangeleverde informatie op basis van inhoudelijke overeenkomsten is ingedeeld in categorieën. Een beschrijving van deze uitkomsten is, geïllustreerd met quotes, in het gehele rapport geïntegreerd.

TABEL 7: RESPONS OP DE KWALITATIEVE TERUGBLIK DOOR STUDENTEN

Kwalitatieve aanvulling	Benaderd	Respons	Responspercentage
Cohort 1 (start ho sept '22)	123	39	32%
Cohort 2 (start ho sept '23)	68	27	40%
Cohort 3 (start ho sept '24)	43	16	37%
Cohort 4 (start ho sept '25)	79	33	42%
Totaal	313	115	37%

2.5 Reflectie door de praktijk

De resultaten zijn ook besproken met professionals uit de praktijk. Tijdens een studiemiddag in mei 2025 is gezamenlijk gereflecteerd op de uitkomsten van de documentanalyse, interviews, cohortstudie en kwalitatieve terugblik. De bijeenkomst startte met een presentatie van de bevindingen, waarna deelnemers in werksessies aan de slag gingen. In deze sessies koppelden zij hun eigen ervaringen en inzichten aan de onderzoeksresultaten, en wisselden zij uit over successen, uitdagingen, vragen en kansen rondom de implementatie van onderwijsactiviteiten die de overgang van mbo naar hbo voor studenten moeten versoepelen. De onderzoekers verzamelden deze reflecties door middel van observaties en notities tijdens de sessies. De opbrengsten zijn gebundeld om zicht te krijgen op succesfactoren van bestaande mbo-hbo-trajecten en op de randvoorwaarden voor overdraagbaarheid naar andere instellingen of samenwerkingsverbanden.

2.6 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk presenteren we de onderzoeksresultaten per thema. Waar relevant zijn de uitkomsten van de verschillende onderzoeksonderdelen (de kwalitatieve studie naar onderwijsactiviteiten, de cohortstudie en de kwalitatieve terugblik van studenten) met elkaar verweven. Zo ontstaat een breed en samenhangend beeld van de effectiviteit van de aangeboden (onderwijs)activiteiten en hun werkzame bestanddelen, zoals ervaren door zowel studenten als ontwikkelaars en docenten.

We starten in hoofdstuk 3 met het mbo, waarbij we ingaan op de voorbereidingsactiviteiten die studenten hebben gevolgd en hoe zij deze hebben ervaren. Daarbij besteden we aandacht aan de werkzame elementen van deze activiteiten, zoals benoemd door ontwikkelaars, docenten en studenten. De bevindingen worden geïllustreerd met citaten en voorbeelden uit de kwalitatieve terugblik door studenten. In hoofdstuk 4 volgt eenzelfde aanpak voor het hbo.

In hoofdstuk 5 richten we ons op de vraag welke activiteiten effectief zijn. Dit is onderzocht aan de hand van zowel kwalitatieve gegevens (zoals diepte-interviews en studentreflecties) als kwantitatieve analyses uit de cohortstudie. In dit hoofdstuk komen alle onderzoekscomponenten samen en beantwoorden we de centrale vraag: in hoeverre heeft deelname aan de onderwijsactiviteiten bijgedragen aan een succesvolle start in het hbo (studie- en studentsucces), en verschillen deze effecten tussen studentgroepen? In dit hoofdstuk gaan we eveneens in op de uitkomsten van de reflectie door de praktijk.

In hoofdstuk 6 brengen we alle onderzoeksresultaten bijeen. In dit concluderende hoofdstuk beschrijven we welke activiteiten (in samenhang) invloed hebben gehad op aspecten van studie- en studentsucces, en in hoeverre de verschillende onderzoeksmethoden hierin een consistent beeld opleveren.

Het rapport wordt afgesloten met concrete aanbevelingen voor de praktijk en het beleid (hoofdstuk 7).

De referenties zijn aan het eind van dit rapport opgenomen, evenals de bijlagen met een verantwoording van de gebruikte methoden en verdiepende tabellen (bijlage 1 t/m bijlage 4).

3 Voorbereiding in het mbo en werkzame bestanddelen

Dit hoofdstuk behandelt de onderwijsactiviteiten die in het mbo worden aangeboden om de doorstroom van mbo naar hbo te versoepelen. We gaan in op de activiteiten die worden aangeboden en de werkzame bestanddelen van deze voorbereidingsactiviteiten. Ook studenten komen aan het woord: de resultaten van de enquête laten zien wat de participatiegraad is aan deze voorbereidingsactiviteiten. Studenten blikten terug op het keuzeproces en op het eerste jaar in het hbo. Zij beschreven concreet welke voorbereidingsactiviteiten zij volgden om hen voor te bereiden op de overgang. We sluiten af met een korte samenvatting van het hoofdstuk en formuleren conclusies op basis van de eerste onderzoeksvraag: Welke onderwijsactiviteiten worden aangeboden in het mbo binnen het Noordelijk samenwerkingsverband? Wat zijn kenmerken ervan? Wat zijn werkzame bestanddelen? Welke rol heeft het hbo?

3.1 Voorbereidingsactiviteiten in het mbo en werkzame bestanddelen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de verschillende onderwijsactiviteiten die in het mbo worden aangeboden aan studenten om een goed onderbouwde keuze te kunnen maken voor na het behalen van het mbo-diploma en de werkzame bestanddelen van deze activiteiten volgens docenten en studenten uit het mbo.

3.1.1 Onderwijsactiviteiten: goed onderbouwde keuze na het mbo

Op basis van de in de inleiding omschreven stappen in de documentanalyse en interviews, zijn verschillende onderwijsactiviteiten in het mbo onderscheiden. Deze activiteiten worden in de tabel op de volgende pagina weergegeven (tabel 8). Steeds staat bij de activiteit aangeduid welke personen of groepen betrokken zijn bij de uitvoering ervan ('Door') en op wie de activiteiten zijn gericht ('Voor'). De tweede kolom in tabel 8 bevat een zo precies mogelijke beschrijving van de inhoud van de activiteiten. Door middel van de gehouden diepte-interviews, die hierna plaatsvonden, is meer in detail informatie verzameld over de werkzame elementen in deze activiteiten.

TABEL 8: BESCHRIJVING VAN ONDERWIJSACTIVITEITEN IN HET MBO

Activiteit	Beschrijving
1. Alumnibijeenkomsten <i>Door: mbo-docenten, (oud) coach/slb'ers, alumni, gastsprekers (werkveld)</i> <i>Voor: mbo-4 studenten jaar 3/4</i>	Door kennisuitwisseling vergroten van kennis van beroepspraktijk en sectorontwikkelingen en leren van alumni over (aansluiting op) hbo.
2. Coaching (LOB, slb, individuele coachgesprekken, e-learning) <i>Door: mbo-docenten, alumni (doorgestroomde mbo-studenten), gastsprekers (werkveld)</i> <i>Voor: mbo-4 studenten jaar 2/3/4</i>	Onder begeleiding verkennen van vervolgopties op basis van persoonlijke ambitie en competenties (naar behoefte kan verdere kennismaking plaatsvinden met de beroepspraktijk door contact met beroepsbeoefenaars of alumni).
3. Excellentietraject Technicus Engineering <i>Door: mbo-docenten</i> <i>Voor: mbo-4 studenten (jaar 2/3) met interesse in hbo-techniek/engineering</i>	Door deelname aan het excellentietraject krijgen studenten inzicht in wat er in het hbo qua wiskunde verwacht wordt, stelt hen in staat om hiaten in hun eigen kennis en kunde te herkennen en helpt hen door onder begeleiding (groeps)opdrachten uit te voeren te beoordelen of ze in staat zijn deze te dichtten.
4. Voorlichtingsactiviteiten: excursies hbo, meeloopdagen, open dagen, proefstudeerdagen, voorlichtingsbijeenkomsten <i>Door: mbo-docenten, hbo-docenten en -studenten, alumni (doorgestroomde mbo-studenten)</i> <i>Voor: mbo-4 studenten jaar 2/3/4</i>	Door deelname aan voorlichtingsactiviteiten kunnen studenten vervolgopties verkennen, zoals (deeltijd/voltyd) hbo-studies of werk- en leercombinaties. Zij krijgen inzicht in praktische aspecten van opleidingen, zoals toelatingseisen, en leren van de ervaringen van oud-mbo-studenten en hbo-docenten/studenten.
5. Keuzedeel Voorbereiding hbo & specifieke opleiding <i>Door: mbo-docent, mbo-instelling, hbo-docent, hbo-instelling, alumni, externe gastspreker</i> <i>Voor: mbo-4 studenten jaar 2/3/4</i>	Door deelname aan het keuzedeel oriënteren studenten zich op vervolgopties en leren zij van ervaringen van alumni en hbo-studenten. Studenten krijgen inzicht in de werkwijze van het hbo. Daarnaast ontwikkelen ze studievaardigheden en vakinhoudelijke kennis en -vaardigheden en krijgen ze inzicht in hun persoonlijke competenties en valkuilen.
6. Keuzedeel Voorbereiding hbo PABO <i>Door: mbo-docenten, ouderejaars pabo-studenten, hbo-docenten, hbo-instellingen</i> <i>Voor: mbo-4 studenten (jaar 3/4 onderwijsassistent en sport & bewegen)</i>	Door deelname aan het keuzedeel krijgen studenten inzicht in praktische aspecten zoals toelatingseisen, verbeteren zij hun kennis en studievaardigheden en maken zij kennis met de beroepspraktijk.
7. Keuzedeel Voorbereiding hbo wiskunde (Laboratoriumonderwijs/Wiskunde voor de Techniek) <i>Door: mbo-docent, hbo-docent</i> <i>Voor: mbo-4 studenten jaar 3/4</i>	Door deelname aan het keuzedeel krijgt de student inzicht en ontwikkelt benodigde studievaardigheden en wiskundige (en natuurkundige) kennis en vaardigheden voor hbo.
8. Opdracht Burgerschapsvorming (Nederlands) <i>Door: mbo-docenten</i> <i>Voor: mbo-4 studenten (jaar 3 en 4, sector zakelijke dienstverlening)</i>	Door het werken aan de opdracht doen studenten onderzoek, krijgen zij inzicht in de werkwijze van hbo en ontwikkelen zij vaardigheden op het gebied van onderzoek doen, plannen en verslaglegging. Studenten worden gestimuleerd om initiatief te nemen in hun eigen leerproces en ontvangen feedback.
9. Samenwerken van mbo-, hbo- en wo-studenten in een minor of onderzoeksproject <i>Door: hbo-studenten, wo-studenten, begeleidende docenten vanuit verschillende onderwijsinstellingen, praktijkpartners.</i> <i>Voor: mbo-4 studenten (jaar 4, verpleegkunde)</i>	Door deelname aan een gezamenlijke minor of onderzoeksproject verkennen studenten keuzemogelijkheden en werkwijzen van vervolgopties en de arbeidsmarkt. Zij krijgen inzicht in en ontwikkelen vereiste studie- en onderzoeksvaardigheden.
10. Studieloopbaandag <i>Door: mbo-docenten, hbo-instelling, werkgevers, studentenverenigingen, vrijwilligersorganisaties</i> <i>Voor: mbo-4 studenten jaar 3/4</i>	Studenten oriënteren zich op vervolgopties door het verkrijgen van kennis van hbo-opleidingen, beroepspraktijk, studentenleven of vrijwilligerswerk. Ook kunnen zij door verschillende workshops inzicht krijgen in hun persoonlijke ontwikkeling.
11. Verdiepend keuzedeel Kunstonderwijs <i>Door: mbo-docent, hbo-studenten, hbo-instelling</i> <i>Voor: mbo-4 studenten (jaar 2, arts & design en media-vormgeving)</i>	Studenten oriënteren zich op vervolgopties en krijgen inzicht in hun eigenschappen en interesses. Ook praktische aspecten (bijv. toelatingseisen en financiën) staan centraal, evenals leren van ervaringen van alumni en hbo-docenten/studenten.
12. Volgen van hbo-vak op het mbo (Programmeren 1) <i>Door: mbo-docenten, hbo-docent</i> <i>Voor: mbo-4 studenten (jaar 3, Software Developer)</i>	Door deelname aan een hbo-vak op het mbo kunnen studenten zelfstandig inhoudelijke kennis leren zoals dat in het hbo vereist is. Dit gebeurt door middel van lesstof over diverse aspecten van programmeren.

3.1.2 Werkzame elementen van onderwijsactiviteiten

Naast een documentanalyse naar de verschillende onderwijsactiviteiten die in het mbo worden aangeboden, zijn interviews gehouden om de werkzame elementen van deze activiteiten, volgens mbo-docenten en studenten, te achterhalen. Uit deze interviews met 19 mbo-docenten en 20 mbo-studenten zijn 10 werkzame elementen geïdentificeerd (zie tabel 9). Deze elementen worden na de tabel verder toegelicht.

TABEL 9: WERKZAME ELEMENTEN VAN ONDERWIJSACTIVITEITEN IN HET MBO

Werkzame elementen	
1	Eerste oriëntatie op het hbo
2	Kennismaking met de cultuur in het hbo
3	Kennismaking met inhoud, onderwijsvorm en niveau van het hbo
4	Kennismaking met de hbo-beroepspraktijk
5	Vergroten van studievaardigheden
6	Vergroten van kennis over praktische en financiële zaken
7	Begeleiding op inhoudelijke oriëntatie, zelfinzicht en zelfvertrouwen
8	Interactie met peers en alumni
9	Samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten
10	Doordachte programmering

Eerste oriëntatie op het hbo

De oriëntatie op een mogelijke vervolgopleiding in het hbo blijkt volgens bijna alle docenten en studenten een belangrijk werkzaam element. Het gaat dan om de mogelijkheden die er binnen een onderwijsactiviteit zijn voor studenten om zich te kunnen oriënteren en te kunnen ontdekken of de opleiding aan de eigen verwachtingen of het beeld dat studenten hebben voldoet. Studenten krijgen (studiekeuze)testen en informatie aangereikt of maken specifieke opdrachten. In enkele onderwijsactiviteiten zit een (fysiek) bezoek aan hbo-instellingen, zodat studenten het hbo zelf kunnen ervaren en met hbo-studenten in gesprek kunnen. Een student en docent vertellen hierover:

‘Ik denk dat de uitstapjes naar de NHL en de Hanze, dat die een hele grote rol hebben gespeeld. (...) Bijvoorbeeld op de Hanze hebben we een hele mooie beroepentest gedaan onder leiding van studenten. Die gaven advies en er waren ook docenten bij. Dus we hebben met hen een individuele beroepentest ingevuld en er kwamen beroepen uit en daar zag je wel duidelijk je interesse in terug. (...) Daar kan ik me wel in vinden. En er kwamen interessante dingen uit, dat ik dacht dit is wel de moeite waard om daar verder onderzoek naar te gaan doen’. (mbo-student; interview 4)

‘Dus dat wordt speciaal voor ons ingepland en dat is ook wel het mooie. Dan is die aandacht er ook echt voor hen [de mbo-studenten], hè? Want op een open dag dan moeten ze zelf mensen aanspreken. Nou, dat is soms alweer wat moeilijker en nu wordt hen gewoon gevraagd vanuit de studenten. Er wordt snel verbinding gelegd, de afstand tussen hen is gewoon veel kleiner dus dat is wel heel waardevol. (...) En door dat zelf aan te bieden en het gemakkelijker te maken voor de student wordt het voor hen ook beter om dan toch beter te kijken of de keuze [voor na diplomering] ook hun keuze is’. (mbo-docent; interview 4)

Bij georganiseerde bezoeken aan het hbo is er volgens docenten meer ruimte en tijd voor mbo-studenten dan wanneer zij (bijv.) een open dag bezoeken. Studenten noemen als helpend in de oriëntatie de mogelijkheid om met betrokken hbo-docenten te praten of dat hbo-studenten of -docenten langskwamen om informatie over het hbo te geven. Sommigen weten al welke opleiding zij willen volgen. Oriëntatie gaat dan over het achterhalen waar deze opleiding gevolgd kan worden en welke onderwijsinstelling het meest aanspreekt.

Kennismaking met de cultuur in het hbo

De ervaring met de cultuur van de onderwijsinstelling, hoe het er in het hbo 'aan toe gaat' is volgens een meerderheid van de mbo-docenten en ongeveer de helft van de mbo-studenten een belangrijk element in het maken van een goed onderbouwde keuze. Het gaat om hoe studeren 'werkt' en 'hoe het eraan toegaat', wat er van studenten wordt verwacht over verantwoordelijkheid nemen voor het eigen leerproces en de manier van werken (bijv. projectonderwijs). Studenten hebben hier soms in de onderwijsactiviteit al ervaring mee opgedaan, waardoor zij kunnen inschatten of het bij ze past. Van groot belang in het keuzeproces en daarbij ook drempelverlagend, is het bezoeken van de onderwijsinstelling zelf of door in het hbo (en met hbo-docenten) aan opdrachten te werken. Hierdoor kunnen studenten de sfeer proeven en nagaan of ze zich daar prettig voelen, of ze zichzelf daar zien studeren of niet. Een student vertelt over de meerwaarde binnen een keuzedeel:

'Allemaal dingen die ik niet had binnengekregen bij een open dag of een meeloopdag. Dus daar was ik wel heel blij mee en dat was ook eigenlijk de motivatie om toch wel iets meer het hbo-gevoel te krijgen dan dat je bij een meeloop dag of een open dag zou krijgen'. (mbo-student; interview 19)

Kennismaking met de inhoud, onderwijsvorm en niveau van het hbo

De mogelijkheid om inhoudelijk, qua onderwijsvorm of qua 'niveau' het hbo te ervaren, is iets wat door docenten veelvuldig als werkzaam genoemd wordt. Doordat studenten via verschillende werkvormen kennismaken met wat er in het hbo verwacht wordt, krijgen zij meer inzicht of dit bij hen past. Het gaat bijvoorbeeld om een groepsopdracht (samenwerken) binnen een project, het kennismaken met inhoudelijke leerstof van een specifieke opleidingsrichting, kennismaken met een leerconcept en bijbehorende manier van werken waarin het onderwijs in het hbo wordt vormgegeven. Een andere docent geeft aan dat het maken van een toets op de hbo-instelling zelf kan helpen om een beter beeld te krijgen van hoe dat gaat en of dit bij de student past. Een docent vertelt over een minor waarin studenten van het mbo, hbo en wo met elkaar samenwerken:

'Je hebt kunnen proeven aan het hbo-onderwijs; je hebt eraan geparticipeerd, je weet wat het betekent, je hebt er een beeld van (...) Je hebt gewoon hetzelfde pakket gedraaid wat de hbo en universiteitsstudenten ook doen. Je hebt de opstap naar het hbo eigenlijk al gedaan'. (mbo-docent; interview 9)

Bijna de helft van de studenten geeft aan dat de inhoud waarmee zij in de onderwijsactiviteit kennismaakten, uitdaging en verdieping heeft gebracht en er daardoor voor gezorgd heeft dat zij een bewuste keuze voor een vervolgstap konden maken. Studenten kregen een beeld van het hbo-niveau en dit hielp studenten een betere inschatting te maken. Een student vertelt:

'Ik denk toch gewoon de lessen volgen, de manier van lesgeven. (...) Ik denk ook wel als ik het niet had gedaan, dat kan je natuurlijk nooit zeggen, maar ik denk dat het dan wel een stuk lastiger had gehad'. (mbo-student; interview 15)

Enkele studenten benoemen dat de toegepaste werkvorm heeft geholpen om een goed onderbouwde keuze te maken. Het gaat dan o.a. om in de les (gezaamenlijk) te werken aan opdrachten, projecten of casussen en deze gezamenlijk te bespreken. Andere incidenteel genoemde werkvormen zijn werken aan individuele opdrachten of klassikaal oefenen van vaardigheden (bijv. presenteren).

Enkele studenten die een inhoudelijk keuzedeel (Keuzedeel voorbereiding Wiskunde Laboratoriumonderwijs) hadden gevolgd benoemen het maken van een inhoudelijke kennistoets aan het begin van het keuzedeel. Door de resultaten van deze toets en hun ervaringen met de begeleidend docent te bespreken, gaf de docent een advies om wel of niet in het tweede jaar van de hbo-opleiding in te stromen. De kennistoets en de optie om al verder in de opleiding in te stromen was voor deelnemende studenten stimulerend.

Kennismaking met de hbo-beroepspraktijk

Een derde van de docenten en enkele studenten benoemen de kennismaking met de hbo-beroepspraktijk in de onderwijsactiviteit als een werkzaam element. Studenten kunnen door ervaring en kennis over het toekomstige beroep na het volgen van de hbo-opleiding beter inschatten of dit voor hen een goede keuze is. Voorbeelden van hoe dit in verschillende onderwijsactiviteiten gebeurt, zijn het kennismaken met één van de beroepen waartoe de hbo-opleiding opleidt door het kijken van een documentaire en hierover met elkaar in gesprek gaan of samenwerken van mbo-, hbo- en wo-studenten in een casus die zij in de praktijk tegen zouden kunnen komen. Ook kunnen studenten een dagje meelopen met een hbo-geschoolde professional of een bepaalde afdeling van een organisatie bezoeken om zo een beeld te krijgen van hoe het er in het werkveld aan toe gaat. Een student vertelt:

‘Dan ging je ook een werkveld bezoeken en (...) dan kwamen er ook mensen die doorgeleerd of mensen die niet doorgeleerd hadden spreken in de klas, zodat je een beetje kon zien wat voor werkveld je leuk zou lijken (...) [Ik heb] nog meegelopen met een ergotherapeut zelf, dus dat was ook wel een heel mooi inkijkje in het werkveld, van is het wat ik later wil gaan doen of niet? Dus dat was ook wel heel fijn’. (mbo-student; interview 8)

Kennismaking met de beroepspraktijk vindt ook vaak plaats via de stage. Vaak doen studenten tijdens de stage al voor het laatste leerjaar van niveau 4 ervaring op in de praktijk. Ze komen dan ook in aanraking met hbo-geschoolde collega's en kunnen met hen spreken over taken en verantwoordelijkheden en of dit bij hen past. Ongeveer een kwart van de studenten benoemen de stage of het spreken van hbo-collega's tijdens een stage of bijbaan als helpend. Een student vertelt:

‘Ik heb wel gesproken met iemand die net als ik stage (...) liep die in haar laatste jaar zat van het hbo. Daar heb ik wel veel mee gesproken over de studie (...) Het gaf wel een duidelijker beeld, ja. (...) En ook meer motivatie’. (mbo-student; interview 16)

Vergroten studievaardigheden

Specifieke studievaardigheden ontwikkelen die binnen het hbo meer centraal staan ten opzichte van het mbo is volgens docenten een belangrijk werkzaam bestanddeel van verschillende onderwijsactiviteiten. Het gaat met name om vaardigheden als samenwerken, studiehouding (leren leren, inclusief zelfstandig werken en plannen), onderzoeken, schrijfvaardigheid, analyseren en omgaan met grotere hoeveelheden leerstof in een korter tijdsbestek.

In het hbo moeten studenten veel samenwerken. Meestal hebben studenten hier in het mbo al ervaring mee opgedaan en wordt dit in de onderwijsactiviteit verder uitgediept doordat er samengewerkt wordt met studenten uit het hbo of met partners uit de beroepspraktijk. Een docent vertelt:

'Ze worden uitgedaagd in competenties die op het mbo nog niet zozeer heel erg aan bod komen. (...) Het samenwerken met andere disciplines en andere niveaus, wat ze op de werkvloer ook moesten gaan doen, dus daarin krijgen ze een boost om dat toch aan te gaan. Dus ik denk dat dat een belangrijk onderdeel is'. (mbo-docent; interview 12)

Het vermogen om te leren leren en proactief regie te nemen over je eigen leerproces en ontwikkeling, zijn studievaardigheden die volgens docenten belangrijk zijn wanneer een student naar het hbo doorstroomt. In de onderwijsactiviteiten proberen docenten ervoor te zorgen dat studenten hiermee in aanraking komen zodat zij beter zicht op hebben op de verwachtingen in het hbo. Dit gebeurt bijvoorbeeld door opdrachten waarin studenten zelf keuzes moesten maken of zelf op zoek moeten naar informatie.

Onderzoek doen of het ontwikkelen van een onderzoekende houding is een andere vaardigheid die belangrijk is volgens docenten. Het gaat hierbij over de basis van het doen van onderzoek en weten hoe je dit aanpakt, maar ook over het correct toepassen van bronvermelding. Docenten stimuleren op verschillende manieren een onderzoekende houding, bijvoorbeeld door een casus waarbij studenten zelf een theorie moeten toepassen, beschrijven of het maken van een onderzoeksverslag. Door dergelijke opdrachten te doen komen studenten erachter of dit bij hen past. Docenten geven aan dat een onderzoekende houding ook kritisch denken behelst. Het gaat hierbij om het niet zomaar zaken voor waar aan nemen, kritische vragen stellen en gefundeerde beslissingen nemen. Hiermee samenhangend wordt er in het hbo ook belang gehecht aan het ontwikkelen van heldere schrijfvaardigheid, aldus enkele docenten, waarbij zij dit ook trachten te integreren in de onderwijsactiviteit door hier uitleg over en oefening in te geven. Analyseren en omgaan met grotere hoeveelheden leerstof in een korter tijdsbestek ten slotte, worden door enkele docenten genoemd. Een docent vertelt:

' (...) en of ze goed kunnen analyseren, dat ontdekken ze ook wel [in de onderwijsactiviteit]. Dat is ook nog niet iedereen gegeven in het vierde jaar, om dat goed te kunnen (...) maar dat ze verder leren analyseren en doorvragen, daar zijn we wel mee bezig. Het onderzoekend vermogen zijn we dus mee bezig, maar ze weten gewoon, daar zit voor ons veel te leren (...) in het hbo, dus ze krijgen wel inzicht in waar ze echt aandacht aan moeten besteden (...) Dat is ook het verschil wat ik zie (...) dat een hbo'er veel meer doorvraagt, analyseert en methodisch werkt aan onderzoek'. (mbo-docent; interview 5)

Studenten benoemen aandacht voor studievaardigheden niet heel vaak als werkzaam element. Enkele studenten beschrijven dat studievaardigheden een rol speelden in de onderwijsactiviteit die zij volgden, bijvoorbeeld het lezen en leren van nieuwe stof, plannen en zelfstandig werken, samenwerken, onderzoeken, reflecteren en verslagen maken. Dit hielp hen beter voorbereid te zijn op wat in het hbo van hen wordt gevraagd. Een student omschrijft terugkijkend de meerwaarde van het leren van nieuwe stof in een inhoudelijk keuzedeel:

'Maar dan is de basiskennis die we dan hebben gekregen is helemaal erg handig, omdat je dan snel kan relateren en je ziet snel van, oh ja, dat hebben we ook besproken. Dan gaat het alleen een stapje verder. Dat was handig'. (mbo-student; interview 20)

Een andere student gaf aan dat reflecteren in opdrachten binnen het keuzedeel hielp om een goede keuze te maken, doordat ze via het reflecteren werd gestimuleerd om voor- en nadelen te beschrijven, te verwerken in een verslag en dat het op basis daarvan duidelijker werd welke keuze ze wilde maken.

Vergroten van kennis over praktische en financiële zaken

Enkele geïnterviewde docenten geven aan dat het waardevol is om meer praktische zaken met betrekking tot studeren in het hbo in de onderwijsactiviteit te integreren, omdat studenten zich hier niet altijd bewust van zijn.

Het gaat dan om inzicht in regelingen die bij een vervolgstudie komen kijken, zoals een studielening bij DUO. Een docent geeft aan dat studenten überhaupt weinig financieel onderlegd zijn en dat aandacht hiervoor ook een meer bewuste carrièrekeuze betekent:

'Een aspect dat goed werkt (...) gek genoeg is dat nadenken over geld wat ik net zei. Het verrast mij elke keer weer hoe weinig mensen daarover weten en hoe het een keuze gaat beïnvloeden. Niet zozeer dat ze allemaal rijk willen worden, (...) maar wel van: ik wil een gezin, ik wil een huis, ik wil kinderen. Maar ik wil hooguit twee dagen in de week werken. Dat soort illusies hebben ze nog. En juist door ze daarmee aan het werk te zetten, worden ze zich ineens bewust van oh, ik moet een bewuste keuze gaan maken. (...) Dus je zou verwachten dat andere dingen belangrijk zijn, maar juist die les over financiën, misschien is die juist in die fase wel het belangrijkste. (...) Omdat dit bewustwording creëert'. (mbo-docent; interview 19)

Begeleiding op inhoudelijke oriëntatie, zelfinzicht en zelfvertrouwen

Docenten richten zich in hun (loopbaan)begeleiding op verschillende aspecten. Ze stimuleren studenten om zich te oriënteren, bijvoorbeeld door het bezoeken van open dagen en het informeren over hoe het hbo in elkaar zit. Er zijn voor studenten meerdere manieren om informatie te krijgen over een vervolgopleiding. Docenten willen ervoor zorgen dat studenten zich daar (meer) bewust van zijn. Ook geven docenten aan dat zij de student willen aanzetten tot nadenken, over wie je bent en wat je wil. Tegelijkertijd proberen docenten de blik van studenten te verbreden en maken zij de optie om naar het hbo te gaan bespreekbaar. Aan de andere kant geven enkele docenten ook aan dat de docent samen met de student moet durven concluderen dat de vervolgstap waar de student over nadent niet passend is. Een docent gaf een voorbeeld:

'Vorig jaar had ik een student die was zeven weken bezig en die kwam bij mij en zei "Dit is te moeilijk voor me, ik kan het niet volgen." Ik zei: "dan moet je wat anders kiezen. Ik zei ik ga wel even in overleg met je slb'er". Die heeft (...) met de student gesproken en de student heeft het plan om naar de PABO te gaan laten varen. Het is ook een vorm van ontdekken, van, kan ik dit wel?' (mbo-docent; interview 14)

Studenten hebben behoefte aan individuele ondersteuning van de docent in het keuzeproces, bijvoorbeeld door het geven van advies of een inschatting maken of doorstromen bij hen past. Ongeveer de helft van de studenten geeft aan dat het hen helpt om van de docent vertrouwen, steun en bevestiging te krijgen dat zij hbo kunnen. Een student verwoordt dit als volgt:

'En het, eerlijk gezegd, eens zijn met de keuze die een student wil maken. Dus de student het vertrouwen geven van; je kan dit of dat lijkt me ook interessant. Dus een beetje de student steunen'. (mbo-student; interview 4)

Om studenten goed te kunnen begeleiden is het volgens docenten belangrijk dat docenten boven de stof staan, goed op de hoogte zijn van hbo-mogelijkheden en in staat zijn studenten te wijzen op waardevolle activiteiten, zoals open dagen of hen in contact brengen met oud-studenten die ook van het mbo naar het hbo zijn doorgestroomd. Ook studenten geven aan dat dit belangrijk is. Volgens alle geïnterviewden is het essentieel dat de docent sociaal is en een sterke band opbouwt met de studenten, hen ziet en serieus neemt in hun overwegingen. Eén van de docenten beschrijft het als volgt:

'Je moet een beetje van je studenten houden. Als je dat niet hebt, dan heb je geen connectie. En ik denk dat betrokkenheid het eerste is wat in mij opkomt. Zonder betrokkenheid kom je nergens. De student moet voelen dat jij echt oprecht geïnteresseerd bent in wie zij zijn en wat ze willen met hun vraagstukken. En iedereen bloedserieus nemen, wat ze ook zeggen [over de overwegingen met betrekking tot een vervolgstap na het mbo-diploma]'. (mbo-docent; interview 19)

Ook benoemen docenten dat enthousiasme voor het vak en openheid over eigen ervaringen bijdragen aan een effectieve en vertrouwensvolle begeleiding.

Interactie met peers en alumni

De rol van medestudenten en alumni is belangrijk in het keuzeproces van mbo-studenten voor een vervolgopleiding. Het merendeel van de docenten benoemt dat samenwerking met medestudenten (mede-mbo'ers maar ook hbo'ers of wo'ers die ze bijv. tijdens een minor treffen) waardevolle uitwisseling van ervaring en informatie met betrekking tot het keuzeproces teweegbrengt. Het omvat het bespreken van open dagen, onderwijsbeurzen, meeloopdagen, en het delen van persoonlijke ervaringen, zoals die van familie of vrienden in het hbo. Iets minder dan de helft van de mbo-studenten geeft aan dat het bespreken van het keuzeproces met klasgenoten of studenten die ze tegenkwamen in het hbo hen heeft geholpen. Ongeveer een kwart van de studenten geeft aan niet met klasgenoten te hebben gesproken in het keuzeproces; zij gaven aan het niet nodig te hebben of bleven meer op zichzelf.

Volgens het merendeel van de docenten en studenten is ook het contact met alumni van belang voor het maken van een goed onderbouwde keuze, en dan met name contact met alumni die dezelfde mbo-opleiding hebben gevolgd en nu een hbo-opleiding doen. Zij kunnen als rolmodel fungeren. Studenten kunnen op diverse manieren met alumni in contact komen, bijvoorbeeld via een gastles, op een open dag of meeloopdag. De persoonlijke ervaringen en verhalen, die vaak in meer informele setting worden overgebracht, sluiten vaak zeer goed aan bij de beleavingswereld van mbo-studenten. Ze kunnen drempelverlagend werken en twijfel wegnemen bij studenten, omdat ze als een geloofwaardige en authentieke bron worden gezien. Een docent omschreef het als volgt:

'En komt een keer een gastspreker die hetzelfde vertelt, die is direct geloofwaardig. Oh ja, maar die komt uit de praktijk. Ja, ik ook ja nee, maar u staat voor de klas. Het is gewoon een realiteit. Dat is hetzelfde als wij kunnen ze waarschuwen voor het gaat sneller, het gaat dit, het gaat zus. Als ze dat van één iemand horen die hun achtergrond heeft en die eigenlijk vertelt wat wij vertellen, is de boodschap direct al heel anders'. (mbo-docent; interview 2)

Een student vertelt over de meerwaarde van het spreken van alumni:

'Dat ik toch wel een goed beeld krijg van hoe het in zijn werk gaat en hoe druk de mbo-studenten het krijgen in het hbo. (...) Want dat was waar ik zelf nog de grootste twijfel bij had, of ik het aantal verslagen en de hoeveelheden die je moet leren voor bijvoorbeeld een toets of ik dat allemaal aan zou kunnen. (...) Ik heb, vanuit andere studenten daar toch wel vertrouwen in gekregen'. (mbo-student; interview 2)

Samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten

Volgens de meerderheid van de docenten kan samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten een belangrijke invloed hebben op de werkzaamheid van onderwijsactiviteiten. Docenten die op dit moment actief samenwerken met hbo-docenten (bijv. hbo-docenten dragen bij aan lessen in keuzedelen die voor een groot deel bij de hbo-instelling zelf plaatsvinden) geven mbo-studenten inzicht in de werkwijze in het hbo. Dit zorgt voor een realistisch beeld.

Een paar docenten geven aan dat hbo-docenten bijvoorbeeld de 'taal' en terminologie van het hbo kunnen overbrengen, evenals het informeren van studenten over het vereiste abstractieniveau. Het is volgens deze docenten juist de aanwezigheid en inzet van de hbo-docent die kan maken dat een onderwijsactiviteit werkt voor studenten. Ondanks dat het als heel waardevol wordt ervaren, werd in een deel van de interviews ook aangegeven dat er op dit moment geen of oppervlakkige samenwerking is tussen mbo- en hbo-docenten.

In het verlengde hiervan geven enkele docenten expliciet aan dat de hbo-docent als een bruggenbouwer of 'drempelverlager' kan fungeren voor studenten die erover nadenken om de overstap naar het hbo te maken. Wanneer studenten in het mbo kennismaken met hbo-docenten, vervolgens de overstap maken naar het hbo en daar weer dezelfde docenten tegenkomen, kan dit voor studenten helpen om zich op hun plek en veilig te voelen. Een docent vertelt:

'Omdat de docent een docent is die ze in het hbo tegenkomen op het moment dat ze de doorstroom maken naar hbo-ICT. Dat ze allemaal een beetje de docent kennen, een bekend gezicht hebben. Ik denk dat dat een beetje extra veiligheid geeft'. (mbo-docent; interview 6)

Ook studenten onderschrijven de meerwaarde van zichtbaarheid van de hbo-docent tijdens de onderwijsactiviteiten in het mbo. Een student blikt terug:

Ik vond het wel fijn dat de docenten die ik had voor het keuzedeel dat ik daar nu ook weer les van heb. Dat is toch wel een beetje zo'n veiligheidsgevoel ofzo. Ik denk dat het ook voor de mensen om me heen die ook hetzelfde hebben gedaan. Die gaven ook wel aan dat het wel heel fijn is dat je gewoon bekende gezichten hebt (...). (mbo-student; interview 15)

Doordachte programmering

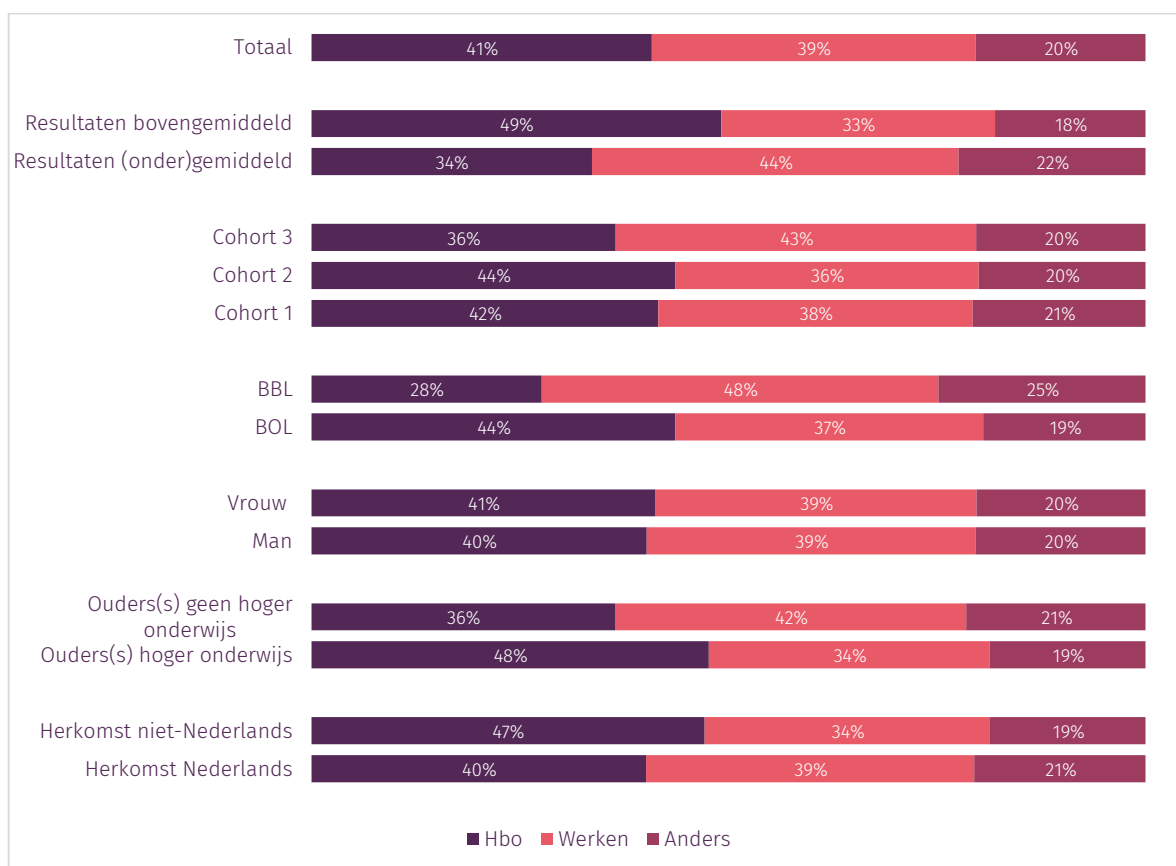
Enkele docenten geven aan dat sommige aspecten in de programmering studenten kunnen helpen in het maken van een goed onderbouwde keuze. Zo geven enkele docenten aan dat aan de ene kant een langere looptijd van bijvoorbeeld een keuzedeel van belang is. Aan de andere kant kan een kortduurende onderwijsactiviteit, bijvoorbeeld een studieloopbaandag, effectief zijn omdat dit voor studenten goed te overzien is. Het leerjaar of de periode in het studiejaar waarin een activiteit gepland wordt, is volgens enkele docenten ook van belang; door een activiteit meer aan het einde van een opleiding aan te bieden in plaats van in jaar 2 gaat het voor studenten meer leven en staat het dichterbij het moment waarop ze daadwerkelijk een keuze voor het vervolg moeten maken. Sommige activiteiten worden bewust op een bepaald moment gepland, bijvoorbeeld individuele gesprekken waarbij met de student wordt gesproken een paar weken voordat de open dagen in het hbo plaatsvinden. De docent kan dit dan als gespreksonderwerp inbrengen. Samenhang in het onderwijsprogramma, waarbij bijvoorbeeld een voorbereidend keuzedeel en een inhoudelijke activiteit met een onderzoekscomponent synchroon lopen zodat studenten deze tegelijkertijd kunnen volgen, helpen studenten om in de ene activiteit vaardigheden op te doen die ze in de andere activiteit meteen kunnen inzetten. Structurele aanwezigheid van studenten is iets wat een docent noemt als belangrijk, want een student kan überhaupt geen goede keuze maken als er te veel lessen (en daardoor informatie) gemist zijn. Wanneer studenten een onderwijsactiviteit afsluiten met een toets waardoor zij bijvoorbeeld vrijstelling krijgen voor een vak of op een andere manier een voordeel kunnen krijgen bij het instromen in een hbo-opleiding, werkt dit volgens enkele docenten stimulerend.

3.2 Mbo: voorbereidingsactiviteiten, intenties en participatie

3.2.1 Situatie in het mbo: plannen van studenten

Aan laatstejaars mbo-studenten is middels een vragenlijst gevraagd wat hun plannen zijn na het afronden van hun mbo-opleiding (afbeelding 6). In totaal geeft 39 procent aan na het mbo te willen gaan werken en zo'n 41 procent opteert voor het hbo. Voor negen van de tien studenten is deze keuze voor het hbo definitief. Twintig procent denkt een andere keuze te gaan maken (bijv. een andere opleiding of iets geheel anders) of weet het nog niet. Bbl-studenten geven vaker aan van plan te zijn om te gaan werken (48% vs. 37%) en bol-studenten geven juist vaker aan naar het hbo te willen (44% vs. 28%).

AFBEELDING 6: PLANNEN VAN STUDENTEN NA HET MBO, UITGESPLIST NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN (METING 1)

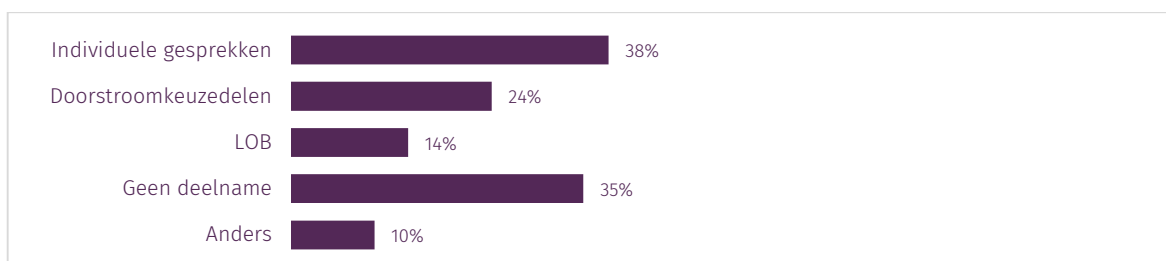

Voor alleen bol-studenten is een analyse uitgevoerd om na te gaan in hoeverre de doorstroomintentie samenhangt met achtergrondkenmerken. Met uitzondering van gender dragen alle factoren bij aan deze doorstroomintentie. De factoren versterken elkaar bovendien. De belangrijkste samenhang zien we met de studieresultaten in het mbo. Hoe beter de resultaten, des te groter de kans dat een student kiest voor het hbo. Ook is er een verband met het opleidingsniveau van de ouders. Heeft ten minste een van de ouders een opleiding in het hoger onderwijs afgerond, dan is de kans groter dat een student kiest voor het hbo. Is een student van niet-Nederlandse herkomst, dan is de doorstroomintentie groter. Tot slot zien we dat de doorstroomintentie kleiner is voor cohort 3, het cohort dat in juni 2024 de mbo-opleiding afrondde.

3.2.2 Deelname onderwijsactiviteiten door studenten in het mbo

Aan mbo-studenten in het laatste jaar van het mbo (cohort 4 retrospectief in het eerste hbo-jaar) is gevraagd of zij hebben deelgenomen aan activiteiten om de doorstroom naar het hbo te versoepelen. In totaal 65 procent (68% van de bol-studenten en 52% van de bbl-studenten) nam aan een van deze activiteiten deel. Bij individuele gesprekken was dat 38 procent, loopbaanbegeleiding 14 procent, doorstroomkeuzedelen 24 procent en aan andere activiteiten 35 procent (afbeelding 7). In totaal 32 procent van de bol-studenten en 48 procent van de bbl-studenten nam aan geen enkele activiteit deel. Negen van de tien studenten die doorstroomkeuzedelen volgden, ronden deze ook af. In het eerste jaar van het hbo is gevraagd waarom deze mbo-hbo doorstroom geen keuzedeel volgde in het mbo. In totaal 35 procent van deze studenten wist in het mbo destijds nog niet dat ze zouden doorstromen naar het hbo en 30 procent was niet op de hoogte van doorstroomkeuzedelen. Ook geeft 22 procent aan dat zij doorstroomkeuzedelen niet nodig vonden; 13 procent zegt dat er geen doorstroomkeuzedelen werden aangeboden.

AFBEELDING 7: DEELNAME AAN VOORBEREIDINGSACTIVITEITEN IN HET MBO

De enquête laat zien dat deelname aan voorbereidingsactiviteiten verschilt tussen typen mbo-studenten. De studentkenmerken zijn in samenhang onderzocht en kunnen elkaar versterken. Studenten die geen intentie hebben om door te stromen naar het hbo, geven vaker aan individuele gesprekken te hebben gevoerd ter voorbereiding op hun keuzes na het mbo (40% tegenover 35% van de studenten met doorstroomintentie). Tegelijkertijd blijken loopbaanbegeleiding (LOB) en doorstroomkeuzedelen juist vaker te worden gevolgd door studenten die wél een doorstroomintentie hebben (respectievelijk 15% en 34%, tegenover 12% en 15% bij studenten zonder doorstroomintentie). Bol-studenten hebben vaker individuele gesprekken, LOB en keuzedelen dan bbl-studenten. Studenten die hoge studieresultaten behalen, rapporteren vaker deelname aan keuzedelen en andere activiteiten. Verder volgen vrouwelijke studenten en studenten met doorstroomintentie vaker keuzedelen. Aan de andere kant nemen studenten zonder doorstroomintentie, studenten met lagere resultaten en bbl-studenten minder vaak deel aan voorbereidingsactiviteiten voor hun loopbaan na het mbo. Tabel 10 laat de deelname zien aan activiteiten voor studenten met en zonder doorstroomintentie.

TABEL 10: DEELNAME AAN MBO-ACTIVITEITEN EN DOORSTROOMINTENTIE

	Intentie: naar hbo	Intentie: anders	Totaal deelname
Individuele gesprekken*	35%	40%	38%
LOB*	15%	12%	14%
Doorstroomkeuzedelen*	34%	16%	23%
Anders	9%	10%	10%

* Verschillen tussen de groepen wel/en geen doorstroomintentie zijn significant.

Tien procent van de studenten heeft zich op een andere manier voorbereid dan via de activiteiten die in de enquête werden genoemd. Hun verhalen reflecteren zowel de uiteenlopende ervaringen van studenten als verschillen in voorbereiding en begeleiding. Er lijkt een breed scala aan persoonlijke initiatieven en situaties te zijn, maar het overkoepelende thema is het gebrek aan gestructureerde, gerichte begeleiding vanuit de opleiding zelf. Dit leidt in de meeste gevallen tot zelfonderzoek en zelfinitiatief om zich voor te bereiden in het hbo. Een deel van deze groep geeft expliciet aan dat er een voorkeur is voor het zelf maken van die keuze, soms met steun van familie of werk, maar zonder veel input van de opleiding. Daarnaast noemen studenten het bezoeken van open dagen, meeloopdagen en het voeren van gesprekken met mensen uit het werkveld als de belangrijkste manier om zich voor te bereiden.

In februari 2025 is aan studenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek (terugblikkend) gevraagd aan welke mbo-activiteiten zij hebben deelgenomen. De studenten hebben hun eigen ervaringen in de vorm van open antwoorden met ons gedeeld. De studenten zijn met verschillende voorbereidende stappen in aanraking gekomen. Zo gaf ongeveer een kwart van de ondervraagde studenten aan een keuzedeel of keuzevak te hebben gevolgd ter voorbereiding in het hbo. Dit hielp hen om een beter beeld te krijgen van de werkwijze en het niveau in het hbo. Daarnaast bezochten sommige studenten (samen met hun school of op eigen initiatief) open dagen en namen zij deel aan meeloopdagen. Dit hielp hen bij het maken van een weloverwogen studiekeuze. Zo legde een student uit: *'Ik heb een keuzedeel 'hbo doorstroom' gevolgd, waarbij ik zelfstandig op zoek ging naar hbo-studies die me leuk leken, en open dagen en proefstudeerdagen heb bezocht. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik een goed beeld had van de studie die ik ben gaan volgen'*. Een andere student gaf aan: *'Ik heb een meeloopdag bijgewoond en na deze dag was het wel duidelijk dat dit iets was wat ik leuk zou gaan vinden. Door de meeloopdag had ik een heel duidelijk beeld van de opleiding en de vakken'*.

Ook gesprekken met mentoren en studietoelichters speelden hierbij een belangrijke rol. Veel studenten gaven aan dat zij voorafgaand aan het hbo-gesprekken voerden met mentoren, studietoelichters en docenten over hun studiekeuze. Hoewel deze gesprekken niet door iedereen als nuttig werden ervaren, hielpen ze velen om meer informatie te verzamelen en een beter beeld te krijgen van hun mogelijke vervolgopleiding. Toch geldt voor negen van de tien studenten dat zij zonder doorstroomkeuzedeel dezelfde keuze zouden hebben gemaakt, zo blijkt uit de survey. Een student beschrijft hoe dit in combinatie met het meedoen aan meeloopdagen heeft geholpen in de voorbereiding op het hbo: *'Gesprekken met mijn mentor over mijn studiekeuze en een meeloopdag bij een paar studies en twee verschillende scholen. Ik kreeg daardoor een goed beeld van mijn opleiding en wat ik in het hbo enigszins kon gaan verwachten'*.

Daarnaast volgden sommige studenten extra vakken of ondersteunende lessen in het mbo of in het hbo om zich beter voor te bereiden. Dit bood hun de mogelijkheid om hun kennis bij te spijkeren en te wennen aan het niveau van het hbo. Ook kennismakingsactiviteiten droegen bij aan een soepele overgang, doordat studenten alvast anderen leerden kennen en zich sneller thuis voelden op hun opleiding. Een voorbeeld hiervan is *'Ik heb een proefcursus wiskunde gevolgd, voornamelijk om mijn kennis bij te spijkeren maar ook om alvast te wennen aan het hbo'*.

3.3 Samenvatting en conclusies

In dit hoofdstuk is allereerst aandacht besteed aan de voorbereidingsactiviteiten die in het mbo worden aangeboden om de doorstroom van mbo naar hbo te versoepelen ter beantwoording van de onderzoeksvragen:

- Welke onderwijsactiviteiten worden aangeboden in het mbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband?
- Wat zijn kenmerken ervan?
- Wat zijn werkzame bestanddelen?
- Welke rol heeft het hbo?

Welke onderwijsactiviteiten worden aangeboden in het mbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband? Wat zijn kenmerken ervan?

Uit de *inventarisatie* blijkt dat in het mbo een divers palet aan onderwijsactiviteiten wordt aangeboden om studenten een goed onderbouwde keuze te laten maken: alumnibijeenkomsten, algemene, opleiding specifieke en inhoudelijke keuzedelen, coaching activiteiten zoals LOB/slb, een excellentietraject, onderzoeksoopdracht, samenwerken in projecten, studieloopbaan dag, volgen van een hbo-vak op het mbo en voorlichtingsactiviteiten. Deze activiteiten vinden meestal plaats in de tweede helft van de mbo-opleiding en verschillen qua omvang (hoeveel gesprekken of lessen) en looptijd (het hele jaar enkele keren of meerdere periodes achter elkaar met intensiever contact). In deze voorlichtingsactiviteiten in het mbo verkennen studenten opties voor het vervolg na het mbo-diploma in de breedste zin van het woord of onderzoeken zij juist de 'fit' met een specifieke hbo-opleiding.

We bevroegen ook studenten die deelnamen aan de *cohortstudie*. Vier van de tien mbo-studenten spraken de intentie uit om door te stromen naar het hbo. Ongeveer 65 procent van de ondervraagde mbo-studenten nam deel aan activiteiten ter voorbereiding op de doorstroom naar het hbo, zoals individuele gesprekken (38%), doorstroomkeuzedelen (24%) en loopbaanbegeleiding (14%). Bol-studenten deden vaker mee dan bbl-studenten. Belangrijke redenen om niet deel te nemen waren: nog geen doorstroomintentie, onbekendheid met keuzedelen of geen aanbod. Studenten met een duidelijke doorstroomintentie, hogere studieresultaten en vrouwelijke studenten namen vaker deel aan deze voorbereidingsactiviteiten dan studenten zonder doorstroomintentie of studenten met lagere resultaten. Ongeveer 10 procent van de studenten bereidde zich op eigen initiatief voor op het hbo, bijvoorbeeld via open dagen, meeloopdagen of gesprekken met mensen uit het werkveld. In de kwalitatieve terugblik vroegen we studenten 'spontaan' te beschrijven aan welke voorlichtingsactiviteiten ze hadden deelgenomen. Hier noemen studenten vergelijkbare activiteiten: zij volgden keuzedelen of keuzevakken ter voorbereiding, zij bezochten open dagen of deden mee aan meeloopdagen. Ook gesprekken met mentoren of studiecoaches werden als hulpmiddel genoemd bij het maken van een studiekeuze. Een kleinere groep volgde ondersteunende lessen of extra vakken om hun kennis bij te spijkeren of te wennen aan het hbo-niveau. Hoewel de mate van begeleiding verschilde, gaven studenten aan dat deze activiteiten bijdroegen aan een betere voorbereiding en meer duidelijkheid over hun hbo-studie. Overigens zeggen negen van de tien studenten dat zij ook zonder keuzedeel dezelfde vervolgkeuze gemaakt zouden hebben.

Wat zijn werkzame bestanddelen?

Door middel van een documentanalyse en diepte-interviews met docenten en studenten uit het mbo zijn werkzame bestanddelen geïdentificeerd. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat er verschillende werkzame elementen zijn die elk een waardevolle bijdrage leveren in het maken van een goed onderbouwde keuze voor na diplomering.

Allereerst is *hbo-oriëntatie cruciaal*. Dit houdt in dat studenten via tests, opdrachten en bezoeken aan hbo-instellingen inzicht krijgen in mogelijke vervolgopleidingen. Deze bezoeken bijvoorbeeld bieden meer persoonlijke aandacht dan reguliere open dagen, waardoor studenten beter kunnen beoordelen of een hbo-opleiding aansluit bij hun verwachtingen.

Ook is *kennismaking met de hbo-cultuur* van belang. Door de instelling daadwerkelijk te bezoeken, de sfeer te ervaren en de heersende normen en werkwijze (bijv. projectonderwijs) kunnen studenten inschatten of deze omgeving bij hen past. Samenwerking met hbo-docenten draagt hieraan bij.

Het ervaren van hbo-onderwijs qua inhoud, vorm en niveau is helpend voor studenten. Door deel te nemen aan 'echte' groepsopdrachten, projecten en werkvormen krijgen ze een realistisch beeld van de verwachtingen in het hbo.

Kennismaking met de hbo-beroepspraktijk is ook een werkzaam element. Dit kan door middel van casussen of stages waarbij studenten samenwerken met hbo-professionals. Dergelijke ervaringen helpen bij het vormen van een realistisch beeld van toekomstige beroepen en de vereiste vaardigheden die je daar als hbo-professional voor moet bezitten.

Het ontwikkelen van studievaardigheden zoals samenwerken, onderzoeksvaardigheden en omgaan met grotere hoeveelheden leerstof is belangrijk. Onderwijsactiviteiten die hierop betrekking hebben, bereiden studenten voor op de eisen van het hbo.

Praktische en financiële voorlichting, zoals informatie over studieleningen, draagt bij aan bewustwording van wat er in het hbo nog meer komt kijken.

Docenten spelen een sleutelrol in de begeleiding door een vertrouwensband met studenten op te bouwen en in te spelen op individuele behoeften.

Interactie met medestudenten en alumni biedt studenten uit het mbo waardevolle inzichten. Het delen van ervaringen en informatie over het hbo met peers en oud-studenten kan drempels verlagen en twijfels wegnemen.

Samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten kan de effectiviteit van onderwijsactiviteiten versterken. De betrokkenheid van hbo-docenten op zichzelf is helpend en kan bijdragen aan inzicht in de werkwijze van het hbo. Ook zorgt de aanwezigheid van een hbo-docent voor een verlaagde drempel wanneer studenten deze docent in het hbo weer tegenkomen.

Tot slot is *doordachte programmering van activiteiten* van belang. De timing en duur van activiteiten kunnen de effectiviteit beïnvloeden, waarbij het plannen van activiteiten dicht bij het keuzemoment de relevantie voor studenten vergroot. Een samenhangend onderwijsprogramma, structurele aanwezigheid en 'motivationale triggers' kunnen ook bijdragen aan de werkzaamheid.

Welke rol heeft het hbo?

Zoals hiervoor is aangegeven kan samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten de effectiviteit van onderwijsactiviteiten versterken. De diepte-interviews met zowel docenten als studenten maken duidelijk dat de betrokkenheid van het hbo en hbo-docenten een evidente meerwaarde heeft in het studiekeuze-proces van mbo-studenten die door willen stromen. Dit wordt ook bevestigd in de terugblik door studenten. Met name de zichtbaarheid van het hbo en de kennismaking met de onderwijsmethoden en verwachtingen dragen bij aan een beter geïnformeerde keuze en een realistischer beeld van het vervolgonderwijs en hierdoor een soepelere overgang. Actieve participatie van het hbo bij de vormgeving en uitvoering van de onderwijsactiviteiten kan plaatsvinden door gastlessen van hbo-docenten, gezamenlijke projecten of oriënterende activiteiten op de hbo-instelling. Uit de interviews komt naar voren dat deze samenwerking momenteel sterk varieert per instelling en opleiding. In sommige gevallen is de betrokkenheid intensief en structureel, terwijl deze in andere situaties minimaal of incidenteel is. Dit verschil in samenwerking betekent dat niet alle studenten in gelijke mate profiteren van de meerwaarde die het hbo kan bieden.

4 Landingsactiviteiten in het hbo en werkzame bestanddelen

Dit hoofdstuk gaat in op (onderwijs)activiteiten in het hbo, oftewel de 'landingsactiviteiten' die zorgen voor een zachte landing in het hbo. Het hoofdstuk start met een terugblik van mbo-studenten die zijn doorgestroomd naar het hbo en gaat in op obstakels die studenten zijn tegengekomen, maar ook op positieve ervaringen (Wat ging goed?). Daarna inventariseren we de (onderwijs)activiteiten in het hbo. Voor twee derde van de studenten maakten de (onderwijs)activiteiten deel uit van het Eerste 100 dagen-programma van de Hanze, voor een deel gaat het ook om andere activiteiten. Naar analogie van het vorige hoofdstuk besteden we aandacht aan verschijningsvormen van de activiteiten die een 'zachte landing' mogelijk moeten maken. Ook komen studenten aan het woord. Het hoofdstuk sluit af met een korte samenvatting en een conclusie als antwoord op de onderzoeksvraag: Welke Eerste 100 dagen-programma's en andere onderwijsactiviteiten gericht op doorstroom worden aangeboden in het hbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband? Welke werkzame elementen hebben deze activiteiten en hoe is de aansluiting op het mbo vormgegeven?

4.1 Hoe ervaren studenten het hbo?

4.1.1 Wat waren obstakels?

Hoe landen studenten in het eerste jaar van het hbo binnen hun opleiding? In totaal 94 procent van degenen die in het mbo de intentie hadden om naar het hbo te gaan, heeft zich daadwerkelijk ingeschreven aan een hbo-opleiding. Voor 63 procent van de studenten was dat aan de Hanze, die ook actief als partner deelneemt aan dit onderzoek. De overige studenten zijn verdeeld over 14 andere onderwijsinstellingen in Nederland. Vijf procent koos voor een Associate degree; de overige studenten gingen studeren aan een hbo-bachelor.

In hun terugblik vroegen we studenten welke obstakels zij in het eerste jaar hebben ervaren. Op de vraag 'Wat vond je lastig bij de overstap van het mbo naar het hbo?' deelden studenten ervaringen die betrekking hadden op studietempo en de hoeveelheid leerstof, zelfstandigheid en begeleiding, verslaglegging en APA-regels, niveauverschil met mbo, moeite met specifieke vakken, sociale en persoonlijke aanpassingen, en financiële druk en studiekosten. Onderstaand een impressie van hun antwoorden.

Veel studenten gaven aan moeite te hebben met de *hoeveelheid leerstof* en het *hoge studietempo*. De overgang van mbo of havo naar het hbo betekende voor hen dat ze ineens veel meer stof moesten verwerken in korte tijd. Vooral de snelheid van hoorcolleges en het tempo waarin kennis werd behandeld, werden als uitdagend ervaren.

Daarnaast waren er piekmomenten waarin extreem veel gedaan moest worden, afgewisseld met rustige periodes waarin er naar de ervaring van de studenten nauwelijks iets te doen was. Een student omschrijft dit als volgt: *'De hoeveelheid stof was even schakelen, en de inconsistentie hiervan. Soms moest ik extreem veel inzet tonen en soms amper iets'*. Ook anderen noemen de hoeveelheid stof en het tempo als obstakels: *'Het tempo waarop de lesstof wordt behandeld'* of *'De hoorcolleges volgen dat gaat erg snel en de kennistoetsen is erg veel'*.

Naast het hoge tempo vonden veel studenten het lastig om te wennen aan de grotere mate van *zelfstandigheid* in het hbo. Ze kregen *minder begeleiding* dan bij hun vorige opleiding en moesten meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen studievoortgang. Vooral het plannen en zelfstandig bijhouden van opdrachten werd als een uitdaging gezien. Een student verwoordt dit als volgt: *'Ik vond het moeilijk dat er vrijwel geen begeleiding is en ik alles voor mezelf doe. Wat natuurlijk ook wel zo is, maar ik vind het lastig wanneer ik geen stok achter de deur heb'*. Een andere student noemt expliciet zelfstandigheid als obstakel: *'Zelfstandigheid, zelf weten wat je moet doen, eigen planning maken. Want je krijgt een deadline wanneer het af moet zijn, dus dan moet je zelf plannen wanneer je wat moet gaan doen'*.

Veel studenten noemen de manier van *verslaglegging* als struikelblok, vooral vanwege de APA-richtlijnen (*'De manier waarop verslagen moeten worden gemaakt; APA is een van de irritantste uitvindingen'*). Ook noemen ze de strengere eisen en de formele manier van schrijven waren nieuw en vereisten een andere aanpak dan ze gewend waren (*'Documentatie schrijven is iets waar we in het mbo vrij weinig aandacht aan hebben besteed, dus het feit dat dit in het hbo zo'n belangrijk onderdeel is, vond ik in het begin wel lastig'*).

Het *niveau in het hbo* aanzienlijk ligt hoger dan studenten gewend waren. Dit had niet alleen te maken met de moeilijkheidsgraad van de stof, maar ook met de manier waarop toetsvragen werden gesteld (*'Het niveau is een stuk hoger en een stuk minder begeleiding en de vraagstelling tijdens de toetsen was een stuk moeilijker'*).

Bepaalde vakken, zoals wiskunde en taal, vormden voor sommige studenten een uitdaging (*'De overgang zelf niet, die ging soepel, alleen de vakken had ik wel moeite mee, vooral wiskunde, aangezien ik dat niet echt had in het mbo'*). Dit was vooral het geval als ze op hun vorige opleiding weinig met deze vakken te maken hadden gehad: *'Ik vond het tegenvallen dat literatuur ineens deels Engels was, dit was ik niet gewend en was behoorlijk schakelen'*.

Niet alleen de studieinhoud, maar ook de *sociale omgeving* vergt aanpassing. Sommige studenten vonden het moeilijk om nieuwe vrienden te maken of zich sociaal aan te passen aan het hbo (*'Sociale connecties vinden en zelf naar mensen toestappen; ook doordat ik het introductiekamp skippte, moest ik echt zelf mijn best doen om vrienden te vinden'*). Daarnaast werd de sfeer als minder persoonlijk ervaren dan op hun eerdere opleiding (*'Het verlies van de persoonlijkheid: in het hbo zijn er veel meer docenten en een veel meer wisseling tussen die docenten, er is minder tijd om een band en vertrouwen op te bouwen'*).

Naast de persoonlijke en academische uitdagingen klaagden studenten over *onduidelijke of tegenstrijdige informatie* over toetsing, deadlines en roosters (*'De vaak matige tot slechte communicatie vanuit de hogeschool over roosters, deadlines en dergelijke'*). Studenten hadden soms moeite met de vindbaarheid van informatie. Soms veranderde deze informatie tijdens een lopende periode of werd deze laat verstrekt, wat voor verwarring zorgde (*'De informatie van de opleiding: vaak veranderde informatie tijdens een periode over de toetsing of werd informatie vaak laat gegeven'*).

Tot slot noemden sommige studenten de *financiële kant van studeren aan het hbo* als een tegenvaller. Niet alleen het collegegeld, maar ook extra kosten zoals boeken en studiematerialen drukten op hun budget. Voor studenten die naast hun studie moesten werken, zorgde dit soms voor extra stress (*'De kosten: het hbo kost erg veel en dat was in het begin wel even schrikken'*).

4.1.2 Wat ging goed?

Er werden niet alleen obstakels ervaren. Studenten noemden in hun terugblik ook veel situaties die hen hebben geholpen bij een soepele overgang naar het hbo. We hebben de groep van deelnemende respondenten gevraagd om stil te staan bij wat goed ging in het eerste jaar van het hbo. Studenten deelden hun positieve ervaringen. Studenten noemden *open dagen, voorlichtingen en introductieweken* die hen hebben geholpen om inzicht te krijgen in wat ze konden verwachten in het hbo (*'Er vond een goede introductie plaats. Zowel de school, als de studie en als de stad werden goed ingeleid; er was veel ruimte om vragen te stellen en tijd genoeg om te wennen'*). Studenten waardeerden de *begeleiding* van docenten en studietoelators, evenals de duidelijkheid die zij gaven over wat er van hen werd verwacht (*'Je wordt in het begin door de docenten echt nog meegenomen, met het wegwijs maken. Dat maakt het een stuk makkelijker'*). Studenten vonden het makkelijk om contact te maken met medestudenten en docenten. Dit hielp hen om zich snel thuis te voelen in de nieuwe studieomgeving (*'Ik vond het makkelijk om mij thuis te voelen binnen de klas; het is ook een erg sociale opleiding'*).

Er waren studenten voor wie de hoeveelheid leerstof, de moeilijkheidsgraad en de hoeveelheid zelfstudie meevielen. Sommigen hadden verwacht dat het moeilijker zou zijn dan het uiteindelijk was (*'Ik had verwacht dat de kennis die we moesten opdoen qua stof veel pittiger zou zijn vergeleken met het mbo, maar dat viel heel erg tegen eigenlijk'*).

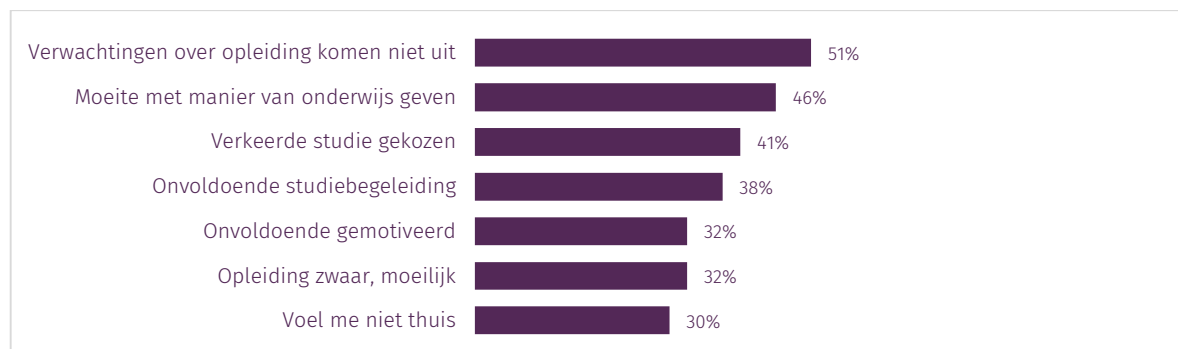
Een mbo-vooropleiding kan ook een voordeel zijn bij de overgang naar het hbo. Dit hielp hen bij vakinhoudelijke kennis en professionele vaardigheden zoals communicatie en verslaglegging (*'Binnen mijn stages merk ik dat het stukje zorg gemakkelijker is voor mij door de ervaringen die ik heb opgedaan in het mbo'*). Studenten met eerdere praktijkervaring (zoals stages of praktijklessen) gaven aan dat ze hierdoor makkelijker konden omgaan met praktijkvakken en zelfstandig werken (*'De praktische kennis vanuit het mbo hielp me wel om dingen te begrijpen waar studenten die van het havo/vwo kwamen meer moeite mee hadden'*).

Het kunnen *indelen van de eigen tijd* en studie was voor sommige studenten ook een fijne ervaring (*'De overgang ging makkelijk: mijn vorige studie had hier rekening mee gehouden, ook volgden we een keuzedeel'*).

Administratieve processen in het hbo kunnen voor studenten een obstakel vormen, maar zijn voor andere studenten een positieve ervaring. Zij geven aan dat het inschrijven en regelen van zaken rondom de start van hun studie eenvoudig en soepel verliepen (*'Ik had mijn mbo-diploma nog niet, maar ik kon wel vast aan het hbo studeren, dit was goed geregeld'*).

Een klein deel van de studenten uit de onderzoeksgroep besloot het hbo in het eerste jaar weer te verlaten. Deze 37 studenten gaven in de vragenlijst aan wat de reden hiervoor was. De zeven meest genoemde redenen zijn weergegeven in afbeelding 8. De meest genoemde redenen (> 40%) hadden te maken met niet uitgekomen verwachtingen, moeite met de manier waarop het onderwijs werd gegeven en een verkeerde studiekeuze. Onvoldoende begeleiding, een gebrek aan motivatie, de zwaarte van de studie en het niet thuis voelen was voor ruim 30 procent een belangrijke reden. Gezien de beperkte aantal studenten (37) dat deze vraag heeft beantwoord, zijn op dit onderdeel geen verdere analyses verricht.

AFBEELDING 8: REDENEN WAAROM STUDENTEN GEDURENDE HET EERSTE JAAR IN HET HBO GESTOPT ZIJN MET DE OPLEIDING

4.2 Landingsactiviteiten in het hbo en werkzame elementen

Deze paragraaf focust op de verschillende onderwijsactiviteiten die in de verschillende hbo-opleidingen worden georganiseerd om alle instromende studenten een zogenoemde 'zachte landing' in eerste jaar van het hbo te geven. We bespreken voorbeelden van onderwijsactiviteiten en hun kenmerken, waarna we ingaan op de werkzame elementen volgens hbo-docenten en -studenten.

4.2.1 Voorbeelden van landingsactiviteiten in het hbo

Zoals in de inleiding ook is aangegeven zijn er binnen de Hanze Eerste 100 dagen-programma's ontworpen om studenten die in het eerste jaar van een hbo-opleiding instromen beter te laten landen in de opleiding. In totaal is dit bij 21 opleidingen ingezet en geëvalueerd, waarna verbeteracties zijn doorgevoerd (zie bijlage 3 voor een overzicht van de opleidingen). Dit is gedaan aan de hand van zes factoren die in de literatuur worden onderscheiden, namelijk binding, activerende en motiverende didactiek, programmering van onderwijs, toetsing en zelfstudie, teamwork van docenten, begeleiding door medewerkers en peers en studievaardigheden (Beekhuizen et al., 2020; Meijer et al., 2022).

AFBEELDING 9: ZES FACTOREN DIE TEN GRONDSLAG LIGGEN AAN HET EERSTE 100 DAGEN-PROGRAMMA

Bron: Beekhuizen et al, 2020

Het Eerste 100 dagen-project duurde twee jaar. Aan het eind van het eerste jaar is het project geëvalueerd. In het tweede jaar hebben de opleidingen op basis van deze evaluatie (een combinatie van) veranderingen doorgevoerd. Dit heeft geresulteerd in een breed palet aan veranderingen en verbeteringen ten behoeve van een zachte landing van studenten. De veranderingen die zijn doorgevoerd zijn soms klein en soms groot van aard; ze betreffen soms zogenaamd 'laaghangend fruit' en soms een structurele curriculum wijziging.

Om hier meer grip op te krijgen hebben we gewerkt met een casestudy design. De cases zijn als volgt geselecteerd: per opleiding zijn door de onderzoekers verschillende documenten bestudeerd. Het betrof onder andere analyserapporten en verbeterplannen, maar ook opgeleverde producten, evaluatieverslagen en trainingen. Onderwijsactiviteiten die opvielen, doordat zij structureel voorkwamen bij veel opleidingen, of juist incidenteel bij een enkele opleiding aanwezig bleken, zijn in dit proces genoteerd. Vervolgens is een selectie gemaakt van activiteiten per factor (activerende en motiverende didactiek, begeleiding, binding, programmering en studievaardigheden) waarbij rekening is gehouden met een evenwichtige verdeling van opleidingen. Daarna zijn de contactpersonen benaderd met het verzoek voor deelname aan een interview. In de interviews is specifiek gefocust op de doorstromende studenten vanuit het mbo. Deze studenten zijn vervolgens via docenten benaderd.

De activiteiten waarover interviews met docenten en studenten zijn gehouden en kenmerken hiervan zijn in tabel 11 weergegeven.

TABEL 11: KENMERKEN VAN HBO-ACTIVITEITEN DIE ZIJN BETROKKEN IN HET ONDERZOEK

Activiteit	Inhoudelijke en didactische kenmerken
1 Aandacht voor studievaardigheden in (vakoverstijgende) colleges of workshops	Door het volgen van (vakoverstijgende) workshops en gerichte aandacht voor studievaardigheden leren studenten (o.a.) rekenvaardigheid, plannen, samenwerken en krijgen zij inzicht in praktische zaken als toetsing en begeleiding. Door het inzetten van tussentoetsen weten studenten hoe een tentamen gaat (proces) en waar zij staan (inhoudelijke kennis). Zo wordt ook ingespeeld op individueel niveau (differentiatie en scaffolding).
2 Inzet en effect van peer coaches of studentmentoren	Door de intensieve begeleiding van peer coaches of studentmentoren leren studenten van ervaringen, krijgen ze inzicht in praktische zaken en wordt er binding binnen de klas en de onderwijsinstelling tot stand gebracht.
3 Inzet van slb- en pob-programma's* (incl. individuele gesprekken en introductieweek) en de rol van de docent	Door inzet van slb- en pob-programma's met een vaste slb-docent krijgen studenten begeleiding door klassikale lessen en individuele gesprekken. Door individuele gesprekken kunnen docenten inspelen op de behoefte van individuele studenten. In klassikale lessen krijgen studenten bijvoorbeeld inzicht in praktische zaken (o.a. rooster) en studievaardigheden, zoals plannen, reflecteren en schrijven.
4 Programmering van de opleiding: beroepsproducten in plaats van tentamens	Vanuit de insteek om meer holistisch te werken in de beoordeling van studenten is ervoor gekozen om vaker via beroepsproducten inhoudelijke kennis en studievaardigheden te toetsen in plaats van tentamens.
5 Programmering van de opleiding: differentiatie	Door differentiatie in de inhoudelijke programmering werken studenten op verschillende niveaus aan benodigde vaardigheden of kennis, bijvoorbeeld praktische vaardigheden of wiskundige kennis, waardoor het niveauverschil gelijk wordt getrokken.
6 Programmering van de opleiding: samenhang	Door samenhangende programmering wordt de aangeboden theoretische kennis direct toegepast in projecten. Hierdoor ontwikkelen studenten verschillende vaardigheden zoals lees-, luister-, kijk- en schrijfvaardigheden en analyseren. Persoonlijke aandacht wordt ingezet wanneer nodig en er is ruimte om in te spelen op persoonlijke ervaringen en actuele situaties (differentiatie en scaffolding).
7 Programmering van de opleiding: tussentoetsen	Door in het programma ruimte in te bouwen voor tussentoetsen worden studenten gestimuleerd om al vroeg in het programma actief bezig te gaan met de leerstof en leerstrategieën te ontwikkelen. Ook hebben zij meer inzicht in wat er qua inhoudelijk niveau verwacht wordt en hoe het in het hbo in zijn werk gaat.
8 Werken in Communities of Learners (CoLs)	Door het werken in vakoverstijgende CoLs leren de studenten praktische zaken en studievaardigheden als reflecteren en feedback geven, waardoor zij samen het leerproces doorlopen en inhoudelijk van elkaar leren. Zij werken beroeps- en competentiegericht door intensieve samenwerking.
9 Werktijd	Door werktijd aan projecten en inhoudelijke vakken te koppelen worden studenten gestimuleerd om samen te werken in plaats van taken te verdelen en zijn de studenten op school actiever bezig. Binnen de werktijd kunnen studenten naar behoefte begeleiding van docenten krijgen.

* slb = studieloopbaanbegeleiding; pob = professionele ontwikkeling en begeleiding

4.2.2 Werkzame elementen voor een 'zachte landing' in het hbo

Met 19 hbo-docenten en 11 doorgestroomde mbo-studenten is gesproken over de beschreven onderwijsactiviteiten uit tabel 11. Wat de werkzame elementen zijn om de zachte landing in deze activiteiten mogelijk te maken wordt hieronder beschreven (tabel 12).

TABEL 12: WERKZAME ELEMENTEN VAN ONDERWIJSACTIVITEITEN IN HET HBO

Werkzame elementen
1 Programmering gericht op effectief studeren
2 Het ontwikkelen of uitbreiden van studievaardigheden en inhoudelijke kennis
3 Bevorderen van sociale integratie door werken in kleine groepen
4 Bevorderen van sociale integratie door het faciliteren van interactie met peers
5 Bevorderen van sociale integratie door extracurriculaire activiteiten
6 Wegwijs en zelfverzekerd door interactie met ouderejaarsstudenten en studentmentoren
7 Het belang van de empathische, betrokken en benaderbare docent voor 'sense of belonging'

Programmering gericht op effectief studeren

Aspecten van programmering kunnen ervoor zorgen dat studenten effectief studeren en dragen daarmee bij aan academische integratie. De effectiviteit van programmering als het gaat om frequentie, duur, planning en inhoud van lessen, is dan ook iets dat in de diepte-interviews met studenten en docenten als een werkzaam element naar voren kwam. Deze studenten volgden onderwijsactiviteiten (bijv. werken in Communities of Learners: CoLs) waarin in de eerste periode van de opleiding direct veel contacturen per week waren geprogrammeerd (bijv. 2 blokken van 3 uur per week). Een student vertelt hierover:

'Ik vind dat het (...) zeker in het eerste semester dat het echt wel belangrijk is dat je veel CoL-uren hebt [twee keer per week drie uur, AK]. Je moet gewoon goed leren samenwerken en met elkaar zijn. En ik heb laatst, was ik met een aantal mensen in gesprek en toen zei ik van nou, misschien is 6 uur per week te veel. Maar toch denk ik dat dat het wel eigenlijk goed is dat er 6 uur per week zeker in het eerste jaar gewoon CoL hebben, zodat je gewoon veel leert samen te werken. Je bent gewoon met elkaar en je gaat bezig. (...) Ik denk dat ook vooral plannen aan het begin van het semester heel belangrijk kan zijn voor de CoL'. (hbo-student; interview 6)

Enkele docenten geven aan dat er bij de start van de opleiding (het eerste blok of semester) sprake is van een intensiever programma met meer contacttijd dan verder in de opleiding. Zij geven aan dat extra contacttijd juist in de eerste periode nuttig en nodig is voor bijvoorbeeld het plannen van persoonlijke gesprekken en het leren kennen van de studenten. Een student geeft aan dat door de inhoud en opbouw van de lessen die studentmentoren gaven, ze meer zicht kreeg op hoe de opleiding georganiseerd is en hoe ze haar weg daarin kon vinden maar daarnaast ook een sociaal aspect:

'Maar die lessen die er waren, waren altijd wel informatief en ook wel gewoon gezellig. Ja, ik denk ook zonder die lessen had ik nu nog steeds niet geweten wat ik nou aan het doen was. Met heel veel dingen, dus ja was wel echt van belang en heel belangrijk. (...) Dat je gewoon weet, hoe de basisingen werken die je nodig hebt voor het hbo'. (hbo-student; interview 7)

Een ander effect dat te maken heeft met programmering is het gebruik van tussentoetsen in het eerste half jaar van de hbo-opleiding. Volgens studenten kregen zij hierdoor meer inzicht in wat er qua inhoud van hen verwacht werd, welk type vragen er werd gesteld en wat ze konden verwachten van de gang van zaken. Docenten onderstrepen dit en geven aan dat studenten hierdoor minder vaak op het laatste moment pas starten met leren. Een docent vertelt:

'Dat we met oefentoetsen werken, dus zeg maar formatieve toetsen via blackboard en gaan ze steeds delen van die stof toetsen voor zichzelf. Ze hebben drie onderdelen, bijvoorbeeld inleiding psychologie, sociale psychologie en ontwikkelingspsychologie. Dan maken ze steeds over elk onderdeel een proeftoets en dan halen ze soms ook nog dingen weer van die voorgaande proef toetsen. Een soort voortgangstoets idee. Dus ze herhalen, ze oefenen met de toetsen. Ze moeten dus al aan de slag voordat het na 10 weken wordt afgetoetst. Ik denk dat dat voor mbo-studenten ook heel erg helpt, dat ze gewoon leren hoe dat is dat maken van zo'n toets. (...) Dus we probeerden ze ook formatief steeds echt goed voor te bereiden op die eindtoets. Dus dat leren dat staat wel steeds centraal. En ik denk dat dat ook een belangrijke succesfactor is, want het gaat eigenlijk niet zozeer om die toets, we willen minder nadruk op die toets maar meer op het proces daar naartoe'. (hbo-docent; interview 8)

Dee samenhang in het programma, hoe het was opgebouwd in verschillende werkvormen (hoorcollege, werkcolleges) en onderwerpen in de week, hielp een student om actief met de studie en de leerstof bezig te gaan. Een enkele docent geeft aan dat studenten baat hebben bij de samenhang in het programma zoals het nu georganiseerd is, doordat kennis die wordt opgedaan in het ene vak nodig is om de inhoud van het volgende vak te kunnen begrijpen.

Het ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis

Studenten geven in de interviews aan dat zij in de onderwijsactiviteiten studievoordigheden en inhoudelijke kennis ontwikkelden waar zij binnen het mbo nog niet of in geringe mate mee kennis gemaakt hadden. Door hier in de onderwijsactiviteit aan te werken konden ze een basis leggen die in een vervolgopleiding uitgebouwd kon worden. Studenten en docenten noemen leren samenwerken, hogere- orde cognitieve vaardigheden zoals analyseren, metacognitieve vaardigheden zoals plannen en zelfregulatie, onderzoeksvaardigheden en het bijspijkeren van inhoudelijke kennis. Ongeveer een kwart van de studenten noemt samenwerken. Zo beschrijft een student dat de mbo-opleiding relatief solistisch was in vergelijking met het werken in Communities of Learners (CoLs) in eerste jaar van zijn hbo-opleiding. Dit bood hem de mogelijkheid om zich te ontwikkelen en te groeien:

'Ik heb het er ook met mijn CoL-begeleider erover gehad en die zag ook echt dat ik toch wel echt stappen gezet had op het gebied van niet alleen maar zelfstandig bezig gaan, maar ook echt iedereen vragen, ze meer vragen stellen. I: (...) hoe was dat voor jou op het mbo? G: Nou op het mbo (...) was het niet in groepjes werken, daar was ik dus heel erg zelfstandig bezig. En ja, ik denk misschien ook dat ik daardoor aan het begin wat minder met de groep bezig was en meer op mijzelf. Omdat op de mbo-opleiding die ik deed daar deden we dat [samenwerken] ook niet'. (hbo-student; interview 6)

Enkele docenten noemen het leren geven van peerfeedback. Door elkaars werk te bekijken en hier samen van te leren door tips en feedback van anderen kunnen studenten zich verder ontwikkelen.

Vaardigheden waar studenten weinig ervaring mee hadden en waar in de onderwijsactiviteit een beroep op werd gedaan, hadden volgens enkele studenten en docenten betrekking op plannen en verwerking van grotere hoeveelheden leerstof. Studenten vonden het in eerste instantie lastig om hiermee om te gaan. In de onderwijsactiviteiten werd verder een beroep gedaan op het geven van feedback aan medestudenten en het maken van een persoonlijk ontwikkelplan. Ook bijna alle docenten noemen studievoordigheden die studenten in de hbo-onderwijsactiviteiten kunnen ontwikkelen of verder kunnen uitbreiden, waardoor zij zich sneller op hun plek voelen in de hbo-opleiding en daar de rest van de opleiding profijt van hebben. Vaardigheden die volgens docenten ontwikkeld moeten worden in onderwijsactiviteiten zijn gericht op analytisch vermogen, abstract denken, theoretische kennis en het toepassen daarvan of het bestuderen en verwerken van grotere hoeveelheden leerstof.

Andere vaardigheden hebben betrekking op onderzoeken en rapporteren, reflecteren en plannen en zelfstandig werken en leren leren, met meer eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van het hbo. In sommige opleidingen zijn bepaalde inhoudelijke vaardigheden zoals analyserend vermogen of abstract denken cruciaal om de rest van de opleiding te kunnen volgen, waardoor er in de onderwijsactiviteit is besloten om daar specifiek op in te zetten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de ICT-opleiding, waar een docent rekening houdt met verschillende niveaus van abstracte wiskunde, om zo de aansluiting tussen de mbo-opleiding en het eerste half jaar in het hbo te vergemakkelijken. Andere opleidingen sturen meer op het proces, bijvoorbeeld bij Rechten/ SJD waar een herkenbare, logische en herhalende structuur wordt aangeboden, waardoor studenten weten wat er van ze verwacht wordt en ze hierop kunnen inspelen door te plannen en zelfstandig te werken aan het studieprogramma.

Ook geven enkele docenten aan dat er naast het gewone programma een extra inhoudelijk programma wordt aangeboden voor studenten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de opleidingen Communicatie, Built Environment en ICT. Waar het bij Communicatie gericht is op bijspijkerlessen van Nederlands en Engels gaat het bij Built Environment en ICT over het bijspijkeren van basiskennis wetenschap. Door deze lessen boven op het reguliere programma aan te bieden hoopt de opleiding dat studenten meer toegerust zijn tijdens het eerste half jaar in het hbo en daardoor minder snel uitvallen.

Docenten en studenten benadrukken dat studenten met een mbo-vooropleiding ook soms (studie)vaardigheden hebben (bijv. samenwerken), waar zij in het hbo op kunnen voortbouwen. Het soms 'afdwingen' van samenwerken in onderwijsactiviteiten kan volgens sommige docenten voor studenten goed helpen, omdat ze zo hun medestudenten beter leren kennen. Een docent vertelt:

'In zijn algemeenheid denk ik dat als je in zo'n helemaal nieuwe omgeving komt, dat het heel fijn is als je een beetje verplicht wordt om je in een groep te bewegen en dat je een beetje geholpen wordt bij dat sociale proces. (...) En nu is de manier van werken, je moet heel veel met elkaar. Ook tijdens de colleges van de studieonderdelen en bij die CoL word je gewoon gedwongen om in een groep te zijn. (...) Ik denk toch dat het merendeel van de studenten daar toch wel ook erg behoefte aan heeft en dat ook gewend is van een eerdere opleiding'. (hbo-docent; interview 14)

Sommige studenten kunnen daarnaast ook voortbouwen op vakspecifieke kennis en vaardigheden. Een voorbeeld is de juridische schrijfvaardigheid die een studente in het mbo had opgedaan en waarmee ze haar klasgenoten die vanuit de havo instroomden kon helpen:

'Ik denk gewoon ook zien dat het [doorstromen van mbo naar hbo] positieve kanten heeft. Dat (...) als jij een mbo-opleiding hebt gedaan die vanuit de goede richting is gekomen, zeg maar, dat dat ook heel veel pluspunten kan hebben. Dus dat je daar ook gewoon bijvoorbeeld anderen mee kan helpen en dat je CoL begeleider dat stimuleert. Interviewer: Ja, wat bedoel je dan met de goede richting? Student: Nou, vooral als we nou kijken naar de, naar mijn recht vakken. Dan wist niemand in mijn klas hoe ze daar een wetboek voor moesten gebruiken. Dus dan moest ik heel vaak mensen helpen'. (hbo-student; interview 8)

Docenten geven ten slotte aan dat het erkennen van praktische kennis en ervaring die bijvoorbeeld vanuit stages in het mbo is opgedaan door studenten van meerwaarde is. Studenten zien hier zo de meerwaarde van in en kunnen hier ook op voortbouwen in de hbo-opleiding. Het kan ook, zeker wanneer de vervolgopleiding qua inhoudelijke kennis aansluit op de gevolgde mbo-opleiding, onzekerheid wegnemen. Een docent vertelt:

Ik denk dat dat er echt heel erg aan ligt of ze een vergelijkbare vooropleiding hebben gedaan of niet dat ze zich sneller thuis voelen. (...) Dat in ieder geval de inhoud van de opleiding al iets minder onzekerheid met zich meebrengt. Want de hele studie setting is wel nieuw voor ze. Nieuwe klassen, nieuwe type studenten, maar als je dan al enigszins weet wat je gaat leren, dat sommige dingen herkenbaar zijn, bijvoorbeeld finance of marketing. Ja, dan denk ik dat ze daarin zich al wat veiliger voelen. (hbo-docent; interview 17)

Bevorderen van sociale integratie door werken in kleine groepen

Docenten geven aan dat werkvormen die zich richten op het in de groep uitwisselen van ervaringen, zoals projectonderwijs waar in kleine groepjes aan een opdracht wordt gewerkt (of in de introductieweek samen te werken om een probleem op te lossen) en waarbij groepjes soms bestaan uit studenten van verschillende opleidingsachtergronden, studenten helpt om zich bij de start van de opleiding thuis te voelen of hun plek te vinden in het hbo.

Door intensieve samenwerking en op elkaar teruggeworpen worden in de onderwijsactiviteit, ontstaat er verbondenheid wat bijdraagt aan 'sense of belonging'. Hierin kan ook het zien en meekrijgen van ervaringen maar ook uitleg over allerlei zaken (van Blackboard tot het maken van een oefentoets) van ouderejaars leerzaam zijn.

Bijna alle studenten geven aan dat tijdens de introductieweek of aan de start van het eerste blok meteen in kleine groepjes met elkaar kennismaken en later ook samenwerken helpt om hun plek te vinden in de opleiding. Hierdoor ervaren ze een idee van 'opgevangen worden' waardoor de overgang makkelijker gaat en de drempel verlaagd wordt. Ze hebben minder het idee dat ze 'in het diepe' worden gegooid. Een student benoemt expliciet dat het feit dat er bij pob-onderwijs in een kleinere groep wordt gewerkt haar heeft geholpen om zich thuis te voelen in haar Associate degree (Ad) opleiding:

'Ik denk vooral doordat het natuurlijk een wat kleiner groepje is je je sowieso wat sneller op je gemak voelt dan dat je gelijk in een hele grote klas komt. Je wordt echt wat hechter met elkaar. En ik merk dat als we een les hebben met de hele klas, dan, dat ik dan anders in de les meedoe dan in een pob-les. Dat je daar echt zeg maar, je hecht voelt en echt een beetje een band hebt opgebouwd en daar ook sneller wat in zegt dan dat je dat misschien bij de hele klas doet (hbo-student; interview 3)

Juist door kleine groepjes waarin studenten elkaar op een laagdrempelige manier kunnen leren kennen, worden studenten gemotiveerd om naar de lessen te blijven gaan en ervaren ze meer binding. Het beroep wat er door het werken in kleine groepen op individuele aanwezigheid werd gedaan was ook helpend. Tegelijkertijd boden de docenten ook structuur wat betreft de 'horizon' waar studenten naartoe moeten werken aan het einde van het blok en hadden studenten het idee dat ze hierin een rustige start hadden, of nog een beetje 'bij de hand' werden genomen.

Bevorderen van sociale integratie door het faciliteren van interactie met peers

Alle studenten en docenten geven aan dat de interactie met klasgenoten en met ouderejaarsstudenten of studentmentoren, bijdragen aan het zich thuis voelen binnen het hbo. De interactie met klasgenoten uit zich vaak in gesprekken hebben met elkaar die niet alleen over school gaan, het uitwisselen van ervaringen en elkaar helpen. Hierdoor willen studenten zich voor elkaar inzetten en zijn ze betrokken bij elkaar, en ervaren ze steun en saamhorigheid. Dit kan ook buiten de lessen om zijn, bijvoorbeeld via een klassenapp: *'We hebben ook dagelijks via de klassenapp en ook privé met een aantal contact. Dus zo steun je elkaar'*. Een docent benadrukt het belang van het faciliteren van de mogelijkheid voor onderlinge contacten:

'En toen werd de student door de teamleider gevraagd van wat is nou het succes dat je het zo goed hebt afgerond? En toen zei ze dat ze het samen met elkaar doen als medestudenten. En dat je altijd voor elkaar moet klaarstaan om elkaar te helpen, om er doorheen te komen. Ik denk dat dat wel heel belangrijk is en ik denk dat wij als docenten dat moeten faciliteren. We hoeven er niet altijd bij te zijn, maar we moeten wel faciliteren dat ze wat aan elkaar hebben'. (hbo-docent; interview 7)

Ongeveer een derde van de studenten geeft aan dat de binding met medestudenten stimulerend kan werken (een soort 'sociale druk') om ook zelf vragen te stellen in een les, huiswerk te maken en naar de lessen te gaan. Daarnaast geven enkele studenten aan dat zij niet per se naar de lessen komen *'om te blokken en dan weer weg te gaan, je bent er ook gewoon met elkaar'*.

Bevorderen van sociale integratie door extracurriculaire activiteiten

Naast deze contacten met jaargenoten geven enkele studenten ook aan dat zij buiten lessen om zaken met ouderejaars- of medestudenten ondernemen. Docenten en studenten geven aan dat het ondernemen van activiteiten buiten het reguliere onderwijsprogramma om ook helpt om meer binding te ervaren en zich thuis te voelen. Deze activiteiten manifesteren zich op verschillende niveaus: individueel, de klas, vereniging, opleiding of instelling. Sommige studenten geven aan activiteiten met de hele klas te ondernemen, zoals uitjes of de stad in gaan voor een hapje en drankje om gezamenlijk een project of blok af te sluiten. Ook het volgen van lezingen georganiseerd vanuit de studievereniging of instelling werken om de opleiding, het instituut en de mensen die daarbij horen beter te leren kennen. Een student vat het als volgt samen: *‘Want als je wat meer je leven opbouwt om je studie heen, (...) dan is het makkelijker om alles gewoon aan te gaan eigenlijk’.*

Wegwijs en zelfverzekerder door interactie met ouderejaarsstudenten en studentmentoren

Voor bijna alle studenten zorgen contacten met ouderejaarsstudenten voor herkenning, erkenning en geruststelling, doordat zij zaken kunnen uitleggen vanuit hun ervaring en doordat zij al hebben meegemaakt waar de student nu in zit. Het feit dat studentmentoren vanaf dag één betrokken zijn bij de opleiding, door bijvoorbeeld aanwezig te zijn bij de introductiedag of een slb-les, en studenten duidelijk maken dat zij laagdrempelig bij hen terecht kunnen voor vragen, zorgt ervoor dat studenten een ‘houvast’ of stabiele factor ervaren waar zij makkelijk een beroep op kunnen doen. Ook kunnen studentmentoren zich volgens studenten en docenten goed inleven en advies geven. Doordat het contact met studentmentoren ook via een groepsapp loopt is een vraag snel gesteld, zijn de lijnen kort en is de drempel laag om een beroep op hen te doen. Een student verwoordt het als volgt:

‘En zij hebben precies hetzelfde meegemaakt als jij zou gaan meemaken, dus ze konden zich goed inleven in hoe wij ons voelden en hoe wij het een beetje ervaren. (...) En het was gewoon heel fijn dat er altijd wel iemand was wie je dan eventjes kon appen van hé, hoe zit dit en hoe zit dat? En dat je niet per se meteen je slb’er moet storen omdat hij het ook gewoon druk heeft, dus ik vond het wel, want ik was niet mee bekend, dus ik vond het wel een goeie oplossing dat er tweedejaars waren die zouden gaan helpen met het eerste halfjaar’. (hbo-student; interview 7)

Een empathische, betrokken en benaderbare docent voor ‘sense of belonging’

Dat een docent empathisch, betrokken en benaderbaar is, is voor studenten en docenten een belangrijke conditie voor mbo-studenten om zich thuis te voelen in het hbo. Het is belangrijk dat een docent de tijd neemt om de klas te leren kennen en door zelf ‘structureel’ aanwezig te zijn (bijv. door hen meerdere keren per week te zien of als eerste aanspreekpunt of mentor van een klas te fungeren). De docent moet sociale interactie in de klas faciliteren. Zo kan een vertrouwensband worden opgebouwd en voelt de student zich veilig. Intensieve begeleiding in de vorm van individuele gesprekken draagt eveneens bij aan een vertrouwensband tussen student en docent. Studenten ervaren dan de veiligheid om zich vrij te uiten en hun kwetsbaarheden te laten zien. Het elkaar leren kennen en het opbouwen van een vertrouwensband zorgen ervoor dat studenten zich gezien voelen en verlagen voor hen de drempel om docenten te benaderen als zij ergens mee zitten of ergens vragen over hebben. Drempelverlaging kan ook plaatsvinden doordat docenten de eigen opleidingsloopbaan en ervaringen delen. Een student verwoordt het als volgt:

'Ik vind het wel belangrijk, want als een docent echt wat meer afstand van je houdt, dan voelt het ook wel het vreemder om misschien vragen te stellen aan ze. (...) En dan denk je al gauw van nou ja, ik stel de vraag maar niet, want misschien wil hij geen antwoord geven. En dan doe je jezelf te kort'. (hbo-student; interview 5)

Docenten en studenten geven daarnaast aan dat het belangrijk is dat docenten inhoudelijke kennis van zaken hebben, goed kunnen uitleggen en luisteren. Ook studenten motiveren en vertrouwen geven, door bijvoorbeeld bij hen na te gaan hoe zij vorderen en hierin meedenken. Structuur aanbrengen in het vak of de leerstof is iets wat volgens studenten helpt omdat zij nog niet altijd dit overzicht hebben wanneer het vak start of het lastig vinden om dit snel te krijgen.

4.3 Deelname onderwijsactiviteiten in het hbo

Het merendeel van de mbo-studenten die naar het hbo zijn doorgestroomd (88%) hebben ook in het hbo deelgenomen aan activiteiten om de doorstroom te versoepelen. We zien in tabel 13 verreweg de meeste studenten in het eerste jaar ondersteund zijn bij hun studievaardigheden (60%), gevolgd door studieloopbaanbegeleiding. Rond de 40 procent heeft deelgenomen aan activiteiten door middel van kennismaking met de beroepspraktijk, contact met ouderejaarsstudenten of kreeg tussentijdse feedback. Een op de drie mbo-doorstromers werkte samen met andere mbo-doorstromers aan opdrachten. Een kleiner deel (ongeveer een kwart) werkte met een persoonlijk ontwikkelingsplan of nam deel aan activiteiten van de studievereniging. Slechts een klein deel herkende zich niet in deze activiteiten (12%). Er zijn slechts kleine verschillen tussen de groepen studenten. Tabel 13 laat zien dat studenten waarvan ten minste een van de ouders een opleiding heeft genoten in het hoger onderwijs iets minder vaak van mening zijn dat er aandacht was voor studievaardigheden. Studieloopbaanbegeleiding werd vaker genoemd door vrouwelijke dan door mannelijke studenten en vaker door studenten die in het mbo goed presteerden (zelfrapportage).

TABEL 13: DEELNAME AAN ACTIVITEITEN IN HET HBO NAAR GENDER, OPLEIDINGSNIVEAU OUDERS EN HERKOMST (UITSLUITEND MBO-HBO DOORSTROMERS, METING NOVEMBER EERSTE JAAR HBO)

	Opleidingsniveau ouders		Gender		Studieresultaten mbo		Totaal
	HO	Geen HO	Man	Vrouw	(Onder) gem.	Boven gem.	
Contact met ouderejaarsstudenten	46%	35%	43%	37%	37%	42%	39%
Samenwerking mbo-doorstromers	32%	28%	33%	28%	30%	30%	30%
Studieloopbaanbegeleiding	52%	46%	42%	53%	41%	54%	49%
Persoonlijk ontwikkelingsplan	24%	24%	23%	25%	18%	28%	24%
Kennismaking met beroepspraktijk	40%	42%	39%	43%	35%	46%	42%
Aandacht voor studievaardigheden	54%	66%	58%	61%	62%	60%	60%
Deelname activiteiten studievereniging	25%	23%	31%	20%	23%	24%	24%
Tussentijdse beoordeling/feedback	38%	42%	39%	41%	39%	41%	40%
Geen van deze activiteiten	10%	13%	16%	10%	11%	12%	12%

Gearceerde cellen: verschillen tussen de groepen zijn significant

Studenten keken aan het eind van het eerste jaar terug op de start in het hbo en deelden hun ervaringen met activiteiten die de hogeschool aanbood om de overgang te versoepelen. Zij noemden activiteiten die te maken hadden met introductieactiviteiten en kennismakingskampen, begeleiding door mentoren, slb'ers of tweedejaars studenten, begeleiding door docenten en studietoelichters, deelname aan ondersteunende lessen of workshops, studieverenigingen en groepssamenwerking. Ook waren er studenten die geen of nauwelijks hulp hadden ervaren.

Daarnaast benoemen studenten dat zij hebben deelgenomen aan introductieactiviteiten zoals kennismakingskampen, bruisweken of kennismakingsdagen (*'Meegedaan aan introductiekamp en veel gesprekken gehad met mijn mentor'*). Dit hielp hen om hun klasgenoten te leren kennen en een eerste indruk te krijgen van de opleiding en de campus. Sommigen vonden dit nuttig, terwijl anderen aangaven dat het niet altijd aansloot op hun studie. Zo gaf een student aan: *'We hadden introductiedagen waarin wat uitleg werd gegeven, daarna werden we in het diepe gegooid en begonnen we'*.

Studenten geven aan dat zij begeleiding kregen van studieloopbaanbegeleiders (slb'ers), mentoren of ouderejaarsstudenten (peer-mentors). Voorbeelden die studenten noemden zijn: *'Wij kregen een tweedejaars student als coach voor onze klas toegewezen en door haar hebben wij veel geleerd hoe het op hbo werkt'*. Iemand anders geeft aan: *'De mentoren van het eerste jaar hebben ons heel veel meegenomen hoe we opdrachten moeten aanvliegen en wat ze graag van ons willen zien'*. Deze ondersteuning varieerde van individuele gesprekken tot klasbegeleiding en praktische hulp bij opdrachten. Ook ervaren sommige studenten dat docenten en studietoelichters hen goed begeleiden door uitleg en gestructureerde opdrachten (*'Goede docenten die je stap voor stap begeleiden'*). Dit hielp hen om zich meer op hun gemak te voelen: *'Mijn eerste projectcoach dacht heel goed mee als studenten zeiden dat ze overweldigd waren'*.

Om een sociaal netwerk op te bouwen werden sommige studenten lid van een studievereniging of werkten samen met klasgenoten. *'Het eerste jaar heb ik een groepje gevormd met medestudenten. We hebben elkaar wekelijks geüpdatet over de voortgang'*. Dit laatste hielp ook om beter te wennen aan de manier van studeren in het hbo: *'Als klas zijnde hielpen we elkaar er wel doorheen. Uiteindelijk is er een hecht groepje van 8 ontstaan waarbij we terecht konden als we vragen hadden'*.

Met het oog op meer inhoudelijke ondersteuning bij een hbo-opleiding, benoemden enkele studenten dat zij hebben deelgenomen aan extra lessen of workshops, zoals wiskundecursussen of planningslessen. Zo gaf een student het volgende voorbeeld: *'Ik heb een proefcursus wiskunde gevolgd, voornamelijk om mijn kennis bij te spijkeren maar ook om alvast te wennen aan het hbo'*.

Naast deze positieve voorbeelden, gaf ook een aanzienlijk aantal studenten aan dat zij weinig tot geen hulp hebben ervaren bij het wennen aan het hbo. Sommige studenten benoemen dat zij zich 'een nummertje' voelden, dat er weinig aandacht was voor begeleiding of dat zij zelf alles moesten uitzoeken. *'Heb niet zozeer het idee dat ik echt geholpen ben aan het wennen in het hbo'*.

4.4 Samenvatting en conclusies

Dit hoofdstuk behandelt de ‘landingsactiviteiten’ in het hbo en gaat in op het type activiteiten, de werkzame bestanddelen en de mate waarin studenten met deze (onderwijs)activiteiten in aanraking zijn gekomen. Welke obstakels ervaren studenten bij de overgang van mbo naar hbo? In een kwalitatieve terugblik op het eerste jaar in het hbo rapporteren 115 mbo-doorstromers verschillende obstakels die invloed hebben op hun start. Ze vonden vooral het hoge studietempo en de hoeveelheid leerstof pittig, net als de toegenomen zelfstandigheid en het gebrek aan begeleiding. Het plannen van studieopdrachten en omgaan met formele verslaglegging, zoals APA-regels, waren lastig. Ook het niveauverschil met het mbo (bijv. bij vakken als wiskunde en Engels) vormde een uitdaging. Daarnaast hadden studenten moeite met het vinden van sociale aansluiting en ervarden ze de communicatie vanuit de opleiding regelmatig als onduidelijk of laat. Tot slot speelde financiële druk een rol. Deze signalen onderstrepen het belang van duidelijke informatie, goede begeleiding, aandacht voor studievoordigheden en het bevorderen van sociale binding in de startfase van de opleiding. Mbo-studenten zijn gebaat bij een goed ingerichte startfase met heldere communicatie, stapsgewijze begeleiding in studievoordigheden, aandacht voor sociaal contact en bewustwording van financiële uitdagingen. Een stevige, toegankelijke basis in het eerste half jaar maakt hierin het verschil. Dit alles leidt tot een antwoord op de onderzoeksvragen:

- Welke Eerste 100 dagen-programma’s en andere onderwijsactiviteiten gericht op doorstroom worden aangeboden in het hbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband?
- Welke werkzame elementen hebben deze activiteiten en hoe is de aansluiting op het mbo vormgegeven?

Welke Eerste 100 dagen-programma’s en andere onderwijsactiviteiten gericht op doorstroom worden aangeboden in het hbo binnen het Noordelijke samenwerkingsverband? Wat zijn kenmerken ervan?

Voortgekomen uit de Eerste 100 dagen-programma’s en door betrokkenheid en samenwerking in onderwijsactiviteiten binnen het mbo zoals in vorig hoofdstuk aan bod is gekomen, wordt er in het hbo getracht om studenten zo snel en zo goed mogelijk te laten ‘integreren’ in het hbo. Dit vindt direct vanaf de start van de opleiding plaats via intensieve begeleiding van docenten (die de rol van mentor hebben) in lob- of slb-programma’s en de introductieweek, door inzet van peer-coaches en studentmentoren, aangepaste programmering voor een soepele aansluiting op het mbo qua werkvormen of toetsing, door een gerichte focus op studievoordigheden in vakken en workshops en ten slotte via werkvormen waarin intensieve onderlinge samenwerking in kleine groepen centraal staat.

Bijna negen van de tien mbo-studenten hadden in het hbo te maken met (onderwijs)activiteiten die tot doel hebben de ‘landing’ te versoepelen, zo laat het vragenlijstonderzoek zien. De meeste studenten kregen ondersteuning bij *studievoordigheden* (60%), gevolgd door *studieloopbaanbegeleiding*. Ongeveer 40 procent noemde activiteiten zoals kennismaking met de beroepspraktijk, contact met ouderejaars of tussentijdse feedback. Een derde werkte samen met andere mbo-doorstromers aan opdrachten. Een kwart had een persoonlijk ontwikkelingsplan of deed mee aan activiteiten van een studievereniging.

Zo'n 12 procent herkende zich niet in deze activiteiten. Ook als we studenten laten terugblikken op het eerste jaar noemen zij (spontaan) verschillende activiteiten die hen hielpen bij de overstap naar het hbo, zoals introductiekampen, begeleiding door mentoren, slb'ers, ouderejaars, docenten of studiecoaches, workshops en samenwerking met klasgenoten. Deze ondersteuning hielp bij zowel de sociale als inhoudelijke aansluiting. Toch ervaaarden sommige studenten ook weinig tot geen hulp en voelden zich onvoldoende begeleid. Dit benadrukt het belang van structurele, toegankelijke ondersteuning voor alle studenten bij de start in het hbo.

Hoe is de aansluiting op het mbo vormgegeven?

Welke werkzame elementen deze 'landingsactiviteiten' kennen en hoe de aansluiting met het mbo is vormgegeven is onderzocht door middel van een groot aantal diepte-interviews. De onderwijsactiviteiten in de eerste fase van het hbo zijn intensief en doelgericht ingericht om mbo-studenten te ondersteunen bij een succesvolle overgang.

Al vanaf de start van de opleiding is sprake van een *stevige programmering met veel contacturen*, bijvoorbeeld in de vorm van Communities of Learners (CoLs). Deze werkvormen bevorderen samenwerking, sociale binding en het ontwikkelen van planningsvaardigheden.

Daarnaast wordt gebruikgemaakt van *formatieve toetsen en tussentoetsen*, waardoor studenten eerder inzicht krijgen in de inhoudelijke verwachtingen en op tijd beginnen met studeren. Hierdoor leren zij toetsen te zien als onderdeel van het leerproces. De samenhang tussen werkvormen en vakken maakt het voor studenten makkelijker om verbanden te leggen en actief met de leerstof bezig te zijn.

Binnen de onderwijsactiviteiten is veel aandacht voor het aanleren van *studievaardigheden zoals plannen, zelfstandig werken, het verwerken van grotere hoeveelheden leerstof en het geven van feedback*. Hierbij wordt voortgebouwd op ervaringen die studenten vanuit het mbo al meenemen, terwijl tegelijkertijd nieuwe vaardigheden worden ontwikkeld die essentieel zijn voor succes in het hbo.

De *sociale integratie* wordt versterkt door het werken in *kleine groepen*, gezamenlijke opdrachten, *introductieweken*, het inzetten van *studentmentoren* en deelname aan *extracurriculaire activiteiten*. Deze laagdrempelige contacten zorgen voor steun, herkenning en het gevoel er niet alleen voor te staan. De aanwezigheid van *peer support* verlaagt de drempel om vragen te stellen en vergroot het vertrouwen van studenten in hun eigen leerproces.

Tot slot is ook hier de rol van de docent cruciaal. *Empathische, toegankelijke en betrokken docenten* zorgen voor een veilige en ondersteunende leeromgeving waarin studenten zich gezien en gehoord voelen. Door structuur aan te brengen, duidelijke uitleg te geven en ruimte te bieden voor persoonlijke begeleiding, dragen zij bij aan een sterkere binding met de opleiding en een succesvolle studiestart.

5 Wat werkt in theorie, ervaring en praktijk

In dit hoofdstuk combineren we de resultaten uit de vorige hoofdstukken en onderzoeken we welke (onderwijs)activiteiten, afzonderlijk of in samenhang, bijdragen aan een soepele overgang naar het hbo. We meten dit aan de hand van studie- en studentsuccesfactoren zoals beschreven in hoofdstuk 1. Vanwege de complexiteit hanteren we een aanpak met verschillende invalshoeken en onderzoeksmethoden. We beantwoorden de vraag hoe activiteiten en werkzame elementen bijdragen aan studie- en studentsucces, hoe dit wordt ervaren door docenten en ontwikkelaars, en wat het oplevert: voor wie, onder welke omstandigheden en waarom. Ook kijken we of activiteiten elkaar versterken.

5.1 Het voordeel van mixed methods

In dit onderzoek is gekozen voor een combinatie van verschillende methoden en het verzamelen van informatie vanuit diverse perspectieven. Omdat het onderzoek niet uitmondt in een grootschalige, robuuste kwantitatieve dataset, is het des te belangrijker om bevindingen onderling te toetsen en op die manier extern te valideren. We stellen ons daarbij de vraag: in hoeverre zijn de resultaten betrouwbaar en consistent? Komen bepaalde uitkomsten terug in alle onderzoeksonderdelen? En welke bevindingen blijven juist beperkt tot één of enkele onderdelen, en zijn daarmee minder sterk onderbouwd of tegenstrijdig? Deze aanpak noemen we *data-triangulatie*. Dat betekent concreet dat de resultaten niet alleen afzonderlijk worden geanalyseerd en geïnterpreteerd, maar dat er sprake is van integratie van de onderzoeksresultaten. Hierdoor ontstaat een genuanceerd beeld van de effectiviteit van (onderwijs)activiteiten in het mbo en hbo. Achtereenvolgens rapporteren we over de effectiviteit van (onderwijs)activiteiten in het mbo (paragraaf 5.2) en in het hbo (paragraaf 5.3). Hierna staat de perceptie van studenten centraal, met afzonderlijke paragrafen voor het mbo (paragraaf 5.4.2) en het hbo (paragraaf 5.4.2). Deze perceptie is gebaseerd op beschrijvende analyses uit de enquêtes en kwalitatieve reflecties. Tot slot presenteren we de uitkomsten van multivariate analyses, waarin is getoetst of er samenhang bestaat tussen deelname aan (onderwijs)activiteiten en studie- en studentsucces en of deze samenhang verschilt tussen studentgroepen. De resultaten komen samen in de slotconclusies.

5.2 Mbo: werkzaamheid van activiteiten: praktijk-theorie en docenten

In de documentanalyse naar mbo-voorbereidingsactiviteiten is nagegaan wat de veronderstelde en beoogde werkzaamheid van de activiteiten is (formele curriculum; Goodlad, 1979). In diepte-interviews met mbo-docenten (sommigen zowel uitvoerende als ontwikkelaar) is achterhaald wat daadwerkelijk 'werkt' en vooral voor welke studenten (gepercipieerde curriculum; Goodlad, 1979).

Via een documentanalyse (zie hoofdstuk 2) zijn verschillende voorbereidende onderwijsactiviteiten geïnventariseerd en beschreven. Tabel 14 geeft een overzicht van de activiteiten, de beoogde opbrengst en werkzame elementen.

Hieronder beschrijven we welke activiteiten goed werken voor welke studenten en waarom. In de interviews met mbo-docenten is gevraagd hoe bepaalde activiteiten voor welke studenten werkten in het maken van een goed onderbouwde keuze. Docenten maakten een onderscheid langs de lijnen van het keuzeproces. Andere studentkenmerken werden niet aangehaald (bijv. gender, leeftijd, eerstegeneratie, culturele achtergrond etc.). Grofweg maakten de docenten het volgende onderscheid tussen type studenten:

- studenten die (zeker) door willen naar het hbo (verwante of niet-verwant) en/of op zoek zijn naar bevestiging of inhoudelijke verdieping ('intrinsiek gemotiveerd') of keuze voor een onderwijsinstelling;
- studenten die doorstroom naar het hbo (sterk) overwegen, maar onzeker zijn of het bij ze past of twijfelen over welke opleiding ('twijfelaars');
- studenten die de weg naar het hbo open willen houden en zich breed oriënteren ('algemeen');
- studenten die willen gaan werken;
- studenten die een 'berekennende' keuze maakten voor een onderwijsactiviteit vanwege studie-uren/ studiepunten ('minder gemotiveerd');
- studenten die de studie versnellen en de onderwijsactiviteit als verplicht onderdeel moeten volgen;
- studenten die hbo-niveau hebben, maar een ander 'ontwikkelpad' hebben gevolgd en daardoor nog op het mbo zitten;
- studenten die omgevingsdruk voelen om door te stromen naar het hbo;
- studenten voor wie het hbo qua niveau of werkwijze te hoog gegrepen is.

In de tabel is te zien dat op basis van de beoogde opbrengsten bijna alle activiteiten het element *Oriëntatie op het hbo* bevatten. Dit kan het breed verkennen van mogelijkheden voor na het behalen van het mbo-diploma inhouden, maar ook het verkennen van verschillende hbo-opleidingen, hbo-opleidingen binnen bepaalde sectoren of een specifieke hbo-opleiding. Volgens docenten zijn verkenningen van hbo-opleidingen, hbo-opleidingen binnen bepaalde sectoren of een specifieke hbo-opleiding helpend voor studenten die doorstromen naar het hbo (sterk) overwegen, maar onzeker zijn of het bij ze past of wanneer zij twijfelen over de hbo-opleiding die zij willen gaan volgen. Het geeft hen dan een 'duwtje' in het maken van de keuze. Ook studenten die in het algemeen de optie open willen houden om naar het hbo te gaan kunnen hier baat bij hebben. Tegelijkertijd kan het voor studenten die al weten dat zij door willen naar het hbo een bevestiging van hun keuze zijn.

Kennismaking met de cultuur in het hbo komt terug in activiteiten die een component bevatten waarbij studenten bij de onderwijsinstelling zelf aanwezig zijn en 'de sfeer kunnen proeven' (bijv. meeloop-, proefstudeer- of casusdagen). Volgens docenten is dit helpend voor studenten die twijfelen over de onderwijsinstelling of dat het hbo iets voor hen is. Tegelijkertijd kan het volgens een docent voor andere typen studenten, degene die zeker weten dat zij door willen, studenten die nog twijfelen en studenten die minder gemotiveerd zijn, helpend zijn doordat ze kunnen nagaan of zij zich prettig voelen in een 'hbo-omgeving'.

TABEL 14: BEOOGDE OPBRENGSTEN EN WERKZAME ELEMENTEN VAN HBO-ONDERWIJSACTIVITEITEN

Activiteit	Beeoogde opbrengst	Werkzame elementen
1 Alumnibijeenkomsten	Inzicht in studeren aan hbo.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met hbo-beroepspraktijk ▪ Interactie met peers en alumni
2 Coaching (LOB, slb, individuele coachgesprekken, e-learning)	Brede verkenning opties na diplomering en bewerkstelligen van weloverwogen vervolgskeuze in de (studie)loopbaan.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Begeleiding op inhoudelijke oriëntatie, zelfinzicht en zelfvertrouwen ▪ Interactie met peers en alumni
3 Excellentietraject Technicus Engineering	Uitbreiden kennis abstracte wiskunde en in hoger tempo en via andere instructie dan in mbo, inzicht in eigen kunnen in relatie tot verwachtingen technische hbo-opleidingen.	▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Vergroten studievoordigheden
4 Voorlichtingsactiviteiten: excursies hbo, meeloopdagen, open dagen, proefstudeerdagen, voorlichtingsbijeenkomst	Verkennen vervolgoopleidingen (verschillende sectoren) en inzicht in inhoud en werkwijze (bijv. tempo, studievoordigheden, toetsing) van hbo-opleidingen.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met cultuur hbo ▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Interactie met peers en alumni ▪ Vergroten kennis praktische/financiële zaken
5 Keuzedeel Voorbereiding hbo en specifieke opleidingen	Verkennen vervolgoopleidingen (verschillende sectoren) en inzicht in het studeren aan een hbo-opleiding: inhoud en werkwijze. Bijvoorbeeld door het maken van een portfolio met individuele en groepsopdrachten wat voorzien wordt van feedback.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met cultuur hbo ▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Kennismaking met hbo-beroepspraktijk ▪ Interactie met peers en alumni ▪ Vergroten kennis praktische/financiële zaken ▪ Vergroten studievoordigheden
6 Keuzedeel Voorbereiding hbo PABO	Verkennen van de PABO-opleiding en inzicht in studeren aan het hbo: inhoud en werkwijze. Studenten werken zelfstandig aan een portfolio welke van feedback wordt voorzien.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met cultuur hbo ▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Kennismaking met hbo-beroepspraktijk ▪ Vergroten studievoordigheden
7 Keuzedeel Voorbereiding hbo wiskunde (Laboratoriumonderwijs/Wiskunde voor Techniek)	Verkennen verschillende (technische) vervolgoopleidingen, uitbreiden kennis en (studie)voordigheden wiskunde en chemisch rekenen. Hierdoor inzicht in verwachtingen lesstof op hbo-niveau.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met inhoud, onderwijsvorm en niveau hbo ▪ Vergroten studievoordigheden
8 Opdracht Burger-schapsvorming (Nederlands)	Verkennen van hbo (algemeen) t.a.v. studievoordigheden (onderzoek doen) en werkwijze door werken aan onderzoeksopdracht (incl. feedback en verslaglegging) welke beroep doet op eigen initiatief en planning.	▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Vergroten studievoordigheden
9 Samenwerken van mbo-, hbo- en wo-studenten in een minor of onderzoeksproject	Verkennen en kennismaken vervolgoopleidingen en beroepspraktijk Zorg en Welzijn (incl. doelgroepen). Door samenwerking met studenten van verschillende niveaus via o.a. in hbo gebruikte methode van design thinking aan een onderzoeksproject worden onderzoek voordigheden ontwikkeld.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met cultuur op hbo ▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Kennismaking met hbo-beroepspraktijk ▪ Interactie met peers en alumni ▪ Vergroten studievoordigheden
10 Studieloopbaandag	Inzicht in keuzemogelijkheden na behalen mbo-diploma en oriëntatie op hbo door volgen van workshops met verschillende thema's.	▪ Oriëntatie op hbo
11 Verdiepend keuzedeel Kunstonderwijs	Verkennen hbo-opleidingen in kunst en culture sector en tegelijkertijd zelfstandig ontwikkelen van studievoordigheden die worden aangetoond in portfolio (dat voor feedback voorgelegd kan worden aan hbo-studenten en docenten tijdens bezoeken aan hbo).	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met cultuur op hbo ▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Interactie met peers en alumni ▪ Vergroten studievoordigheden ▪ Vergroten kennis praktische/financiële zaken
12 Volgen van hbo-vak op het mbo (Programmeren 1)	Verkennen hbo-opleiding ICT door klassikale lessen in mbo en bezoeken aan hbo. Daarnaast inzicht in studeren aan hbo: inhoud en werkwijze.	▪ Oriëntatie op hbo ▪ Kennismaking met cultuur hbo ▪ Kennismaking inhoud, onderwijsvorm, niveau ▪ Vergroten studievoordigheden

Het onderdeel *Interactie met peers en alumni* komt volgens de praktijktheorie regelmatig voor. Het kan gaan om medestudenten in de klas of projectgroep of een opdracht waarbij ook (oud mbo) studenten uit het hbo of wo kunnen deelnemen. Alumni kunnen in gastlessen of speciaal daarvoor georganiseerde bijeenkomsten ervaringen delen, beschikbaar zijn voor vragen of gesprekken of een bijdrage leveren aan activiteiten die studenten volgen tijdens georganiseerde bezoeken aan het hbo. Al deze voorbeelden kunnen er volgens docenten aan bijdragen dat ‘twijfelaars’ over de streep getrokken worden door de voorbeeldfunctie die een alumnus heeft (‘als die het kan, kan ik het ook’), maar ook studenten die al weten dat ze door willen stromen hebben baat bij het ‘echte verhaal’ wat alumni uit eerste hand kunnen bieden.

Activiteiten die volgens de theorie het *Vergroten van studievaardigheden* als bestanddeel hebben, gaan over een breed scala aan vaardigheden. Het gaat dan bijvoorbeeld om rekenvaardigheid, onderzoeksvaardigheden, het schrijven van een verslag of het maken van een portfolio. Dit beroep op studievaardigheden gaat regelmatig ook gepaard met de activiteit die gaat over *Kennismaking met de inhoud, onderwijsvorm of het niveau van het hbo*. Door aan de slag te gaan met inhoudelijke lesstof of opdrachten die daadwerkelijk in het hbo worden aangeboden, doen studenten ervaring op met de onderwijsvorm (bijv. projectonderwijs in kleine groepen en methodes als Design Thinking) of het hogere tempo. Hierdoor kunnen studenten nagaan of een specifieke hbo-opleiding of een hbo-opleiding in een bepaalde sector bij hen past. Volgens docenten werken deze twee activiteiten (vergroten van studievaardigheden en kennismaking met de inhoud, onderwijsvorm of het niveau van het hbo) vooral voor studenten die (zeker) weten dat ze door willen naar het hbo en op zoek zijn naar bevestiging en vooral ook naar inhoudelijke verdieping en uitdaging. Docenten geven aan dat deze studenten nieuwsgierig en intrinsiek gemotiveerd zijn. Zij kunnen en willen zichzelf uitdagen en op deze manier uittesten of ze zich voor langere tijd aan een hbo-opleiding willen committeren. Ook studenten die opties open willen houden of twijfelen of het hbo past, hebben hier volgens docenten baat bij. Door bekend te raken met de hbo-inhoud en het niveau wat er van studenten in het hbo gevraagd wordt, kunnen studenten met een ‘geruster gevoel’ en zelfvertrouwen de overstap naar het hbo maken. Ze hebben al ervaren hoe het is, waardoor een ‘vloeiend verloop’ ontstaat: de drempel naar het hbo wordt volgens docenten op deze manier verlaagd.

De *Kennismaking met de hbo-beroepspraktijk* komt in de theorie met name terug bij activiteiten waarbij samen aan praktijkopdrachten wordt gewerkt met verschillende disciplines en opleidingsniveaus (mbo, hbo, wo) of in alumnubijeenkomsten waarbij hbo-professionals hun expertise en ervaring delen (deels ook in algemene en specifieke keuzedelen). Dit element leidt volgens docenten ook tot drempelverlaging, doordat mbo-studenten zien dat studenten op alle opleidingsniveaus op de eigen manier bezig zijn verder te komen, wat door kan werken in hun gevoel van eigenwaarde (‘een hbo-student is niet *meer* dan een mbo-student’). Ook ervaren studenten door de onderwijsactiviteiten ‘de werkvloer’ die zij later, na de hbo-studie, zullen betreden. Het op deze manier nagaan of het bij de student past, werkt volgens docenten vooral voor intrinsiek gemotiveerde studenten die door willen naar het hbo, die op zoek zijn naar inhoudelijke uitdaging of verdieping, maar ook voor studenten die nadenken over de stap naar het hbo en op zoek zijn naar meer verdieping.

Een ander werkzaam element dat op basis van de theorie terug is gekomen in de voorbereidende onderwijsactiviteiten is het *Vergroten van kennis over praktische en financiële zaken*. Het gaat hier dan bijvoorbeeld om inzicht in de kosten die met een vervolgopleiding gepaard gaan en de mogelijkheden voor een studielening. Op basis van de indrukken van docenten lijkt dit werkzaam voor alle studenten die de overstap naar het hbo overwegen, omdat dit voor deze studenten bewustwording creëert over wat er naast het verkennen en een keuze maken voor een hbo-opleiding nog meer bij studeren aan het hbo komt kijken.

Ten slotte *Begeleiding op inhoudelijke oriëntatie, zelfinzicht en zelfvertrouwen*. Door regelmatig individuele gesprekken te voeren kunnen docenten maatwerk bieden aan iedere student. Dit werkzame element is volgens docenten helpend voor alle studenten, omdat de docent probeert op ieders specifieke behoeften aan te sluiten.

Tabel 15 geeft aan wat de beoogde effecten op studentsucces zijn van de werkzame elementen die naar voren kwamen uit de interviews met de mbo- docenten en studenten. We zien dat bijna alle activiteiten zich richtten op de match met de opleiding. Dit is gezien de transitiefase waarin studenten zich bevinden ook te verwachten. We zien daarnaast dat een aantal activiteiten al wat voorwerk doen met betrekking tot academische en sociale integratie en het thuis voelen op de opleiding. Dit zijn met name activiteiten waarin sprake is van kennismaking met het hbo en activiteiten waarin er sprake is van interactie met hbo-studenten en/of hbo-docenten. Studenten ervaren verder zelfvertrouwen en zelfeffectiviteit bij activiteiten gericht op het vergroten van studievaardigheden en door begeleiding die studenten het vertrouwen geeft dat ze het hbo aankunnen.

TABEL 15: BEOOGDE EFFECTEN OP STUDENTSUCCES VAN DE WERKZAME ELEMENTEN (INTERVIEWS MBO)

	Match met opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatie	Studievoortgang	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
Oriëntatie op het hbo									
Kennismaking met de cultuur in het hbo									
Kennismaking met inhoud, onderwijsvorm en niveau van het hbo									
Kennismaking met de hbo-beroepspraktijk									
Vergroten studievaardigheden									
Vergroten van kennis over praktische en financiële zaken									
Begeleiding op inhoudelijke oriëntatie, zelfinzicht en zelfvertrouwen									
Interactie met peers en alumni									
Samenwerking tussen mbo- en hbo-docenten									
Doordachte programmering									

Sterk positief
 Positief

5.3 Hbo: werkzaamheid van activiteiten: docenten

In deze paragraaf gaan we in op de werkzaamheid van activiteiten die in het hbo worden georganiseerd om voor alle instromende eerstejaars hbo-studenten een 'zachte landing' te bewerkstelligen. Op basis van interviews met 19 hbo-docenten zijn op basis van de eerder onderscheiden 9 typen activiteiten de werkzame elementen geïntegreerd (tabel 16).

TABEL 16: WERKZAME ELEMENTEN IN HBO-ONDERWIJSACTIVITEITEN GERICHT OP EEN 'ZACHTE LANDING' VOLGENS DOCENTEN

Activiteit	Werkzame elementen
1 Aandacht voor studievoordigheden in (vakoverstijgende) colleges of workshops	▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis
2 Inzet en effect van peer-coaches of student- mentoren	▪ Wegwijs en zelfverzekerder door interactie met ouderejaarsstudenten en studentmentoren
3 Inzet van slb- en pob-programma's (incl. individuele gesprekken en introductieactiviteiten) en de rol van de docent	▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis ▪ Bevorderen sociale integratie door faciliteren van interactie met peers ▪ Belang van empathische, betrokken en benaderbare docent voor 'sense of belonging'
4 Programmering van de opleiding: beroepsproducten in plaats van tentamens	▪ Programmering gericht op effectief studeren ▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis
5 Programmering van de opleiding: differentiatie	▪ Programmering gericht op effectief studeren ▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis
6 Programmering van de opleiding: samenhang	▪ Programmering gericht op effectief studeren
7 Programmering van de opleiding: tussentoetsen	▪ Programmering gericht op effectief studeren ▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis
8 Werken in Communities of Learners (CoLs)	▪ Bevorderen sociale integratie door werken in kleine groepen ▪ Bevorderen sociale integratie door faciliteren van interactie met peers ▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis
9 Werktijd	▪ Bevorderen sociale integratie door werken in kleine groepen ▪ Bevorderen sociale integratie door faciliteren van interactie met peers ▪ Ontwikkelen of uitbreiden van studievoordigheden en inhoudelijke kennis

Onderstaand beschrijven we hoe activiteiten volgens hbo-docenten werken voor een 'zachte landing' in het hbo, waarom en voor welke studenten. Docenten maakten onderscheid naar type motivatie en 'brede', soms meer indirecte, achtergronden van studenten. Ook maakte men onderscheid op basis van het opleidingsniveau van ouders (eerstegeneratiestudenten). Slechts in een enkel geval is direct onderscheid gemaakt naar vooropleiding. Grofweg maakten docenten onderscheid tussen deze type studenten:

- studenten die gemotiveerd en inhoudelijk geïnteresseerd zijn, zich inzetten (intrinsiek gemotiveerd);
- studenten met een 'relaxte' studiehouding ('het komt wel goed');
- studenten die het niveau net of net niet aan kunnen;
- studenten, gericht op 'halen van het hbo-papiertje' (extrinsiek gemotiveerd);
- studenten met verschillen in levenservaring (werkervaring, leeftijd, zelfstandigheid);
- studenten met een verwante vooropleiding ('verdieping');
- studenten met een niet-verwante vooropleiding ('verbreding');
- studenten met een variatie aan mbo-vooropleidingen (direct niveau 4, of vanaf niveau 2 of 3 verder doorgestroomd);
- studenten met verschillende vaardigheden naar vooropleiding;

- mbo-studenten hebben vaak verschillende vaardigheden (zoals een praktischere werkhouding), maar dienen theorie nog te leren;
 - havisten hebben soms wel enige ervaring met hbo-vaardigheden en pikken cognitief zaken snel op, maar dienen zowel praktische als theoretische vaardigheden te leren;
 - vwo-leerlingen hebben wel de theoretische kennis, maar moeten de praktische vaardigheden ontwikkelen;
- eerstegeneratiestudenten.

Volgens docenten zijn de activiteiten breed ingestoken; sowieso krijgen alle instromende studenten er in het eerste half jaar van een hbo-opleiding mee te maken en dienen activiteiten allemaal het doel om de 'zachte landing' in het hbo te bevorderen – zij benoemen dit gebrek aan onderscheid ook expliciet. Per element worden de belangrijkste uitkomsten beschreven waarbij voor sommige elementen aspecten zijn gedestilleerd die specifiek helpend zijn voor studenten met een mbo-vooropleiding.

Het ontwikkelen of uitbreiden van studievoardigheden en inhoudelijke kennis is een element dat in bijna alle activiteiten als helpend is geïdentificeerd om studenten een 'zachte landing' in het hbo te geven. Hierbij proberen docenten specifiek in te spelen op de begeleidingsbehoeften van individuele studenten ongeacht hun vooropleiding. Naast algemeen individueel maatwerk kan het mbo-studenten in het algemeen helpen om gerichte aandacht te hebben voor studievoardigheden zoals plannen of taalvaardigheid (schrijven). Ook komt het voor dat studenten uit het mbo, maar ook studenten met een niet-verwante vooropleiding, een inhoudelijke achterstand hebben doordat bepaalde stof in het voortraject niet is behandeld. Het kennishiaat wat hierdoor ontstaat en waar zij in het hbo tegenaan lopen is iets waar docenten zich regelmatig bewust van zijn en waarop zij proberen in te spelen. Dit gebeurt bijvoorbeeld door te *differentiëren* naar kennisbehoefte op basis van het verschillende instapniveau van bijvoorbeeld studenten uit het mbo of havisten.

Differentiatie valt onder *Programmering gericht op effectief studeren* om studenten 'vloeiender' door het eerste half jaar te leiden. Hierin is onder andere voor mbo-studenten getracht om beter aan te sluiten bij de werkwijze in hun vooropleiding (bijv. door een andere manier van toetsing via beroepsproducten). Daarnaast kan structuur in programmering helpend zijn. Het doel van een accurate programmering is zorgen dat alle studenten effectief kunnen studeren waardoor vooropleiding minder een rol zou moeten spelen.

Het Bevorderen van sociale integratie door het werken in kleine groepen is voor twee activiteiten (werktijd en community of learners) geïdentificeerd als een werkzaam element en zorgt voor een onderling laagdrempeliger contact en meer openheid. Dit doordat studenten gedurende een week regelmatig bijeenkomen. Het uitgangspunt is dat elke student sterke punten en leerpunten heeft op verschillende gebieden en dat zij elkaar hierbij kunnen helpen. Als voorbeeld noemen de docenten dat mbo-studenten meer praktische kennis hebben of digitale vaardigheden/werken met specifieke computerprogramma's, havisten meer analytisch zijn en studenten met een vwo-vooropleiding goed zijn in verwerking van grote hoeveelheden leerstof. Dit sluit aan bij het element *Bevorderen van sociale integratie door interactie met peers* en is helpend voor alle studenten die in het eerste half jaar instromen.

Docenten benadrukken dat het elkaar helpen en bewustwording in van elkaar kunnen leren nog meer resultaat kan hebben wanneer groepen heterogeen worden samengesteld (bijv. studenten met verschillende vooropleidingen). De werkzaamheid hangt volgens docenten af van de ervaring van docenten met deze manier van werken of hoe het werken in kleine groepen wordt georganiseerd.

Het belang van de empathische, betrokken en benaderbare docent voor 'sense of belonging' is bij veel verschillende opleidingen teruggekomen als het gaat om slb- of pob-programma's inclusief de mentor-rol van de docent. Docenten geven aan dat alle studenten die in het eerste jaar instromen, ongeacht vooropleiding, dit als helpend kunnen ervaren om een 'zachte landing' in het hbo te laten plaatsvinden. Zij voelen zich gezien door de docent en zijn geen 'nummer'. Een docent geeft daarbij aan dat het voor eerstegeneratiestudenten helpend is dat een docent zich in hen kan inleven. Als docenten naast slb'er ook in het eerste half jaar bij inhoudelijke vakken betrokken zijn en hierdoor studenten vaker zien in een week, kan dit nog extra effect hebben. De docent leert studenten dan goed kennen. De persoonlijke individuele gesprekken helpen hierbij ook voor alle instromende studenten, waarbij het voor mbo instromende studenten helpend kan zijn wanneer een docent die deze gesprekken voert zelf vanuit het mbo afkomstig is. De houding van de docent is ook belangrijk met betrekking tot het kenmerk *Bevorderen van sociale integratie door interactie met peers* omdat binding met de klas volgens docenten in slb- of pob-programma's van dag één ook een belangrijk aandachtspunt is. Ook hier merken docenten op dat het effect afhankelijk is van de docent die met deze taak belast wordt.

Wegwijs en zelfverzekerder door interactie met ouderejaarsstudenten en studentmentoren is ook een element dat helpend kan zijn voor alle studenten. Iedereen kan profiteren van de laagdrempelige aanwezigheid van studentmentoren, die tegelijkertijd de binding binnen een klas kunnen stimuleren, aldus docenten. Doordat studentmentoren ouderejaarsstudenten zijn en dus al ervaring hebben opgedaan in de hbo-opleiding kunnen zij mbo-studenten geruststelling geven wat betreft de haalbaarheid van de overstap. Alhoewel niet direct gelinkt aan de inzet van studentmentoren, wordt door een docent aangegeven dat praktische kennis en wegwijs in het hbo, waar de inzet van studentmentoren in voorziet, met name ook voor eerstegeneratiestudenten van belang is voor integratie in het hbo. Docenten geven aan dat de zichtbaarheid en de pro-activiteit van studentmentoren belangrijk was voor de werkzaamheid. Daarbij bleek dat de werkzaamheid van de studentmentoren afnam wanneer het schooljaar vorderde. Dan waren de studentmentoren minder 'nodig' en dit was ook precies de insteek.

Tabel 17 geeft aan wat de beoogde effecten op studentsucces zijn van de werkzame elementen die naar voren kwamen uit de interviews met docenten en studenten. We zien dat, geheel passend bij de transitiefase van studenten, de activiteiten zich met name richtten op sociale en academische integratie en het thuis voelen bij de opleiding en in iets mindere mate op zelf effectiviteit en studievoortgang. In deze fase lijkt er weinig aandacht te zijn voor match met de opleiding in het ontwikkelen van een professionele identiteit.

TABEL 17: BEOOGDE EFFECTEN OP STUDENTSUCCES VAN DE WERKZAME ELEMENTEN (INTERVIEWS HBO)

	Match met opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatie	Studievoortgang	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
Programmering gericht op effectief studeren									
Ontwikkelen/uitbreiden studievaardigheden en inhoudelijke kennis									
Bevorderen sociale integratie door werken in kleine groepen									
Bevorderen sociale integratie door faciliteren van interactie met peers									
Bevorderen sociale integratie door extracurriculaire activiteiten									
Wegwijs en zelfverzekerder door interactie ouderejaars/studentmentoren									
Empathische, betrokken en benaderbare docent voor 'sense of belonging'									

Sterk positief
 Positief

5.4 Wat werkt volgens studenten?

In welke mate de voorbereidingsactiviteiten een effect hebben (in theorie en op basis van ervaringen van mbo-docenten), komt naar voren uit de documentanalyse en de interviews, zoals hiervoor beschreven. Hierin is vooral aandacht besteed aan de werkzame bestanddelen in deze voorbereidingsactiviteiten. In deze paragraaf laten we de studenten aan het woord. Allereerst gaan we in op de resultaten uit de survey, waarin aan studenten in november van het eerste studiejaar is gevraagd in hoeverre (en op welk gebied) zij de individuele gesprekken, de keuzedelen en de loopbaanoriëntatie, ontwikkeling en begeleiding (LOB) effectief vonden. Daarnaast is ook in de kwalitatieve terugblik aandacht besteed aan de eigen waarneming van studenten over de opbrengsten van de voorbereidingsactiviteiten. Deze resultaten worden in deze paragraaf integraal beschreven.

5.4.1 Effectieve voorbereidingsactiviteiten in het mbo

Op de vraag hoe goed de mbo-activiteiten geholpen hebben bij het maken van de keuze voor na het mbo antwoordt 69 procent dat individuele gesprekken (zeer) goed hebben geholpen. Zestig procent zegt dat andere, niet in de vragenlijst omschreven, activiteiten (zeer) veel hebben bijgedragen om tot een goed keuze te komen voor na het mbo. In totaal geeft 57 procent aan veel profijt te hebben gehad van LOB en 53 procent van de studenten had veel baat bij doorstroomkeuzedelen (zie afbeelding 10).

AFBEELDING 10: HOE GOED HEBBEN DE ACTIVITEITEN GEHOLPEN BIJ HET MAKEN VAN JE KEUZE? (% STUDENTEN DIE AANGEVEN DAT ACTIVITEITEN VEEL TOT ZEER VEEL HEBBEN BIJGEDRAGEN)

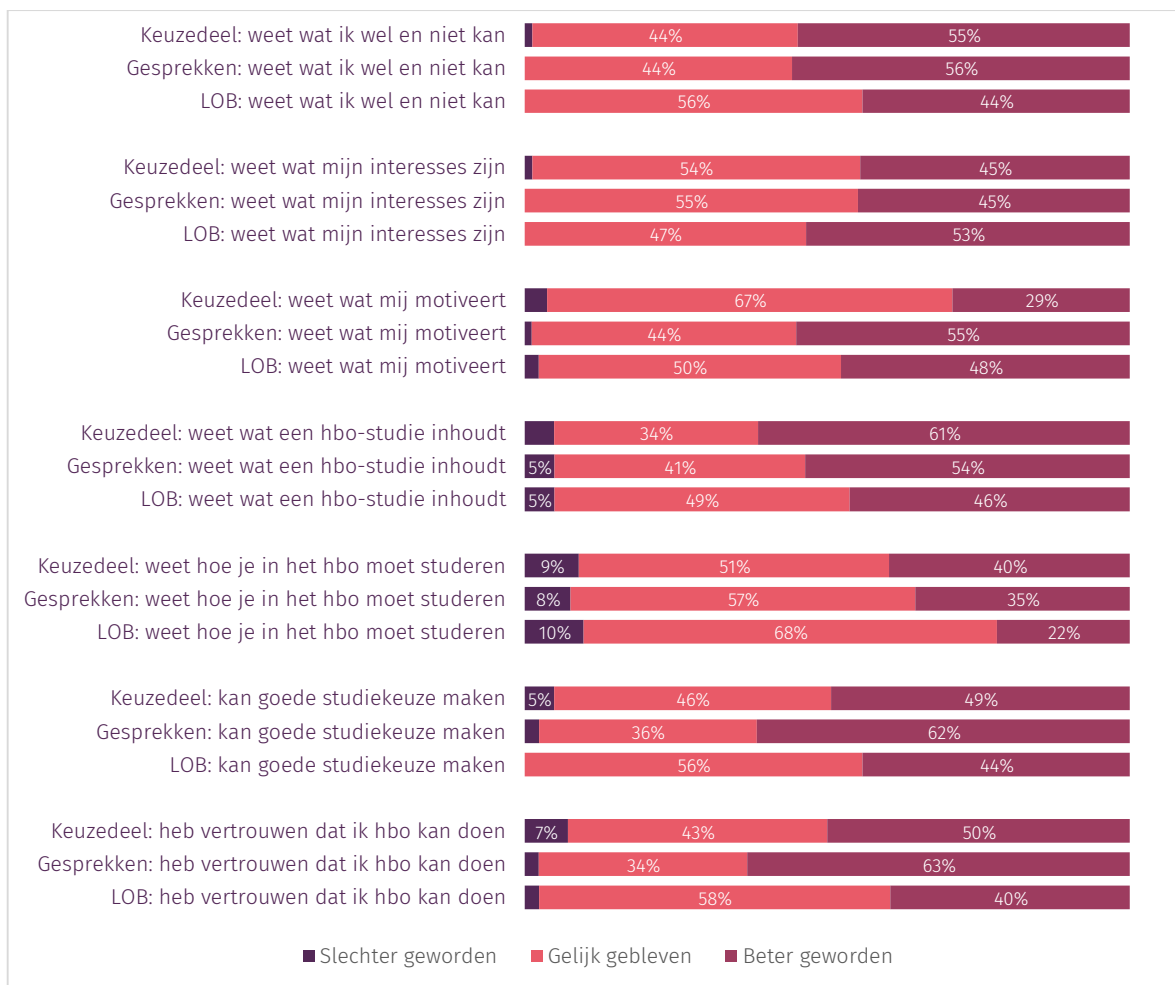
Aan mbo-studenten die zijn doorgestroomd naar het hbo en voorbereidingsactiviteiten hebben gevolgd in het mbo is gevraagd wat hierdoor veranderd is. Afbeelding 11 toont de resultaten voor alle onderdelen. Hiermee kunnen we vergelijken wat per onderwerp in de perceptie van studenten meeste opbrengst laat zien. Per voorbereidingsactiviteit is steeds gevraagd naar de volgende opbrengsten die zijn onderverdeeld in ervaren match met de opleiding, motivatie, academische integratie en vaardigheden en zelfvertrouwen.

TABEL 18: OPBRENGSTEN VAN VOORBEREIDINGSACTIVITEITEN IN HET MBO VOLGENS DE WAARNEMING VAN STUDENTEN

Onderdeel	Antwoordopties
Match met opleiding	■ Weet ik wat ik wel en niet kan ■ Weet ik wat mijn interesses zijn ■ Kan ik een goede studiekeuze maken
Motivatie	■ Weet ik wat mij motiveert
Academische integratie en vaardigheden	■ Weet ik wat een hbo-studie inhoudt ■ Weet ik hoe je in het hbo moet studeren
Zelfvertrouwen	■ Heb ik vertrouwen dat ik hbo kan doen

Allereerst valt op dat de voorbereidingsactiviteiten niet hebben gezorgd voor een negatieve opbrengst.

AFBEELDING 11: WAT IS ER VERANDERD DOOR DE VOORBEREIDINGSACTIVITEITEN IN HET MBO IN DE PERCEPTIE VAN STUDENTEN; GEVRAAGD IN NOVEMBER IN HET EERSTE JAAR VAN HET HBO (BRON: ENQUÊTE)

Bij een aanzienlijk deel van de voorbereidingsactiviteiten geeft meer dan de helft van de studenten aan dat er sprake is van een positieve opbrengst. We beschrijven de meest opvallende resultaten die door de helft of meer studenten worden genoemd.

Studenten noemen *individuele gesprekken* het vaakst als een effectief middel om vertrouwen te krijgen dat ze het hbo aankunnen (63%), om een goede studiekeuze te maken (62%), om inzicht te krijgen in de eigen capaciteiten (56%) en motivatie (55%), en om inzicht te krijgen in wat een hbo-studie inhoudt (54%). Daarmee lijken gesprekken positief bij te dragen aan alle onderdelen: het zelfvertrouwen van de student, de ervaren match met de opleiding, motivatie en academische integratie. *Keuzedelen* laten positieve resultaten zien als het gaat om aspecten die te maken hebben met academische integratie ('Wat houdt een hbo-opleiding in?') en ervaren match met de opleiding ('Past deze opleiding bij mij?') en ook op zelfvertrouwen ('Ik heb vertrouwen dat ik het hbo kan doen').

Bij *loopbaanoriëntatie, ontwikkeling en begeleiding* (LOB) zijn de resultaten als het gaat om doorstroom naar het hbo minder duidelijk. LOB wordt ook ingezet voor studenten die andere keuzes maken dan doorstuderen en is wellicht minder specifiek gericht op doorstroom naar het hbo. LOB heeft volgens studenten die naar het hbo zijn gegaan vooral inzicht gegeven in de eigen interesses. Alle onderdelen zijn in een overzicht gezet en onderverdeeld in een percentage van 50 procent of meer; een percentage tussen 40 en 50 procent en een percentage lager dan 40 procent.

Dit overzicht (tabel 19) laat zien dat Individuele gesprekken in de ogen van studenten goede resultaten hebben op bijna alle gebieden. Keuzedelen werken vooral in academische integratie en ervaren match met de opleiding. De resultaten van LOB zijn voor de doorstroom minder duidelijk.

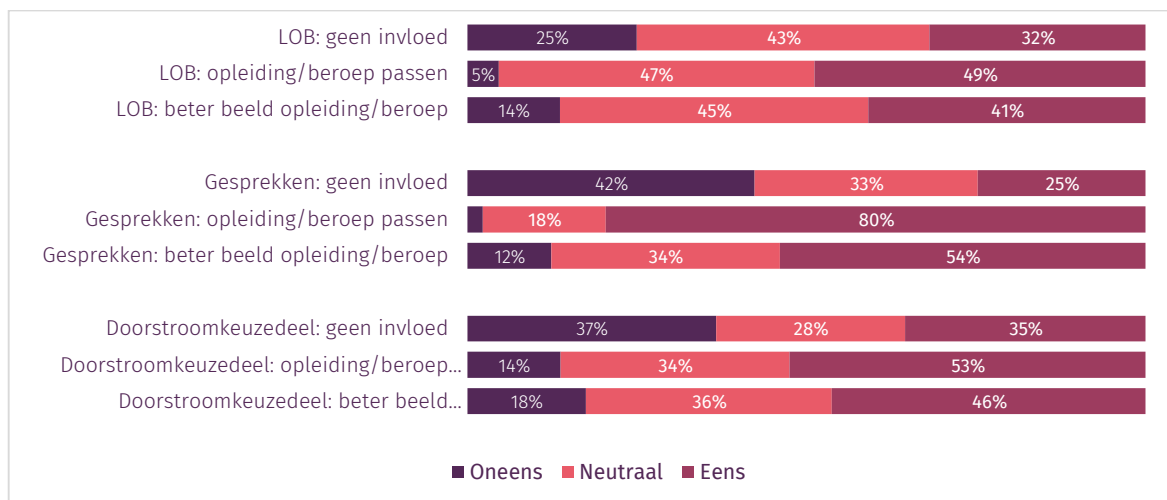
TABEL 19: OPBRENGSTEN VAN MBO-VOORBEREIDINGSACTIVITEITEN NAAR RESULTAATGEBIED (BRON: ENQUÊTE)

	Individuele gesprekken		Keuzedeel		LOB	
Match met opleiding						
Academische integratie						
Motivatie						
Zelfeffectiviteit						

>50% positief
 40-50% positief
 <40% positief

Wat hebben de voorbereidingsactiviteiten voor studenten teweeggebracht? Afbeelding 12 laat zien dat het aandeel studenten dat aangeeft dat er helemaal geen invloed is geweest van de voorbereidingsactiviteiten bij de individuele gesprekken het kleinst is (25%), gevolgd door doorstroomkeuzedelen (35%) en LOB (41%). Conclusie is dat (in het verlengde van voorgaande conclusies) individuele gesprekken volgens studenten het meest effectief zijn geweest. Maar liefst acht van de tien studenten geven aan dat zij hierdoor vooral meer overtuiging hebben gekregen dat de opleiding en het beroep passen; ruim de helft (54%) kreeg een beter beeld van de opleiding en het beroep. Bij de doorstroomkeuzedelen gaat het om respectievelijk 53 procent en 46 procent en bij LOB om 49 procent en 41 procent.

AFBEELDING 12: HET EFFECT VAN HBO-VORBEREIDINGSACTIVITEITEN IN DE PERCEPTIE VAN STUDENTEN; GEVRAAGD IN NOVEMBER IN HET EERSTE JAAR VAN HET HBO (BRON: ENQUÊTE)

In de kwalitatieve terugblik waarbij studenten, terugkijkend op het eerste jaar in het hbo, hun ervaringen deelden, hebben we studenten gevraagd wat de voorbereidingsactiviteiten in het mbo hen hebben opgeleverd. Studenten gaven een breed scala aan antwoorden. Zij noemden dat ze zekerder werden over hun studiekeuze door de voorbereiding die ze kregen, zoals het bezoeken van open dagen, meeloopdagen of het volgen van specifieke lessen. Voor sommigen betekende dit een bevestiging van hun keuze, terwijl anderen hierdoor nieuwe inzichten kregen en uiteindelijk een andere richting kozen. Een student merkte op: ‘Door deze gesprekken wist ik veel beter wat ik wilde en ik ben nog steeds tevreden met mijn opleiding’. Een ander geeft aan: ‘De open dag bevestigde alleen maar meer mijn gevoel. Ik voelde me meteen thuis’.

De voorbereiding hielp studenten om een duidelijker beeld te krijgen van het hbo, bijvoorbeeld wat betreft de manier van werken, het tempo en de inhoud van de vakken. Zo vertelde een student: ‘Door het keuzedeel kon je alvast kennismaken met hoe je een verslag schrijft op hbo-niveau. Daarnaast kreeg je inzicht in hoe een college eraan toegaat en hoeveel lesstof het is’. Meeloopdagen droegen ook bij aan dit inzicht: ‘Ik wist beter wat ik kon verwachten ook door de meeloopdag’. Ook het hbo-doorstroomtraject werd als waardevol ervaren: ‘Het hbo-doorstroomtraject gaf mij een beter inzicht in wat er verwacht kon worden van mij en het advies gaf mij een laatste bevestiging die mijn keuze zekerder maakte’. Toch waren er ook studenten die vonden dat de voorbereiding niet volledig aansloot bij de werkelijkheid.

Sommige studenten gaven aan dat ze zich door de voorbereiding snel thuis voelden op hun opleiding, bijvoorbeeld doordat ze alvast kennismaken met klasgenoten of de sfeer op de school konden ervaren. ‘Ik voelde me snel thuis en heb al mijn vakken gehaald,’ zei een student hierover. Een ander gaf aan: ‘Ik was zeker over mijn keuze, had de behoefte en daarmee zin en energie om door te leren en meer over het werkveld te leren en te ontdekken. Ik had een warme hogeschool waar ik me snel welkom voelde’. Samen met klasgenoten door de eerste periode heen gaan, hielp ook om zich welkom te voelen: ‘Door met klasgenoten er samen doorheen te gaan voelde ik me snel welkom op de school’.

De voorbereiding was voor sommigen ook van invloed op studieprestaties: omdat ze voorkennis hadden of wisten wat hen te wachten stond, konden ze vakken makkelijker halen. Zo vertelde een student: *'Ik heb tot nu toe alles in één keer gehaald. Ik heb veel onderzoek gedaan naar de opleidingen zodat ik voorbereid ben'*. Het maken van een onderzoeksrapport op het mbo hielp ook: *'Het onderzoeksrapport op het mbo hielp mij best wel met het leren van hoe ik een rapport moest maken'*. Ook het herkennen van lesstof gaf vertrouwen: *'Ik wist al wat ik kon verwachten in het hbo en dit maakte de stap net iets minder groot. De eerste weken in het hbo herkende ik dan al bepaalde dingen'*.

Veel studenten volgden een keuzedeel dat gericht was op de doorstroom naar het hbo. Dit gaf hun inzicht in de werkwijze en het niveau dat daar verwacht wordt. Voor de een was dit nuttig en gaf het vertrouwen, terwijl een ander vond dat het keuzedeel niet altijd aansloot op de realiteit. Eén student vertelde: *'Ik heb een keuzedeel gevolgd waarin ik specifiek werd voorbereid op de pabo. Door het keuzedeel te halen hoefde ik geen toelatingstoetsen meer te maken, waardoor ik daar geen stress mee hoefde te hebben'*. Een ander gaf aan: *'Ik heb een keuzedeel hbo-doorstroom gevolgd, waarbij ik zelfstandig op zoek ging naar hbo-studies die me leuk leken, en open dagen en proefstudeerdagen heb bezocht. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik een goed beeld had van de studie die ik ben gaan volgen'*. Ook werd genoemd: *'Op het mbo heb ik een keuzedeel gevolgd als voorbereiding op het hbo. We kregen elke week een dag les op de hogeschool en werkten daar al volgens alle richtlijnen. Ik wist al wat ik kon verwachten in het hbo en dit maakte de stap net iets minder groot'*.

Naast keuzedelen waren er ook LOB-lessen en gesprekken met mentoren of studiecoaches die bijdroegen aan het maken van een weloverwogen studiekeuze. Voor sommige studenten waren deze gesprekken inhoudelijk sterk en hielpen ze om verwachtingen over het hbo helder te krijgen. Een student vertelt: *'Gesprekken met mijn mentor over mijn studiekeuze en een meeloopdag bij een paar studies en twee verschillende scholen. Ik kreeg daardoor een goed beeld van mijn opleiding en wat ik in het hbo enigszins kon verwachten'*. Een ander benadrukte: *'Gesprekken met mentor op het mbo en het keuzedeel hbo'. Ik was zeker over m'n keuze, had de behoefte en daarmee zin en energie om door te leren en meer over het werkveld te leren en te ontdekken'*.

Om mbo-studenten binnen het mbo goed voor te bereiden op het hbo speelt het hbo zelf een onmisbare rol. Studenten die tijdens hun mbo-opleiding kennismaken met het hbo, voelen zich zelfverzekerder, beter voorbereid en vooral: welkom. *'Ik voelde me zeker snel thuis en werd gehoord'* vertelt een student over de LOB-lessen waarin voorlichtingen namens diverse hogescholen werden verzorgd. Alleen al de aanwezigheid van het hbo maakt een verschil. Het verlaagt de drempel en creëert vertrouwen. Andere studenten hadden lessen in het hbo als onderdeel van het keuzedeel *'We kregen elke week een dag les op de hogeschool en werkten daar al volgens alle richtlijnen'* aldus een student. Door letterlijk een voet binnen de muren van het hbo te zetten, wordt het onbekende ineens vertrouwd. In een ander traject volgden studenten vakken van hbo-docenten en praktijklessen op hbo-niveau *'Het hielp mij echt vooruit. Ik kreeg niet alleen een voorproefje van de inhoud, maar ook van de manier van lesgeven'*. De boodschap is duidelijk: samenwerking tussen mbo en hbo is voor deze studenten een krachtige sleutel tot een zachte landing in het hbo. Niet alleen inhoudelijk, ook in het gevoel van welkom zijn.

Het bezoeken van open dagen en meeloopdagen was voor velen waardevol bij het vormen van een duidelijk beeld van de opleiding. Dit hielp bij het maken van een definitieve keuze. Tegelijkertijd gaven sommige studenten aan dat ze hierin weinig begeleiding kregen vanuit school en vooral zelf het initiatief namen. Eén student zei: *'Ik ben zelf naar de open dag geweest. Via school zijn we een keer een dag mee gaan lopen. Ik was niet zekerder over mijn keuze'*. Een ander vond juist steun bij de mentor: *'Door mijn mentor ben ik geholpen. Veel vragen stellen en de mentor kon helpen met kiezen naar een studie wat bij je paste'*. En iemand anders merkte op: *'Ik heb een meeloopdag bijgewoond en na deze dag was het wel duidelijk dat dit iets was wat ik leuk zou gaan vinden. Door de meeloopdag had ik een heel duidelijk beeld van de opleiding en de vakken etc.'*

Een aantal studenten volgde extra vakken, zoals wiskunde of vakken op hbo-niveau als inhoudelijke voorbereiding op de overstap. Voor sommigen was dit nuttig, omdat het hielp bij het wennen aan het niveau en de manier van werken. De meesten vonden dat deze vakken niet goed aansloten bij de praktijk van het hbo. Zo vertelde een student: *'Ik had een keuzedeel gevolgd vanuit het mbo waarbij ik bij de Hanze een halfjaar meeliiep elke vrijdag. Dat heeft erg geholpen met een keuze maken dat ik doorging'*. Een ander zei: *'Ik heb in het mbo ook gesprekken gehad met mijn mentor, verder heb ik een onderdeel op hbo-niveau gevolgd voor een half jaar vrijstelling'*. Tegelijkertijd gaf iemand aan: *'Ik had een keuzedeel voor extra wiskunde en natuurkunde gevolgd, maar hier had ik ook al moeite mee'*.

Tot slot was er ook een groep studenten die nauwelijks of geen begeleiding heeft gehad bij de overstap naar het hbo. Sommige van hen voelden zich daarvoor onzeker en moesten veel zelf uitzoeken, terwijl anderen hier geen moeite mee hadden en al goed wisten wat ze wilden doen. Eén student zei: *'Helemaal niet. Geen enkele voorlichting gehad op mbo'*. Een ander vond de hulp overbodig: *'Ik ben niet echt geholpen vanuit het mbo om mij voor te bereiden op het hbo. Ik snap ook niet waarom dit nodig zou zijn'*.

De uitkomsten van deze kwalitatieve terugblik zijn in onderstaand overzicht weergegeven, waarbij een plusje staat voor een positieve invloed op een of meerdere resultaatgebieden. Deze opbrengsten werden telkens door een paar studenten genoemd. Wat deze uitspraken waardevol maakt, is dat ze spontaan werden genoemd bij de open bevraging (de aspecten zijn niet expliciet in de vraagstelling opgenomen). Dit overzicht (tabel 20) laat zien dat studenten spontaan vooral activiteiten noemen die een positieve uitwerking hebben gehad op de ervaren match met de opleiding. Met uitzondering van de keuzedelen, geven studenten aan dat individuele gesprekken, LOB, meeloopdagen/open dagen en het volgen van extra lessen de match met de opleiding positief hebben beïnvloed. Een vorm van academische integratie werd volgens de studenten vooral bevorderd door keuzedelen, meeloopdagen/open dagen en het volgen van extra lessen. Individuele gesprekken en keuzedelen werkten bovendien motivatie verhogend. Daarnaast gaven studenten aan dat keuzedelen en extra lessen bevorderend waren voor de studievoortgang.

TABEL 20: OPBRENGSTEN VAN VOORBEREIDINGSACTIVITEITEN IN HET HBO NAAR RESULTAATGEBIED EN TYPE (ONDERWIJS)-ACTIVITEIT (BRON: TERUGBLIK)

	Individuele gesprekken	LOB	Keuzedeel	Meeloopdag/ open dag	Extra lessen
Match met opleiding					
Academische integratie					
Sociale integratie					
Thuis voelen					
Motivatie					
Studievoortgang					
Zelfeffectiviteit					
Eigenwaarde					
Professionele identiteit					

Positief

5.4.2 Effectieve landingsactiviteiten in het hbo

Ook in het hbo hebben mbo-studenten deelgenomen aan (landings)activiteiten. Wat vinden de studenten van deze activiteiten? Hoe hebben deze geholpen bij het zich thuis voelen in het hbo, bij het wennen aan het hbo en bij de studievoortgang? De gegevens uit de enquête zijn gebaseerd op ongeveer 170 studenten (meting november) en op 50 studenten (meting juni).

Afbeelding 13 laat zien welke opbrengsten mbo-studenten hebben ervaren van de activiteiten waaraan zij in het hbo hebben deelgenomen. Omdat deze vraag twee keer is gesteld (in zowel meting 2 in november van het eerste studiejaar als in meting 3 in juni van het eerste studiejaar) is de figuur uitgesplitst naar meting. In afbeelding 13 zijn de percentages studenten weergegeven die deze opbrengsten (zeer) onderschrijven. In tabel 21 zijn daarnaast de opbrengsten die mbo-studenten ervaren van hbo-landingsactiviteiten uit afbeelding 13 gecompriëerd naast elkaar gezet. In de beschrijving ligt de focus op de meest in het oog springende resultaten. We besteden aandacht aan voorbereidingsactiviteiten die door veel studenten (> 70%) als effectief worden gezien voor het wennen aan het hbo, het zich thuis voelen bij de opleiding en het succesvol kunnen afronden van vakken. We gaan ook in op landingsactiviteiten die juist door *relatief weinig* studenten als effectief worden aangeduid.

Om te *wennen aan het hbo* (academische integratie) noemen studenten zelf het samenwerken met andere mbo'ers aan opdrachten en tussentijdse beoordelings- en/of feedbackmomenten als effectief. Ook aandacht voor studievaardigheden tijdens de lessen levert volgens studenten een positieve bijdrage. Werken met een persoonlijk ontwikkelingsplan is minder relevant als het gaat om het wennen aan het hbo.

Het *thuis voelen bij de opleiding* wordt met name (volgens de eigen waarneming van studenten) gerealiseerd door in het hbo met andere mbo-doorstromers samen aan opdrachten te werken, door deelname aan activiteiten van de studievereniging, door studieloopbaanbegeleiding (individueel of in groepsverband) en door contact met ouderejaarsstudenten. Meer dan 70 procent van de studenten beoordeelt deze voorbereidingsactiviteiten als effectief. Aandacht tijdens de lessen voor studievaardigheden of het werken met een persoonlijk ontwikkelingsplan worden door een klein deel van de studenten als een effectief middel genoemd om zich thuis te laten voelen.

AFBEELDING 13: OPBRENGST VAN ACTIVITEITEN WAARAAN HBO-STUDENTEN HEBBEN DEELGENOMEN IN HET HBO VOLGENS DE WAARNEMING VAN STUDENTEN ('HOE GOED HEBBEN DEZE ACTIVITEITEN IN HET HBO GEHOLPEN OM...')

* Significant verschil tussen meting in november en meting in juni.

Tot slot is gevraagd in of landingsactiviteiten bijdragen aan het *succesvol afronden* van vakken (studievoortgang). Naar eigen zeggen dragen tussentijdse beoordeling/feedback en aandacht voor studievaardigheden het sterkst bij aan de studievoortgang. Contact met ouderejaars en deelname aan activiteiten van studieverenigingen worden het minst vaak genoemd, evenals werken met een persoonlijk ontwikkelingsplan en studieloopbaanbegeleiding.

Bij twee voorbereidingsactiviteiten zien we een (significante) daling van het aantal studenten dat de voorbereidingsactiviteiten als effectief beschouwt tussen de meting in november en de meting in juni. Allereerst kunnen we concluderen dat tussentijdse beoordeling en/of feedback gedurende het eerste studiejaar geleidelijk als minder effectief wordt gezien als het gaat om thuis voelen: een daling van 62 procent naar 52 procent van het aandeel studenten dat vindt dat tussentijdse feedback heeft bijgedragen aan het zich beter thuis voelen bij de opleiding. Het aandeel studenten dat vindt dat deelname aan activiteiten van de studievereniging bijdroeg aan het zich beter thuis voelen bij de opleiding daalt van 81 procent naar 68 procent.

TABEL 21: OPBRENGSTEN VAN VOORBEREIDINGSACTIVITEITEN IN HET HBO (UITSLUITEND MBO-DOORSTROMERS) NAAR RESULTAATGEBIED EN TYPE (ONDERWIJS)ACTIVITEIT

	Academische integratie hbo		Thuis voelen bij opleiding		Studievoortgang	
	Nov	Jun	Nov	Jun	Nov	Jun
Contact met ouderejaarsstudenten						
Samenwerken andere mbo-doorstromers						
Studieloopbaanbegeleiding						
Werken met persoonlijk ontwikkelingsplan						
Kennismaking met beroepspraktijk						
Aandacht voor studievaardigheden						
Deelname activiteiten studievereniging						
Tussentijdse beoordeling/feedback						

Sterk positief Positief Zwak positief

We hebben ook aan de studenten die *terugblikten* op hun eerste jaar in het hbo de vraag voorgelegd naar de begeleiding en ondersteuning die zij hebben gehad om de overgang te versoepelen en in het eerste jaar succesvol te integreren en te studeren. Onderstaand een impressie van hun ervaringen.

Studenten gaven aan dat het leren kennen van medestudenten en het vormen van sociale connecties hen hielpen om zich thuis te voelen op de opleiding. Dit gebeurde bijvoorbeeld door introductiedagen, groepsopdrachten of informele interacties. De ervaringen varieerden: sommigen voelden zich direct op hun gemak, terwijl anderen aangaven dat het sociale aspect slechts beperkt hielp. Eén student zei: *‘Het thuis voelen deed ik door snel vrienden te maken in mijn nieuwe klas. Ik kende niemand, dankzij de introductie leerde ik snel mensen kennen’*. Een ander vertelde: *‘De studiestartweek heeft geholpen om de groep klasgenoten te ontmoeten waarmee ik standaard omga op school’*. Ook werd genoemd: *‘Je maakt vrienden waardoor je gemotiveerd raakt om naar school te gaan. Iedereen zit er met dezelfde reden, dus iedereen wil het halen’*.

Voor een groep studenten zorgden begrip en kennis van verwachtingen binnen de opleiding ervoor dat zij zich zekerder voelden. Dit had zowel betrekking op de structuur van de opleiding als op de wijze waarop opdrachten en tentamens beoordeeld werden. Sommigen voelden zich hierdoor beter voorbereid, terwijl het voor anderen vooral hielp bij het behalen van vakken, maar minder bij het thuis voelen. Een student merkt op: *‘Het gaf een stukje rust omdat je weet wat iemand van je verwacht. Maar er was ook wel een beetje stress over wat nog niet duidelijk was’*. Iemand anders vertelde: *‘Door de kennismakingsdag wist ik wat ik waar ik alles kon vinden en voelde ik mij thuis op de campus’*. En een derde student gaf aan: *‘Heel erg! Hierdoor was ik niet bang om dingen te vragen en had ik een goed idee van wat er van mij verwacht werd’*.

Studenten merkten ook op dat docenten, mentoren of ouderejaarsstudenten hen hielpen met gerichte begeleiding en ondersteuning. Dit gaf een gevoel van veiligheid en duidelijkheid. In hoeverre deze begeleiding als nuttig werd ervaren, verschilde. Iemand zei: *‘Mijn mentor wist mij gerust te stellen en mijn medestudenten hielpen mij en ondersteunden mij waar nodig’*. Een andere student merkt op: *‘Er was goede begeleiding, ook vooral omdat er tweedejaarsstudenten waren die je gingen helpen met wat je allemaal kon verwachten’*.

Ook werd genoemd: *‘De docenten gaven kritische maar ook goede tips en tricks. Maar de school ziet er qua uitstraling ook erg fijn en open uit’.*

Een groep studenten heeft geen ondersteuning ervaren of voelde zich niet geholpen door de aangeboden activiteiten. Sommigen vonden dat de begeleiding tekortschoot, terwijl anderen simpelweg geen behoefte hadden aan extra hulp. Eén student zei: *‘Niet geholpen. Veel reistijd waardoor ik bijna geen sociaal leven had en alleen maar studeerde om toetsen te halen’.* Een ander gaf aan: *‘Het heeft bij mij niet gewerkt, want ik ben gestopt’.* Ook werd genoemd: *‘Ik kreeg geen begeleiding’.*

Een aantal studenten gaf aan dat hun succes vooral te danken was aan hun eigen inzet en zelfstandigheid. Sommigen benoemden dat het wennen aan het hbo relatief eenvoudig was en dat ze geen extra ondersteuning nodig hadden. Zo vertelde iemand: *‘Ik voelde me al snel thuis zonder hulp of begeleiding. Mijn vakken heb ik ook met gemak gehaald’.* Een ander gaf aan: *‘Doordat ik gewoon deed wat gevraagd werd, haalde ik mijn vakken. Dus doen wat de opdracht zegt’.* Ook werd gezegd: *‘Voornamelijk het begrijpen van de opdracht/theorie. Dit resulteerde dan ook in goede resultaten’.*

Een groep studenten vond dat introductie-activiteiten (bijv. kennismakingsdagen en werkweken) hielpen om zich sneller thuis te voelen. Dit gaf hun een zachte landing binnen de opleiding. Een student zegt: *‘De activiteitendag was fijn, het hielp me in het begin om me een thuis te voelen bij de opleiding’.* Een ander merkt op: *‘Hierdoor was de sprong niet direct enorm groot, maar werden we rustig opgestart met genoeg informatie’.* Een ander: *‘Door de kennismakingsdag wist ik wat ik waar kon vinden en ik mij thuis voelde op de campus’.*

Studenten benoemen dat ze begeleiding kregen van hun studieloopbaanbegeleider (slb’er), mentor of specifieke docenten. Dit hielp hen om een beter beeld te krijgen van wat er van hen werd verwacht en gaf hun een zekere mate van ondersteuning en duidelijkheid. Sommigen gaven echter aan dat deze begeleiding slechts beperkt hielp. Zo zei een student: *‘Gesprek met mijn slb’er en mentoren. Thuis voelen en weten wat ik waar kon vinden’.* Een ander vertelde: *‘Goede docenten die je stap voor stap begeleiden. Collega’s die de opleiding ook deden en verder waren, konden mij ook goed helpen’.* Een derde gaf aan: *‘De mentoren van het eerste jaar hebben ons heel veel meegenomen hoe we opdrachten moeten aanpakken en wat ze graag van ons willen zien. Echt niet van alles, ze hebben ons ook echt wel laten zwemmen, maar dat is juist goed anders leer je niet hoe je het alleen moet doen’.*

Een aantal studenten heeft deelgenomen aan introductieweken, kennismakingskampen of activiteiten in de eerste weken van de opleiding. Dit hielp hen vooral bij het leren kennen van medestudenten en het wegwijs raken binnen de opleiding. Sommigen vonden het nuttig, anderen vonden het te algemeen of niet goed afgestemd op hun specifieke opleiding. Een student vertelde: *‘Ja, ik heb deelgenomen aan de bruisweek. Hierin ga je met je nieuwe klasgenoten drie dagen activiteiten doen. Daarnaast hadden we de eerste dag op school ook nog een activiteiten dag. Het heeft me goed geholpen. Hierdoor leer je je medestudenten goed kennen waardoor ik me snel op me gemak voelde’.*

Iemand anders zei: *'We hebben in de eerste week een aantal introductiedagen gehad. Hier heb ik aan deelgenomen. Ik vond dit niet erg gericht op de opleiding aangezien het alle opleidingen door elkaar was. Hierdoor ben ik niet erg wegwijs geworden'*. Ook werd genoemd: *'Ik heb in de eerste week een kennismakingsweek gehad, we zijn naar Ameland geweest om de klas en de docenten te leren kennen'*.

Studenten noemen dat ze steun hebben gevonden bij hun medestudenten. Dit gebeurde door samen te werken, elkaar te helpen bij opdrachten en vragen of gewoon door sociaal contact. Sommige studenten vormden vaste groepjes waarmee ze samenwerkten en ervaringen deelden. Eén student zei: *'Als klas zijnde hielpen we elkaar er wel doorheen. Uiteindelijk is er een hecht groepje van 8 ontstaan waarbij we terecht konden als we vragen hadden'*. Een ander vertelde: *'Wij kregen een tweedejaarsstudent als coach voor onze klas toegevoegd en door haar hebben wij veel geleerd hoe het in het hbo werkt maar ook waar alles op campus is'*. Ook werd genoemd: *'Veel met mijn klasgenoten samengewerkt en alles samen uitzoeken als we iets niet wisten'*.

Studenten benoemen ook dat ze vooral zelf initiatief hebben genomen om te wennen, bijvoorbeeld door zich aan te sluiten bij een studievereniging, extra activiteiten te volgen of simpelweg 'gewoon te doen wat nodig was'. Dit hielp hen om zich meer thuis te voelen en om snel in het ritme van het hbo te komen. Zo gaf iemand aan: *'Op eigen initiatief. Ik ben lid geworden van een studievereniging waar activiteiten georganiseerd worden. Ik voelde mij meer thuis en leerde meer mensen kennen'*. Een ander vertelde: *'Niet zeuren maar gewoon door te doen. Dan valt het achteraf altijd mee. Doordat ik gewoon deed wat gevraagd werd, haalde ik mijn vakken'*. En ook: *'Door het meedoen aan de studievereniging en door er met anderen over te praten, maak je vrienden en raak je gemotiveerd om naar school te gaan'*.

Er zijn studenten die geen hulp hebben ontvangen of niet hebben deelgenomen aan activiteiten die hadden kunnen helpen. Ze noemen expliciet dat er geen ondersteuning was of geven aan dat ze er geen behoefte aan hadden of er geen gebruik van hebben gemaakt. Eén student zei: *'Niet, ik was eerder een nummertje op de studie. Werd niet actief iets gedaan om studenten te behouden. Er werd op gerekend dat meer dan de helft van eerste jaar zouden vertrekken. Niet geholpen'*. Een ander zei: *'Niet door hbo geholpen. Niks'*.

Tabel 22 toont de uitkomsten van deze kwalitatieve terugblik in één oogopslag. Een + staat voor een positieve invloed op een of meerdere resultaatgebieden. Deze opbrengsten in combinatie met onderwijsactiviteiten werden steeds door een klein aantal studenten (spontaan) genoemd, zonder dat hier expliciet naar gevraagd werd en zonder voorgestructureerde antwoordmogelijkheden. In het overzicht zien we dat studenten uit zichzelf met name activiteiten noemen die bijdragen aan sociale aspecten van studie- en studentsucces, zoals introductie/kennismakingsactiviteiten, sociale extracurriculaire activiteiten en groepsprojecten. Dit draagt bij aan de sociale integratie, zich thuis voelen op de opleiding/het hbo en/of de motivatie. De studievoortgang wordt ook (indirect) bevordert door deelname aan introductie- en kennismakingsactiviteiten en door begeleiding van slb'ers of (peer-)mentoren. Deze laatste activiteit draagt als enige in deze reeks ook bij aan de academische integratie.

TABEL 22: POSITIEVE OPBRENGST VAN LANDINGSACTIVITEITEN IN HET HBO NAAR RESULTAATGEBIED (BRON: TERUGBLIK)

	Introductie/ kennismakings- activiteiten	Studieloopbaan- begeleiding/ (peer-)mentors	Groepsprojecten	Sociale extracurriculaire activiteiten
Match met opleiding				
Academische integratie				
Sociale integratie				
Thuis voelen				
Motivatie				
Studievoortgang				
Zelfeffectiviteit				
Eigenwaarde				
Ontwikkeling professionele identiteit				

Positief

In het voorgaande zijn de ervaringen van studenten met verschillende onderwijsactiviteiten ter voorbereiding op en landing in het hbo besproken. Hieruit kwam onder andere naar voren hoe deze activiteiten geholpen hebben bij een soepele overgang naar het hbo. Aan deze studenten is ook gevraagd wat zij eventueel hebben gemist bij de transitie naar het hbo.

Een kleiner deel van de studenten liet weten dat zij achteraf gezien beter voorbereid hadden willen worden op het hbo. Hiervoor hadden zij meer begeleiding en ondersteuning gewenst, zowel vanuit het mbo als vanuit het hbo. Zo hadden zij beter begeleid willen worden in de studiekeuze zelf (*‘Meer persoonlijke gesprekken’*) en bij vaardigheden als leren en plannen (*‘Ik heb nooit leren leren of leren plannen, dit moest ik volledig zelf uitvogelen’*). Sommige studenten noemden dat zij vanuit het hbo duidelijke communicatie over zaken als het curriculum, studie-eisen en verwachtingen misten (*‘Duidelijker communiceren hoe het curriculum er uit ziet’*). Enkele studenten hadden achteraf graag meer of langer kennisgemaakt met het hbo, zo zei een van de studenten: *‘Ik had mee kunnen doen aan meeloopdagen’*. Een ander stelde voor om studenten de mogelijkheid te geven om een maand proef te studeren in plaats van een week of een dag.

5.5 Samenhang tussen de activiteiten en student-succes

5.5.1 De uitkomstmaten: studentsucces gemeten

In de inleiding is uitgebreid stilgestaan bij het begrip *studentsucces*: de brede visie hierop en de verschillende manieren waarop dit in onderzoek wordt gemeten. Voor de metingen 2, 3 en 4 is gekozen voor een specifieke invulling (of: operationele definitie) van dit concept. Deze is uitgewerkt in hoofdstuk 2 van dit rapport. In deze paragraaf presenteren we een eerste analyse van de resultaten op de gekozen uitkomstmaten. In de volgende paragraaf worden deze uitkomsten gekoppeld aan de activiteiten die studenten hebben gevolgd in het mbo en/of hbo. Tabel 23 geeft een eerste overzicht van de scores op deze kenmerken van studie- en studentsucces, uitgesplitst per meetmoment, voor hbo-studenten met een mbo-achtergrond. De laatste meting moet voorzichtig worden geïnterpreteerd, vanwege het geringe aantal respondenten.

TABEL 23: UITKOMSTMATEN MBO-HBO DOORSTROOM NAAR METING (UITSLUITEND MBO-HBO DOORSTROOM)

	Meting 2		Meting 3		Meting 4		Totaal	
	Gem.	n	Gem.	N	Gem.	n	Gem.	N
Match met de opleiding (1-5)	4,0	287					4,0	287
Academische integratie (1-5)			3,2	85	3,2	52	3,2	137
Sociale integratie (1-10)	7,5	286	7,4	87	7,5	52	7,5	425
Thuis voelen (1-5)	3,9	286	4,0	87	3,9	52	3,9	425
Motivatatie start (1-5)	4,2	284					4,2	284
Huidige motivatie (1-5)	3,8	284	3,6	87	3,6	52	3,7	423
Studievoortgang (EC) (1-6)	5,2	284	5,6	85	5,8	52	5,4	421
Studievoortgang (PR) (1-5)	2,9	284	2,9	85	2,9	52	2,9	421
Zelfeffectiviteit (10-40)	29,7	281	30,3	84	31,0	52	30,0	417
Eigenwaarde (10-40)	29,3	278	29,5	83	30,2	52	29,5	413
Professionele identiteit (1-5)			3,9	87	3,9	52	3,9	139

Gearceerde cellen: verschillen tussen de metingen zijn significant

Zoals verwacht (tabel 23), stijgt het aantal behaalde studiepunten tussen meting 2 en 3, een logische ontwikkeling tijdens het eerste studiejaar. Ook is er een positieve trend zichtbaar in zelfeffectiviteit: studenten krijgen steeds meer vertrouwen in hun eigen leervermogen.

Een vergelijking tussen studenten met verschillende *vooropleidingen* (inclusief havo en vwo) laat zien dat mbo-doorstromers zich in november (meting 2) significant positiever uitlaten over hun match met de opleiding, hun motivatie, het thuisgevoel binnen de opleiding en hun ervaren studievoortgang. Ook scoren mbo- en vwo-studenten in meting 3 en 4 hoger dan havisten op professionele identiteit (hun gevoel van verbondenheid met het toekomstig beroep).

Er is ook gekeken naar verschillen op basis van *studentkenmerken*: het opleidingsniveau van de ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs), gender en de zelfgerapporteerde mbo-prestaties. Daaruit blijkt dat studenten die hoge cijfers behaalden in het mbo, bij aanvang van het hbo gemotiveerder zijn, meer zelfeffectiviteit en eigenwaarde ervaren, en een betere studievoortgang laten zien dan studenten met (onder)gemiddelde mbo-resultaten. Er zijn geen verschillen gevonden naar gender of het opleidingsniveau van de ouders.

Voor tien van de twaalf uitkomstmaten is het eerste meetmoment het begin van het eerste hbo-studiejaar. Dit is gemeten in *november*. Het gaat hierbij om: de ervaren match met de opleiding, sociale integratie, thuis voelen bij de opleiding, motivatie aan het begin van de hbo-opleiding, huidige motivatie, studievoortgang ten opzichte van het programma (PR) en studievoortgang (EC), eigenwaarde en zelfeffectiviteit. Voor academische integratie en de ontwikkeling van een professionele identiteit is het eerste meetmoment in *juni* (aan het eind van het eerste studiejaar). Bij het onderzoeken van de relatie tussen (onderwijs)activiteiten en studie- en studentsucces is meting 4 wegens het geringe aantal respondenten niet meegenomen. Voor de meeste uitkomstmaten is informatie beschikbaar op twee meetmomenten, behalve voor motivatie aan het begin van het studiejaar, ervaren match met de opleiding, academische integratie en professionele identiteitsontwikkeling. Tabel 24 presenteert de aantallen studenten die zijn meegenomen in de uitkomstanalyse.

TABEL 24: AANTAL MBO-GEDIPLOMEERDEN PER ANALYSE PER UITKOMSTMAAT

	Type 1 (meetmoment 1)	Type 2 (meetmoment 2)	Type 3; verandering meetmomenten*	Schaal uitkomstmaten
Match met opleiding	287			Range 1-5 (1 = weinig; 5 = veel)
Academische integratie	74			Range 1-5 (1 = weinig; 5 = veel)
Sociale integratie	286	75	74	Range 1-10 (1 = weinig; 10 = veel)
Thuis voelen	286	75	74	Range 1-5 (1 = slecht; 5 = zeer goed)
Motivatie start	284			Range 1-5 (1 = zeer slecht; 5 = zeer goed)
Huidige motivatie	284	75	74	
Studievoortgang (EC)	284	74	73	Range 1-6 (1 = <10EC; 6 = 51-60 EC)
Studievoortgang (PR)	284	74	73	Range 1-5 (1 = loopt achter; 5 = loopt voor)
Eigenwaarde	278	72	69	Range 10-40 (10 = lage score; 40 = hoge score)
Zelfeffectiviteit	281	73	71	Range 10-40 (10 = lage score; 40 = hoge score)
Professionele identiteit	75			Range 1-5 (1 = weinig; 5 = veel)

* Voor de difference-in-differences analyse dienen studenten in beide metingen te hebben meegedaan en in beide metingen ook informatie te hebben gegeven over de desbetreffende uitkomstmaat

5.5.2 Samenhang activiteiten en studie- en studentensucces?

In deze paragraaf beschrijven we de resultaten van de multivariate regressieanalyses. We gaan daarbij na of voorbereidingsactiviteiten in het mbo en landingsactiviteiten in het hbo een impact hebben op de verschillende maten voor studie- en studentensucces. Een multivariate regressieanalyse laat zien *welke mbo-activiteiten écht een bijdrage leveren aan studie- en studentensucces in het hbo*, zoals bijvoorbeeld aan sociale integratie. Daarbij wordt ook rekening gehouden met het feit dat studenten vaak meerdere activiteiten tegelijk doen. Een voorbeeld: in het mbo krijgen studenten te maken met meerdere voorbereidingsactiviteiten, zoals individuele studiekeuzegesprekken, loopbaanbegeleiding (LOB), deelname aan doorstroomkeuzedelen en oefenen met studievaardigheden. Ook in het hbo bestaan er voor studenten diverse landingsactiviteiten, waaronder: contact met ouderejaars, samenwerking andere mbo'ers, persoonlijk ontwikkelingsplan, kennismaking met de beroepspraktijk, aandacht voor studievaardigheden en tussentijdse beoordeling. Iedere student heeft deelgenomen aan een eigen combinatie van activiteiten. Daarom is het lastig om precies te zeggen welke specifieke activiteit welk effect heeft. Als een student in het hbo een hoge score op sociale integratie laat zien, komt dat dan door LOB in het mbo? Of misschien juist door samenwerking met andere mbo'ers in het hbo? Of door allebei? Een multivariate regressieanalyse maakt het mogelijk om voor elke activiteit apart te berekenen wat het unieke effect is op een van de maten voor studie- en studentensucces, terwijl rekening wordt gehouden met alle andere activiteiten die een student noemt. De coëfficiënten (uitkomsten) in de tabellen in bijlage 4 bij elke activiteit laten zien wat het effect is van die ene activiteit, terwijl we ervan uitgaan dat alle andere factoren gelijk blijven. Dit is belangrijk, want als we alleen zouden kijken naar losse verbanden tussen een activiteit en studie- of studentensucces, bijvoorbeeld 'Studenten die in het mbo LOB volgden, voelen zich meer thuis', dan weten we niet zeker of dat echt aan LOB ligt of dat deze studenten toevallig in het mbo of hbo nog andere trajecten doorliepen die hierbij geholpen hebben.

In tabel 29 en tabel 30 (bijlage 4) is te zien of deelname aan activiteiten samenhangt met kenmerken van studie- en studentsucces op het eerste meetmoment, meestal gemeten aan het begin van het hbo-studiejaar. Tabel 25 biedt een overzicht van de resultaten op zowel het eerste als het tweede meetmoment. Daarbij is het goed om te weten dat de deelname in juni, aan het eind van het studiejaar, aanzienlijk lager was. Dit heeft invloed op de betrouwbaarheid van de resultaten; we verwachten daarom op voor die meting minder (statistisch) significante verbanden. De centrale aanname in dit onderzoek is dat voorbereidingsactiviteiten bijdragen aan een ontwikkeling op de indicatoren voor studie- en studentsucces. Alle verbanden zijn tweezijdig getoetst. Uit de analyses komen niet alleen duidelijke significante verbanden naar voren, maar ook een aantal zwakkere, doch ook interessante en veelzeggende samenhangen. Deze bevindingen helpen om scherper inzicht te krijgen in hoe voorbereiding en ondersteuning bijdragen aan het studiesucces van studenten in de overgang van mbo naar hbo. We bespreken eerst de voorbereidingsactiviteiten in het mbo en daarna de landingsactiviteiten in het hbo.

Als er een (significante) samenhang is tussen een mbo-activiteit en kenmerken van studie- of studentsucces in het hbo, dan is die veelal toe te schrijven aan één dominante voorbereidingsactiviteit. Een goed voorbeeld hiervan zijn de *individuele gesprekken tijdens de mbo-opleiding*. Studenten die zulke gesprekken hebben gevoerd, beginnen het hbo met meer motivatie en ervaren begin november ook meer studievoortgang dan studenten die deze gesprekken niet hadden. Tegen het einde van het studiejaar (in juni) is dat verschil in studievoortgang echter niet meer zichtbaar. Dit kan samenhangen met het feit dat andere factoren in de loop van het jaar meer invloed krijgen, of dat het effect van de gesprekken in de tijd afneemt.

TABEL 25: OVERZICHT RESULTATEN EERSTE EN TWEEDE MEETMOMENT

	Match met opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatie start	Motivatie	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
<i>Mbo-voorbereidingsactiviteiten</i>											
Individuele gesprekken											
LOB											
Doorstroomkeuzedelen											
Anders											
<i>Hbo-landingsactiviteiten</i>											
Contact ouderejaars											
Samenwerking mbo-doorstromers											
Studieloopbaanbegeleiding											
Persoonlijk Ontwikkelingsplan											
Kennismaking beroepspraktijk											
Studievaardigheden											
Activiteiten studievereniging											
Tussentijdse beoordeling											
Sterk positief Positief Zwak positief Negatief Zwak negatief											

Studenten die tijdens hun mbo-opleiding *doorstroomkeuzedelen* hebben gevolgd, starten het hbo met een voorsprong: ze voelen zich aan het begin van het studiejaar beter geïntegreerd en zijn gemotiveerder dan studenten zonder deze keuzedelen. Ook is er een lichte aanwijzing dat het samengaat met een sterker thuisgevoel in het hbo. Hoewel deze verschillen tegen het einde van het studiejaar (in juni) wat kleiner worden, blijft er een subtiele (zij het niet-significante) aanwijzing dat deze studenten nog steeds iets gemotiveerder zijn dan hun medestudenten.

Bij deelname aan *loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)* in het mbo is er een bescheiden verband zichtbaar met betere motivatie en meer zelfeffectiviteit (vertrouwen dat de student heeft in zijn of haar eigen vermogen) bij de start van het studiejaar in het hbo. Richting het einde van het jaar blijven deze effecten in dezelfde richting wijzen, maar zijn dan niet meer significant.

Bij een aantal kenmerken van studie- en studentsucces is er geen relatie te zien met de gevolgde mbo-activiteiten (zie ook tabel 25). Het gaat hierbij om *de match met de opleiding, academische integratie, studievoortgang in EC, eigenwaarde de ontwikkeling van een professionele identiteit*.

Voor mbo-doorstromers blijken *tussentijdse beoordelingen* vooral aan het begin van het hbo-studiejaar van betekenis. Studenten die hiermee te maken kregen, voelen zich in november meer gemotiveerd, meer thuis binnen de opleiding en ervaren een sterkere match met hun studie. Daarnaast is er een (iets zwakkere) aanwijzing dat deze studenten ook meer eigenwaarde ervaren. Aan het eind van het studiejaar, in juni, blijft vooral dat laatste overeind: dan is de positieve invloed op eigenwaarde nog steeds zichtbaar, terwijl de andere effecten zijn afgezwakt of verdwenen. De manier waarop tussentijdse beoordelingen zijn ingericht, zou een belangrijke rol kunnen spelen in hoe studenten het ervaren en wat het effect ervan is op hun motivatie en zelfbeeld.

Mbo-studenten die in het hbo *samenwerken met andere mbo-doorstromers* zijn doorgaans sterker academisch geïntegreerd in hun opleiding en binnen de hogeschool. Dit effect is zichtbaar zowel aan het begin van het studiejaar (november) als aan het einde (juni). In mindere mate geldt dit ook voor hun ervaren eigenwaarde. Daarnaast is er in juni een aanwijzing dat studenten die samenwerken met andere oud-mbo'ers zich meer thuis voelen, beter sociaal geïntegreerd zijn en meer zelfeffectiviteit ervaren dan mbo-studenten die deze samenwerking niet hebben. Tegenover deze positieve uitkomsten staan ook enkele aandachtspunten. Aan het begin van het studiejaar rapporteren samenwerkende mbo-studenten minder studieprogressie ten opzichte van het programma en zijn zij iets minder gemotiveerd dan hun medestudenten die niet samenwerken met andere doorstromers. Dit suggereert dat de samenwerking aanvankelijk een belemmerende invloed kan hebben op het studieproces. Interessant genoeg lijkt dit zich later in het jaar te keren. In juni is er een signaal van een vertraagd positief effect: studenten die samenwerken met andere mbo-doorstromers ervaren dan juist meer studievoortgang. Deze bevinding zou erop kunnen wijzen dat samenwerking met andere oud-mbo'ers tijd nodig heeft om zich positief te vertalen naar studiesucces, en dat opbrengsten ervan pas later zichtbaar worden.

Voor zowel *studieloopbaanbegeleiding* als *kennismaking met de beroepspraktijk* zien we enkele zwakkere, maar interessante samenhangen. Hbo-studenten met een mbo-achtergrond die tijdens hun opleiding *studieloopbaanbegeleiding* kregen, starten hun studie met een iets hogere motivatie. Tegelijkertijd blijkt in juni dat deze groep een minder sterk ontwikkelde professionele binding (binding met het beroep) heeft dan studenten zonder deze begeleiding. Voor studenten die al vroeg in hun opleiding *kennismaken met de beroepspraktijk*, wijzen de resultaten op een minder gunstige ontwikkeling. Zij laten tekenen zien van zwakkere academische integratie, voelen zich minder thuis in de opleiding en rapporteren een lagere studievoortgang tegen het einde van het eerste studiejaar. Deze bevindingen suggereren dat vroege praktijkoriëntatie niet vanzelfsprekend leidt tot meer binding met de opleiding en het beroep, en dat de timing van deze activiteiten een aandachtspunt is.

Voor een aantal hbo-landingsactiviteiten vinden we geen enkele indicatie voor een verband. Dit geldt onder andere voor *contact met ouderejaars*, het hebben van een *persoonlijk ontwikkelingsplan*, *aandacht voor studievaardigheden* en het bijwonen van activiteiten van de *studievereniging*. Dit geldt voor zowel het eerste als tweede meetmoment. Ook een aantal uitkomstmaten hangen niet af van het hebben gevolgd van activiteiten. Het gaat hierbij om *studievoortgang in EC*. En voor de uitkomstmaten *zelfeffectiviteit*, *eigenwaarde* en *ontwikkeling van een professionele identiteit* zijn de gevonden verbanden hooguit zwak.

In afbeelding 14 hebben we de cijfers uit tabel 29 (bijlage 4) omgezet naar scores voor vier fictieve studenten. Deze typen studenten zijn extreme voorbeelden. Uiteraard liggen de resultaten genuanceerder als we kijken naar de individuele mbo- en hbo-activiteiten of activiteiten die studenten in samenhang hebben doorlopen. In het voorgaande zagen we immers dat specifieke activiteiten wel degelijk samenhangen met specifieke uitkomsten van studie- en studentsucces. De volgende vier typen studenten hebben we onderscheiden:

- een student die geen enkele activiteit heeft gevolgd;
- een student die alleen alle mbo-activiteiten heeft gevolgd (en geen enkele hbo-activiteit);
- een student die alleen alle hbo-activiteiten heeft gevolgd (en geen enkele mbo-activiteit);
- een student die alle activiteiten heeft gevolgd.

Afbeelding 14 toont de voorspelde scores op kenmerken van studie- en studentsucces voor deze vier fictieve studenten, elk met een ander activiteitenprofiel. Dit geeft inzicht in hoe deelname aan mbo- en hbo-activiteiten samenhangt met hun verwachte succes binnen het hbo en of activiteiten elkaar versterken.

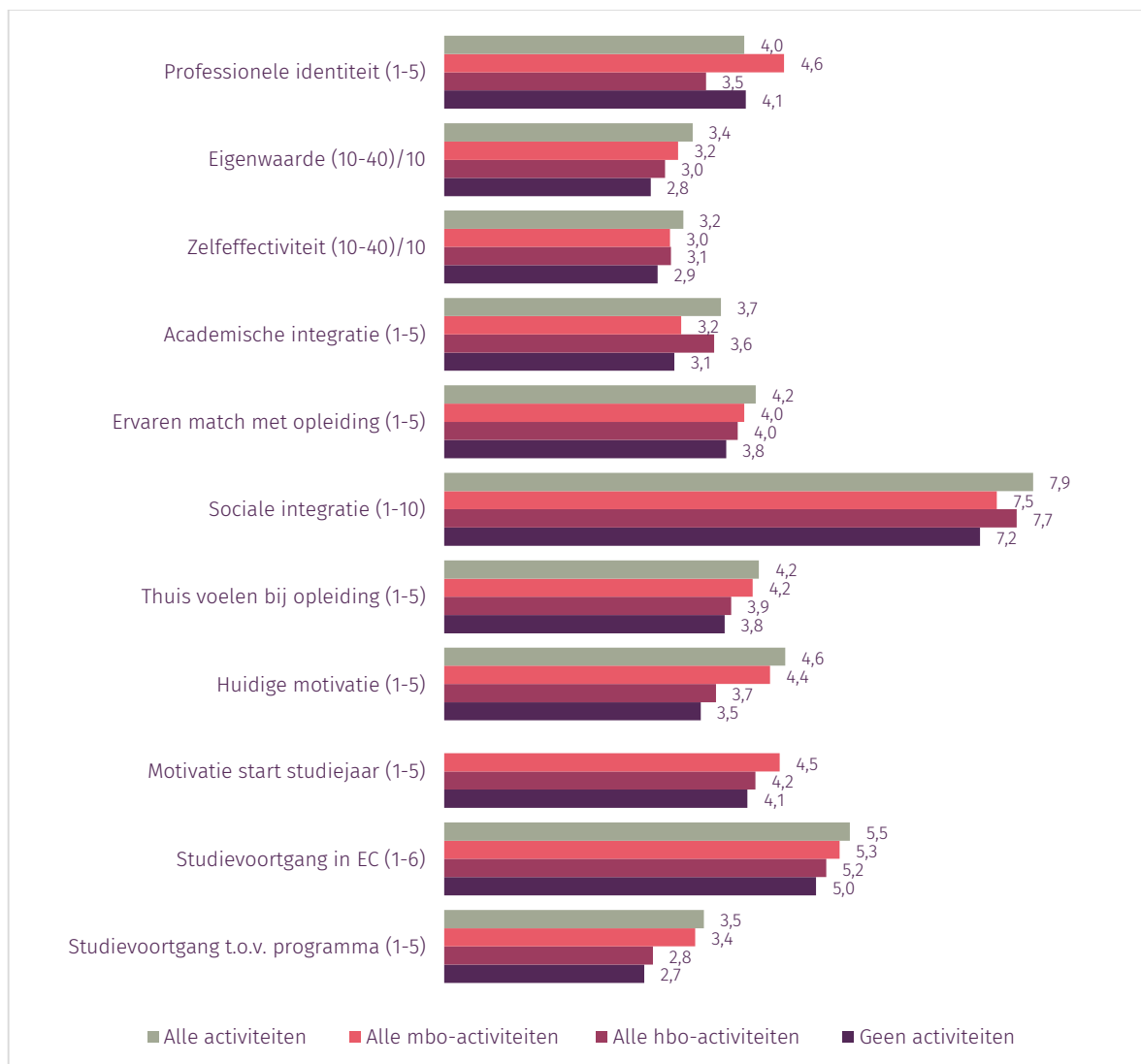
De student die *uitsluitend (alle) mbo-activiteiten* volgde, scoort het hoogst op studievoortgang (zowel ten opzichte van het programma als in behaalde EC), motivatie (zowel bij de start als actueel) én op het thuisgevoel binnen het hbo. Ook op het gebied van eigenwaarde en de professionele identiteit (verbondenheid met het beroep) doet deze student het beter dan de student die geen activiteiten volgde, of alleen deelnam aan hbo-activiteiten.

Opvallend is dat de student die *uitsluitend (alle) hbo-activiteiten* heeft gevolgd een lagere score op professionele identiteit (verbondenheid met het beroep) laat zien dan zelfs de student die aan geen enkele activiteit deelnam. Tegelijkertijd presteert deze student even goed als de student die alleen mbo-activiteiten volgde op het vlak van de ervaren match met de opleiding en zelfeffectiviteit en soms zelfs iets beter (sociale integratie en academische integratie).

De student die *alle mbo- en alle hbo-activiteiten* volgde, laat over de hele linie de hoogste scores op studie- en studentsucces zien met één uitzondering. Op de verbondenheid met het beroep (de professionele identiteit) scoort deze student iets lager dan de student die alleen mbo-activiteiten volgde. Over het geheel genomen zijn de verschillen klein tussen deze eerste drie fictieve studenten.

Tot slot zien we dat de student die *aan geen enkele activiteit* deelnam, op vrijwel alle uitkomstmaten de laagste scores laat zien. Dit bevestigt het belang van deelname aan (voorbereidende) activiteiten en laat zien dat een beredeerde stapeling van voorbereidings- en landingsactiviteiten zinvol kan zijn.

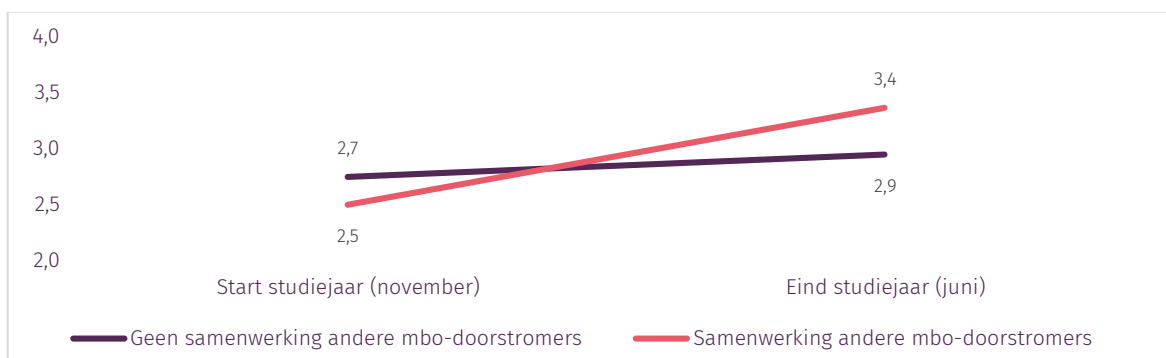
AFBEELDING 14: VOORSPELDE SCORES OP UITKOMSTMATEN (VIER FICTIEVE TYPEN STUDENTEN)

5.5.3 Samenhang activiteiten en verandering in studie- en studentsucces

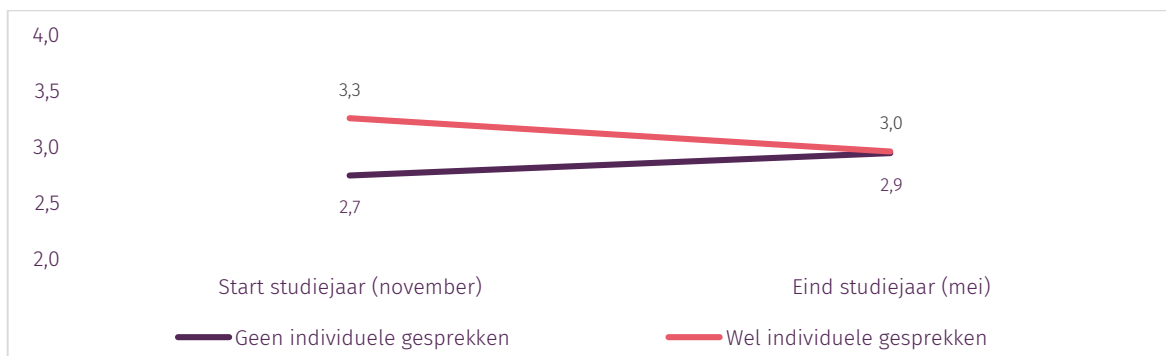
In hoofdstuk 2 (paragraaf 2.3.5) is toegelicht dat we een difference-in-differences analyse hebben uitgevoerd om te onderzoeken of studie- en studentsucces zich anders ontwikkelen bij studenten die wel of geen (onderwijs)activiteiten hebben gevolgd. Uit tabel 31 (bijlage 4) komt naar voren dat deze activiteiten over het algemeen weinig invloed hebben op veranderingen in studie- en studentsucces. Een uitzondering is de studievoortgang ten opzichte van het programma. Aan het begin van het studiejaar rapporteren mbo-gediplomeerden die samenwerken met andere mbo-doorstromers een minder positieve voortgang. Richting het einde van het jaar lijkt dit beeld te kantelen. De analyse bevestigt dat deze groep uiteindelijk zelfs een positievere studievoortgang ervaart dan studenten die niet samenwerken met andere mbo-doorstromers. Dit is weergegeven in afbeelding 15.

AFBEELDING 15: VERANDERING IN STUDIEVOORTGANG TEN OPZICHT VAN HET PROGRAMMA VOOR MBO-GEDIPLOMEERDEN DIE WEL OF NIET SAMENWERKEN MET MBO-DOORSTROMERS IN HET HBO (EN GEEN ANDERE ACTIVITEIT HEBBEN GEVOLGD)

Daarnaast laat de difference-in-differences analyse zien dat de eerder beschreven positievere studieprogressie ten opzichte van het studieprogramma van mbo-gediplomeerden die individuele gesprekken hebben gehad (vs. mbo-gediplomeerden die deze gesprekken niet hebben gehad) is verdwenen tegen het einde van het studiejaar. Zie hiervoor afbeelding 16. Dat komt vooral doordat deze mbo-gediplomeerde studenten minder positief zijn aan het einde van het studiejaar.

AFBEELDING 16: VERANDERING IN STUDIEVOORTGANG TEN OPZICHT VAN HET PROGRAMMA VOOR MBO-GEDIPLOMEERDEN DIE AL DAN NIET INDIVIDUELE GESPREKKEN HEBBEN GEHAD IN HET HBO (EN GEEN ANDERE ACTIVITEIT HEBBEN GEVOLGD)

Verschillen tussen mbo-gediplomeerden en voormalig havisten/vwo'ers

Bovenstaande resultaten hebben betrekking op de rol van diverse hbo-landingsactiviteiten op studie- en studentensucces voor mbo-gediplomeerden. Maar spelen deze activiteiten eenzelfde rol voor voormalig havisten? Naast de drie mbo-cohorten die naar het hbo zijn doorgestroomd zijn ook vanuit het Hanzecohort (cohort 4) ook voormalig havisten en vwo'ers toegevoegd en is nagegaan of de samenhang tussen hbo-activiteiten en uitkomstmaten anders is voor deze groep dan voor mbo-gediplomeerden. In tabel 32 (bijlage 4) worden deze resultaten voor het eerste meetmoment gepresenteerd. Voormalig vwo'ers zijn ook opgenomen in de analyses, maar het betreft hier minder dan vijftig studenten; de specifieke resultaten voor deze groep studenten wordt daarom niet verder besproken. *Overwegend worden er geen verschillen tussen studenten afkomstig uit het mbo of studenten met een havodiploma gevonden.* Er zijn echter enkele uitzonderingen.

- Contact metouderejaars bleek geen bevorderende of belemmerende werking te hebben voor studie- en studentensuccessen voor mbo-gediplomeerden. Voor voormalig havisten werkt (vergeleken met studenten afkomstig uit het mbo) contact metouderejaars beter voor de ervaren match met de opleiding en de academische integratie.
- Samenwerking met mbo-doorstromers belemmert de ervaren studievoortgang (in verwachte EC) bij mbo-gediplomeerden aan het begin van het studiejaar (later niet meer). Deze belemmerende werking wordt niet gevonden voor voormalig havisten.
- Mbo-doorstromers waren over het algemeen niet gebaat bij aandacht voor studievaardigheden (maar ook niet zichtbaar gehinderd). Voor voormalig havisten heeft het wel een bevorderende werking op de eigenwaarde.
- Waar een tussentijdse beoordeling mbo-doorstromers over het algemeen ondersteunt in studie- en studentensucces, is dit minder het geval voor voormalig havisten wanneer gekeken wordt naar zich thuis voelen bij de opleiding en hun motivatie.

5.5.4 Differentiële effecten: wie profiteert waarvan?

In de vorige sectie is beschreven dat de invloed van onderwijsactiviteiten op studie- en studentensucces in doorgaans niet afhankelijk is van de vooropleiding (havo of mbo), met enkele uitzonderingen. In dit deel kijken we verder: werken bepaalde activiteiten anders voor verschillende groepen studenten? Dit type verschillen noemen we differentiële effecten. Daarmee bedoelen we dat eenzelfde activiteit voor een groep studenten gunstig uitpakt, terwijl een andere groep er minder van profiteert of zelfs nadelige gevolgen ervaart. Voor deze analyses is gekeken naar drie achtergrondkenmerken:

- gender: mannen versus niet-mannen;
- opleidingsniveau van ouders: hoger opgeleid versus niet;
- studieresultaten in het mbo: goed versus (onder)gemiddeld.

De analyses zijn uitgevoerd voor mbo-gediplomeerden bij het eerste meetmoment. De resultaten zijn terug te vinden in bijlage 4 (tabel 33 t/m tabel 35). Bij elke activiteit hebben we twee vragen onderzocht:

- Hoe hangt de activiteit samen met studie- of studentensucces bij een referentiegroep (bijv. vrouwen, studenten met hoogopgeleide ouders of studenten met lagere mbo-prestaties)?

- Wijkt dit verband af bij de vergelijkingsgroep (bijv. mannen, eerste generatie studenten of studenten met hoge mbo-prestaties)?

Onderstaand lichten we de belangrijkste bevindingen toe. Waar relevant zijn grafieken toegevoegd om de verschillen visueel te ondersteunen.

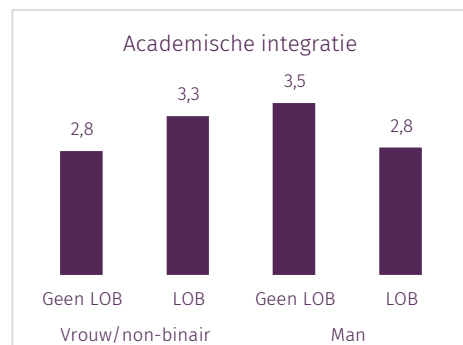
Individuele gesprekken

Eerder was vastgesteld dat het hebben gevoerd van individuele gesprekken de studievoortgang ten opzichte van het studieprogramma en de motivatie bij de start van het studiejaar bevorderen voor mbo-gediplomeerden. Individuele gesprekken zijn vooral gunstig voor mannelijke studenten: zij ervaren meer studievoortgang en zelfeffectiviteit. Bij vrouwelijke/non-binaire studenten werd dit effect niet aangetoond. Ook studenten met minder goede mbo-resultaten en studenten met niet-hoogopgeleide ouders ervaren meer eigenwaarde door deze gesprekken.

LOB

Voor het hebben gevolgd van LOB in het mbo werd eerder geconcludeerd dat dit de motivatie en de ervaren zelfeffectiviteit van mbo-gediplomeerden in het hbo bevordert. Hierin vinden we geen verschillen naar sociale groepen (gender, eerste generatie ho, mbo-studieresultaten). Vrouwen/non-binaire studenten ervaren daarnaast meer academische integratie en een sterke professionele identiteit door

LOB. Voor mannelijke studenten is dit verband niet aanwezig en mogelijk zelfs negatief. Ook mbo-gediplomeerden met goede studieresultaten in het mbo lijken minder te profiteren van LOB als we kijken naar hun academische integratie. Dit in vergelijking met studenten met minder goede mbo-resultaten. Voor deze laatste groep wordt echter geen significant positief hoofdverband gevonden, mogelijk vanwege het beperkte aantal respondenten. Tot slot blijkt dat het volgen van LOB de ontwikkeling van een professionele identiteit sterker stimuleert bij studenten van wie de ouders geen opleiding in het hoger onderwijs hebben gevolgd, in vergelijking met studenten met hoogopgeleide ouders. Voor deze laatste groep lijkt LOB geen invloed te hebben op dit aspect van studentsucces.

Doorstroomkeuzedelen

Doorstroomkeuzedelen werken, zoals we eerder zagen, voor de gehele groep mbo-gediplomeerden bevorderlijk voor de motivatie, het thuisgevoel bij de opleiding en de sociale integratie. Hierin vinden we geen verschillen naar sociale groepen (gender, eerste generatie ho, mbo-studieresultaten). Voor mannen en studenten met goede mbo-resultaten dragen ze daarnaast ook bij aan een sterker gevoel van eigenwaarde. Bij vrouwelijke/non-binaire studenten, evenals bij mbo-gediplomeerden die minder goede mbo-studieresultaten rapporteren, is er geen significant verband gevonden tussen het volgen van doorstroomkeuzedelen en het gevoel van eigenwaarde.

Andere mbo-activiteiten (zelf geïnitieerd)

Studenten rapporteren ook zelf-ondernomen activiteiten (vaak eigen initiatieven van mbo-studenten, soms ondersteund door familie of werk, maar meestal zonder veel betrokkenheid van de opleiding). Deze activiteiten kunnen onderling sterk variëren en zijn door een klein aantal studenten aangekruist. Ze blijken over het algemeen positief bij te dragen aan de motivatie van studenten in het hbo. Daarbij zien we geen grote verschillen tussen studentgroepen. Toch zijn er een paar nuances. Voor mannelijke studenten hangen deze activiteiten samen met een minder sterk thuisgevoel en minder studievoortgang, vergeleken met vrouwelijke/non-binaire studenten. Voor studenten met lagere mbo-resultaten is zelfs een negatieve invloed van dit type voorbereidingen op hun studievoortgang en de ontwikkeling van een professionele identiteit. Voor de eerste generatie ho-studenten lijkt deelname aan deze activiteiten juist positief bij te dragen aan de ontwikkeling van hun professionele identiteit.

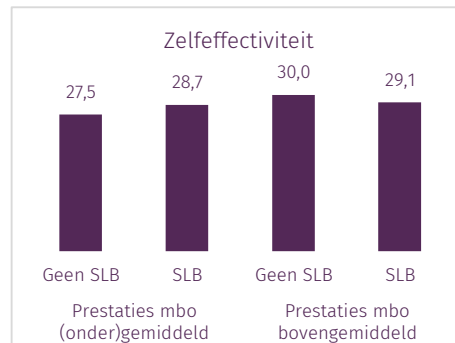
Contact metouderejaars

Eerdere analyses lieten zien dat contact metouderejaars over het algemeen weinig invloed heeft op studie- en studentsucces. Dit beeld blijft grotendeels overeind wanneer we kijken naar verschillende studentgroepen. Er zijn echter een paar uitzonderingen die op mogelijke verschillen wijzen. Zo is er een lichte aanwijzing dat contact metouderejaars minder gunstig uitpakt voor mbo-doorstromers met goede studieresultaten dan voor studenten met minder goede mbo-resultaten, als het gaat om academische integratie. Het positieve verband is bij deze tweede groep echter niet significant. Daarnaast blijkt dat eerste generatie ho-studenten mogelijk minder profijt hebben van contact metouderejaars bij het ontwikkelen van een professionele identiteit, in vergelijking met studenten van wie ten minste één ouder hoger opgeleid is.

Samenwerking met andere mbo-doorstromers

Uit eerdere analyses blijkt dat samenwerking met andere voormalig mbo-studenten in het hbo een dubbel beeld laat zien. Aan het begin van het studiejaar lijkt deze samenwerking de ervaren studievoortgang en motivatie juist te belemmeren. Tegelijkertijd zien we positieve verbanden met academische integratie en, in sommige gevallen, met eigenwaarde. Het positieve verband met eigenwaarde geldt echter alleen voor vrouwelijke/non-binaire studenten. Voor mannen is er een aanwijzing dat deze samenwerking juist een negatief effect heeft op hun gevoel van eigenwaarde. Ook voor andere subgroepen lijkt deze samenwerking minder gunstig te zijn. Zo hindert het de motivatie bij mbo-ge-diplomeerden die minder goede resultaten behaalden in het mbo en draagt het negatief bij aan het thuisgevoel van studenten met hoogopgeleide ouders. Voor mbo-studenten met goede studieresultaten en eerstegeneratiestudenten geldt dit niet: voor hen lijken deze vormen van samenwerking minder belemmerend.

Studieloopbaanbegeleiding in het hbo

Eerdere analyses laten zien dat studenten die studieloopbaanbegeleiding in het hbo hebben gevolgd een iets hogere motivatie rapporteren bij de start van het studiejaar. Ook zagen we dat bij deze groep de ontwikkeling van een professionele identiteit juist lager ligt. Deze patronen gelden in gelijke mate voor verschillende sociale groepen, er zijn hierin geen duidelijke verschillen naar bijvoorbeeld gender of

ouderlijk opleidingsniveau. Wanneer we inzoomen op mbo-prestaties, zien we wel verschillen. Studenten die (onder)gemiddeld presteerden in het mbo lijken meer baat te hebben bij studieloopbaanbegeleiding. Voor hen hangt het samen met een betere studievoortgang (in EC) en een hogere zelfeffectiviteit. Voor mbo-studenten die goede resultaten behaalden, is dit beeld anders. Bij hen hangt studieloopbaanbegeleiding niet samen met meer zelfeffectiviteit of studievoortgang. Sterker nog, het lijkt voor deze groep minder positief uit te werken, zowel op de studievoortgang ten opzichte van het programma als op het gevoel van eigenwaarde.

Persoonlijk ontwikkelingsplan

Voor mbo-gediplomeerden in het algemeen is geen duidelijk verband gevonden tussen het hebben van een persoonlijk ontwikkelingsplan in het hbo en kenmerken van studie- of studentsucces. Wanneer we inzoomen op specifieke groepen, zien we wel enkele verschillen. Vrouwen/non-binaire studenten die over een persoonlijk ontwikkelingsplan beschikken, rapporteren meer zelfeffectiviteit. Voor mannen geldt het tegenovergestelde: zij geven aan lagere zelfeffectiviteit te ervaren in combinatie met zo'n persoonlijk ontwikkelingsplan. Daarnaast lijkt het persoonlijk ontwikkelingsplan een zelfs licht positieve invloed te hebben voor eerste generatie ho-studenten, met name op het gebied van thuisgevoel binnen de opleiding en studievoortgang. Voor studenten met hoogopgeleide ouders is deze samenhang niet zichtbaar.

Kennismaking met de beroepspraktijk

Eerder is vastgesteld dat studenten die tijdens het eerste jaar van hun hbo-opleiding kennismaakten met de beroepspraktijk minder academische integratie ervaren. Dit patroon geldt over de hele linie; er zijn op dit punt geen verschillen tussen sociale groepen. Wel zien we enkele nuances wanneer we inzoomen op specifieke groepen. Voor mannen blijkt deze kennismaking positief samen te hangen met hun zelfeffectiviteit. Bij vrouwelijke en non-binaire studenten is dit verband niet zichtbaar. Daarnaast is er een indicatie dat kennismaking met de beroepspraktijk minder gunstig uitpakt voor studenten die in het mbo bovengemiddeld presteerden, met name als het gaat om hun thuisgevoel in het hbo en de ontwikkeling van een professionele identiteit. Voor mbo-gediplomeerden met minder goede studieresultaten werkt deze kennismaking juist positief op de ontwikkeling van hun professionele identiteit.

Aandacht voor studievoordigheden

Uit eerdere analyses kwam naar voren dat in het algemeen aandacht voor studievoordigheden in het hbo geen zichtbaar verband laat zien met studie- of studentsucces. Deze vershilanalyses laten wel zien dat aandacht studievoordigheden voor bepaalde groepen zelfs minder gunstig kan uitpakken. Zo blijkt nu dat het minder bevorderend, eerder belemmerend, werkt voor eerste generatie ho-studenten dan voor studenten met hoogopgeleide ouders wanneer gekeken wordt naar *academische integratie* en de *ontwikkeling van een professionele identiteit*.

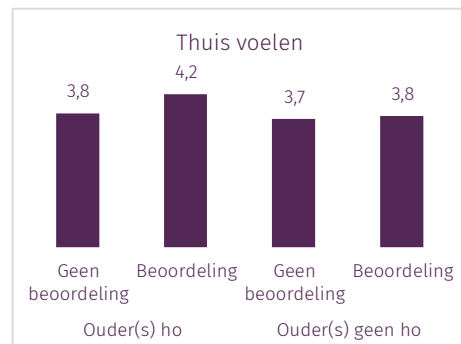
Deelname aan activiteiten studievereniging

Kenmerken van studie- en studentsucces hangen niet evident samen voor studenten die wel en niet deelnamen aan activiteiten van studieverenigingen, zo bleek uit de eerdere analyses. Wel zien we dat het anders werkt voor mannen dan voor vrouwen/non-binaire studenten als we kijken naar hun score op *eigenwaarde*: bij mannen werkt het meer stimulerend dan bij vrouwen/non-binaire studenten. Eerste generatie ho-studenten worden meer gestimuleerd door studieverenigingsactiviteiten in de ontwikkeling van een *professionele identiteit* dan studenten met hoogopgeleide ouders.

Tussentijdse beoordeling en/of feedback

Tussentijdse beoordelingen spelen een belangrijke rol in het bevorderen van de motivatie, het thuisgevoel bij de opleiding, de ervaren match met de opleiding en gevoelens van eigenwaarde. Voor het thuisgevoel en de eigenwaarde geldt dit vooral voor studenten met ouder(s) die een opleiding in het hoger onderwijs hebben afgerond; dit is niet zo voor eerstegeneratiestudenten. Ook werkt tussentijdse beoordeling positief voor sociale integratie, studievoortgang en de zelfeffectiviteit voor met name studenten waarvan ouders hoger opgeleid zijn niet voor eerste generatie ho-studenten. Voor vrouwen/non-binaire studenten zijn deze tussentijdse beoordelingsmomenten bevorderlijk voor de zelfeffectiviteit, waar dit voor mannen eerder hinderlijk lijkt te werken. Verder zien we dat deze landingsactiviteit minder goed werkt voor de studievoortgang van mbo-gediplomeerden met goede mbo-resultaten dan voor degenen met minder goede mbo-resultaten. Voor deze laatste groep is er geen verband tussen tussentijdse beoordeling en studievoortgang.

In tabel 26 gaat het expliciet over verschillen: wie heeft meer of minder baat bij een activiteit? Dat wil zeggen dat activiteiten die voor beide groepen (bijv. mannelijke en vrouwelijke/non-binaire studenten) werken niet in deze tabel staan (deze resultaten zijn samengevat in tabel 25).

TABEL 26: SAMENVATTEND OVERZICHT UITKOMSTEN DIFFERENTIËLE EFFECTEN VOOR DOELGROEPEN

Groep		Meer baat bij	Minder baat bij/mogelijk belemmerend
Mannelijke studenten	Mbo	- Individuele gesprekken - Doorstroomkeuzedelen	- LOB - Zelf ondernomen activiteiten
	Hbo	- Kennismaking beroepspraktijk - Studievereniging	- Samenwerking mbo-doorstromers - Persoonlijk ontwikkelingsplan - Tussentijdse beoordeling
Vrouwelijke/non-binaire studenten	Mbo	LOB	- Individuele gesprekken - Doorstroomkeuzedelen
	Hbo	- Samenwerking mbo-doorstromers - Ontwikkelingsplan - Tussentijdse beoordeling	- Kennismaking beroepspraktijk - Studievereniging
Eerste generatie ho-studenten	Mbo	- Individuele gesprekken - LOB - Zelf ondernomen activiteiten	
	Hbo	- Persoonlijk ontwikkelingsplan - Activiteiten studievereniging	- Contact ouderejaars - Studievaardigheden - Tussentijdse beoordeling
Studenten met ouders in ho	Mbo		- Individuele gesprekken - LOB - Zelf ondernomen activiteiten
	Hbo	Tussentijdse beoordeling	- Samenwerking mbo-doorstromers - Persoonlijk ontwikkelingsplan - Activiteiten studievereniging
Goede mbo-prestaties	Mbo	Doorstroomkeuzedelen	- Individuele gesprekken - LOB
	Hbo		- Contact ouderejaars - Studieloopbaanbegeleiding - Kennismaking beroepspraktijk - Tussentijdse beoordelingen
(Onder)gemiddelde mbo-prestaties	Mbo	Individuele gesprekken	- Doorstroomkeuzedelen - Zelf ondernomen activiteiten
	Hbo	- Studieloopbaanbegeleiding - Kennismaking beroepspraktijk	Samenwerking met mbo-doorstromers

5.6 Conditie voor transfer

Uit het voorgaande komt naar voren dat structurele samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid tussen mbo en hbo essentieel zijn voor succes. Actieve betrokkenheid van hbo-docenten in het oriëntatieproces en integratie van begeleiding in het onderwijsprogramma zijn belangrijke succesfactoren. In de slotfase van het onderzoek kwamen onderwijsprofessionals nogmaals breed aan het woord tijdens een studiemiddag. Ruim 100 professionals namen deel en reflecteerden op kritische succesfactoren van onderwijsactiviteiten in het mbo en hbo, en op condities voor transfer. Aan de hand van werksessies werd kennis gedeeld en werd gereflecteerd op voorwaarden om de bevindingen uit dit onderzoek (dat grotendeels plaatsvond bij onderwijsinstellingen in Noord-Nederland) te vertalen naar andere instellingen en regio's. De werksessies gingen onder andere over concrete onderwijsactiviteiten (LOB, studievaardigheden, onderzoeksvaardigheden), maar ook over (bijv.) de plaats van de Associate Degree en culturele diversiteit. Uit deze sessies kwam een groot aantal kritische succesfactoren naar voren die sterk aansluiten bij de conclusies van het onderzoek.

Maatwerk en studentgerichtheid als uitgangspunt: Ontwikkel instellingsbreed beleid waarin de specifieke behoeften, talenten en omstandigheden van studenten centraal staan, met ruimte voor flexibele leerroutes en persoonlijke begeleiding.

Versterk zelfreflectie en loopbaanontwikkeling: Investeer in het gebruik van loopbaanportfolio's en LOB-activiteiten als doorlopende lijn van mbo naar hbo. Gebruik deze als basis voor intake en studiekeuze in het hbo om eigenaarschap bij studenten te vergroten.

Zorg voor actieve, concrete en vroege oriëntatie op het hbo: Informeer mbo-studenten vroegtijdig en op aansprekende wijze over hbo-opleidingen, verwachtingen en studiecultuur (bijv. via alumni, workshops) om hun motivatie en betrokkenheid te versterken.

Werk aan culturele sensitiviteit en inclusieve communicatie: Train docenten en begeleiders in cultuursensitief handelen en verwachtingsmanagement. Maak impliciete regels expliciet en creëer ruimte voor studenten met diverse culturele achtergronden om zich gezien en gesteund te voelen.

Stimuleer samenwerking tussen mbo- en hbo-studenten: Ontwikkel onderwijsvormen waarin mbo- en hbo-studenten samen werken aan realistische opdrachten of casussen, bijvoorbeeld via Design Thinking. Dit bevordert wederzijds begrip en verlaagt de overstapdrempel.

Faciliteer fysieke uitwisseling en leerervaringen in het hbo: Organiseer mogelijkheden voor mbo-studenten om lessen of modules te volgen in het hbo. Dit vergroot hun vertrouwen en biedt inzicht in wat hen te wachten staat, wat de kans op succesvolle doorstroom verhoogt.

Benut de Associate Degree als passende leerroute: Informeer mbo-studenten expliciet over het Ad-programma als volwaardige en praktijkgerichte stap richting hoger onderwijs, en ondersteun hen in het maken van een passende keuze tussen Ad- en bacheloropleiding.

Voor een **succesvolle transfer van effectieve onderwijsvormen** naar andere mbo-hbo-trajecten zijn verschillende voorwaarden van belang. Allereerst is een *structurele samenwerking* en *gedeelde verantwoordelijkheid* tussen mbo- en hbo-instellingen cruciaal. Alleen wanneer beide partijen gezamenlijk optrekken en afstemming zoeken in visie en uitvoering, kunnen studenten optimaal profiteren van initiatieven die de overgang vergemakkelijken. Daarbij helpt het als er voldoende bekendheid is over de mogelijkheden van doorstroom naar het hbo, zowel bij studenten als binnen instellingen. Het actief delen van kennis en ervaringen (zoals ook gebeurde tijdens de werksessies) draagt sterk bij aan verspreiding van werkzame praktijken.

Een andere belangrijke voorwaarde is de *afstemming van onderwijssystemen en processen*. Standaardisatie kan overdraagbaarheid vergemakkelijken, al vraagt dit om een zorgvuldige balans met de persoonlijke benadering die juist als succesfactor werd genoemd. Ook de cultuurverschillen tussen mbo en hbo vragen om aandacht: waar het hbo als strakker georganiseerd wordt ervaren, is het mbo vaak flexibeler. Om voorbereidende activiteiten in het mbo goed te laten aansluiten op het hbo, is wederzijdse afstemming en begrip nodig.

Daarnaast is het essentieel om onderwijsactiviteiten die zijn ingevoerd, *continu te monitoren en bij te stellen*. Dat vraagt om een ontwikkelgerichte aanpak waarin feedback van studenten serieus wordt genomen. Dit proces staat of valt met de inzet van betrokken medewerkers. Aanvankelijk kan een kartrekker nodig zijn, maar op termijn moet kennis en verantwoordelijkheid breder worden geborgd binnen de organisatie om duurzaam effect te hebben.

Om de doorstroom te verbeteren, is het waardevol om bestaande kennis en ervaringen actief te benutten. Stimuleer en faciliteer *kennisdeling tussen mbo- en hbo-instellingen die al werkzame samenwerkingsvormen hebben ontwikkeld*. Door goede voorbeelden uit te wisselen, kunnen instellingen van elkaar leren en succesvolle aanpakken sneller en effectiever opschalen.

Tot slot is het belangrijk te erkennen dat de *stap naar het hbo slechts voor een deel van de mbo-studenten relevant is*, en dat de overgang *door iedere student anders wordt ervaren*. Er bestaat *geen universele aanpak* die overal werkt. Maatwerk, voldoende tijd en middelen, en vooral de intentie en afstemming tussen instellingen vormen daarom de kern van succesvolle transfer naar andere regio's of opleidingen.

5.7 Samenvatting en conclusies

Deze samenvatting is gebaseerd op de vraag aan docenten of (onderwijs)activiteiten effectief waren, op de kwalitatieve terugblik van studenten op hun eerste jaar in het hbo en de effectiviteit die zij zelf onder woorden brengen én op de multivariate analyses die laten zien welke activiteiten samenhangen met kenmerken van studie- en studentsucces. De volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

- Hoe dragen werkzame bestanddelen in voorbereidingsactiviteiten in het mbo en landingsactiviteiten in het hbo bij aan het studie- en studentsucces van studenten volgens de ervaring en duiding van docenten en ontwikkelaars?
- Welke effecten op studentsucces hebben de mbo- en hbo-activiteiten, voor wie, onder welke omstandigheden en waarom?
- Hebben de hbo-activiteiten een additioneel effect bovenop effecten van mbo-activiteiten? Versterken activiteiten in het mbo en het hbo elkaar voor studenten die er meerdere volgen? Zo ja, hoe?
- Onder welke condities lenen mbo- en hbo-activiteiten zich voor transfer naar andere mbo-hbo trajecten?

Hoe dragen werkzame bestanddelen in voorbereidingsactiviteiten in het mbo en landingsactiviteiten in het hbo bij aan het studie- en studentsucces van studenten volgens de ervaring en duiding van docenten en ontwikkelaars?

De werkzame bestanddelen van de voorbereidingsactiviteiten in het mbo en de landingsactiviteiten in het hbo dragen volgens docenten en ontwikkelaars bij aan studie- en studentsucces. Dat gebeurt op verschillende manieren.

In het *mbo* speelt de aansluiting bij een hbo-opleiding (de 'match') een belangrijke rol in bijna alle activiteiten. Vooral activiteiten die gericht zijn op het hbo, kennismaking met de inhoud, onderwijsvorm en niveau van het hbo, en contact met medestudenten en (mbo) alumni, dragen bij aan studie- en studentsucces.

Ook wordt in een aantal activiteiten al een beroep gedaan op de academische en sociale integratie en helpen ze studenten zich thuis te voelen op de opleiding. Dit vindt bijvoorbeeld plaats door kennismaking met de hbo-cultuur, interactie met studenten die in het hbo zitten, met docenten die in het hbo lesgeven of met alumni.

Activiteiten die zelfvertrouwen, zelfeffectiviteit en eigenwaarde van studenten stimuleren gaan vaak over begeleiding door docenten en het vergroten van studievoordigheden. Die geven studenten het vertrouwen dat ze het hbo aan kunnen.

Deze bijdrage van de mbo-onderwijsactiviteiten aan studie- en studentsucces lijkt vooral helpend te zijn voor drie groepen mbo-studenten:

- mbo-studenten die zeker weten dat zij willen doorstromen, op zoek zijn naar bevestiging, inhoudelijke verdieping, of keuze voor een onderwijsinstelling;
- mbo-studenten die twijfelen over doorstromen naar het hbo omdat zij onzeker zijn of het bij ze past of omdat zij twijfelen tussen verschillende hbo-opleidingen; en
- mbo-studenten die in het algemeen 'de weg open willen houden om naar het hbo te gaan'.

In het hbo spelen het zich thuis voelen en de academische en sociale integratie een grote rol in de activiteiten. Dit gebeurt vooral via het laten samenwerken van studenten in kleine groepen en ruimte geven voor contact met medestudenten, bijgestaan door docenten die empathisch, betrokken en benaderbaar zijn.

Studievoortgang en zelfeffectiviteit spelen een minder grote rol en komen bijvoorbeeld eerder terug in activiteiten waarbij mentoren of ouderejaars worden betrokken.

Minder aandacht is er voor de vraag of de opleiding goed past bij de student (de 'match') of voor het ontwikkelen van een professionele identiteit.

De bijdrage van hbo-onderwijsactiviteiten aan studie- en studentsucces lijkt voor alle studenten die in het hbo instromen van belang te zijn. Specifiek hebben studenten die vanuit het mbo doorstromen vooral baat bij gerichte aandacht voor studievoordigheden en het initiële kennisniveau (differentiatie), aanpassingen in programmering (o.a. toetsing) en het in kleine groepen samenwerken met medestudenten van diverse opleidingsachtergronden.

De resultaten wijzen erop dat in het mbo-onderwijs vooral ingezet wordt op het begeleiden van studenten naar een goede aansluiting met het hbo. Eenmaal doorgestroomd lijkt deze gerichtheid binnen het hbo minder aanwezig of minder van belang. Ook de ondersteuning van zelfeffectiviteit en eigenwaarde (een rol die in het mbo vaak door de docent wordt vervuld) lijkt in het hbo af te nemen. Binnen het hbo verschuift de focus voornamelijk naar academische en sociale integratie, en het creëren van een thuisgevoel.

Welke effecten op studentsucces hebben de mbo- en hbo-activiteiten, voor wie, onder welke omstandigheden en waarom?

Welke effecten hebben mbo-activiteiten? We vroegen het mbo-studenten zelf. De overstap van mbo naar hbo verloopt voor veel studenten soepeler wanneer zij tijdens hun mbo-opleiding worden voorbereid op eisen en verwachtingen van het hbo. Voor studenten hebben de voorbereidingsactiviteiten in het mbo (bijv. individuele gesprekken, keuzedelen en LOB) daadwerkelijk geholpen.

Vooraf individuele gesprekken worden als waardevol ervaren: ze vergroten het zelfvertrouwen, geven richting aan de studiekeuze en dragen bij aan inzicht in de eigen motivatie en capaciteiten. Studenten noemden deze gesprekken vaak als hét moment waarop hun toekomstplannen concreet werden. Ook keuzedelen en LOB worden genoemd als waardevol, al is het effect daarvan minder eenduidig. Niet alle studenten hebben dezelfde voorbereiding ontvangen.

Sommigen hebben ook zelf het initiatief moeten nemen om zich goed te oriënteren op het hbo. Dit wijst op een blijvende behoefte aan een structureel en gelijkwaardig aanbod van begeleidingsactiviteiten in het mbo.

De multivariate analyses ondersteunen deze studentpercepties. Bepaalde mbo-activiteiten, zoals doorstroomkeuzedelen, individuele gesprekken en LOB, hangen daadwerkelijk samen meer motivatie, sociale integratie en een betere studievoortgang in het hbo. Toch blijken effecten op andere aspecten van studie- en studentsucces, zoals de ontwikkeling van een professionele identiteit en academische integratie, in de multivariate analyses beperkt of zelfs afwezig. Mogelijk komt dit doordat deze thema's in mbo-activiteiten nauwelijks aan bod komen en ze in de praktijk vooral als een verantwoordelijkheid van het hbo beschouwd worden.

De combinatie van doorstroomkeuzedelen en individuele gesprekken blijkt bijzonder waardevol voor mbo-gediplomeerden. Studenten die aan deze activiteiten deelnemen, beginnen hun hbo-opleiding met meer motivatie, zelfvertrouwen en een sterker gevoel van aansluiting. Deze dubbele voorbereiding (zowel inhoudelijk als persoonlijk) vergemakkelijkt de overstap naar het hbo en verdient dan ook een centrale rol in de begeleiding van mbo-doorstromers.

Welke effecten hebben hbo-activiteiten? Aan de hbo-kant hebben studenten naar eigen zeggen vooral baat bij samenwerking met andere mbo-studenten, het ontvangen van tussentijdse feedback en aandacht voor studievaardigheden. Deze activiteiten dragen volgens hen bij aan het wennen aan het hbo, het zich thuis voelen binnen de opleiding en de voortgang in de studie.

Ook bij de hbo-activiteiten laten de analyses zien dat tussentijdse beoordelingen belangrijk zijn voor motivatie, thuis voelen, zelfvertrouwen en de ervaren opleidingsmatch. Samenwerking met andere mbo-doorstromers laat aanvankelijk negatieve effecten zien op motivatie en studievoortgang, maar lijkt op langere termijn juist positief bij te dragen aan studievoortgang. Ook bevordert het academische integratie en persoonlijke ontwikkeling. Studieloopbaanbegeleiding gaat aan het begin samen met een betere motivatie, maar hindert de ontwikkeling van een professionele identiteit. Vroege kennismaking met de beroepspraktijk lijkt vaker ongunstig, voor de academische integratie, het thuis voelen en de studievoortgang. Andere hbo-activiteiten, zoals contact met ouderejaars, studievaardigheden en deelname aan studieverenigingen hebben geen invloed op studie- en studentsucces bij de mbo-gediplomeerden.

Over de hele linie zijn motivatie en het zich thuis voelen binnen de opleiding de meest beïnvloedbare factoren in de overgang van mbo naar hbo. Onderwijsactiviteiten in beide onderwijssectoren (met name individuele gesprekken, doorstroomkeuzedelen, LOB en tussentijdse beoordelingen) laten ten aanzien hiervan duidelijke positieve samenhangen zien. Deze activiteiten vormen dan ook sleutelgebieden voor een succesvolle start en binding met de opleiding.

Zelfeffectiviteit en eigenwaarde zijn eveneens beïnvloedbaar, zij het niet voor alle studenten. Met name voor specifieke groepen versterken individuele begeleiding, LOB en samenwerking met andere mbo-doorstromers deze gevoelens. Dit onderstreept het belang van maatwerk in begeleidingstrajecten.

De studievoortgang in termen van behaalde EC wordt nauwelijks zichtbaar beïnvloed door de onderzochte activiteiten. Dit suggereert dat studieprestaties minder direct gekoppeld zijn aan voorbereiding en begeleiding, en mogelijk sterker samenhangen met andere factoren, zoals persoonlijke aanleg, curriculumopbouw of de toets structuur.

De ontwikkeling van een professionele identiteit blijkt het minst consistent beïnvloedbaar. Alleen LOB en samenwerking met medestudenten tonen bij bepaalde groepen een positief effect. Andere activiteiten, zoals studieloopbaanbegeleiding of kennismaking met de beroepspraktijk, lijken onder bepaalde omstandigheden zelfs averechts te werken. Mogelijk trekken deze activiteiten studenten aan die kampen met onzekerheid, zonder dat de activiteiten erin slagen deze gevoelens weg te nemen. Dit roept vragen op over de timing en inhoud van beroepsgerichte activiteiten in het eerste studiejaar.

Niet elke activiteit werkt even goed, en zeker niet voor iedereen. Hoewel veel van de onderzochte activiteiten ook effectief zijn voor studenten zonder mbo-achtergrond, blijken sommige vormen van begeleiding juist voor mbo-doorstromers van bijzonder belang. Zo heeft tussentijdse feedback een sterker positief effect op motivatie en thuisgevoel bij mbo-studenten dan bij havisten. Tegelijkertijd profiteren mbo-doorstromers minder van contact met ouderejaars en aandacht voor studievaardigheden, in vergelijking met havisten, als het gaat om academische integratie en het versterken van eigenwaarde.

Tussentijdse beoordelingen zijn vooral aan het begin van het studiejaar waardevol: ze hangen samen met hogere motivatie, meer thuisgevoel en een sterkere match met de opleiding. Bij sommige studenten bevorderen ze ook het gevoel van eigenwaarde en sociale integratie. Opvallend is dat met name studenten van wie ten minste één ouder hoger onderwijs heeft gevolgd, hiervan lijken te profiteren.

Voor eerstegeneratiestudenten kan aandacht voor studievaardigheden belemmerend werken, wat suggereert dat de effectiviteit van academisch georiënteerde begeleiding sterk afhankelijk is van de inhoud, de vorm en het moment waarop deze activiteiten worden ingezet.

Ook op andere vlakken zijn er verschillen. Vrouwen (incl. non-binaire studenten) lijken meer baat te hebben bij LOB, samenwerking met andere mbo'ers en tussentijdse beoordelingen dan mannen. Studenten met zwakkere mbo-resultaten profiteren weer meer van individuele begeleiding en studieloopbaanbegeleiding; samenwerking met andere mbo-doorstromers pakt voor hen minder effectief of soms nadelig uit.

Kortom, de effectiviteit van begeleidingsactiviteiten hangt samen met achtergrondkenmerken van studenten. Dit benadrukt het belang van maatwerk, differentiatie en het zorgvuldig afstemmen van inhoud en timing op de behoeften van verschillende groepen.

Hebben de hbo-activiteiten een additioneel effect bovenop effecten van mbo-activiteiten? Versterken activiteiten in het mbo en het hbo elkaar voor studenten die er meerdere volgen? Zo ja, hoe?

Het maakt duidelijk verschil of studenten op meerdere manieren worden begeleid. Studenten die zowel in het mbo als in het hbo actief zijn ondersteund via diverse activiteiten, scoren structureel beter op verschillende aspecten van studie- en studentsucces dan studenten die geen enkele begeleiding kregen, of slechts in één van beide onderwijssoorten. Dit duidt op een cumulatief effect: hoe breder en consistentere de ondersteuning over de onderwijsovergang heen, hoe groter de kans op een succesvolle start in het hbo. Tegelijkertijd valt op dat sommige activiteiten een uitgesproken effect hebben op specifieke succesindicatoren. In andere gevallen is juist de combinatie van verschillende activiteiten doorslaggevend, een soort samenhangend ondersteuningspakket. Zo draagt de combinatie van tussentijdse beoordelingen in het hbo én LOB en doorstroomkeuzedelen in het mbo positief bij aan de motivatie van studenten. Ook het gevoel van eigenwaarde wordt versterkt wanneer tussentijdse beoordelingen worden gecombineerd met samenwerking tussen mbo-doorstromers. Voor het thuisgevoel blijkt de combinatie van doorstroomkeuzedelen in het mbo en tussentijdse beoordelingen in het hbo effectief. Kortom: hoe meer én hoe beter op elkaar afgestemde begeleiding studenten ontvangen (verspreid over het mbo en hbo) hoe groter de kans op succes. Een integrale benadering loont.

Onder welke condities lenen mbo- en hbo-activiteiten zich voor transfer naar andere mbo-hbo trajecten?

Dit onderzoek, uitgevoerd binnen het samenwerkingsverband 'Succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland', laat zien dat structurele samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid tussen mbo en hbo essentieel zijn voor succes. Actieve betrokkenheid van hbo-docenten in het oriëntatieproces en integratie van begeleiding in het onderwijsprogramma zijn belangrijke succesfactoren. Voor een succesvolle transfer van effectieve onderwijsvormen naar andere mbo-hbo-trajecten zijn deze structurele samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid tussen instellingen essentieel. Afstemming van systemen, het delen van kennis en ervaringen, en aandacht voor cultuurverschillen tussen mbo en hbo vergemakkelijken de overdracht. Ook is het belangrijk dat initiatieven passen bij de diverse achtergronden en behoeften van studenten, en dat ze continu worden gemonitord en bijgesteld. Maatwerk, tijd, middelen en het borgen van kennis in de organisatie vormen daarbij de kernvoorwaarden voor duurzame implementatie.

6 Slotconclusies

In dit onderzoek hebben we de effectiviteit van onderwijsactiviteiten onderzocht die in het mbo en hbo worden ingezet om de overgang naar het hoger onderwijs voor studenten te versoepelen. We gebruikten daarbij verschillende onderzoeksmethoden. De activiteiten zijn in kaart gebracht via een documentanalyse en diepte-interviews met studenten en docenten. Op basis hiervan zijn werkzame elementen gedefinieerd. Studenten zijn via een enquête bevraagd over de activiteiten waaraan zij hebben deelgenomen en wat deze hen concreet hebben opgeleverd. Hetzelfde type vragen is voorgelegd aan docenten in diepte-interviews. In een kwalitatieve terugblik is studenten door middel van open vragen gevraagd hun ervaringen in het eerste jaar van het hbo te delen. Om grip te krijgen op de relatie tussen activiteiten en studie- en student-succes, zijn multivariate analyses uitgevoerd op de enquêtegegevens.

Elk onderzoeksdeel levert waardevolle inzichten op, maar staat ook op zichzelf. Een resultaat dat slechts in één onderdeel naar voren komt, is minder sterk onderbouwd dan een bevinding die in meerdere onderdelen wordt bevestigd. Daarom maken we in deze slotconclusies gebruik van *triangulatie*: we vergelijken en combineren de uitkomsten van de verschillende onderzoekslijnen om zo te achterhalen welke patronen overeind blijven, waar versterking optreedt en waar resultaten elkaar mogelijk tegenspreken.

We richten ons op de vraag: Wat werkt en wat versterkt elkaar? Daarbij houden we oog voor de complexiteit van het geheel. De onderzochte activiteiten richten zich op een breed scala aan opbrengsten en zijn ingebed in een context waarin studenten hun eigen individuele kenmerken, ervaringen en aanleg meebrengen. Niet alles werkt voor iedereen, en niet elk effect is eenvoudig toe te schrijven aan één specifieke activiteit, temeer omdat studenten vaak met meerdere activiteiten tegelijkertijd of volgtijdelijk te maken hadden.

Door triangulatie brengen we orde aan in deze veelheid aan bevindingen. We combineerden hiervoor alle resultaten in één database en kunnen daarmee onderscheiden welke resultaten robuust zijn, welke slechts voorzichtig kunnen worden geïnterpreteerd, en waar sprake is van tegenstrijdige signalen. In de volgende paragrafen presenteren we daarom de krachtigste, breed gedragen resultaten uit het onderzoek, de opbrengsten die het meest consistent naar voren kwamen vanuit verschillende perspectieven en onderzoeksdelen.

Activiteiten in het mbo zijn vooral gericht op oriëntatie op en kennismaking met het hbo. Deze activiteiten hangen positief samen met het ervaren van een goede match met de opleiding, een hogere motivatie, sociale integratie en een thuisgevoel binnen de opleiding. Zowel studenten als docenten en ontwikkelaars benadrukken het belang van het versterken van zelfeffectiviteit en eigenwaarde om de overstap naar het hbo succesvol te kunnen maken. Het vergroten van zelfvertrouwen en zelfeffectiviteit kan worden bereikt door het versterken van studievaardigheden, waarbij de rol van de docent cruciaal is. Aandacht voor studievaardigheden in het mbo en deelname aan doorstroomkeuzedelen dragen ook volgens studenten bij aan een goede studievoortgang in het hbo.

Doorstroomkeuzedelen worden door studenten als bijzonder effectief ervaren. Dit zijn de meest omvangrijke voorbereidende activiteiten binnen het mbo. Ze bestaan doorgaans uit kennismaking met de inhoud van de hbo-opleiding én met de cultuur van het hbo, en in sommige gevallen ook met de beroepspraktijk. Studenten geven aan dat deze keuzedelen bijdragen aan het gevoel van een goede match met de opleiding en aan academische integratie. Uit de effectanalyse blijkt echter dat de impact zich vooral uit in sociale integratie en motivatie. Docenten en ontwikkelaars signaleren dat de effectiviteit van doorstroomactiviteiten verder vergroot kan worden door een meer doordachte programmering, afgestemd op het moment waarop studenten zich oriënteren op het hbo, én door een betere samenwerking tussen mbo- en hbo-instellingen.

Het inzetten van mbo-alumni in voorbereidende activiteiten blijkt positief samen te hangen met een betere oriëntatie, academische integratie en een sterker gevoel van thuiszijn binnen de hbo-opleiding. Docenten en ontwikkelaars hebben goede ervaringen met het betrekken van alumni bij activiteiten voor mbo-studenten. Zij geven aan dat dit studenten helpt om een realistischer en completer beeld te krijgen van de hbo-opleiding, zowel inhoudelijk als sociaal. Daarmee kan de inzet van alumni tevens bijdragen aan sociale integratie en het versterken van het gevoel erbij te horen in de nieuwe onderwijsomgeving.

Individuele gesprekken op het mbo dragen bij aan het ervaren van een goede match met de hbo-opleiding en aan de motivatie van studenten. Ook de effectanalyse laat zien dat het voeren van individuele gesprekken samenhangt met motivatie en zelfgerapporteerde studievoortgang. Loopbaanbegeleiding op het mbo hangt samen met een hogere motivatie in het hbo. Door bredere loopbaanoriëntatie ervaren studenten een betere aansluiting bij de opleiding, sterkere academische integratie, hogere motivatie en toegenomen zelfeffectiviteit. Tegelijkertijd laten de kwantitatieve analyses slechts zwakke positieve verbanden zien tussen loopbaanoriëntatie, motivatie en zelfeffectiviteit.

Aandacht voor studievaardigheden binnen het mbo draagt bij aan zowel een betere match met de hbo-opleiding als aan de studievoortgang. Studenten geven aan dat deze aandacht niet alleen hun voorbereiding op het hbo versterkt, maar ook bijdraagt aan academische integratie. Daarnaast benoemen docenten en ontwikkelaars dat het werken aan studievaardigheden een positief effect kan hebben op het zelfvertrouwen en de zelfeffectiviteit van studenten, wat hen helpt bij een succesvolle overstap naar het hbo.

Tussentijdse beoordelingen en feedback dragen bij aan betere studieresultaten en vergroten het zelfvertrouwen van studenten, zij het niet voor iedereen in gelijke mate. In het onderzoek zien we sterke positieve effecten van deze activiteiten op academische integratie en studievoortgang. Studenten geven bovendien aan dat feedback hen bevestiging biedt, wat hun zelfvertrouwen vergroot en het thuisgevoel binnen de opleiding versterkt. Deze positieve effecten gelden echter in mindere mate voor eerstegeneratiestudenten; zij lijken minder te profiteren van deze vormen van beoordeling en feedback.

Binnen het hbo blijken onderwijsactiviteiten die gericht zijn op het bevorderen van sociale integratie veel positieve effecten te hebben. Sociale interactie wordt in het onderwijs op verschillende manieren gestimuleerd, bijvoorbeeld door het werken in kleine groepen en het uitvoeren van projectopdrachten. Studenten geven aan dat projectwerk bijdraagt aan sociale integratie, motivatie en een gevoel van thuiszijn binnen de opleiding. Docenten verwachten bovendien dat deze werkvormen ook positieve effecten hebben op academische integratie, zelfeffectiviteit en studievoortgang.

Peer-mentoring in het hbo draagt bij aan zowel sociale als academische integratie. Het contact tussen eerstejaars en ouderejaarsstudenten wordt binnen het hbo vaak georganiseerd in de vorm van peer-mentoring. Uit de verschillende deelstudies (met uitzondering van de effectstudie) blijkt dat dit contact niet alleen bijdraagt aan academische en sociale integratie, maar ook aan het thuisgevoel binnen de opleiding. Daarnaast lijkt peer-mentoring zich te vertalen in een betere studievoortgang aan het einde van het eerste jaar.

Integratie binnen het hbo vindt niet alleen plaats via het formele curriculum, maar ook daarbuiten. In de terugblikken van studenten komt naar voren dat deelname aan activiteiten van studieverenigingen bijdraagt aan academische integratie en het thuisgevoel binnen de opleiding. Ook docenten en ontwikkelaars onderstrepen het belang van extracurriculaire activiteiten voor het bevorderen van sociale integratie. Hoewel de effectanalyse geen eenduidig algemeen beeld laat zien, wijzen de resultaten wel op positieve effecten voor specifieke groepen: zo draagt deelname bij aan een sterker gevoel van eigenwaarde bij mannen en aan een scherpere professionele identiteit bij eerste-generatiestudenten.

Kennismaking met de beroepspraktijk in het eerste jaar wordt over het algemeen als waardevol beschouwd, evenals studieloopbaanbegeleiding. Toch laten de analyses zien dat de impact van deze activiteiten op studie- en studentsucces beperkt is. Sommige verbanden duiden zelfs op een (zwak) negatief effect, met name op academische integratie, studievoortgang en het gevoel van thuiszijn binnen de opleiding. Ook de ontwikkeling van een professionele identiteit lijkt nauwelijks positief beïnvloed te worden en wordt in sommige gevallen zelfs geremd. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze thema's in het mbo relatief weinig aandacht krijgen, terwijl ze in het hbo nog niet altijd op het juiste moment of in een passende vorm worden aangeboden.

Samenwerking met andere mbo'ers heeft veel positieve effecten. Sommige opleidingen kiezen ervoor om aparte groepen te vormen voor studenten die vanuit het mbo zijn doorgestroomd. Deze aanpak blijkt positief samen te hangen met academische integratie, het thuisgevoel binnen de opleiding en de studievoortgang. Wel is te zien dat de studievoortgang van deze studenten aan het begin van het eerste jaar iets achterblijft. Aan het einde van het jaar is dit (negatieve) effect echter verdwenen.

Ook binnen het hbo is aandacht voor studievaardigheden van meerwaarde. Wanneer studievaardigheden expliciet worden ondersteund, draagt dit bij aan academische integratie en studievoortgang. Daarnaast geven studenten aan dat het hun gevoel van thuiszijn binnen de opleiding versterkt. In de multivariate analyses wordt echter geen significant effect gevonden, wat erop wijst dat deze relaties mogelijk indirect of contextafhankelijk zijn.

Studieloopbaanbegeleiding binnen het hbo draagt bij aan academische integratie, het gevoel van thuiszijn en studievoortgang. Over de verschillende onderzoeksonderdelen heen blijkt dat studenten deze begeleiding als ondersteunend ervaren op deze drie gebieden. Uit de effectanalyse blijkt bovendien dat mbo-gediplomeerden met minder goede vooropleidingresultaten hier specifiek baat bij hebben, met positieve effecten op zowel studievoortgang als zelfeffectiviteit. Docenten en ontwikkelaars benadrukken het belang van een empathische en betrokken houding, omdat dit het zelfvertrouwen en het thuisgevoel van studenten versterkt. In sommige gevallen wordt gewerkt met een persoonlijk ontwikkelplan; dit lijkt in algemene zin bij te dragen aan de studievoortgang, maar heeft verder beperkte meerwaarde. Voor vrouwelijke (incl. non-binaire) studenten draagt zo'n ontwikkelplan echter wel bij aan het vergroten van de zelfeffectiviteit.

Maatwerk noodzakelijk: effectiviteit verschilt naar aanleg en prestatieniveau. De effectiviteit van doorstroomactiviteiten hangt deels samen met het prestatieniveau van studenten in het mbo. Studenten met bovengemiddelde resultaten lijken vooral te profiteren van oriënterende en inhoudelijk verdiepende activiteiten, zoals doorstroomkeuzedelen. Deze sluiten goed aan bij bestaande vaardigheden en helpen hen opleidingskeuze verder te onderbouwen. Voor hen zijn meer begeleidende vormen van ondersteuning, zoals individuele gesprekken, loopbaanoriëntatie of studieloopbaanbegeleiding, vaak minder relevant. Voor studenten met (onder)gemiddelde mbo-prestaties ligt dit anders. Zij hebben juist meer baat bij persoonlijke begeleiding en stapsgewijze ondersteuning, zoals studieloopbaanbegeleiding, individuele gesprekken en kennismaking met de beroepspraktijk. Deze activiteiten versterken hun zelfvertrouwen en studievaardigheden, en helpen bij het ontwikkelen van een realistisch beeld van de opleiding. Zelfgestuurde of oriënterende activiteiten bieden voor deze groep minder houvast. Deze verschillen onderstrepen het belang van maatwerk in de begeleiding naar en binnen het hbo.

Kennismaking met de beroepspraktijk draagt niet altijd bij aan een soepele transitie. Hoewel kennismaking met de beroepspraktijk in sommige gevallen positief samenhangt met academische integratie, studievoortgang en het gevoel van thuiszijn binnen de opleiding, worden ook tegengestelde effecten gevonden. In bepaalde situaties lijkt deze kennismaking de overgang enigszins te belemmeren, met (zwak) negatieve verbanden met academische integratie, het thuisgevoel en zelfs de studievoortgang. Mogelijk legt een vroege oriëntatie op het beroep op dat moment te veel druk op studenten. Een sterkere focus op sociale en academische integratie in het eerste jaar lijkt in zinvoller.

Overdraagbaarheid naar andere regio's. Dit onderzoek vond plaats in samenwerking met onderwijsinstellingen in Noord-Nederland. Het laat zien dat, ondanks dat er ruimte is voor verbetering, resultaten positief zijn. Er zijn condities die kunnen bijdragen aan succesvolle toepassing in andere situaties. Zo onderstreept dit onderzoek het belang van structurele samenwerking tussen mbo- en hbo-instellingen, gedeelde verantwoordelijkheid voor de overgang (bijv. door actieve betrokkenheid van hbo-docenten in het oriëntatieproces van mbo-studenten) en het integreren van begeleiding in het reguliere onderwijsprogramma. Daarnaast zijn ook ruimte voor maatwerk en voldoende tijd en middelen essentiële voorwaarden om activiteiten daadwerkelijk vorm te geven.

Een belangrijke les uit het onderzoek is dat wellicht niet zozeer de vorm van de activiteiten doorslaggevend is, maar juist de intentie waarmee deze wordt uitgevoerd en de mate waarin afstemming plaatsvindt tussen de partijen. Het is waardevol om bestaande kennis en ervaringen hierbij actief te benutten.

De overgang van mbo naar hbo is complex en vraagt om gerichte ondersteuning op meerdere niveaus. Door gebruik te maken van mixed-methods en triangulatie konden we in dit onderzoek onderscheid maken tussen robuuste, breed gedragen effecten en bevindingen die contextafhankelijk of beperkt van kracht zijn. Resultaten illustreren dat er een breed scala aan activiteiten beschikbaar is die bijdragen aan studie- en studentsucces. Activiteiten in het mbo ondersteunen studenten in hun oriëntatie op het hbo en versterken motivatie, integratie en zelfeffectiviteit. Binnen het hbo is vooral de sociale inbedding van belang voor een gevoel van aansluiting en succes. Ook studieloopbaanbegeleiding, feedbackmomenten en begeleiding door empathische docenten dragen hieraan bij, zij het dat niet alle studenten hier in gelijke mate van profiteren.

Niet elke activiteit heeft voor elke student hetzelfde effect. Sommige studenten hebben genoeg aan inhoudelijke en oriënterende activiteiten, terwijl anderen meer baat hebben bij intensievere begeleiding en stapsgewijze ondersteuning. Deze bevinding benadrukt het belang van maatwerk: effectieve begeleiding in de overgang naar het hbo vraagt om afstemming op de individuele achtergrond, aanleg en behoefte van studenten. Ook blijkt dat de effectiviteit van activiteiten sterk samenhangt met een zorgvuldige timing en een geleidelijke opbouw. Juist in het eerste jaar is het van belang om de nadruk te leggen op sociale en academische integratie, als fundament voor een soepele transitie naar het hbo. Een goede transitie van mbo naar hbo vraagt niet alleen om effectieve activiteiten, maar ook om een doordachte programmering, samenwerking tussen instellingen en oog voor diversiteit in studentenprofielen.

Samenwerken, maar ook verschillen erkennen. Om succesvolle onderwijsvormen breder toepasbaar te maken binnen de mbo-hbo-keten, is een gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen betrokken onderwijsinstellingen van groot belang. Goede afstemming, zowel op inhoudelijk als organisatorisch niveau, vergemakkelijkt de aansluiting en zorgt ervoor dat alle studenten gelijke kansen krijgen. Daarbij is het delen van ervaringen en goede voorbeelden een krachtig middel om kennisverspreiding te stimuleren. Tegelijk vraagt duurzame implementatie ook om voldoende aandacht voor contextverschillen, zoals de culturele en structurele verschillen tussen mbo en hbo of verschillen tussen regio's. Belangrijk is ook dat initiatieven niet alleen worden opgezet, maar ook worden gevolgd, geëvalueerd en waar nodig worden bijgesteld. Dat vraagt om toewijding van professionals, verankering binnen teams en flexibiliteit in de uitvoering. Tot slot is het van belang te erkennen dat doorstroom naar het hbo geen universeel traject is; verschillen tussen studenten en regio's vereisen maatwerk en voldoende ruimte om daarop in te spelen.

Beperkingen van het onderzoek. Zoals elk onderzoek, kent ook dit onderzoek beperkingen. Het oorspronkelijke plan was om precies in kaart te brengen welke specifieke onderdelen van de onderwijsactiviteiten (*werkzame mechanismen*) bijdragen aan studie- en studentsucces. In de praktijk bleek dat op dit detailniveau niet haalbaar. Analyses van aangeleverde opleidingsdocumenten gaven te weinig aanknopingspunten over wát in die activiteiten precies werkt.

Informatie over de werkzame onderdelen moest vooral uit gesprekken met studenten en docenten komen, wat meer tijd vergde. Daardoor konden we deze informatie niet op tijd meenemen in het opstellen van de vragenlijst. In dit onderzoek konden we daarmee **niet** kwantitatief aantonen *welke werkzame mechanismen* leiden tot studie- en studentsucces. **Wel** konden we de relatie leggen tussen *deelname aan activiteiten* en studie- en studentsucces. Om toch meer inzicht te krijgen in wat volgens studenten werkt, is aanvullend aan studenten gevraagd terug te kijken op activiteiten, en op wat die hen hebben opgeleverd. De antwoorden geven een goed beeld van de elementen die *studenten als effectief ervaren*. Dat levert waardevolle informatie op over werkzame mechanismen, ook al zijn die (nog) niet met harde cijfers onderbouwd. Dit onderzoek biedt daarmee een eerste, *waardevol inzicht in wat werkt*. De resultaten vormen een goede basis voor vervolgonderzoek, waarin die mechanismen preciezer kunnen worden voorgelegd aan studenten. Door deze aanpak kreeg het onderzoek vooral een verkennend en beschrijvend, en minder een verklarend karakter.

7 Praktische handvatten: aanbevelingen voor praktijk en beleid

In dit hoofdstuk staan aanbevelingen voor praktijk en beleid centraal. De volgorde is niet willekeurig, maar is ontleend aan de belangrijkste en meest robuuste conclusies uit het onderzoek. Docenten en studenten noemden daarnaast ook andere en aanvullende handvatten om onderwijsactiviteiten in het mbo en hbo te verbeteren ('bijvangst'). Deze worden aan het eind van dit hoofdstuk separaat beschreven.

7.1 Aanbevelingen

MBO: oriëntatie op het hbo

Een effectieve oriëntatie op het hbo is een essentieel onderdeel van de voorbereiding op een succesvolle doorstroom vanuit het mbo. In de praktijk blijkt dat oriëntatieactiviteiten niet altijd structureel of consistent worden ingezet. Onderstaande aanbevelingen richten zich op het verbeteren van dit onderdeel binnen het mbo-programma.

1. **Faciliteer voldoende oriëntatiemogelijkheden.** Bijvoorbeeld door studenten in aanraking te brengen met en tijd te reserveren voor activiteiten zoals open dagen, proefstudeer- of meeloopdagen. Studenten maken hier al veel gebruik van en waarderen dit. Ook keuzedelen bieden hier ruimte voor. Dit helpt studenten bij hun studiekeuze en bereidt studenten goed voor op wat ze kunnen verwachten in het hbo.
2. **Richt begeleiding in op basis van het keuzeproces.** Studenten verschillen in de fase waarin ze zitten in hun keuzeproces en hun motieven om eventueel voor het hbo te kiezen. Van intrinsiek gemotiveerde doorstromers tot twijfelaars of studenten die vooral strategisch kiezen. Richt activiteiten als LOB of doorstroomkeuzedelen modulair in, zodat studenten kunnen instappen op basis van hun behoefte aan oriëntatie, bevestiging of verdieping.
3. **Reserveer ruimte, geld en tijd voor individuele gesprekken.** Individuele gesprekken in combinatie met doorstroomkeuzedelen in het mbo bieden mbo-doorstromers op meerdere vlakken waardevolle ondersteuning bij hun overgang naar het hbo. Het is daarom aan te bevelen om, naast keuzedelen, structureel ook individuele gesprekken met de student te voeren en hiervoor tijd, geld en fysieke ruimte te reserveren. Begeleid studenten in hun studiekeuze en voorbereiding op het hbo door middel van deze individuele gesprekken tussen student en mentor, coach of docent.

4. **Geef expliciet uitleg over verschillen tussen mbo en hbo, inclusief studievaardigheden.** Onderzoeksresultaten laten zien dat zowel studenten als docenten baat hebben bij een duidelijke en gestructureerde uitleg over de verschillen tussen het mbo en het hbo. Met name op het gebied van studievaardigheden is er regelmatig sprake van onduidelijkheid of onvoorbereidheid, wat de overgang bemoeilijkt. Sta daarom aan het begin van doorstroom- of oriëntatieactiviteiten expliciet stil bij de belangrijkste verschillen tussen mbo en hbo. Besteed hierbij aandacht aan het omgaan met grotere hoeveelheden leerstof, abstractievermogen en analytisch denken, zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid, en andere verwachtingen ten aanzien van voorbereiding en participatie. Een concreet hulpmiddel hierbij is het gebruik van het boekje Generieke studievaardigheden in mbo/hbo (De Haas et al, 2014). Door dit boekje uit te delen, gezamenlijk te bespreken of op te nemen in het lesmateriaal, kunnen studenten en docenten een gedeeld referentiekader ontwikkelen over wat er in het hbo wordt gevraagd.
5. **Bied gerichte en praktische informatie over het hbo.** Studenten geven aan behoefte te hebben aan meer en concretere informatie over hbo-opleidingen en de gang van zaken binnen het hbo. Dit betreft onder andere opleidingsmogelijkheden, inhoudelijke accenten, studietempo en cultuur binnen hbo-instellingen, maar ook informatie over financiën die komen kijken bij studeren in het hbo (studiefinanciering, collegegeld, studieboeken en -materialen). Soms komt deze informatie nog onvoldoende aan bod.

MBO: aandacht voor studievaardigheden

Effectieve studievaardigheden zijn een cruciale voorwaarde voor succes in het hbo. Studenten met een mbo-achtergrond hebben hierbij regelmatig extra ondersteuning nodig, zowel voorafgaand aan als tijdens hun hbo-opleiding. Onderstaande aanbevelingen richten zich op het versterken van studievaardigheden in de mbo-onderwijspraktijk.

6. **Integreer inhoud en voorbereiding op het hbo in aanvullende vakken.** Ontwikkel extra vakken waarin inhoudelijke kennis gecombineerd wordt met kennismaking met het hbo. Richt deze lessen zodanig in dat studenten inzicht krijgen in wat zij kunnen verwachten en wat er van hen wordt gevraagd in het hbo. Deze lessen kunnen worden verzorgd door vakdocenten binnen het mbo.
7. **Stimuleer planning en timemanagement in een vroeg stadium.** Help studenten bij de start van het schooljaar actief met het opstellen van een studieplanning. Dit bevordert het bewustzijn van tijdbesteding en prioriteiten, en vormt een basis voor zelfstandige studiegewoonten die in het hbo van belang zijn.

MBO: de rol van het hbo bij voorbereidingsactiviteiten

De rol van het hbo in de voorbereiding van mbo-studenten op een succesvolle doorstroom is cruciaal. Het versterken van die rol, met oog voor structurele samenwerking, zichtbaarheid en praktische ondersteuning heeft een positieve impact.

8. **Zorg voor een structurele samenwerking tussen mbo- en hbo-instellingen.** Regelmatig contact tussen mbo- en hbo-docenten is niet altijd aanwezig, terwijl dit wel een positieve invloed heeft op een succesvolle transitie. Het gaat daarbij om samenwerking bij en afstemming over de inhoud en aansluiting van onderwijsactiviteiten. Zorg voor een intensieve(re) samenwerking zodat de inzet van hbo-docenten zichtbaar en verankerd wordt in onderwijsactiviteiten in het mbo. Verhoog de zichtbaarheid van het hbo door het verzorgen van gastcolleges door hbo-docenten of door mbo-studenten structureel te betrekken bij hbo-projecten of meeloopdagen. Mbo-studenten waarderen het als hbo-docenten onderdelen van de voorbereidingsactiviteiten verzorgen, en zichtbare betrokkenheid en ondersteuning tonen. Dit verlaagt voor studenten de drempel naar het hbo en versoepelt de overstap. Niet alleen doordat studenten op deze manier korte lijnen hebben naar informatie over het hbo, de cultuur en 'hoe het eraan toegaat', maar ook omdat studenten na de transitie dezelfde docent terugzien in het hbo.
9. **Stimuleer langdurige samenwerkingen, bijvoorbeeld via convenanten of gezamenlijke ontwikkelteams.** Maak deze samenwerking onderdeel van het curriculum, zodat het geen vrijblijvende activiteit is. Dit zorgt er tevens voor dat alle studenten dezelfde kansen krijgen.
10. **Organiseer periodieke evaluaties tussen mbo- en hbo-docenten over de samenwerking en de effectiviteit van de aansluiting.** Faciliteer kennisdeling tussen instellingen die reeds succesvolle samenwerkingsvormen hebben ontwikkeld en benut bestaande kennis en ervaringen actief.
11. **Zorg voor een heldere interne organisatie en heldere communicatie.** Zorg ervoor dat de interne organisatie op orde is. Wanneer organisatorische randvoorwaarden duidelijk zijn (zoals studentenaantallen, looptijd van programma's en aanwezigheid op locaties) kunnen verwachtingen tussen mbo en hbo beter op elkaar worden afgestemd. Dit draagt bij aan een soepele uitvoering van doorstroomactiviteiten.

MBO: de inzet van alumni en een actief alumnibeleid

Mbo-alumni die de overstap al maakten, vormen een waardevolle schakel in de voorbereiding van mbo-studenten op een doorstroom naar het hbo. Hun recente ervaringen bieden aankomende studenten waardevolle inzichten in het vervolg en dragen bij aan het scheppen van realistische verwachtingen. De volgende aanbevelingen richten zich op het structureel versterken en verankeren van alumnibeleid in het mbo.

12. **Betrek alumni actief bij onderwijsactiviteiten.** Koppel doorgestroomde studenten of alumni actief aan de onderwijspraktijk. Het faciliteren van informeel contact tussen alumni en huidige mbo-studenten is van groot belang in het keuzeproces voor het hbo. Voorbeelden hiervan zijn: het bieden van ruimte in de les om te 'sparren' met alumni (bevordert uitwisseling en ondersteuning), het organiseren van gastlessen waarin doorgestroomde studenten hun ervaringen delen (biedt aandacht voor het verschil tussen mbo en hbo) en de inzet van alumni bij de ontwikkeling van studievoordelen die noodzakelijk zijn in het hbo.

13. **Ontwikkel een actief en breed gedragen alumni beleid op iedere mbo-instelling.** In de praktijk is het voor docenten vaak lastig om alumni te betrekken bij onderwijsactiviteiten, terwijl dit van grote meerwaarde kan zijn. Door een instellingsbreed alumni beleid op te stellen en uit te rollen, kan het contact tussen doorgestroomde mbo-studenten en huidige studenten structureel gefaciliteerd worden en is het niet afhankelijk van willekeur. Dit geeft alle studenten gelijke kansen.
14. **Indien er al sprake is van een alumni beleid, is het van belang de uitvoering hiervan te evalueren.** Een periodieke evaluatie maakt het mogelijk om verbeterpunten te identificeren en vervolgstappen te bepalen die bijdragen aan verdere ontwikkeling en verankering van het alumni beleid binnen de instelling. Agendeer bij deze evaluatie expliciet de inzet van alumni bij het informeren en ondersteunen van studenten die willen doorstromen naar het hbo.

HBO: zorg voor maatwerk en differentiatie

De overgang van mbo naar hbo wordt door veel studenten als ingrijpend ervaren. Een belangrijk verschil is dat het hbo als minder persoonlijk wordt ervaren dan het mbo. De effectiviteit van begeleidingsactiviteiten zijn niet eenduidig afhankelijk van één factor, maar van een combinatie van het stadium waar de student zich bevindt in het keuzeproces, het prestatieniveau én (in specifieke gevallen) achtergrondkenmerken zoals gender, opleidingsniveau van ouders en eerdere schoolprestaties. Maatwerk is cruciaal.

15. **Zorg voor bewustwording en maatwerk in beoordeling en feedback.** Tussentijdse beoordeling of feedback heeft een positief effect op de integratie van mbo-studenten in het hbo. Voor eerstegeneratiestudenten zijn deze tussentijdse beoordelings- of feedbackmomenten echter niet altijd positief of helpend. Docenten dienen zich bewust te zijn van verschillen. Advies is om beoordelingsmomenten positief en formatief in te richten, concrete en opbouwende feedback te geven (afgestemd op de voorkennis van mbo-studenten) en aandacht te besteden aan de onzekerheden of terughoudendheid van studenten bij reflectie op prestaties.
16. **Onderzoek studentpercepties van beoordeling.** Voer structureel onderzoek uit naar hoe studenten tussentijdse beoordelings- of feedbackmomenten ervaren: wordt deze als formatief of summatief geïnterpreteerd, als ondersteunend of als uitsluitend beoordelend? Door studenten te bevragen over wat zij aan de feedback en beoordeling hebben gehad, ontstaat inzicht in de ervaren 'kwaliteit' van begeleiding en toetsing. Deze informatie biedt aanknopingspunten voor verbetering en professionalisering van de begeleiding.
17. **Wees terughoudend met vroege academisch georiënteerde activiteiten bij eerstegeneratiestudenten.** Aandacht voor studievoordigheden of vroege kennismaking met de beroepspraktijk kan voor deze groep averechts werken. Bij deze studenten is het belangrijk eerst te investeren in motivatie, thuisgevoel en sociale integratie, voordat academische vaardigheden of beroepsoriëntatie aan bod komen.

18. **Bied persoonlijke begeleiding vanaf de start van de opleiding.** Faciliteer individuele mentor- of coachgesprekken voor eerstejaarsstudenten, met speciale aandacht voor studenten met een mbo-achtergrond. Maak ruimte voor deze persoonlijke begeleiding in de urenverdeling van medewerkers en in roosters, zodat mentoren, coaches en opleidingscoördinatoren deze rol effectief kunnen vervullen. Overweeg daarnaast het koppelen van eerstejaars- aan tweedejaarsstudenten via een buddy-systeem. Dit draagt bij aan sociale binding en biedt praktische ondersteuning bij de start van de opleiding.
19. **Houd rekening met prestatie- en aanlegverschillen.** Studenten met zwakkere mbo-resultaten hebben meer baat bij individuele begeleiding en studieloopbaanbegeleiding, terwijl samenwerking met andere mbo-doorstromers voor hen minder effectief of zelfs nadelig kan zijn. Begeleiding zou dus niet alleen naar 'wat' maar ook naar 'hoe' en 'met wie' moeten differentiëren.
20. **Zorg voor inclusieve en diverse vormen van begeleiding.** Vrouwen (incl. non-binaire studenten) hebben meer baat bij samenwerking en LOB dan mannen. Andersom hebben mannen weer meer profijt van kennismaking met de beroepspraktijk en activiteiten van studieverenigingen. Niet alle groepen studenten reageren op eenzelfde manier op activiteiten. Dit vraagt om een breed scala aan activiteiten waarin studenten kunnen kiezen voor vormen die bij hen passen: sociaal, individueel, praktijkgericht of reflectief.

HBO: sociale en academische integratie

De startfase van een hbo-opleiding is cruciaal voor het leggen van een basis voor sociale binding, samenwerking en studiemotivatie. Voor studenten met een mbo-achtergrond is deze fase extra bepalend voor hun gevoel van aansluiting en vertrouwen in eigen kunnen. De sociale component is essentieel.

21. **Overweeg de inzet van peer-coaches en studentmentoren vanaf de start van het studiejaar.** De inzet van peer-coaches of studentmentoren in het hbo draagt aantoonbaar bij aan een succesvolle start in het hoger onderwijs. Voor opleidingen die nog niet werken met peer-coaches of studentmentoren wordt aanbevolen om vanaf dag één ouderejaars actief te betrekken, hetzij als peer-coach, studentmentor of in een andere begeleidende rol. Het delen van ervaringen met ouderejaarsstudenten draagt significant bij aan een 'zachte landing' voor mbo-studenten in het hbo. Zorg voor (meer) zichtbaarheid van peer-coaches of studentmentoren binnen de opleiding, zodat het bereik en effect van hun rol vergroot wordt. Denk bijvoorbeeld aan wekelijkse aanwezig zijn in lessen of bij andere studieactiviteiten om vragen te beantwoorden en laagdrempelig ondersteuning te bieden. Zorg voor, indien mogelijk, peer-coaches en studentmentoren van verschillende opleidingsachtergronden. Dit bevordert de effectiviteit van peer-begeleiding omdat studenten zich herkennen in de achtergrond van de begeleider, waarbij de connectie sterker is wanneer peer-coaches zelf ook afkomstig zijn uit het mbo.

22. **Stimuleer samenwerking via groepsprojecten.** Integreer groepsprojecten in vakken van het eerste jaar om samenwerking van meet af aan te stimuleren. Studenten leren veel van en met elkaar, zeker in een diverse groep met verschillende achtergronden. Door gezamenlijke aan opdrachten te werken, wordt wederzijdse ondersteuning gestimuleerd en ontstaat er ruimte voor sociale verbinding. Versterk binding met de opleiding en onderling contact door studenten in kleine groepen te laten samenwerken en deel uit te laten maken van kleine klassen die frequent bij elkaar komen.
23. **Stimuleer en faciliteer ook informele en extracurriculaire sociale interactie.** Creëer bewust ruimte voor sociale interactie buiten de les. Denk hierbij aan het stimuleren van deelname aan studieverenigingen, het organiseren van introductieactiviteiten of het ondersteunen van studenteninitiatieven die gericht zijn op ontmoeting en verbinding. Het stimuleren van informele ontmoetingsmomenten (zoals bijv. gezamenlijke pauzes, themaborrels of studiegroepen) draagt daarnaast bij aan het versterken van het groepsgevoel en het ontstaan van onderlinge ondersteunende netwerken.
24. **Overweeg gerichte groepsindeling bij samenwerkingsvormen.** In werkvormen zoals Communities of Learners (CoLs) of projectonderwijs, waarin samenwerking centraal staat, is het waardevol om groepen bewust samen te stellen op basis van leeftijd of opleidingsachtergrond. Diversiteit in ervaring draagt bij aan wederzijds begrip en sociale binding.

HBO: aandacht voor studievaardigheden

Effectieve studievaardigheden zijn een cruciale voorwaarde voor succes in het hbo. Studenten met een mbo-achtergrond hebben regelmatig extra ondersteuning nodig, zowel voorafgaand aan als tijdens hun hbo-opleiding. Onderstaande aanbevelingen richten zich op het versterken van studievaardigheden in de onderwijspraktijk van het hbo.

25. **Besteed vroeg in het eerste studiejaar aandacht aan studie- en academische vaardigheden.** Richt in het begin van het studiejaar expliciet aandacht op studievaardigheden zoals plannen, zelfstandig werken en het nemen van verantwoordelijkheid. Combineer dit met training in academische vaardigheden, waaronder academisch schrijven en correct refereren volgens APA-richtlijnen. Docenten die deze vakken verzorgen spelen hierin een sleutelrol. Extra ondersteuning bij academisch schrijven kan bijvoorbeeld geboden worden via een onderzoeksatelier waar studenten terecht kunnen met vragen en opdrachten. Dit draagt bij aan een gedegen voorbereiding op scriptiewerk en andere schrijfintensieve onderdelen van de opleiding.

HBO: het onderwijsprogramma

Voor een succesvolle overgang van mbo-studenten naar het hbo is het essentieel dat er in het hbo-onderwijsprogramma aandacht is voor structuur, overzicht, studeerbaarheid en sociale binding. Op basis van praktijkervaringen en onderzoek zijn de volgende aanbevelingen geformuleerd:

26. **Bied structuur en overzicht bij de start van het programma.** Zorg bij de start van het onderwijsprogramma voor duidelijke structuur, heldere communicatie over verwachtingen en een overzicht van de opbouw van de opleiding. Dit helpt studenten beter om te gaan met de hoeveelheid lesstof, het inhoudelijk niveau en het studietempo in het hbo. Het kan bovendien ondersteunend zijn om per vak expliciet te bespreken wat het inhoudt. Naarmate de student vordert in de opleiding, kan deze structuur stapsgewijs worden losgelaten.

HBO: docenteninzet bij landingsactiviteiten

De effectiviteit van doorstroomactiviteiten wordt in belangrijke mate beïnvloed door de wijze waarop docenten worden ingezet en de kwaliteiten die zij hebben. Zowel binnen het mbo als het hbo speelt de samenstelling van docententeams en de aansluiting van hun expertise een cruciale rol in het begeleiden van studenten in hun keuzeprocessen en overgang naar het hoger onderwijs.

27. **Werk in het hbo met een klein en vast docententeam.** Overweeg de inzet van een klein, vast docententeam. Door te kiezen voor continuïteit in de begeleiding, met herkenbare gezichten, wordt de binding van studenten met de opleiding versterkt. Dit effect is sterker wanneer studenten dezelfde docenten bij meerdere vakken of onderdelen terugzien.
28. **Kies bewust voor de ‘juiste’ docenten.** Overweeg per onderwijsactiviteit zorgvuldig welke docent wordt ingezet. Het is van belang dat dit docenten zijn met ervaring in het begeleiden van studenten in keuzeprocessen, én die beschikken over een goede aansluiting (‘feeling’) met de doelgroep. De persoonlijke benadering en het pedagogisch-didactisch vermogen van de docent zijn hierbij bepalend voor het succes van de begeleiding.

HBO: kennismaking met de beroepspraktijk

Kennismaking met de beroepspraktijk is een waardevol onderdeel van het eerste jaar. Toch is het effect hiervan beperkt of soms (licht) negatief. De ontwikkeling van een professionele identiteit wordt nauwelijks positief beïnvloed door de landingsactiviteiten in het hbo.

29. **Overweeg om beroepsgerichte activiteiten in het eerste jaar van het hbo te temporiseren of flexibel in te richten.** Maak, in plaats van een vroege, uniforme kennismaking met de beroepspraktijk, ruimte voor maatwerk: afgestemd op de ontwikkeling, achtergrond en behoeften van studenten. Een geleidelijke introductie van beroepsoriëntatie helpt studenten eerst academisch en sociaal te landen binnen de opleiding, voordat zij zich verdiepen in de beroepspraktijk. Dit versterkt het thuisgevoel, de studievoortgang en academische integratie, en draagt bij aan een duurzame ontwikkeling van de professionele identiteit.

MBO en HBO: tijd, middelen, organisatie en communicatie

Een goede voorbereiding op de overstap van mbo naar hbo vraagt niet alleen om inhoudelijke afstemming, maar ook om voldoende tijd, middelen en een heldere interne organisatie en communicatie. Deze randvoorwaarden bepalen in belangrijke mate de kwaliteit en haalbaarheid van doorstroomactiviteiten.

30. **Faciliteer, in zowel mbo als hbo, tijd en geld om onderwijsactiviteiten gericht op de doorstroom verder te ontwikkelen of te laten plaatsvinden.** Er is ruimte voor verbetering als het gaat om de tijd die docenten beschikbaar hebben voor de begeleiding van studenten in het keuzeproces, of de manier waarop zij dit nu noodgedwongen invullen. Bied ruimte om doorstroomactiviteiten langer door te laten lopen. Zo ontstaat ook ruimte voor verdieping, zoals het organiseren van externe bezoeken. Ook wordt er dan beter recht gedaan aan de begeleiding van de individuele student en diens persoonlijke verhaal.
31. **Investeer, in zowel het mbo als hbo, tijd voor persoonlijke begeleiding.** Faciliteer in tijd (en geld) voor begeleiding door docenten. Geef docenten meer ruimte (ook fysieke ruimte) om studenten persoonlijk te begeleiden, zodat zij beter inspelen op individuele behoeften. Dit draagt bij aan een betere aansluiting en geeft studenten meer rust bij het wennen aan de nieuwe opleiding.

7.2 Randnotities met praktische relevantie

MBO: Oriëntatie op het hbo

32. **Integreer oriëntatie op het hbo in het reguliere onderwijsprogramma.** Niet in alle voorbereidende onderwijsactiviteiten wordt expliciet aandacht besteed aan oriëntatie op het hbo of op de beoogde vervolgopleiding. In het keuzedeel *Vorbereiding hbo* is dit wel het geval, maar bij andere activiteiten wordt soms verondersteld dat studenten dit keuzedeel daarnaast volgen. Wanneer studenten niet voor het keuzedeel kiezen, missen zij een belangrijk onderdeel van hun keuzeproces. Door deze thematiek in te bedden in reguliere lessen, zoals mentorprogramma's, wordt aandacht voor het keuzeproces breder ingezet en bereikt men alle studenten, ongeacht de keuze voor aanvullende trajecten. Dit zorgt ervoor dat alle studenten gelijke kansen hebben op oriënterende activiteiten. Bij veel onderwijsinstellingen is dit nog geen vast onderdeel is van het reguliere programma. Het is zinvol om ook de mogelijkheid te bespreken om een Associate degree (Ad) te volgen. Voor studenten en soms ook voor docenten zijn dit nog relatief onbekende opleidingen, terwijl deze juist kunnen aansluiten op specifieke behoeften van studenten. Door het type opleiding (vooral gericht op de beroepspraktijk) en door de opleidingsduur (twee jaar) ontstaat een doorlopende leerlijn; dit kan voor studenten de drempel naar het hbo verlagen.

33. **Evalueer de timing van oriëntatieactiviteiten.** Oriëntatieactiviteiten worden soms al in eerdere opleidingsjaren aangeboden, en dus niet vlak voor de overstap naar het hbo. Hierdoor ervaren studenten minder betrokkenheid of urgentie, omdat de keuze nog niet dichtbij is. Dit beperkt de impact van de activiteiten. Bovendien kunnen studenten opgedane kennis en vaardigheden minder makkelijk toepassen in hun vervolgopleiding, doordat er te veel tijd tussen zit. Het is daarom wenselijk om kritisch te kijken naar het moment waarop oriëntatieactiviteiten worden ingepland.
34. **Overweeg het inbouwen van een motivationele trigger bij doorstroomactiviteiten.** Versterk de betrokkenheid en motivatie van studenten bij de onderwijsactiviteiten in het mbo kunnen door het bewust inzetten van prikkels die de waarde en relevantie van doorstroomactiviteiten onderstrepen. Het doel is om studenten actief te laten kiezen voor deelname vanuit intrinsieke motivatie, in plaats van deelname enkel op basis van rooster-technische overwegingen. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van: een vrijstelling voor een verplicht onderdeel bij aanmelding voor een hbo-opleiding, een vrijstelling voor een vak binnen het hbo, de mogelijkheid tot instroom in een hoger leerjaar of een motivatiegesprek voorafgaand aan de activiteit. Dergelijke maatregelen stimuleren om gemotiveerd en doelgericht aan de onderwijsactiviteit te beginnen. Daarnaast wordt voorkomen dat deelname plaatsvindt op basis van het simpelweg 'opvullen' van beschikbare uren. Door de activiteit betekenisvoller te maken, kan het effect ervan op studenten worden vergroot.
35. **Stem de planning van activiteiten zorgvuldig af.** Een goede afstemming van de planning van oriëntatieactiviteiten op het mbo-rooster is essentieel. Dit voorkomt overlap met reguliere lessen en vergroot de toegankelijkheid van de activiteiten. Aandachtspunten zijn onder meer de starttijd, de hoeveelheid lesmomenten per week en de spreiding over de weekdays.
36. **Evalueer de inhoudelijke en theoretische voorbereiding.** Er kunnen kennishiaten ontstaan wanneer specifieke inhoudelijke of theoretische kennis (zoals methodisch handelen) niet in het mbo maar pas in het hbo aan bod komt. Het is daarom belangrijk om regelmatig te evalueren welke kennis al in het mbo wordt aangeboden en waar aanvulling nodig is om studenten goed voor te bereiden.
37. **Let op de toon in communicatie met mbo-studenten.** Zorg dat oriëntatieactiviteiten, met name die in samenwerking met hbo-instellingen, studenten positief en motiverend benaderen. Vermijd taalgebruik dat studenten het gevoel kan geven dat zij als 'minder capabel' worden gezien vanwege hun mbo-achtergrond. Benut hierbij eerder opgedane praktijkervaring. Bouw in oriëntatieactiviteiten bijvoorbeeld voort op stage-ervaringen van studenten. Door deze ervaringen te koppelen aan het werkveld van een hbo-professional, wordt het keuzeproces specifiek en relevanter.

HBO: Sociale en academische integratie

38. **Zorg voor voldoende tijd voor kennismaking in de klas.** Reserveer bewust tijd aan het begin van het studiejaar voor kennismaking tussen studenten. Een goede start bevordert een veilige groepsdynamiek, verlaagt de drempel om hulp te vragen en draagt bij aan een positief leerklimaat. Dit helpt studenten om zich sneller op hun gemak te voelen binnen de opleiding en de groep.
39. **Overweeg om peer-coaches of studentmentoren ook in te zetten voor begeleiding op specifieke vaardigheden.** Denk hierbij aan één-op-één ondersteuning bij bijvoorbeeld analytische vaardigheden. Omdat peer-coaches deze vaardigheden zelf recent hebben geoefend in een eerdere fase van hun opleiding, zijn zij goed in staat hun ervaring op een gerichte en toegankelijke manier over te dragen.

HBO: Het onderwijsprogramma

40. **Evalueer de roostering in het eerste studiehelfjaar.** Evalueer hoe het onderwijs in het eerste halfjaar is geroosterd. Door bewust tussenuren in te plannen en het aantal lesdagen te spreiden, ontstaat er ruimte voor informeel contact tussen studenten. Dit kan de sociale cohesie en binding met medestudenten bevorderen.
41. **Evalueer de opbouw en omvang van vakken (EC-verdeling).** Kijk kritisch naar de opbouw van het curriculum en de verdeling van studiepunten (EC) over vakken. Door per blok te werken met meerdere kleinere vakken van bijvoorbeeld 5 EC, wordt het programma overzichtelijker en beter behapbaar voor studenten. Bovendien benadrukt een evenwichtige verdeling dat alle vakken van gelijk belang zijn. Wanneer één vak of project relatief veel EC vertegenwoordigt, richten studenten zich daar wellicht volledig op, waardoor andere onderdelen mogelijk onvoldoende aandacht krijgen.

HBO: Studievaardigheden

42. **Communiceer helder over verwachtingen.** Geef studenten vanaf het begin van de opleiding duidelijkheid over wat van hen verwacht wordt qua studiehouding, vaardigheden en inzet. Transparantie over beoordelingscriteria, deadlines en werkvormen draagt bij aan een gevoel van controle en richting.
43. **Evalueer en verrijk het onderwijsprogramma.** Herzie de inhoud van bestaande onderwijsactiviteiten en breng in kaart of deze voldoende aandacht besteden aan onderdelen zoals het gebruik van digitale leeromgevingen (bijv. Blackboard), methodische kennis, en vaardigheden als analyseren, plannen en leren leren. Door het programma te verrijken, kunnen onderdelen beter aansluiten op de behoeften van mbo-studenten die de overstap maken naar het hbo.

Referenties

- Allen, J. & Meng, C. (2010). *Voortijdige schoolverlaters: aanleiding en gevolgen*. Maastricht: ROA
- Allen, K. A., Slaten, C., Hong, S., Lan, M., Craig, H., May, F., & Counted, V. (2024). Belonging in higher education: A twenty-year systematic review. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 21(05). <https://doi.org/10.53761/s2he6n66>.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives: complete edition*. Addison Wesley Longman, Inc.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191–215.
- Beekhuizen, L., Lei, R., van der, Meijer, A., Posthumus, G., Seelen, C., Slijkhuis, M., Sturing, L., & Volker, J. (2020). *RisicoMeter: Inspiratie voor het analyseren en aanpassen van de eerste 100 dagen van de opleiding*. Hanzehogeschool Groningen
- Berkel, VAN H., Bax, A., & Joosten-ten Brinke, D. (2017). *Toetsen in het hoger onderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Biggs, J., Tang, C., & Kennedy, G. (2022). *Teaching for quality learning at university 5e*. McGraw-hill education (UK).
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: *Cognitive domain*. New York: David McKay Company.
- Braxton, J. M. (2006). *Faculty professional choices in teaching that foster student success*. Washington D.C.: National Postsecondary Education Cooperative.
- Boer, den, Hoeve, & Berendsen (2021). Identiteitsontwikkeling. In: A. Hoeve, H. van Vlokhoven, L. Nieuwenhuis, L. & P. Den Boer. *Handboek beroepsgerichte didactiek. Effectief opleiden in het mbo en hbo* (pp. 14-31). Uitgeverij PICA.
- Broek, A. van den, Elffers, L., Braam, C. & Warps, J. (2017). *StudentLab doorstroom mbo-hbo. Studentplannen voor een betere doorstroom van mbo naar hbo*. Nijmegen/Amsterdam: ResearchNed/Hogeschool van Amsterdam/Kennisland.
- Broek, A. van den, Cuppen, J., Warps, J., Termorshuizen, T., Lodewick, J., Bruks, D., Korte, K. de, Ramakers, C. & Mulder, J. (2019). *Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018- 2019*. Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Cuppen, J., Ramakers, C., Termorshuizen, T., & Vroegh, T. (2020). *Dalende doorstroom mbo-hbo: waarom stroomt een steeds kleiner aandeel van de mbo-studenten door naar het hbo?* Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Termorshuizen, T. & Cuppen, J. (red) (2023). *Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2022-2023*. Nijmegen: ResearchNed
- Cohen-Schotanus, J. (2012). De invloed van het toetsprogramma op studiedoorstroom en studierendement. In H. van Berkel, E. Jansen & A. Bax (Eds.), *Studiesucces bevorderen: het kan en is niet moeilijk: bewezen rendementsverbeteringen in het hoger onderwijs* (pp. 65–78). Boom Lemma.

- Coppens, K., Rens, M., & Scheeren, L. (2022). *Grip op Studentsucces*. Eindrapport. 's-Hertogenbosch: ECBO.
- De Clercq, M., Roland, N., Brunelle, M., Galand, B. & Frenay, M. (2018). The Delicate Balance to Adjustment: A Qualitative Approach of Student's Transition to the First Year at University. *Psychologica Belgica*, 58(1), pp. 67–90, DOI: <https://doi.org/10.5334/pb.409>
- Deunk, M., & Korpershoek, H. (2021). *Studentenwelzijn in het hoger onderwijs: Een overzichtsstudie van veelbelovende aanpakken voor docenten(teams), opleidingen en instellingen*. Rijks-universiteit Groningen.
- Dias-Broens, A. S., Meeuwisse, M., & Severiens, S. E. (2024). *The definition and measurement of sense of belonging in higher education: A systematic literature review with a special focus on students' ethnicity and generation status in higher education*. In: *Educational Research Review*, 45, 100622
- Diepen, M. van & Elffers, L. (2019). *Meetinstrument studentbetrokkenheid hbo*. Amsterdam: HvA.
- Dopmeijer, J.M. (2017). *Factsheet Onderzoek Studieklimaat, gezondheid en studiesucces 2017*. Zwolle: Hogeschool Windesheim.
- Dopmeijer, J. M. (2021). *Running on empty: The impact of challenging student life on wellbeing and academic performance*. Proefschrift: Universiteit van Amsterdam.
- Easterbrook, M. J., & Hadden, I. R. (2021). Tackling Educational Inequalities with Social Psychology: Identities, Contexts, and Interventions. In: *Social Issues and Policy Review*, 15(1), 180–236.
- Elffers, L. (2011). *The transition to post-secondary vocational education. Students' entrance, experience and attainment*. Enschede: Ipskamp.
- Elffers, L. (2016). Kansrijke schoolloopbanen in en op weg naar het hbo: een ketenbenadering. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 35(1), 22–37.
- Elffers, L. (2018). *Toegankelijkheid van het hbo: An complex vraagstuk naar handreiking voor de praktijk*.
- Finn, J. (1993). *School engagement and students at risk*. Washington: National Centre for Educational Statistics.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research [5th edition]*. London: SAGE Publications.
- Glastra, F., & van Middelkoop, D. (2018). Studiesucces: Achtergronden, betekenissen, verklaringen en beperkingen van een beleidsdiscours in het hoger onderwijs. In: *Studiesucces in het hoger onderwijs: van rendement naar maatschappelijke relevantie* (pp. 21–64). Amsterdam: Eburon/HvA.
- Gomes, C. (2017). Living in a Parallel Society: International Students and Their Struggle for a Sense of Belonging in Australia. *Journal of International Students*, 7(2), 299–316
- Gomes, C. (2020). *I Belong here. Student Sense of Belonging en de relatie met studentsucces*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam. Hogeschool van Amsterdam.
- Goodlad, J., I. (1979). *Curriculum Inquiry: The Study of Curriculum Practice*. New York: McGraw Hill.
- Haas, A., de Bek, A., Blokzijl, B., Wiegman, I., Harbers, J., Schuring, J., de Jong, M., Nieuwenhuizen, M., & Kater, W. (2014). *Generieke studievaardigheden set voor doorstroom mbo-hbo*. Convenant Succesvolle Doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland.

- Herweijer, L., & Turkenburg, M. (2016). *Wikken en wegen in het hoger onderwijs*. Den Haag: SCP.
- Inspectie van het Onderwijs (2021). *De Staat van het Onderwijs 2021*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Interstedelijk Studenten Overleg (2021). *Studentenregeerakkoord 2021*. Utrecht: ISO.
- Jenniskens, T., Leest, B., Wolbers, M., Lange, M., de, Peters, M., Bokdam, J. & Bremer, B. (2021). *Ontwikkeling van onderwijsarrangementen voor een succesvolle doorstroom vmbo-mbo-hbo*. Nijmegen: KBA Nijmegen.
- Kahu, E. R., & Nelson, K. (2018). Student engagement in the educational interface: understanding the mechanisms of student success. *Higher Education Research & Development*, 37(1), 58–71.
- Kamphorst, J.C. (2018), One size fits all? *Tijdschrift voor hoger onderwijs*, 35, 55-74.
- Kappe, F.R. (2017) Studiesucces: Verbinden als stap voorwaarts. *Een oplossingsrichting op basis van een synthese van literatuur en eigen praktijkonderzoeken*. Lectorale rede, Hogeschool InHolland.
- Langeloo, A., Zwart, Z., van Mourik Broekman, A., Wolfensberger, M., & Kamans, E. (2025). Het belang van een integrale aanpak voor het verbeteren van binding en welzijn van studenten: inzichten uit het mbo, hbo en wo. *Tijdschrift OnderwijsPraktijk Studies*.
<https://doi.org/10.54657/TOPS.19351>
- Lizzio, A. (2006). *Designing an orientation and transition strategy for commencing students: Applying the five senses model*. Griffith University: First Year Experience Project, 1–11.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2019). *Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek: Houdbaar voor de toekomst*. Rijksoverheid.
- MBO Raad & Vereniging Hogescholen (2019). *Convenant Doorstroom MBO-HBO*.
- Meens, E. (2018). *Bouwstenen voor het succesvol vormgeven van een leerweg vmbo-mbo-hbo in het Toptraject*. Tilburg University.
- Meens, E. & Dijkstra, A. (2021). *Studentsucces. Verdiepingsdocument bij verkenningsrapport. 'HEO met regie naar verantwoordelijkheid'*. Vereniging Hogescholen
- Meer, J. van der, Jansen, E., & Torenbeek, M. (2010). 'It's almost a mindset that teachers need to change': first-year students' need to be inducted into time management. *Studies in Higher Education*, 35(7), 777–791.
- Meeuwisse, M., Van Herpen, S. G. A., Van Lamoen, P. M. (2024). *Een goede start in het hoger onderwijs*. *Onderwijskennis.nl* (NRO). Geraadpleegd op 31-3-2025, van <https://www.onderwijskennis.nl/node/6474/>
- Meijer, A., Seelen, C., Posthumus, G., Beekhuizen, L., Sturing, L., & Lei, R., van der (2022). *De Eerste-100-dagenScan: instrument voor het analyseren en optimaliseren van de start in het hoger onderwijs*. Hanzehogeschool Groningen. <https://www.hanze.nl/nl/samenwerken/lopende-samenwerkingen/het-regionaal-ambitieplan>
- Ministerie van OCW. (2021). *Bestuursakkoord Nationaal Programma Onderwijs. Steunprogramma voor herstel en perspectief – Middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs*. Geraadpleegd op 14 januari 2025, van website NP Onderwijs

- Mittendorff, K. (2024). *Het stimuleren van studentsucces: De student echt centraal?* Lectorale rede, Saxion hogeschool.
- Mouw, J. M., Van Lin, R., & Doosje, I. (Eds.). (2021). *Perspectieven op kwaliteit: Oplossingsrichtingen voor het hoger onderwijs van de toekomst*. Gebundelde uitkomsten van de Solution Rooms 2021. ComeniusNetwerk.
- Mulder, J. & Cuppen, J. (2016). *Mbo-studenten die uitvallen op het hbo: wie zijn ze en waar vallen zij uit? Analyse van studentenstromen over periode 2005-2015*. Den Bosch: ECBO.
- Mulder, J. & Cuppen, J. (2018). *Verbeterde aansluiting mbo-hbo. Wat werkt?* Onderzoek gefinancierd door NRO. Nijmegen: ResearchNed, i.s.m. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en TIER Maastricht.
- Mulder, J. & Westerhuis, A. (2022). *Doorstroom en aansluiting tussen mbo en hbo*. Geraadpleegd op 14 januari 2025, van website onderwijskennis.nl
- Nicholson, N. (1990). The transition cycle: Causes, outcomes, processes and forms. In S. Fisher & C. L. Cooper (Eds.), *On the move: The psychology of change and transition* (pp. 83–108). Wiley.
- NRO Kennisbank. Een goede start in het hoger onderwijs. Gepubliceerd: 13 maart 2025.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books.
- Severiens, S., ten Dam, G., & Blom, S. (2006). Comparison of Dutch ethnic minority and majority engineering students: Social and academic integration. *International Journal of Inclusive Education*, 10(1), 75–89.
- Severiens, S., Meeuwisse, M., & Born, M. (2015). Student experience and academic success: comparing a student-centred and a lecture-based course programme. *Higher Education*, 70, 1-17.
- Strayhorn, T. L. (2019). Sense of belonging and student success at historically Black colleges and universities: A key to strategic enrollment management and institutional transformation. In S. L. Hinton & A. D. Woods (Eds.), *Examining student retention and engagement strategies at historically Black colleges and universities* (pp. 32–52). IGI Global.
- Teeuw, B., Schwarzer, R. & Jerusalem, M. Berlin (1994). *Dutch Adaptation of the General Self-Efficacy Scale*. Germany, 1994
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89-125.
- Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Tinto, V. (2012). *Completing college: rethinking institutional action*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tinto, V. (2017). Through the eyes of students. In: *Journal of college student retention: Research, theory & practice*, 19(3), 254-269.
- Tomlinson, C. A. (2017). Differentiated instruction. In C. M. Callahan, & H. L. Hertberg-Davis (Eds.), *Fundamentals of gifted education* (pp. 279–292). Routledge.
- Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms* (2nd ed.). Association for Supervision and Curriculum Development.

- Vervoort, M., & Elffers, L. (2018). Het achterblijvende studiesucces van mbo-instromers in het eerste jaar van het hbo: De rol van vaardigheden, leerstijl, studiekeuze en motivatie. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 36(1), 23-37.
- Vos, H. (2001). *Metacognition in Higher Education*. Twente University Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard university press.
- Wigfield, A., & Eccles, J. S. (2002). The Development of Competence Beliefs, Expectancies for Success, and Achievement Values from Childhood through Adolescence. In A. Wigfield & J. S. Eccles (Eds.), *Development of Achievement Motivation* (pp. 91–120). Academic Press.
- Wijnia, L. (2014). *Motivation and Achievement in Problem-Based Learning: The Role of Interest, Tutors, and Self-Directed Study*. Proefschrift: Erasmus Universiteit Rotterdam
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. In: *Theory into Practice*, 41(2), 64–70

Bijlage 1: Methode documentanalyse

Binnen het Noordelijk samenwerkingsverband van mbo- en hbo instellingen worden verschillende onderwijsactiviteiten aangeboden om de doorstroom tussen mbo en hbo te bevorderen. Om een beeld te krijgen van welke onderwijsactiviteiten dit zijn, is ervoor gekozen om een documentanalyse op te zetten. Hierbij zijn de contactpersonen uit verschillende mbo- en hbo instellingen (ook: de consortiumpartners) meerdere malen via e-mail benaderd met het verzoek om documenten aan te leveren over de onderwijsactiviteiten die zij ondernemen. Het doel van de documentanalyse is om enerzijds inzicht te krijgen in de typen onderwijsactiviteiten en de verschillende kenmerken daarvan en anderzijds om input te leveren voor de ontwikkeling van een interviewleidend draad voor studenten en docenten binnen het mbo en het hbo. De volgende onderzoeksvraag staat centraal bij het uitvoeren van de documentanalyse:

Welke onderwijsactiviteiten worden aangeboden in het mbo en het hbo binnen het Noordelijk samenwerkingsverband? Wat zijn de kenmerken en de beoogde werking ervan?

Door de verschillende documenten per onderwijsinstelling in kaart te brengen wordt getracht een zo recent mogelijk beeld te krijgen van de status van de onderwijsactiviteiten binnen het Noordelijk samenwerkingsverband gericht op het thema doorstroom. Belangrijke criteria bij de documentanalyse waren werkzame elementen die binnen onderwijsactiviteiten gericht op de doorstroom onderscheiden kunnen worden. In welke mate wordt er in de documenten over de aangeboden onderwijsactiviteiten iets vermeld over verschillende elementen?

Voor de documentanalyse in dit onderzoek zijn kenmerken en elementen geabstraheerd uit de literatuur, rapporten en andere beschikbare documenten over het thema 'doorstroom mbo-hbo', bijvoorbeeld de beschrijving van zes evidence-based studiesucces factoren (Beekhuizen et al., 2020). Twee onderzoekers hebben op basis van deze literatuur verschillende overleggen gevoerd over kenmerken en werkzame elementen en de concretisering daarvan. Dit resulteerde in een lijst met codes. Deze lijst is vervolgens voor een pilot van 4 documenten gebruikt die door beide onderzoekers zijn gecodeerd. Hierna heeft weer overleg en afstemming plaatsgevonden over de codes: welke codes waren goed toepasbaar en welke minder? Op basis hiervan werd de lijst aangepast, maar was er ook ruimte om tijdens het codeerproces naar inzichten toe te voegen (zie Lijst van codes documentanalyse hieronder).

Er is een methode gebruikt voor kwalitatieve inhoudsanalyse, die volgens Flick (2014) zowel in te zetten is voor interviewanalyse alsook andere tekstuele data. Gebaseerd op de theorie, bestudering van de literatuur, zijn deductieve categorieën ontwikkeld maar bleef ruimte voor inductief coderen wanneer daar in het materiaal aanleiding voor was. De volgende stappen zijn ondernomen (o.a. gebaseerd op de 'direct kwalitatieve content analysis' methode, Hsieh & Shannon, 2005):

- het noteren van algemene gegevens zoals de onderwijsinstelling, jaar, titel en type document;
- inlezen in de codeerlijst en deze in het achterhoofd houden;

- het document bestuderen, relevante tekstfragmenten selecteren en coderen door middel van het codeschema en, indien nodig, ontwikkeling van nieuwe codes;
- na coderen van alle documenten elke code bestuderen;
- op basis van de codes beschrijven van verschillende kenmerken: doelgroep, beoogd resultaat, bijdragende partijen, inhoudelijke en didactische kenmerken en het destilleren van werkzame elementen;
- rapporteren van de uitkomsten (tabel 1, tabel 8, tabel 14).

TABEL 27: LIJST VAN CODES DOCUMENTANALYSE

Activerende en motiverende didactiek
▪ Feedback ▪ Opdracht ▪ Samenwerken ▪ Toetsvorm (activiteiten of producten waar een beoordeling op wordt gebaseerd: beroepsproduct, groepsopdracht, individueel, mondeling, portfolio, presentatie, tentamen, verslag) ▪ Werkvormen
Begeleiding
▪ 'Vast' gezicht of verschillende docenten ▪ Rol docent ▪ Rol medestudent ▪ Kennismaking beroepspraktijk ▪ Oriëntatie op opleiding (voorlichting) ▪ Rol docenten ▪ Rol peers
Programmering van onderwijs, toetsing, zelfstudie (wat wordt van studenten verwacht?)
▪ Verplicht of facultatief ▪ Contacturen ▪ Spreiding ▪ Studielast ▪ Deadlines ▪ Formatief of summatief ▪ Leerjaar mbo ▪ Locatie ▪ Verplichting of facultatief ▪ Verwerken leerinhoud buiten de les
Studievaardigheden
▪ Analyseren ▪ ICT inzetten ▪ Informatie zoeken en verwerken ▪ Onderzoeken ▪ Overig ▪ Plannen en zelfstandig werken ▪ Presenteren ▪ Reflecteren ▪ Samenwerken ▪ Teksten lezen en leren ▪ Verslagen maken
Overige codes
▪ Bestaande onderwijsactiviteiten ▪ Doelgroep onderwijsactiviteit ▪ Kenmerken mbo-student volgens anderen ▪ Overig ▪ Overig eerste 100 dagen

Bijlage 2: Coderingsschema

TABEL 28: CODEBOEK INTERVIEWS MBO EN HBO-DOCENTEN EN -STUDENTEN

Hoofdcodes (primaire)	Subcodes (secundaire)	Betekenis
Activerende en motiverende didactiek – het gaat in deze hoofdcodes om didactische elementen die in de interviews als helpend worden ervaren door de geïnterviewden. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op het inzetten van feedback of een bepaalde werkvorm, waardoor de student wordt gestimuleerd om actief deel te nemen aan de onderwijsactiviteit. Andere voorbeelden zijn het werken in kleine groepen aan een groepsopdracht of project.	Feedback	Door in de onderwijsactiviteit gebruik te maken van feedback – door de docent of door peers – kan dit verschil maken voor de student of hij/zij gestimuleerd wordt om actief deel te nemen aan de activiteit en zo de activiteit als helpend kan ervaren in het keuzeproces in het mbo dan wel het zich thuis voelen in het hbo.
	Werkvorm	Hier kunnen veel verschillende zaken onder vallen die maken dat een onderwijsactiviteit 'werkt' voor docenten en studenten. Dit kan bijvoorbeeld zijn doordat er in kleine groepjes wordt gewerkt, dat er opdrachten worden gegeven of presentaties, gastcolleges etc. Het kan ook gaan over het type bijeenkomst, bijvoorbeeld het meer 'standaard' hoor- of werkcollege.
	Overig	Alle tekstfragmenten die te maken hebben met activerende en motiverende didactiek, maar niet onder bovenstaande codes vallen.
Begeleiding – deze hoofdcodes omvat aspecten in de begeleiding van (mbo) docenten en medestudenten (peers) die geïnterviewden aandragen als belangrijk element in het maken van een keuze voor de vervolgopleiding, dan wel aspecten in onderwijsactiviteiten op het mbo die ervoor zorgen dat er een goed onderbouwde keuze gemaakt kan worden.	Vast gezicht of verschillende docenten	Het gaat hier om hoeveel docenten betrokken zijn bij de onderwijsactiviteit (in het mbo, maar ook in het hbo) en of dat invloed heeft op de door studenten of docenten ervaren werkzaamheid van de activiteit.
	Kenmerken docent(en)	Het gaat hier om de rol van de docent in het begeleiden van de student op het mbo in het maken van een goed onderbouwde keuze. Welke kenmerken moet een docent dan met name bezitten om dit op een prettige en succesvolle manier samen met de student vorm te geven, zowel volgens docenten als studenten zelf (wat zouden zij doen qua begeleiding als zij zelf docent zouden zijn). Hier kan ook informatie over de begeleiding van hbo-docenten onder vallen, bijvoorbeeld hoe zij ervoor zorgen dat studenten worden bekrachtigd in hun keuze.
	Rol medestudent(en) en alumni	Deze code gaat over de manier waarop medestudenten hebben bijgedragen aan het maken van een goed onderbouwde keuze voor een vervolgstap na het mbo. Ook heeft het betrekking op beschrijvingen over de rol van oud-studenten (alumni) van het mbo die nu op de beoogde hbo-opleiding zitten of het contact met hbo-studenten in het algemeen, hoe zij in de onderwijsactiviteit zijn betrokken en hoe helpend dit is.
	Overig	Alle tekstfragmenten die te maken hebben met begeleiding, maar niet onder bovenstaande codes vallen. Bijvoorbeeld: hoe naasten of anderen in de omgeving van studenten ook kunnen bijdragen aan een goed onderbouwde keuze.
Binding – deze code heeft betrekking op de binding in/met een vervolgo(hbo) opleiding en de elementen of factoren die hieronder vallen. Hierbij kan gedacht worden aan de ervaren match van de student (zit de student op de goede plek) en hoe de binding met de onderwijsgemeenschap of het	Kennismaking beroepspraktijk	Hier gaat het om zaken die binnen het mbo en hbo worden gedaan om de student kennis te laten maken met de beroepspraktijk van de beoogde hbo-opleiding, waardoor de student na kan gaan of er sprake is van een 'match'. Het kan ook gaan om ervaringen vanuit de stage in een van de laatste jaren in het mbo, waardoor de student denkt dat een hbo-opleiding een passende vervolgstap zou kunnen zijn (of juist niet).

Hoofdcode (primair)	Subcode (secundair)	Betekenis
instituut ervaren wordt. Dit heeft betrekking op 'sense of belonging'.	Oriëntatie op opleiding	Hiermee wordt bedoeld hoe studenten zich op de opleiding hebben georiënteerd of konden oriënteren. In het algemeen als beschrijving of meer specifiek door bijvoorbeeld een gastspreker die binnen de onderwijsactiviteit over zijn/haar ervaring kwam vertellen (voorlichting), maar ook door een meeloopdag bij te wonen. Hierdoor kan de student ervaren of de opleiding 'matcht' met zijn of haar verwachtingen of beeld. Als het geen match dan is dat ook goed (d.w.z. negatieve binding). Het kan hier ook gaan op 'geen' oriëntatie op de opleiding, maar dat studenten standvastig zijn om een bepaalde hbo-opleiding te willen gaan doen. De oriëntatie kan er dan bijvoorbeeld meer in zitten op welke locatie het moet worden dan welke sector/type opleiding/inhoud van de opleiding.
	Ervaring met cultuur van de onderwijsgemeenschap/instituut	In deze code gaat het over dat studenten weten hoe het 'werkt' in het hbo en hoe zij hun weg kunnen vinden. De 'mores' of cultuur in het hbo en de match van de student hiermee om zich thuis te voelen. Dit is meer impliciet en waarschijnlijk tussen de regels door te lezen en omvat de 'sociale' kant van binding.
	Kenmerken docent(en)	Dit heeft betrekking op kenmerken, eigenschappen of vaardigheden die een (hbo) docent moet bezitten om ervoor te zorgen dat (mbo) studenten zich thuis voelen of kunnen landen in de hbo-opleiding, of het gevoel hebben dat zij de goede keuze hebben gemaakt (de ervaren 'match'). Daarnaast ook wat studenten zelf zouden doen als zij docent zouden zijn – hieruit komen ook kenmerken van docenten voort die studenten als belangrijk of werkzaam voor het eigen gevoel van binding met de opleiding ervaren.
	Rol medestudent(en) of alumni	Het kan hier gaan om hoe medestudenten in het hbo hebben bijgedragen of ervoor hebben gezorgd dat de student zich thuis kon voelen of 'landen' in het hbo, de rol van oud-studenten (d.w.z. mbo-alumni) in de landing/thuis voelen, en in het algemeen de rol van ouderejaarsstudenten van dezelfde opleiding in de landing/thuis voelen in het hbo. In het mbo kan het hier gaan om hoe medestudenten ervoor hebben gezorgd dat de student een 'match' ervaart met de beoogde opleiding.
	Overig	Alle tekstfragmenten die te maken hebben met binding, maar niet onder bovenstaande codes vallen.
Programmering – aan de ene kant gaat het hier om praktische zaken in de programmering van een onderwijsactiviteit, zoals verplichte aanwezigheid en contacturen en of en hoe dit bijdraagt. Aan de andere kant kan het ook betrekking hebben op de samenhang in programmering, hoe alles op elkaar is afgestemd en of dat als werkzaam wordt ervaren.	Aanwezigheid	Het feit of een onderwijsactiviteit verplicht is om bij te wonen of niet (en of het effect hiervan een doorslaggevende factor is om de onderwijsactiviteit te laten 'werken'). De houding van studenten tegenover aanwezigheid in onderwijsactiviteiten kan binnen deze code ook terugkomen.
	Contacturen	De hoeveelheid lessen/uren per week en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid.
	Samenhang in programma	Hoe de verschillende onderdelen in een programma (bijv. een blok/periode) met elkaar samenhangen en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid.
	Toetsing	De wijze van toetsing en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid. Dit kan bijvoorbeeld formatieve of summatieve toetsing zijn, of tussentijdse toetsen. Ook als enkel de toetsing beschrijvend wordt genoemd kan deze code worden toegekend.
	Overig	Alle tekstfragmenten die te maken hebben met programmering, maar niet onder bovenstaande codes vallen. In later overleg na codering van eerste interviews afstemmen over specifieke codes.

Hoofdcode (primair)	Subcode (secundair)	Betekenis
Type activiteit – het gaat hier om algemene beschrijvingen en kenmerken van diverse onderwijsactiviteiten die binnen het mbo en hbo worden aangeboden om studenten een goed onderbouwde keuze te laten maken voor een vervolgstap na het mbo-diploma. Ook omvat dit informatie over verschillende onderwijsactiviteiten die worden aangeboden aan studenten die in het eerste jaar van de hbo-opleiding instromen. Dit is een aanvulling op de informatie uit de documentanalyse.	Aanleiding en looptijd	Hoe is de onderwijsactiviteit ontstaan, wat was de urgentie? Hoe lang loopt de activiteit inmiddels (vanaf welk schooljaar is het ingevoerd).
	Keuzedeel	Deze code heeft betrekking op beschrijvingen of kenmerken van verschillende keuzedelen die in het mbo plaatsvinden en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid.
	Individuele (coach)gesprekken	Deze code heeft betrekking op beschrijvingen over of kenmerken van individuele coachgesprekken die in het mbo en hbo met de slb'er/mentor plaatsvinden en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid van een onderwijsactiviteit.
	Excellentietraject	Deze code heeft betrekking op beschrijvingen over of kenmerken van een excellentietraject wat in het mbo plaatsvindt en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid.
	Samenwerken in projectengroepen mbo/hbo	Deze code heeft betrekking op beschrijvingen over of kenmerken van samenwerken in projectengroepen met mbo, hbo en eventueel ook wo-studenten welke in het mbo plaatsvinden en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid.
	Verbeterpunten	Het gaat hier om het beschrijven van verschillende manieren waardoor de onderwijsactiviteit verbeterd kan worden of in het afgelopen jaar/afgelopen jaren verbeterd is en of en hoe dit heeft bijgedragen of zou kunnen bijdragen aan de werkzaamheid.
	Alternatieven	Het gaat hier om het beschrijven van verschillende alternatieven voor de onderwijsactiviteit als deze onderwijsactiviteit niet zou bestaan, waardoor de toegevoegde waarde/de specifieke werkzaamheid van de onderwijsactiviteit uit het interview duidelijker kan worden of de meerwaarde van de huidige onderwijsactiviteit kan onderstrepen.
	Overig	Alle tekstfragmenten die te maken hebben met type activiteit, maar niet onder bovenstaande codes vallen.
Type student – onder deze code vallen alle beschrijvingen over studenten die deelnemen aan de onderwijsactiviteiten wat in de interviews is uitgevraagd.	Type student	We gaan hier uit van de beschrijving van de geïnterviewde op de vraag naar typen studenten, zodat we op basis hiervan mogelijk verschillende werkzaamheid van activiteiten kunnen achterhalen.
Studievaardigheden – het gaat hier om beschrijvingen over verschillende studievaardigheden die geïnterviewden onderscheiden, waar in de onderwijsactiviteit een beroep op wordt gedaan of die nog gemist worden. Ook kan het hier gaan om het gebruik van deze studievaardigheden in de onderwijsactiviteit en of en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid voor (het studiesucces van) de student.	Analyseren	Het gaat er bij deze studievaardigheden om of zij in de antwoorden van geïnterviewden worden beschreven of als werkzaam element worden geïdentificeerd en hoe dit bijdraagt aan de werkzaamheid van een onderwijsactiviteit.
	ICT inzetten	Idem
	Informatie zoeken en verwerken	Idem
	Onderzoeken	Idem
	Plannen en zelfstandig werken	Idem
	Presenteren	Idem
	Reflecteren	Idem
	Samenwerken	Idem
	Teksten lezen en leren	Idem
	Verslagen maken	Idem
	Overig	Andere studievaardigheden die niet onder de vaardigheden hierboven vallen (bijvoorbeeld: zelfregulering en leren leren).

Bijlage 3: Opleidingen Hanze Eerste 100 dagen-programma

Nr.	Naam opleiding
1	Ad Sport
2	Bedrijfskunde
3	Bio-Informatica
4	Built Environment
5	Chemie/Chemische Technologie
6	Communicatie
7	Communicatie & Multimediadesign
8	Elektrotechniek
9	Facility Management
10	Financieel Economisch Management
11	HBO-ICT
12	Human Resource Management
13	International Business Studies
14	Marketing Management
15	ORM Ondernemerschap & Retail Management/Ad Ondernemen
16	Pabo
17	Rechten/SJD
18	Technische Bedrijfskunde
19	Toegepaste Psychologie
20	Vastgoed en Makelaardij
21	Werktuigbouwkunde

Bijlage 4: Tabellen multivariate analyses

TABEL 29: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE MBO-GEDIPLOMEERDEN; EERSTE MEETMOMENT

	Match opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatatie start	Huidige motivatie	Studievoortgang (EC)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
(Constant)	3,81***	3,11***	7,23***	3,78***	4,09***	3,46***	5,02***	28,82***	27,87***	4,07***
Mbo-voorbereidingsactiviteiten										
Individuele gesprekken	0,13	0,18	0,00	0,07	0,28**	0,15	0,14	0,38	0,51	0,08
LOB	0,06	0,00	-0,13	0,09	0,08	0,24#	0,13	0,95#	0,90	0,20
Doorstroomkeuzedelen	0,11	0,00	0,28*	0,17#	-0,12	0,22*	0,12	-0,16	1,00	0,06
Anders	-0,06	-0,08	0,08	0,04	0,20	0,33#	-0,07	0,50	1,31	0,18
Hbo-landingsactiviteiten										
Contact ouderejaars	-0,06	-0,18	0,04	-0,05	0,02	-0,05	-0,20	-0,23	-0,69	-0,16
Samenwerking andere mbo'ers	-0,11	0,35*	-0,19	-0,10	-0,21#	-0,17	-0,28	-0,36	1,13#	-0,22
Studieloopbaanbegeleiding	-0,04	0,13	0,05	-0,07	0,17#	0,02	0,25	0,00	-0,05	-0,29#
Persoonlijk ontwikkelingsplan	0,05	0,25	0,17	0,02	-0,04	0,07	0,00	0,78	0,33	0,02
Kennismaking beroepspraktijk	0,07	-0,30#	0,04	-0,06	0,11	-0,05	0,05	0,66	0,58	0,02
Studievaardigheden	0,02	-0,06	0,22	0,06	-0,12	0,02	0,13	-0,01	-0,52	-0,21
Activiteiten studievereniging	-0,08	0,12	0,05	0,06	0,11	0,08	0,17	0,42	-0,14	0,05
Tussentijdse beoordeling	0,29**	0,22	0,10	0,24*	0,06	0,27*	0,02	0,53	1,31#	0,26

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

TABEL 30: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE MBO-GEDIPLOMEERDEN; TWEEDE MEETMOMENT

	Sociale integratie	Motivatie	Thuis voelen	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde
(Constant)	7,45***	3,75***	4,1***8	5,58***	2,93***	30,72***	27,98***
Mbo-voorbereidingsactiviteiten							
Individuele gesprekken	-0,03	0,02	-0,28	-0,15	0,04	-0,44	1,09
LOB	-0,14	0,20	-0,08	-0,02	-0,12	1,40	-0,62
Doorstroomkeuzedelen	0,02	0,27	-0,06	-0,06	0,17	0,07	0,17
Anders	0,26	-0,14	-0,16	0,22	0,66#	-0,40	1,41
Hbo-landingsactiviteiten							
Contact ouderejaars	0,29	-0,03	0,10	0,05	-0,07	-0,63	1,68
Samenwerking andere mbo'ers	0,60#	0,30	0,36#	0,29	0,44#	1,75#	2,74#
Studieloopbaanbegeleiding	-0,39	-0,02	-0,19	0,08	-0,12	-1,29	-1,99
Persoonlijk ontwikkelingsplan	-0,04	-0,12	0,17	0,10	0,11	0,59	-1,84
Kennismaking beroepspraktijk	-0,34	-0,32	-0,35#	-0,20	-0,39#	-0,26	-1,06
Studievaardigheden	0,00	-0,11	0,07	0,28	0,07	0,28	0,11
Activiteiten studievereniging	-0,01	-0,22	-0,03	-0,25	-0,06	-0,53	1,51
Tussentijdse beoordeling	0,14	-0,03	0,12	-0,26	-0,17	-0,16	2,88#

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

TABEL 31: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE MBO-GEDIPLOMEERDEN; VERANDERING TUSSEN MEETMOMENTEN

	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatatie	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde
(Constant)	7,71***	4,08***	3,82***	5,11***	2,75***	29,76***	27,62***
Meting 2 (vs. meting 1)	-0,25	0,10	-0,06	0,48	0,20	0,92	0,56
Mbo-voorbereidingsactiviteiten							
Individuele gesprekken	0,04	0,14	0,33	0,12	0,51*	0,86	1,57
Tweede meetmoment	-0,07	-0,43	-0,33	-0,28	-0,50#	-1,20	-0,27
LOB	-0,36	0,09	0,15	0,34	0,01	0,64	1,12
Tweede meetmoment	0,21	-0,18	0,03	-0,37	-0,15	0,96	-1,67
Doorstroomkeuzedelen	0,22	0,33	0,32	0,07	0,05	-0,12	0,72
Tweede meetmoment	-0,20	-0,39	-0,04	-0,12	0,14	0,03	-0,60
Anders	-0,33	-0,18	0,04	0,70	0,83*	-1,18	1,57
Tweede meetmoment	0,60	0,03	-0,16	-0,47	-0,14	0,61	-0,46
Hbo-landingsactiviteiten							
Contact ouderejaars	0,09	-0,14	-0,27	0,37	0,05	-0,82	-0,65
Tweede meetmoment	0,21	0,25	0,26	-0,30	-0,07	-0,03	2,02
Samenwerking andere mbo'ers	-0,10	-0,05	-0,13	-0,19	-0,25	-0,33	1,19
Tweede meetmoment	0,69	0,41	0,42	0,47	0,67*	2,11	1,37
Studieloopbaanbegeleiding	-0,05	-0,20	-0,14	-0,30	-0,05	-0,99	-1,30
Tweede meetmoment	-0,33	0,01	0,15	0,41	-0,03	-0,53	-0,97
Persoonlijk ontwikkelingsplan	-0,18	-0,32	0,01	0,24	0,24	0,17	-0,22
Tweede meetmoment	0,16	0,50	-0,09	-0,11	-0,06	0,18	-1,81
Kennismaking beroepspraktijk	-0,04	-0,12	0,01	-0,32	-0,30	0,81	0,30
Tweede meetmoment	-0,31	-0,24	-0,37	0,10	-0,15	-0,79	-0,87
Studievaardigheden	-0,14	-0,20	-0,28	0,41	-0,23	0,14	-0,92
Tweede meetmoment	0,12	0,26	0,14	-0,16	0,25	0,37	0,93
Activiteiten studievereniging	-0,15	-0,09	0,18	-0,15	0,23	-0,47	0,90
Tweede meetmoment	0,16	0,07	-0,35	-0,07	-0,23	-0,43	0,41
Tussentijdse beoordeling	0,09	0,36	0,30	0,14	0,28	1,84#	3,23*
Tweede meetmoment	0,05	-0,24	-0,35	-0,41	-0,47	-1,86	-0,21

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

TABEL 32: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE NAAR VOOROPLEIDING; EERSTE MEETMOMENT

	Match opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatie start	Huidige motivatie	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
(Constant)	7,30***	3,18***	3,88***	5,10***	3,64***	2,85***	4,19***	3,87***	29,09***	28,60***	4,16***
Havo (t.o.v. mbo)	-0,34#	-0,20	-0,45***	0,21	-0,25	-0,12	-0,13	-0,35**	0,03	-0,34	-0,66*
Vwo (t.o.v. mbo)	0,13	0,12	-0,15	-0,13	-0,16	-0,06	-0,06	-0,05	0,70	1,33	-0,82
Hbo-landingsactiviteiten											
Contact ouderejaars	0,03	-0,17	-0,04	-0,17	0,01	0,06	0,04	-0,02	-0,06	-0,50	-0,14
Havo (t.o.v. mbo)	0,20	0,61#	0,30*	0,28	0,18	0,01	0,11	0,05	0,34	1,06	-0,13
Vwo (t.o.v. mbo)	0,16	-0,46	-0,13	-0,63	0,10	0,09	0,05	-0,04	0,64	0,74	0,24
Samenwerking andere mbo'ers	-0,14	0,39*	-0,08	-0,25#	-0,13	-0,21*	-0,19#	-0,07	-0,38	1,30*	-0,21
Havo (t.o.v. mbo)	0,20	-0,57	-0,07	0,40#	0,27	0,09	0,21	0,17	1,14	0,81	0,22
Vwo (t.o.v. mbo)	0,84#	0,88	0,40	0,29	0,16	0,70*	0,23	0,65*	0,61	0,37	-0,02
Studieloopbaanbegeleiding	0,06	0,16	-0,04	0,24#	0,01	-0,01	0,17#	-0,08	-0,04	-0,10	-0,26
Havo (t.o.v. mbo)	-0,10	-0,43	0,07	-0,12	-0,02	-0,11	-0,12	0,16	-0,72	-0,62	0,25
Vwo (t.o.v. mbo)	-0,47	0,87	0,16	-0,02	-0,10	-0,09	-0,16	0,00	-2,81*	-1,21	0,63
Persoonlijk ontwikkelingsplan	0,19	0,24	0,08	0,04	0,09	0,11	-0,04	0,04	0,78	0,42	0,00
Havo (t.o.v. mbo)	-0,03	0,35	-0,22	-0,20	0,03	0,06	-0,10	-0,04	-0,42	-0,71	-0,41
Vwo (t.o.v. mbo)	-0,12	-1,01	-0,34	-0,11	-0,35	-0,50	0,07	-0,04	-1,00	2,02	0,33
Kennismaking beroepspraktijk	0,07	-0,32*	0,08	0,07	-0,01	0,09	0,10	-0,03	0,67	0,75	0,00
Havo (t.o.v. mbo)	-0,13	0,24	0,14	-0,06	-0,03	-0,19	0,11	0,04	-0,72	-0,06	0,26
Vwo (t.o.v. mbo)	-0,14	1,18*	-0,05	0,06	0,58#	0,11	0,18	0,12	0,59	-0,05	0,72
Studievaardigheden	0,22	-0,05	0,05	0,16	0,03	-0,05	-0,10	0,07	0,03	-0,52	-0,20
Havo (t.o.v. mbo)	0,12	0,17	0,03	-0,07	0,06	0,06	-0,02	0,18	0,58	1,98#	0,23
Vwo (t.o.v. mbo)	-0,41	-0,12	-0,35	0,00	-0,25	-0,08	0,21	-0,26	0,96	-0,99	0,26
Activiteiten studievereniging	0,04	0,11	-0,07	0,18	0,10	0,15	0,10	0,06	0,48	-0,11	0,03
Havo (t.o.v. mbo)	0,06	-0,12	0,06	-0,31	-0,09	-0,24	-0,14	0,01	-1,03	-0,76	0,12
Vwo (t.o.v. mbo)	0,42	0,13	0,40	0,48	-0,06	-0,33	-0,12	0,15	-0,02	-0,35	0,50
Tussentijdse beoordeling	0,10	0,16	0,27**	-0,01	0,26*	0,07	0,02	0,22*	0,51	1,28#	0,27
Havo (t.o.v. mbo)	0,06	-0,01	-0,03	0,02	-0,31#	0,04	-0,08	-0,24#	-0,66	-1,35	-0,24
Vwo (t.o.v. mbo)	0,24	-1,82#	0,07	0,32	-0,37	-0,04	-0,25	-0,20	-0,75	-0,95	-0,78

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

TABEL 33: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE MBO-GEDIPLOMEERDEN NAAR GENDER: MAN VERSUS OVERIG; EERSTE MEETMOMENT

	Match opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatatie start	Motivatatie	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
(Constant)	3,74***	2,78***	7,14***	3,68***	4,16***	3,41***	4,87***	2,79***	28,57***	28,21***	3,92***
Man	0,13	0,69	0,13	0,30	-0,23	0,05	0,35	-0,30	0,00	-1,60	0,25
Mbo-voorbereidingsactiviteiten											
Individuele gesprekken	0,15	0,31#	0,11	0,10	0,26*	0,06	0,08	0,05	-0,21	0,03	0,25
Man	-0,08	-0,21	-0,24	-0,07	0,10	0,27	0,12	0,39#	1,83#	1,62	-0,25
LOB	0,17	0,50*	-0,08	0,17	0,09	0,34*	0,30	0,09	1,59*	1,27	0,68**
Man	-0,23	-1,14**	-0,06	-0,18	-0,09	-0,21	-0,31	0,09	-1,22	0,15	-0,72#
Doorstroomkeuzedelen	0,17	-0,17	0,26	0,15	-0,05	0,27*	0,14	0,06	-0,33	0,21	-0,16
Man	-0,13	0,06	0,06	0,18	-0,22	-0,06	0,06	0,21	1,02	2,64*	0,54
Anders	-0,01	0,09	0,00	0,22	0,29	0,49*	0,21	0,03	0,01	0,59	0,26
Man	-0,15	-0,17	0,17	-0,61#	-0,16	-0,49	-0,96#	0,53	1,33	1,80	-0,17
Hbo-landingsactiviteiten											
Contact ouderejaars	-0,08	-0,11	-0,04	-0,02	-0,04	-0,02	-0,18	-0,02	-0,18	-0,95	-0,04
Man	0,12	-0,14	0,34	-0,09	0,23	0,00	0,00	0,17	0,39	1,68	-0,30
Samenwerking andere mbo'ers	-0,10	0,40	-0,06	-0,13	-0,27*	-0,18	-0,24	-0,15	-0,13	2,00*	-0,09
Man	-0,10	-0,09	-0,34	0,01	0,09	-0,07	-0,15	-0,29	-0,91	-3,54*	-0,08
Studieloopbaanbegeleiding	0,06	0,41*	0,13	0,04	0,22#	0,14	0,33	-0,01	0,28	0,47	-0,16
Man	-0,24	-0,66	-0,29	-0,32	-0,18	-0,35	-0,28	0,03	0,34	-1,38	-0,40
Persoonlijk ontwikkelingsplan	0,05	0,53*	0,23	0,07	0,02	0,12	-0,15	0,10	1,28*	0,32	0,26
Man	-0,01	-0,19	-0,19	-0,19	-0,15	-0,19	0,42	-0,03	-2,43*	-0,05	-0,44
Kennismaking beroepspraktijk	0,01	-0,51**	-0,06	-0,16	0,05	-0,21	0,05	0,14	0,34	0,58	-0,08
Man	0,21	0,36	0,41	0,34	0,22	0,61*	0,07	-0,12	1,81#	0,90	0,06
Studievaardigheden	-0,08	-0,31	0,27	0,08	-0,18	-0,01	0,15	-0,09	-0,42	-1,15	-0,48*
Man	0,27	0,30	-0,10	-0,11	0,13	-0,01	-0,14	0,14	0,77	1,66	0,35
Activiteiten studievereniging	-0,16	0,20	-0,03	0,01	0,04	0,09	0,21	0,32*	0,01	-1,37	-0,18
Man	0,11	-0,40	0,35	0,03	0,22	-0,01	-0,10	-0,30	0,94	2,91*	0,34
Tussentijdse beoordeling	0,34**	0,43*	0,18	0,25*	0,03	0,34*	0,17	0,09	1,19*	1,55#	0,47*
Man	-0,10	0,36	-0,38	-0,03	0,05	-0,18	-0,33	-0,03	-2,60*	-1,31	-0,01

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

TABEL 34: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE MBO-GEDIPLOMEERDEN NAAR EERSTE GENERATIE HOGER ONDERWIJS: OUDERS GEEN HOGER ONDERWIJS VERSUS (EEN VAN DE OUDERS) HOGER ONDERWIJS; EERSTE MEETMOMENT

	Match opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatatie start	Motivatatie	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
(Constant)	3,81***	3,08***	7,30***	3,82***	4,22***	3,47***	4,83***	2,63***	29,47***	28,61***	3,84***
Eerste generatie ho	-0,03	-0,11	-0,17	-0,12	-0,27	-0,03	0,31	0,11	-1,19	-1,34	0,35
Mbo-voorbereidingsactiviteiten											
Individuele gesprekken	0,15	0,36	-0,02	0,05	0,18	0,33	0,30	0,25	0,01	-0,88	0,37
Ouders geen ho	0,02	-0,05	0,03	0,05	0,18	-0,31	-0,30	-0,10	0,57	2,57	-0,18
LOB	0,19	-0,10	-0,25	0,01	-0,09	0,25	0,19	0,08	0,99	-0,02	-0,22
Ouders geen ho	-0,20	0,25	0,28	0,14	0,26	-0,01	0,02	0,10	0,15	1,87	0,74
Doorstroomkeuzedelen	0,21	0,10	0,44	0,28	-0,16	0,21	0,01	0,22	-0,75	0,84	0,42
Ouders geen ho	-0,17	-0,01	-0,25	-0,19	0,15	0,08	0,39	-0,06	1,41	0,43	-0,27
Anders	0,03	0,04	0,26	0,06	0,21	0,40	-0,06	0,21	-0,21	1,20	-0,15
Ouders geen ho	-0,20	-0,12	-0,36	0,00	-0,04	-0,17	-0,15	0,05	1,16	0,35	0,79
Hbo-landingsactiviteiten											
Contact ouderejaars	-0,16	0,26	-0,08	0,01	0,16	-0,11	-0,19	0,05	-0,24	-1,14	0,39
Ouders geen ho	0,21	-0,57	0,25	-0,08	-0,31	0,08	-0,05	-0,01	-0,26	1,20	-0,81*
Samenwerking andere mbo'ers	-0,07	0,38	-0,30	-0,28*	-0,15	-0,07	-0,40	-0,21	-0,42	1,08	-0,29
Ouders geen ho	-0,10	-0,12	0,21	0,34#	-0,15	-0,20	0,19	-0,05	0,04	-0,09	0,21
Studieloopbaanbegeleiding	-0,02	-0,38	0,10	-0,05	0,10	0,04	0,23	-0,11	-0,39	0,14	-0,88**
Ouders geen ho	-0,04	0,62	-0,04	-0,03	0,11	-0,02	0,16	0,20	0,76	-0,17	0,54
Persoonlijk ontwikkelingsplan	-0,12	0,24	-0,01	-0,25	0,12	0,00	-0,39	0,03	0,53	-0,63	-0,07
Ouders geen ho	0,32	0,29	0,29	0,46*	-0,28	0,10	0,61#	0,11	0,38	1,99	0,09
Kennismaking beroepspraktijk	0,02	-0,61*	-0,10	-0,08	-0,04	-0,15	0,23	0,09	0,86	0,55	-0,11
Ouders geen ho	0,09	0,50	0,32	0,07	0,30	0,22	-0,24	-0,01	-0,09	0,30	0,07
Studievaardigheden	0,14	0,33	0,19	-0,01	-0,07	0,05	0,23	0,01	-0,35	-0,85	0,26
Ouders geen ho	-0,23	-0,68#	0,08	0,15	0,00	0,01	-0,22	-0,16	0,73	-0,02	-0,90**
Activiteiten studievereniging	-0,12	0,01	0,05	0,16	-0,09	-0,06	0,17	0,05	0,02	-0,22	-0,28
Ouders geen ho	0,08	0,13	-0,02	-0,17	0,33	0,22	-0,07	0,14	0,62	0,13	0,61
Tussentijdse beoordeling	0,33	0,29	0,45	0,41	0,14	0,39	0,50	0,26	1,63	2,53	0,71
Ouders geen ho	0,01	0,14	-0,71	-0,34	-0,22	-0,27	-0,98	-0,32	-2,38	-2,46	-0,47

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

TABEL 35: RESULTATEN MULTIVARIATE REGRESSIEANALYSE MBO-GEDIPLOMEERDEN NAAR STUDIERESULTATEN IN HET MBO: (ONDER)GEMIDDELDE PRESTATIES IN MBO VERSUS GOEDE RESULTATEN IN HET MBO; EERSTE MEETMOMENT

	Match opleiding	Academische integratie	Sociale integratie	Thuis voelen	Motivatatie start	Motivatatie	Studievoortgang (EC)	Studievoortgang (PR)	Zelfeffectiviteit	Eigenwaarde	Professionele identiteit
(Constant)	3,79***	2,65***	7,30***	3,81***	3,79***	3,55***	4,93***	2,64***	27,50***	27,33***	4,15***
Mbo-studieresultaten	0,04	0,44	-0,12	-0,07	0,57**	-0,09	0,29	0,24	2,50**	1,65	0,04
Mbo-voorbereidingsactiviteiten											
Individuele gesprekken	0,00	0,02	0,01	0,03	0,40*	0,13	-0,14	0,09	0,85	1,96*	0,19
Goede studieresultaten mbo	0,20	0,21	-0,03	0,09	-0,23	0,00	0,35	0,11	-0,87	-2,47*	-0,19
LOB	0,02	0,73	0,14	0,23	0,08	0,37#	-0,01	0,16	0,78	-0,29	0,35
Goede studieresultaten mbo	0,10	-0,92#	-0,46	-0,24	-0,02	-0,20	0,19	-0,13	0,05	1,38	-0,25
Doorstroomkeuzedelen	0,05	-0,38	0,18	0,16	-0,10	0,07	-0,22	0,02	-0,16	-1,18	0,19
Goede studieresultaten mbo	0,11	0,63	0,18	0,06	-0,07	0,23	0,41	0,19	0,01	3,57**	-0,06
Anders	-0,12	-0,27	0,26	0,23	0,41	0,63#	-1,74***	0,41	0,79	1,49	-1,36#
Goede studieresultaten mbo	0,07	0,22	-0,21	-0,22	-0,42	-0,39	1,98**	-0,37	-0,95	-0,92	1,66#
Hbo-landingsactiviteiten											
Contact ouderejaars	0,05	0,47	0,21	0,03	0,14	0,05	-0,41#	-0,09	-0,26	-1,10	-0,23
Goede studieresultaten mbo	-0,21	-0,83#	-0,27	-0,10	-0,18	-0,17	0,41	0,22	0,22	0,54	-0,03
Samenwerking andere mbo'ers	-0,17	0,77#	-0,16	-0,06	-0,20	-0,46*	-0,32	-0,30#	-0,23	1,95#	0,18
Goede studieresultaten mbo	0,11	-0,55	-0,09	-0,11	-0,04	0,45#	0,15	0,06	-0,26	-1,27	-0,56
Studieloopbaanbegeleiding	0,03	0,13	0,06	-0,08	0,25	0,05	0,78**	0,21	1,22#	1,07	-0,37
Goede studieresultaten mbo	-0,12	-0,07	-0,01	0,03	-0,20	-0,08	-0,87**	-0,47*	-2,17*	-2,21#	0,00
Persoonlijk ontwikkelingsplan	-0,04	0,42	-0,02	-0,05	-0,32	-0,05	-0,32	0,10	0,00	-0,58	-0,91
Goede studieresultaten mbo	0,11	-0,17	0,26	0,13	0,33	0,14	0,34	-0,11	0,74	0,45	0,87
Kennismaking beroepspraktijk	0,00	-0,62	-0,03	0,16	-0,03	-0,07	-0,08	0,14	1,39#	1,22	0,97*
Goede studieresultaten mbo	0,09	0,45	0,10	-0,37#	0,20	0,02	0,21	-0,15	-1,21	-1,36	-1,09*
Studievaardigheden	0,15	0,04	0,04	-0,08	-0,10	-0,12	-0,07	-0,22	-0,25	-1,53	-0,96#
Goede studieresultaten mbo	-0,21	-0,03	0,30	0,22	0,03	0,20	0,30	0,29	0,46	1,64	0,79
Activiteiten studievereniging	-0,09	0,48	0,10	0,15	0,33#	0,02	0,34	0,15	1,35	0,51	-0,21
Goede studieresultaten mbo	0,06	-0,34	-0,04	-0,12	-0,30	0,11	-0,33	0,01	-1,18	-0,88	0,56
Tussentijdse beoordeling	0,18	0,30	0,07	0,13	-0,03	0,35#	0,41	0,00	-0,04	1,00	0,60#
Goede studieresultaten mbo	0,20	0,14	0,11	0,21	0,12	-0,06	-0,58#	0,23	0,99	1,08	-0,21

*** = $p < .001$; ** = $p < .01$; * $p < .05$; # = $p < .10$

